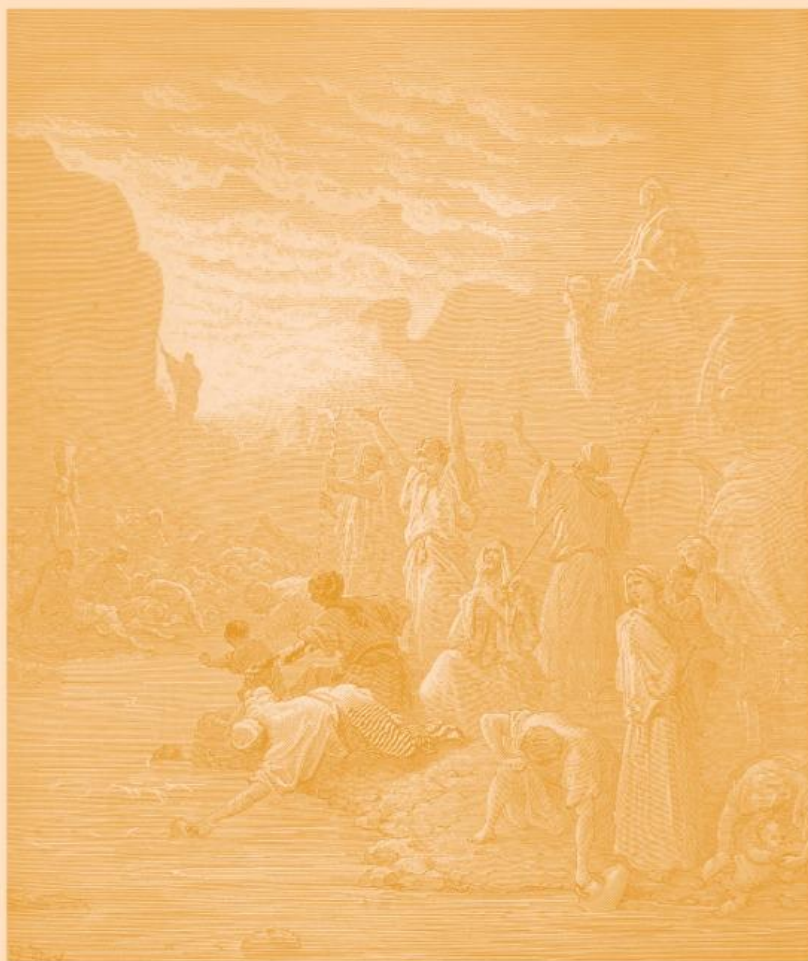

קרוב אליך

אל המקורות - בדרך חדשה

ספר במדבר

אילן פרייס

Ilan Price
Close to you
אילן פרייס
קרוב אליך – ספר במדבר

הגהה, עריכה והוצאה לאור: אילן פרייס
עיצוב הכריכות בסדרה: עמשא מנחם, סטודיו זיפים.
הדפסה: די.סי.פי הדפסות בע"מ
תמונת שער – הכאת הסלע – תחריט מאת גוסטב דורה, (1832-1883).

כל הזכויות שמורות

© תשפ"ד 2024 אילן פרייס

מותר להעתיק, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר, מספרי סדרה זו, לצרכי עיון ולימוד. אין לעשות שימוש מסחרי כלשהו בספרי הסדרה, כהגדרתם לעיל, בכולם או בחלקים מהם, אלא אך ורק לאחר קבלת רשות מפורשת בכתב מהמחבר.

כל הזכויות לטקסטים מצוטטים שמורות למחברם וכל הזכויות לתמונות שמורות ליוצרן. כל הזכויות למילות השירים שבסדרה, שמורות למחברי השירים ולאקו"ם. נרכש מאקו"ם רישיון להעתקת מילות השירים.

בהתאם לסעיף 27 א לחוק זכות יוצרים תשס"ח-2007, נעשה מאמץ גדול לאתר בעלי זכויות על יצירות שנכללו בספרים, ולקבל אישור שימוש. חלק גדול מהמקורות בעל רשיונות המותרים לשימוש הכלל. אם בכל זאת מאן דהוא סבור כי הופרו זכויות של יוצרים, ניתן ליצור עמי קשר לדוא"ל: lehiotyehudi38@gmail.com

קרוב אליך

ספר במדבר

תוכן עניינים

8	פרשת בְּמִדְבָּר.....
8	פרק א – גיל הגיוס לצבא; נשיאי השבטים; מפקד בני ישראל ליד הר סיני; משמעות ה"דגל"; הציורי להפקיד את הלויים על המשכן וכליו.
11	סיכום פרק א.....
12	פרק ב – סמלי הדגלים; סדר חננייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם – לא כרונולוגי; מפקד אחד או שני מפקדים?
14	סיכום פרק ב.....
16	פרק ג - תולדות אהרון – למה?; מנין הלויים מגיל חודש ומעלה ויעודם לשרת בעבודת המשכן; למה מספר הלויים היה כה קטן יחסית? סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם; מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העודפים ע"י הלויים; מה מסביר את מספר הבכורות ביחס לסך האוכלוסיה?
20	סיכום פרק ג.....
21	פרק ד – סדר עבודת בני קהת – הארון, השולחן, המנורה, מזבח הזהב וכליהם.....
22	סיכום פרק ד.....
25	פרשת נְשֵׂא.....
25	פרק ד - המשך: סדר עבודת בני גרשון – יריעות המשכן מכסי המשכן, קלעי החצר ומסך שער החצר; סדר עבודת בני מררי – הקרשים, העמודים, האדנים, יתדות, מיתרים; מנין הלויים מבני 30 עד 50.
27	סיכום פרק ד - (המשך).....
28	פרק ה – שילוח הטמאים מן המחנות השונים; הכניסה להר הבית היום; גורל גזל הגר שנפטר בלי יורשים; חשיבות הווידוי על עוונות; מצוות הבאת ביכורים; פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; כסוי ראש לנשים נשואות; מבחן המים המאררים; למה גברים חשודים בבגידה לא שותים?
36	סיכום פרק ה.....
38	פרק ו - הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?; נזירות שמשון הגבור - במה התבטאה; מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי; הרב הנזיר דוד כהן ז"ל; ברכת כוהנים – מה' או מהכוהנים?
44	סיכום פרק ו.....

פרק ז – קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך בעניין נשיאת הארון; משמעות הקרבנות; ממת יודעים שצורת הארץ כדור? למה חוזרים כל כך הרבה פעמים על כל קרבנות הנשיאים?	46
סיכום פרק ז	51
פרשת בהעלתך	52
פרק ח – שוב סדר הדלקת הנרות במנורה; רמז להדלקת החשמונאים; טהרת הלויים והנפתם; מאיזה גיל התחיל שירות הלויים באוהל מועד, 25 או 30?	52
סיכום פרק ח	57
פרק ט - קרבן פסח שנה אחרי יציאת מצרים; דיני פסח שני; סדר מסעי ישראל – עניין הענן	58
סיכום פרק ט	60
פרק י - החצוצרות להיקהל ולהסעה; האם התקיעות והתרועות כמו בראש השנה?; הקשר לצפירות ביום השואה ויום הזכרון; מסע המחנות; יתרו חזר למדין או המשיך אתם?	61
סיכום פרק י	65
פרק יא – המתאוננים והמתאוים; הייאוש של משה; האצלת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד במחנה; אכילת השליו ועונשה	67
סיכום פרק יא	74
פרק יב – דיבת מרים במשה; מי זאת ה"אשה הכושית"?; נבואת משה לעומת נבואת שאר הנביאים; עונשה של מרים	75
סיכום פרק יב	79
פרשת שלח	81
פרק יג – יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ - של ה' או של העם? לאיזו מטרה?; הנחיות משה לתרים את הארץ; ביצוע המשימה; מי בא לחברון, עיר הענקים? האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ	81
סיכום פרק יג	87
פרק יד - בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרן; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והיכוח האקטואלי; הגישה הפוכה האמונית של כלב ויהושע; כעס ה' על העם ותפילתו של משה לרחמים; סליחת ה' המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כלב ושכרו; עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים; למה הגיע למעפילים למות?; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט	88
סיכום פרק יד	97
פרק טו - בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר; מצוות הפרשת חלה ומשמעותה; קרבנות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן; כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד; מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד? מצוות ציצית בבגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים בסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו	100

115.....סיכום פרק טו.....

122.....פרשת קָרַח.....

פרק טז - המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה ובסמכותו; תגובתו של משה ומבחן הקטורת; הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה; איום ה' לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרון; אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטיוזם; האם העונש היה צודק? איך האדמה בלעה את קורח ועדתו; 250 מקריבי הקטורת נשרפים. 122.....

132.....סיכום פרק טז.....

פרק יז - מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה; המגפה נעצרת דווקא ע"י הקטורת; המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון..... 133.....

136.....סיכום פרק יז.....

פרק יח - חובת השמירה על המשכן ע"י הלויים כהגנה על בני ישראל; מתנות הכהונה; מתנת המעשר ראשון ללויים, כפיצוי על אי קבלת נחלה ובתמורה לעבודתם במשכן..... 137.....

142.....סיכום פרק יח.....

145.....פרשת חֻקַת.....

פרק יט - חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה; דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת? 145.....

150.....סיכום פרק יט.....

פרק כ - פרשת מי מריבת קדש; פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה? מה הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים? חטא הכאת הסלע ע"י משה; במה בעצם חטא משה?; העונש החמור של משה ואהרון - אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?; השליחות אל מלך אדום, הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום; הבקשה לקנות מים מאדום; פטירת אהרון על הר הַקָּדֵר; איפה הוא נמצא? האבל הכבד של העם על אהרון..... 153.....

162.....סיכום פרק כ.....

פרק כא - המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית; מצוות שחרור או פדיון שבויים; עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה; המסע הנסי לגבול מואב; שירת הבאר; המלחמה בסיחון ודברי המושלים; כיבוש יעזר ובנותיה; המלחמה בעוג מלך הבשן וכיבוש ארצו..... 165.....

174.....סיכום פרק כא.....

פרק כב – הגעת ישראל לערבות מואב..... 175.....

179.....פרשת פְּלֵק.....

פרק כב - מי זה בלק בן צפור?; למה פחד מואב מפני ישראל?; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמינו לקלל את ישראל; מי היה בלעם ובמה התפרסם?; סירובו של ה' שבלעם ילך לקלל את ישראל; השליחות השנייה של בלק לבלעם; ה' מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה' שם בפיו; סיפור פתיחת פי האתון של בלעם; למה חרה אף ה' שבלעם הלך, הרי הוא אפשר לו?; מי המלאך "וחרב

שלופה בידו; איך אתון יכולה לדבר?; בחירתו החופשית של בלעם; מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות	179.....
סיכום פרק כב	186.....
פרק כג - הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל; תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם: קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל; ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה.	187.....
סיכום פרק כג	190.....
פרק כד - המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ; התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם; עצת בלעם - המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל - מה שוות קללותיו?	192.....
פרק כה - חטא ישראל עם בנות מואב ומדין בבעל פעור, כולל עבודה זרה; הציווי לשופטי ישראל לתת עונשי מוות; המגפה שפרצה; מעשה איש ישראל והמדיינית; רציחתם ע"י פנחס הקנאי ועצירת המגפה	198.....
סיכום פרק כה	199.....
פרשת פִּינְחָס	203
פרק כה (המשך) – ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?; הציווי לצרור את המדיינים.	203.....
סיכום פרק כה (המשך)	207.....
פרק כו - מפקד בני ישראל - מה ההבדלים במספרים, לעומת המפקד בשנה השניה ליציאת מצרים?; מי זו שָׂרָח בת אשר; הציווי על שיטת חלוקת הארץ ע"פ גורל וגם ע"פ גודל אוכלוסיה; דיני ירושה ע"פ התורה; העדפת יורשים; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי; מפקד הלויים	208.....
סיכום פרק כו	215.....
פרק כז - בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?; לקראת פטירתו, משה מבקש מה' שימונה מנהיג במקומו; מנוי יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם?	218.....
סיכום פרק כז	221.....
פרק כח - קרבן התמיד - למה מובא שוב? קרבנות מוספי שבת, ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים.	222.....
סיכום פרק כח	226.....
פרק כט – מה משמעות התרועה בשופר בראש השנה? למה צריך להקריב כל כך הרבה פרים וכבשים בסוכות?	227.....
סיכום פרק כט	232.....
תחילת פרק ל – סוף פרשת פינחס	232.....
פרשת מִטּוֹת	234
פרק ל – המשך: האם רצוי לידור נדרים ולהישבע; שבועת אמונים לצה"ל; אופן התרת נדרים לאיש או לאישה; מה זה "כל נדרי"?	234.....

- 240..... סיכום פרק ל
 פרק לא - נקמת ה' ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין - האין זה אכזרי? ; למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות? ; דיני הגעלת כלים לא כשרים וטהרתם מטומאת מת ; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית ; מתן מכס 0.2% מהשלל ע"י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע"י העדה ללויים ; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השניה ; לפי רוח התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא ; כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה.....
 241.....
- 247..... סיכום פרק לא
 פרק לב - בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה ; תוכחת משה וההשוואה למרגלים ; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא ; התייחסות לירידה מן הארץ ; תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ ; סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן ; למה משה מתנה תנאי כפול? ; הסכמת בני גד וראובן לתנאי ; גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה ; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה? ; התיישבות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה ; האם עבר הירדן חלק מארץ ישראל.....
 248.....
- 256..... סיכום פרק לב
פרשת מסעי.....
 260.....
 פרק לג – רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה? ; מסלול מסעות בני ישראל ; מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל ; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית בהשאת הכנענים בארץ.....
 260.....
- 264..... סיכום פרק לג
 פרק לד - מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ "צפונית" יותר מהמדינה כיום ; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום? קדושה ראשונה וקדושה שניה ; שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות.....
 266.....
- 268..... סיכום פרק לד
 פרק לה - מתן ערים ומגרשיהם ללויים ; חשיבות "ריאה ירוקה" בתחום הערים ; ערי המקלט ודיניהן ; הגדרת רוצח במזיד ורוצח בשגגה ; תפקיד "גואל הדם" ; הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי ; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?.....
 270.....
- 275..... סיכום פרק לה
 פרק לו - הגבלת נישואי בנות צֶלְפָחָד וכל בת יורשת נחלה, לבני השבט שלה בלבד ; תוקף משך ההגבלה.....
 278.....
- 279..... סיכום פרק לו
תרשים של מעבר תקשורת ושפע אלוקים לעולם במצבים שונים – ע"פ תפיסה תורנית – (הצעה).....
 280.....
אינדקס.....
 283.....

פרשת במדבר

פרק א – גיל הגיוס לצבא; נשיאי השבטים; מפקד בני ישראל ליד הר סיני; משמעות ה"דגל"; הציווי להפקיד את הלויים על המשכן וכליו.

מפקד בני ישראל ליד הר סיני

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד, בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם, בְּמִסְפַּר שָׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגֻלְתֶּם. מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כָּל יֹצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתֵיכֶם, אַתֶּם וְאַהֲרֹן. וְאַתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה, אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא. וְאֵלֶּה שָׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם: לְרֹאוּבֵן, אֱלִיצֹר בֶּן שִׁדְיָאוּר. לְשִׁמְעוֹן, שְׁלֵמִיָּאל בֶּן צוּרִישֶׁדִי. לְיִהוּדָה, נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. לְיִשָּׁשָׁכָר, נַתַּנָּאֵל בֶּן צוּעָר. לְזַבּוּלֹן, אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. לְבְנֵי יוֹסֵף, לְאֶפְרַיִם, אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עֲמִיהוּד; לְמְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. לְבִנְיָמִן, אֲבִיָּדָן בֶּן גְּדֵעֲנִי. לְדָן, אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדִי. לְאֲשֶׁר, פַּגְעִיאֵל בֶּן עֶכְרֹן. לְגָד, אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. לְנַפְתָּלִי, אַחִירֵע בֶּן עֵינָן. אֵלֶּה קְרִיאי (קְרוּאי) הָעֵדָה, וְנִשְׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתֵיכֶם, רֹאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשֵׁמֹת. וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּנִלְדוּ עַל-מִשְׁפַּחְתֶּם, לְבֵית אֲבֹתֵיכֶם, בְּמִסְפַּר שָׁמוֹת מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגִלְגֻלְתֶּם. כָּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַר סִינַי. (במדבר א, א-יט)

מה גיל הגיוס לצבא לפי פסוק ג? (מתאים להתייחסות או לדיון בשולחן שבת או במיפגש).

לפי הרמב"ן זה מלמד שאין גיוס לצבא בפחות מגיל 20, וכמו שאמרו (מסכת אבות ה, כא): "בן עשרים לרדוף" – (שם הכוונה הוא אחר מזונותיו ופרנסתו, לא אחרי מחבלים). אבל הרמב"ן מוסיף שאולי פירוש "כל יוצא צבא", הוא לאו דווקא במוכן הבטחוני אלא הכוונה לכל היוצאים להיקהל בעדה, "כי הנערים לא יקהלו בתוך העם". כל אסיפת עם נקראת "צבא", כמו "לצבא צבא בעבדת אהל מועד" (להלן ח, כד), "ישׁוב מצבא העבדה" (שם, פסוק כה). שם מדובר בעבודת שירות הלויים במשכן, ולא בצבא בטחון.

למה משה נצטווה למנות את היוצאים לצבא בישראל לצבאותם?

רש"י אומר "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה". הרמב"ן מפרש שלפני חטא המרגלים, בני ישראל היו אמורים להכנס לארץ תוך כמה חודשים. לכן היה צורך במפקד לצרכים צבאיים ולתכנון חלוקת הארץ לפי השבטים וגודלם.

מי הם נשיאי השבטים? מה מייחד אותם?

על פי מדרש ספרי, הנשיאים היו השוטרים היהודים שמינו המצרים על היהודים בשעבוד מצרים, והוכו על ידי השוטרים המצרים, כאשר בני ישראל לא יצרו את מכסת הלבנים.

ויהיו בני ראובן בכר ישראל, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות לגלגלתם, כל זכר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה רְאוּבֵן, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, כ-כא)

מה הכוונה "למשפחתם לבית אבתם"? הרי אין כאן מנין לפי משפחות אלא מספר אחד לכל שבט?

לפי רש"י, המנין נעשה לגבי המשפחות המיוחסות, דרך אבות המשפחה, לאותו שבט, אך המנין הסופי התייחס רק לרמת השבט. כלומר שהשיוך לשבט נקבע לפי אבות המשפחות, שלכולם היה אילן יוחסין.

לְבִנֵי שִׁמְעוֹן, תּוֹלְדֹתָם לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, פְּקֻדֵיו בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלָתָם, כֹּל זָכָר, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה שִׁמְעוֹן - תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.

לְבִנֵי גָד, תּוֹלְדֹתָם לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה גָד - חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.

לְבִנֵי יְהוּדָה, תּוֹלְדֹתָם לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה יְהוּדָה - אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת.

לְבִנֵי יִשָּׂשכָר, תּוֹלְדֹתָם לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה יִשָּׂשכָר - אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

לְבִנֵי זְבוּלֹן, תּוֹלְדֹתָם לַמִּשְׁפָּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לַמַּטֵּה זְבוּלֹן - שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

לבני יוסף, לבני אפרים, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה אפרים - ארבעים אלה וקמש מאות.

לבני מנשה, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה מנשה - שנים ושלשים אלה ומאתים.

לבני בנימין, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות, מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה בנימין - קמשה ושלשים אלה וארבע מאות.

לבני דן, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה דן - שנים ושלשים אלה ושבע מאות.

לבני אשר, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה אשר - אחד וארבעים אלה וקמש מאות.

בני נפתלי, תולדתם למשפחתם לבית אבתם, במספר שמות מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה, פל יצא צבא. פקדיהם למטה נפתלי - שלשה וקמשים אלה וארבע מאות.

אלה הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר איש, איש אחד לבית אבתו היו. ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבתם מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה פל יצא צבא בישראל. ויהיו כל הפקדים שש מאות אלה ושלשת אלפים וקמש מאות וקמשים. והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם. (במדבר א, כב-מז)

למה הלויים לא התפקדו?

רש"י, לפי מדרש במדבר רבה ובבא בתרא, קכא, "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו". מטרת המנין היו בעיקר ידיעת גודל הצבא לקראת הכניסה לארץ וכן חלוקת הארץ לפי גודל השבטים. כידוע, לשבט לוי לא ניתנה נחלה, לכן איננו שייך למנין לפי שבטים. בנוסף, יתכן שלא היה מיועד להשתתף במלחמות ישראל, (מאותה סיבה שלא ניתנה לו נחלה), אלא לשרת במשכן ובתפקידי קודש.

הציווי למנות את הלויים על המשכן וכליו; משמעות הדגל.

וידבר ה' אל משה לאמר: אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל. ואתה הפקד את הלויים על משפח העדת ועל כל פליו ועל כל אשר לו, המה ישאו את המשפח ואת כל פליו והם ישרתהו, וסביב למשפח יחנו. ובנסע המשפח יורידו אתו הלויים ובחנת המשפח יקימו אתו הלויים והזר הקרב יומת. וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם. והלויים יחנו סביב למשפח העדת ולא יהנה קצף על עדת בני

יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמַרְת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּן עָשׂוּ. (במדבר א, מח-נד)

מה חשיבות הדגל? (פסוק נב)

באופן כללי, הדגל משמש מאז העבר הרחוק כאמצעי זיהוי בעת מלחמות, כדי שהכוחות יוכלו להבחין בינם לבין האויב וגם כדי לדעת לאיזה כוון לנוע בשטח. בגלל המרחקים הגדולים, לאוניות בים יש צורך גדול בשימוש בדגלים כאמצעי זיהוי ותקשורת ביניהן. מעבר לחשיבות הצבאית, דגלי השבטים בטאו את היחודיות והמאפיינים של כל שבט. ראו ציורי דגלי השבטים בתוספת לפרשה. בעם ישראל אמורה להיות אחדות, אך לא אחידות, וחשוב שכל שבט ישמור על מסורותיו ויחודיותו. יחד עם זאת, חשוב שכולם יחנו סביב המשכן, הנושא את התורה ואת עבודת הקודש, וזה מה שמאחד את כל שבטי ישראל ומייחד את עם ישראל בין העמים.

למה כתוב שוב שהלויים יחנו סביב המשכן?

הרמב"ן מפרש: וטעם "ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות", שישמרו אותה בלילה וילכו סביב המשכן, כמו שאמרו (ספרי, קורח, קטז), הכוהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ, והם כולם כשומרי ראש של המלך. הוא מוסיף שאע"פ שזה נאמר במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר, זה מכוון אל מצווה לדורות גם במקדש, כי מכאן תקנו 24 משמרות הכהונה בבית המקדש.

סיכום פרק א

הפרק דן במפקד בני ישראל, המתאימים ליציאה לצבא, בני 20 שנה ומעלה, ליד הר סיני. הסיבה למפקד היא חיבת הקב"ה כלפי ישראל, או לצרכים צבאיים, וכן כהכנה לחלוקת הנחלות לשבטים. ראינו שהדגלים, מעבר לפונקציה המעשית שלהם לצרכי תנועה בשטח בעת שגרה ובעת מלחמה, גם סימלו את המאפיינים והיחודיות של כל שבט. משה הצטווה למנות גם את הלויים, שעליהם לחנות סביב המשכן.

בקשר אלינו, ניתן ללמוד מכך, שיש חשיבות בשמירה על מאפיינים ומנהגים של קבוצות ועדות בישראל ואין מקום לכפות אחידות, יצירת "כור היתוך", כפי שנעשה בשנים הראשונות אחרי קום המדינה. בנוסף, נלמד כי מרכז חיינו, הגורם המאחד, היא התורה והמצוות המסומלות ע"י המשכן.

פרק ב - סמלי הדגלים; סדר החנייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם – לא כרונולוגי; מפקד אחד או שני מפקדים?

סדר החנייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנֶּגֶד סְבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יִחַנוּ. וְהַחֲנִיּוֹת קִדְמָה מִזְרָחָה דָּגֵל מִחֲנֵה יְהוּדָה לְצַבְאֹתָם וְנָשִׂיא לְבְנֵי יְהוּדָה נִחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וְצַבָּאוּ וּפְקַדְיָהֶם, אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. וְהַחֲנִיּוֹת עָלָיו, מִטָּה יִשָּׁשְׁכָר - וְנָשִׂיא לְבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר נַתָּנָאֵל בֶּן צוּפָר. וְצַבָּאוּ וּפְקַדְיוֹ, אַרְבָּעָה וְתִמְשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. מִטָּה זְבוּלֹן - וְנָשִׂיא לְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. וְצַבָּאוּ וּפְקַדְיוֹ, שִׁבְעָה וְתִמְשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקָדִים לְמִחֲנֵה יְהוּדָה מֵאֵת אֶלֶף וְשָׁמְנִים אֶלֶף וְשִׁשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְצַבְאֹתָם, רֵאשִׁינָה יִסְעוּ. (במדבר ב, א-ט)

מה הכוונה "איש על-דגלו באתת"?

רש"י: כל דגל היה לו אות ומפה צבועה תלויה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה. צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן המשפט ומתוך כך יכיר כל אחד את דגל השבט. הרמב"ן פירש: "סימנים היו בכל דגל, וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם ומצוירים עליו דודאים, ובדגל יהודה צורת אריה, כי בו המשילו יעקב (בראשית מט, ט), ובדגל אפרים צורת שור, מטעם "בכור שורו" (דברים לג, יז), ובדגל דן צורת נשר, עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא. ראו תמונות של הדגלים בסוף הפרשה.

למה התורה חוזרת שוב על מנין השבטים?

הרמב"ן מפרש: להודיע שמימי המנין, ב - א באייר, ועד שנתקנו המחנות וחנו לדגליהם וכן נסעו, ב - כ באייר, לא נפקד מהם איש, וזה מעשה נס שמשך עשרים יום לא מת אחד מכל העם הגדול הזה.

מה מסביר את הרכב המחנות? הוא לא לפי סדר הלידה של בני יעקב.

הרמב"ן מסביר שהכוונות של מיקום המחנות מתחילים המזרח כמהלך השמש, ואחריו הדרום ואחריו המערב ואחריו הצפון. "ודגל יהודה (ובני לאה - יששכר וזבולון), במזרח, כי הוא נוסע בראשונה שהוא הנגיד - (המנהיג), כמו שצווה ה' (בתחילת ספר שופטים), וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּה' לֵאמֹר: מִי יַעֲלֶה-לָנוּ אֶל-הַפְּנֵעֵי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ. וַיֹּאמֶר ה', יְהוּדָה יַעֲלֶה; הִנֵּה נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ. וראובן בדרום, לכבוד הבכורה. ושני הדגלים הסמוכים לראובן

מבני לאה - שמעון, ובכור שפחתה הנולד על ברכיה - (גד), ודגל אחד לבני רחל במערב - (אפרים, מנשה, בנימין), ודגל שאר בני השפחות בצפון - אחרונים, (דן, אשר, נפתלי).

האם יש משמעות לכוון החנייה סביב המשכן?

לפי האברבנאל, חשוב ששני המחנות הגדולים והחזקים, של יהודה ושל דן, ישמרו על המשכן מקדימה ואחורה. הסכוי שיותקפו מהצדדים הוא פחות סביר וגם אם כן, הכוחות האחרים יוכלו לתגברם מהר.

דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּמְנָה לְצַבְאֹתָם, וְנָשִׂיא לְבְנֵי רְאוּבֵן - אֱלִיצוּר בֶּן-שִׁדְיָאוּר. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדָּיו, נְשֵׂא וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְהַחֲנֹם עָלָיו, מִטָּה שְׁמֵעוֹן, וְנָשִׂיא לְבְנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוּרִישֶׁדִי. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, תְּשַׁעָּה וַחֲמֵשִׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וּמִטָּה גַד - וְנָשִׂיא לְבְנֵי גַד אֱלִיסָף בֶּן רְעוּאֵל. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמֵשִׁים. כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן - מֵאֵת אֶלֶף וְאַחַד וַחֲמֵשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמֵשִׁים לְצַבְאֹתָם, וְשָׁנַיִם יִסְעוּ. וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד, מַחֲנֵה הַלְוִיִּם, בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵת - כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסְעוּ, אִישׁ עַל יְדוֹ לְדַגְלֵיהֶם. (במדבר ב, י-יז)

דָּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבְאֹתָם יָמָה, וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֶפְרַיִם, אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עַמִּיהוּד. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְעָלָיו מִטָּה מְנַשֶּׁה, וְנָשִׂיא לְבְנֵי מְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שָׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָם. וּמִטָּה בְּנִימֵן, וְנָשִׂיא לְבְנֵי בְּנִימֵן אֲבִיזָן בֶּן-גְּדֵעֲנִי. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל-הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם - מֵאֵת אֶלֶף וְשָׁמֹנֶת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצַבְאֹתָם, וּשְׁלֹשִׁים יִסְעוּ. (במדבר ב, יח-כד)

דָּגַל מַחֲנֵה דָן צְפֹנָה לְצַבְאֹתָם, וְנָשִׂיא לְבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישֶׁדִי. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שָׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵה מֵאוֹת. וְהַחֲנִים עָלָיו, מִטָּה אֲשֶׁר, וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן עַכְרָן. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וּמִטָּה נַפְתָּלִי, וְנָשִׂיא לְבְנֵי נַפְתָּלִי, אַחִירַע בֶּן עֵינָן. וְצַבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁלֹשָׁה וַחֲמֵשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן, מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמֵשִׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדַגְלֵיהֶם. (במדבר ב, כה-לא)

אלה פקודי בני ישראל לבית אבתם; כל פקודי המחנות לצבאותם, שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. והלוים לא התפקדו בתוך בני ישראל, כאשר צוה ה' את

מִלִּשָׁה. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּן חָנוּ לְדַגְלֵיהֶם וְכִן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל בֵּית אָבִיתּוֹ. (במדבר ב, לב-לד)

איך יתכן שסך מספר בני ישראל, 603,550 גברים בני 20 ומעלה, הוא שווה בדיוק למנין הראשון, בספר שמות לח, כה – כו, לפי מחצית השקל שנתנו? למה היה צריך למנות עוד פעם כעבור חצי שנה בלבד?

רש"י התייחס לשאלה זו בשמות ל, ט"ז, דיבור המתחיל: וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֱהָל מוֹעֵד... הוא מסביר שהיו שני מניינים, אחת בתחילת נדבתן למשכן אחר יום הכפורים, בתשרי בשנה ראשונה ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. "ואם תשאל, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שווים 603,550 ולא יתכן שלא היו בשעת המנין הראשון בני 19 שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני 20. תשובה לדבר, שמבחינת שנות אנשים, (הגיל), בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונים מניסן ונבנה המשכן בשנה הראשונה והוקם בשניה, שנתחדשה השנה השניה באחד בניסן, אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם (השנה החקלאית) המתחילות בתשרי. נמצאו שני המנינים בשנה אחת, (מבחינת גיל האנשים).

הסבר זה הוא קצת מוזר שכן לכל אדם יש יום הולדת משלו ואין ראש שנה אחד לגילאי אנשים. חוץ מזה אין התייחסות לפטירת אנשים.

הרב אלחנן סמט, בספרו "עיונים בפרשות השבוע", (עיונים בפרשות השבוע, סדרה ראשונה, הוצאת מעליות שע"י ישיבת מעלה אדומים, פרשת במדבר), מציג כמה תשובות. ביניהן, תשובת הרמב"ן, שמספר המתים ומספר בני 19 שנעשו בני 20, התקזזו, או תשובה אחרת, שבמנין הראשון נכללו בני שבט לוי ובשני לא נכללו, אך בני 19 שהפכו לבני 20 והפחתת הנפטרים, השלימו את המנין. עדיין הסבירות לשוויון מדויק בין שני המפקדים היא קטנה ביותר, (אך אפשרית).

הרב סמט מציג כסבירה ביותר, את תשובת הרב קאסוטו, בפירושו לספר שמות, עמוד 329. ע"פ תעודות שנתגלו בעיר מארי בגבול סוריה - עירק, מהמאה ה-18 לפה"ס, עריכת מפקד לקחה כמה חודשים. קודם נערכו רשימות ראשוניות על לוחות טין ואחר כך פקידים מיינו אותם ורשמו את הסיכומים. בני ישראל השתמשו כנראה באותה השיטה, בעזרת חרסים.

לטענתו, מדובר באותו מפקד, אשר החל בתחילת הקמת המשכן ותרומת מחצית השקל, ובאחד באייר בשנה שלאחר מכן החלו המיון והסיכומים, ע"פ הרשימות שנערכו בעת מתן מחצית השקל. על כן סך המנין הוא זהה.

סיכום פרק ב

בפרק, דנו בסמלי אותות הדגלים, בהרכב מחנות השבטים, אשר לא סודרו לפי סדרת לידתם אלא לפי אימהות השבטים, כאשר יהודה צועד בראש. שאלנו איך יתכן שסך מנין בני ישראל, בני 20 ומעלה שווה בדיוק למספרם ע"י מחצית השקלים שנאספו חצי שנה לפני כן. ראינו שיש שהציעו

שמדובר בנס, כאשר בני 19 שנהיו בני 20 התקזזו עם הנפטרים בינתיים, אולי תוך הפחתת הלויים אשר נכללו במנין הראשון ולא בשני. ראינו הסבר אחר, לפיו מדובר במפקד אחד, אשר החל, באופן כללי בלבד, עם איסוף מחציות השקלים, והסתיים כעבור כמה חודשים, לאחר מיון ועריכת רשימות משנה, לפי משפחות ושבטים.

פרק ג - תולדות אהרון – למה?; מנין הלויים מגיל חודש ומעלה ויעודם לשרת בעבודת המשכן; למה מספר הלויים היה כה קטן יחסית? סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם; מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העורפים ע"י הלויים; מה מסביר את מספר הבכורות ביחס לסך האוכלוסייה?

תולדות אהרון

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבְרַהֵם אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן, הַבְּכֹר נָדָב וְאָבִיהוּא, אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר מִלֵּא יָדָם לַכֹּהֵן. וַיָּמָת נָדָב וְאָבִיהוּא לְפָנָי ה' בְּהִקְרַבְתִּים אֲשֶׁר זָרַח לְפָנָי ה' בְּמִדְבַר סִינַי וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם, וַיִּכְהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם. (במדבר ג, א-ד)

למה התורה מביאה כאן את תולדות אהרון?

כותב הרשב"ם: הטעם שהזכיר את תולדות אהרון ומשה במקום הזה, כי כאשר השלים את מספר כל ישראל לתולדותם לבית אבותם, רצה להזכיר תולדות שבט לוי, לכן התחיל בראשי השבט ההוא.

למה התורה לא מביאה גם את תולדות משה, אשר הוזכר בפסוק א?

לפי הרשב"ם, הזכרת משה מתייחסת לאמור בפסוק יט להלן. משה נכלל במשפחת עמרם. במשפחה זו היו רק משה ובניו, אשר לא היו כוהנים. רש"י מפרש: ואינו מזכיר אלא בני אהרון ונקראו תולדות משה, לפי שהוא למדם תורה. מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו.

יעוד הלויים לשרת בעבודת המשכן

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: הִקְרַב אֶת מֹשֶׁה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לְפָנָי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְשָׂרְתוּ אֹתוֹ. וְשָׂמְרוּ אֶת-מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמַרְתְּ כָל הָעֵדָה לְפָנָי אֶהֱל מוֹעֵד לְעַבְדְּ אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְשָׂמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת מִשְׁמַרְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַבְדְּ אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְנִתְּתָה אֶת הַלְוִיִּם לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הָמָּה לוֹ, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּפְקַד וְשָׂמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְם וְהָזָר הִקְרַב יוֹמָת.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מֵאֶתְּךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. כִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, הַקְּדַשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה, לִי יִהְיוּ אֲנִי ה'! (במדבר ג, ה-יג)

מנין הלויים מגיל חודש ומעלה; סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי לֵאמֹר: פֶּקֶד אֶת בְּנֵי לִוֵי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם, כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדוּם. וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל-פִּי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. וַיְהִיו אֵלֶּה בְּנֵי לִוֵי בְּשֵׁמֹתָם, גְּרִשׁוֹן וְקַהַת וּמְרָרִי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי גְרִשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם, לְבִנְיָן וְשֹׁמֵעִי. וּבְנֵי קַהַת לְמִשְׁפַּחְתָּם, עֶמְרָם וַיִּצְהָר, הֶבְרֹן וְעִזִּיאֵל. וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם, מִחֵלִי וּמוּשִׁי, אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלִּוִי לְבֵית אֲבֹתָם. לְגְרִשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשֹּׁמֵעִי, אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגְּרִשִּׁי. פֶּקֶדְיָהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה, פֶּקֶדְיָהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. מִשְׁפַּחַת הַגְּרִשִּׁי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ יָמָּה. וּבְשֵׂאֵי בֵית-אָב לְגְרִשִּׁי, אֲלִיָּסָף בֶּן לֵאלֹהֵי וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גְרִשׁוֹן בְּאֵהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וּבְאֵהֶל מוֹעֵד מִכֶּסֶהוּ וּמִסֹּדֶף פֶּתַח אֵהֶל מוֹעֵד. וְקַלְעִי הַחֹצֵר וְאֵת מִסֹּדֶף פֶּתַח הַחֹצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ. (במדבר ג, יד-כו)

למה הלויים נפקדים מבן חודש ומעלה? לתינוקות ולילדים הרי אין תפקיד עדיין.

נראה בהמשך שהלויים פדו את הבכורות. הבכורות נפדים בפדיון הבן, בגיל חודש ומעלה, לכן גם הלויים הפודים, נמנו מבני חודש ומעלה.

ולקחת משפחת העמרמי ומשפחת היצחקרי ומשפחת התברני ומשפחת העזיאל - אלה הם משפחת הקהתי. במספר כל זכר מבן חודש ומעלה, שמנת אלפים ושש מאות, שמרי משמרת הקדש. משפחת בני קהת יחנו על גרד המשכן תימנה. ובשאי בית אב למשפחת הקהתי אליצפן בן עזיאל. ומשמרתם - הארון והשולחן והמזבח וכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסוד וכל עבדתו. ובשאי בשאי הלוי אלעזר בן אהרן ספיהן, פקדת שמרי משמרת הקדש.

למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה הם משפחת מררי. ופקדיהם במספר כל זכר מבן חודש ומעלה שש אלפים ומאתים. ובשאי בית אב למשפחת מררי, צוריאל בן אביחיל, על גרד המשכן יחנו צפנה. ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל פליו וכל עבדתו. ועמדי החצר סביב ואדניהם ויתלתם ומיתריהם. ותיחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה, משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל, והזר הקרב יומת. כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחתם, כל זכר מבן חודש ומעלה, שנים ועשרים אלה. (במדבר ג, כז-לט)

איך יתכן ששבת לוי היה כל כך קטן ביחס לשבטים האחרים?

עונה הרמב"ן: ואני חושב, שזה חיזוק למה שאמרו רבותינו (תנחומא, וארא ו) כי שבטו של לוי לא היה בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך. והנה ישראל, אשר מררו המצרים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים כמו שאמר (שמות א, יב) "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", וכמו שנאמר עוד בגזרת "אם בן הוא והמיתן אותו..." "וירב העם ויעצמו מאד" (שם, פסוק כ), כי היה הקב"ה אומר: נראה דבר מי יקום, ממני או מהם? אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים. הוא מוסיף ש"אולי היה זה מכעס הזקן (יעקב אבינו) עליהם - (שמעון ולוי), כי שמעון שהוא עכשיו מרובה באוכלוסין נתמעט בכניסתו לארץ לעשרים ושנים אלף, ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה".

חיבור המנין של בני לוי נותן 22,300 נפש? לאן נעלמו 300 איש?

רש"י עונה: ובפרטן אתה מוצא 300 יתרים. בני גרשון – 7,500, בני קהת – 8,600, בני מררי 6,200. ולמה לא כלל (את ה- 300) עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים ה- 273 בכורות העודפים על המנין לפדיון, (כפי שנראה בהמשך)? אמרו רבותינו, (דברי רבי יוחנן בן זכאי במסכת בכורות, ה, א): אותם 300 לויים, בכורים היו, ודי שיפקיעו את עצמם מן הפדיון. כלומר, שהם נכנסו לקדושת הלויים, מפני היותם בעצמם בכורות ולא היה צורך לפדותם.

לפי פירוש רש"י, הלויים שהיו בכורות היו רק 1.3% מכלל הלויים, בני חודש ומעלה, כלומר אחד מ- 77. היתכן?

יש מפרשים שהכוונה רק לאותם בכורות לויים אשר נולדו אחרי יציאת מצרים, ולא כל הבכורות. זה תואם את פסוק יב לעיל: "כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְתִּי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה, לִי יִהְיוּ, אֲנִי ה'". בנוסף, יש שהציעו שנמנו רק הבכורות מאב, ואם לגבר היו 2 נשים או יותר, רק הבכור שנולד ראשון באופן כללי, נחשב בכור, זאת ע"פ הנאמר בספר דברים כא, טו: כִּי-תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה, וְיִלְדוּ-לוֹ בָנִים, הָאֲהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה; וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר, לְשִׁנְיָאָה, כִּן שֶׁבְכַל בַּיִת אֵב הִיָּה רַק בְּכוֹר אֶחָד. פִּרְשׁוֹת זֹאת אֵינָה נְכוֹנָה שֶׁכֵּן נֹאמַר בַּפְּסוּקִים יב – יג לעיל, וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת-הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל-בְּכוֹר פֶּטֶר רְחֵם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. לפי זה, מדובר בפטר רחם של כל אישה. כאן הכוונה לקדושת הבכורות והצורך לפדותם. לעומת זאת, בספר דברים מדובר בזכויות הירושה של הבכורות.

מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העודפים ע"י הלויים

ויאמר ה' אל משה: פקד כל בכר זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה ושא את מספר שמותם. ולקחת את הלויים לי, אני ה', תחת כל בכר בבני ישראל ואת בקמת הלויים תחת כל בכור בבקמת בני ישראל. ויפקד משה כאשר צוה ה' אתו את כל בכור בבני ישראל. ויהי כל בכור זכר במספר שמות מבן חדש ומעלה לפקדיהם, שנים ועשרים אלה, שלשה ושבעים ומאתים. (במדבר ג, מ-מג)

מה משמעות בהמות הבכורות והלויים ?

לפי רש"י, צאן הלויים פדו את בכורי חמוריהם של ישראל, ושה אחד של בן לוי פדה כמה פטרי חמורים של ישראל.

ויזכר ה' אל-משה לאמר: קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בקמת הלויים תחת בקמתם, והיו לי הלויים, אני ה'. ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים העדפים על הלויים מבכור בני ישראל. ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח, עשרים גרה השקל. ונתתה הפסף לאהרן ולבניו פדויי העדפים בהם. ויקח משה את פסף הפדיום מאת העדפים על פדויי הלויים. מאת בכור בני ישראל לקח את הפסף חמשה וששים ושלוש מאות ואלף, בשקל הקדש. ויתן משה את פסף הפדיום לאהרן ולבניו על-פי ה', כאשר צוה ה' את-משה.

איך יתכן שמתוך כ- 600,000 גברים בני 20 ומעלה, רק 22,273 הם בכורות? זה יוצא 3.7%, או אחד מ- 27! אם נוסף את הזכרים עד גיל 20 שאינם בכורות, זה יוצא עוד פחות.

יתכנו כמה הסברים. כפי שהשבנו לגבי בכורות הלויים, יתכן שהכוונה רק לאותם בכורות שנולדו אחרי היציאה ממצרים. יתכן גם ששעור התמותה של הבכורות היה גבוה יחסית לתמותת תינוקות אחרים.

קח את הלויים תחת כל בכור - למה משה מצטווה שוב לקחת את הלויים? זה כבר נאמר.

הכוונה עכשיו לקחת את הלויים ע"י פדיון הבכורות, 5 שקלים לבכור.

למה לא עשו פדיון לשאר הבכורות ורק לעודפים?

צריכים לומר שהקדושה עברה מהבכורות אל הלויים באופן ישיר, ללא צורך בפדיון. רק אותם בכורות שלא היו כנגדם לויים היו זקוקים לפדיון.

סיכום פרק ג

בפרק ראינו שבני אהרן נקראו תולדות משה לפי שלמדס תורה. נערך מנין לבני לוי, אשר יועדו לעבודת המשכן. שאלנו למה שבט לוי היה קטן כל כך ביחס לשאר השבטים וראינו את תשובת הרמב"ן, שאולי בגלל שהם לא שועבדו בעבודת פרך, כשאר השבטים ולכן לא התברכו בריבוי נסיי כל כך. שאלנו איך יתכן שהיו כה מעט בכורות ביחס לכלל האוכלוסיה והעלינו את האפשרות שנמנו רק הבכורות שנולדו מיציאת מצרים והלאה. ראינו את אופן החלפת ופדיון הבכורות ע"י הלויים.

פרק ד - סדר עבודת בני קהת – הארון, השולחן, המנורה, מזבח הזהב וכליהם.

סדר עבודת בני קהת

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: נָשֵׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי קֹהֵת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם. מִבְּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כֹּל בֶּא לְצַבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. זֹאת עֲבַדְתָּ בְּנֵי קֹהֵת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים. וּבֵא אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנֹסַע הַמִּחֲנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֲרֹן הָעֵדֻת. וְנָתַנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וּפְרָשׁוּ בְּגָד כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְּמַעְלָה וְשָׂמוּ בְּדָיו.

וְעַל שֵׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת הַקְּעָרֹת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמְּנַקִּיֹת וְאֶת קִשׁוֹת הַנְּסֹךְ, וְלֶחֶם הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה. וּפְרָשׁוּ עֲלֵיהֶם בְּגָד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו.

וְלָקְחוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת נֹרְתֶיהָ וְאֶת מְלַקְחֶיהָ וְאֶת מַחְתֵּיתֶיהָ וְאֶת כָּל כְּלֵי שִׁמְנֵה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ לָהּ בָּהֶם. וְנָתַנוּ אֹתָהּ וְאֶת כָּל כְּלֵיהָ אֶל מַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְנָתַנוּ עַל הַמּוֹט.

וְעַל מִזְבַּח הַזֶּהָב יִפְרָשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו. וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשְּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתַנוּ אֶל בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתָם בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְנָתַנוּ עַל הַמּוֹט. וְדָשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו בְּגָד אַרְגָּמָן. וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת כָּל כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם, אֶת הַמַּחְתֹּת אֶת הַמְּזַלְגֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמְּזַרְקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ בְּדָיו.

וְכֹלֵה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנֹסַע הַמִּחֲנֶה וְאַחֲרָי כִּן יָבֹאוּ בְּנֵי קֹהֵת לְשֵׂאת וְלֹא יִגְעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְנִתּוּ, אֵלֶּה מִשָּׂא בְּנֵי קֹהֵת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, שָׂמֵן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשָׂמֵן הַמִּשְׁחָה - פְּקַדְתָּ כֹּל הַמִּשְׁפָּן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בַּקֹּדֶשׁ וּבְכֻלָּיו. (במדבר ד, א-טז)

למה עכשיו מקדימים את בני קהת לבני גרשון? הרי גרשון היה בכור לוי.

כאן המניין הוא לפי חשיבות הכלים אשר נשאה כל משפחת לויים. בני קהת הופקדו על נשיאת הכלים הנקראים "קודש הקדשים": הארון, המנורה, השולחן וכו'. בני גרשון ומררי הופקדו על נשיאת המרכיבים החיצוניים יותר של המשכן – היריעות, הקלעים, הקרשים, העמודים וכו'.

מה אפשר ללמוד מפסוק ג: **מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְנִמְעָלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל בָּא לְצַבָּא לְעִשׂוֹת מִלְּאֵכָה בְּאֶהָל מוֹעֵד?**

העבודה והמלאכה של שבט לוי בקודש, מקבילות לשירות הצבאי של שאר השבטים. לכן ניתן לומר שאם צעירים החרדים יוכשרו לשירות בקודש לטובת שאר העם (מורים, רבנים, דיינים, סופרי סת"ם, יצרני תשמישי קדושה, משגיחי כשרות, מוהלים, שוחטים, חברא קדישא, וכו'), וימלאו את התפקידים האלה נאמנה, לטובת כלל העם, יש מקום לפטור אותם משירות צבאי. יחד עם זאת, בעת תקופת מלחמת מצווה, כמו במצבינו היום, על כולם לשרת בצבא או בשירות לאומי.

למה הכוהנים היו צריכים לכסות את כלי המשכן לפני בוא הלויים לשאת אותם?

לפי הספורנו, החשש היה שמא הלויים יגעו בכלים כאשר הם גלויים, תוך כדי נסיון לזכות בנשיאתם, לפי שיטת "כל הקודם זוכה". מגע ישיר בכלי קודשי הקדשים ע"י מי שאינו בדרגת כהן, ימות, בדומה לאזהרה: הזר הקרב יומת (במדבר א, נא). לכן היו הלויים צריכים להמתין שהכוהנים ישימו כל לוי במקום נשיאתו לאחר כסוי הכלים.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: אֵל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲנִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם. וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים - אֶהֱרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עִבְדָּתוֹ וְאֶל מִשְׁאוֹ. וְלֹא יָבֹאוּ לְרִאוֹת כְּבֹלַע אֶת הַקֹּדֶשׁ וְיָמָתוּ. (במדבר, יז-כ)

מי מתו אחרי שראו את הארון?

בימי עלי הכהן, אחרי שנשבה ארון הברית ע"י הפלישתים, פלישתים רבים מתו. אחרי שהחזירו את הארון בעגלה הקשורה לפרות, היא הגיעה לבית שמש. בשמואל א, ו, יט, נאמר: "וַיֵּךְ בְּאֲנָשֵׁי בֵית-שֵׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאֲרוֹן ה' וַיֵּךְ בָּעַם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלְף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי הִפָּה ה' בָּעַם מִכָּה גְדוֹלָה". פירש המצודת דוד: וַיֵּךְ - ה' הכה בהם על שפתחו הארון וראו בו בפנים, ולזה הכה בעם שבעים איש מגדולי העיר, והיו שקולים כחמישים אלף איש (מסכת סוטה לה, ב). יש המפרשים שהוכו 70 איש מבית שמש ועוד 50,000 משאר העם, בגלל פגיעה כלשהי בכבוד הארון.

סיכום פרק ד

בפרק מובא סדר עבודת בני קהת, אשר היו אחראים לנשיאת הארון, המנורה, השולחן ומזבח הזהב. ראינו שהעבודה של הלויים במשכן נקראת שירות של "צבא", ושיש מקום להחשיב שירות בקודש, לטובת הציבור הכללי, כמקביל לשירות צבאי. ראינו שקיימת סכנה בראיית כלי הקודש גלויים, ולכן על הלויים לבוא לשאתם רק אחרי שהכוהנים כיסו אותם.

הרעיון המרכזי של פרשת במדבר

הרעיון המרכזי הוא הסדר המופתי של מחנה ישראל בהליכתו לכיוון ארץ ישראל תוך מפקד והתארגנות צבאית, עם אותות ודגלים. המשכן, לב האומה, חונה באמצע ונשמר ע"י הכוהנים והלוויים, דבר המסמל את מרכזיות התורה בחיי האומה, עד ימינו.

תוספת

הסמלים שעל דגלי השבטים

פסיפס של 12 שבטי ישראל. מקיר בית הכנסת עץ יוסף בגבעת מרדכי בירושלים ויקיפדיה, Mosaic_Tribes.jpg / www.wikipedia.org / נחלת הכלל

ייצוג של כל אחד משנים עשר השבטים על חלון זכוכית בבית הכנסת זכרון משכן בשילה — ויקיפדיה. מקור: צילם: דניאל ונטורה. רישיון [Cc-by-sa-2.5,2.0,1.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5/), תחת תנאי רישיון ה-GNU לשימוש חופשי במסמכים. תנסו להתאים את התמונות לשבטים.

מאפייני השבטים

לכל שבט היו מאפיינים מיוחדים: כך היו שבטים מלחמתיים כמו בנימין, גד ודן, היו שבטי מלוכה כמו יהודה ואפרים; היה שבט למדני כמו יששכר; היה שבט רועים כמו ראובן; היה שבט איכרים כמו אשר; היה שבט סוחרים ויורדי ים כמו זבולון והיה שבט כהונה כמו לוי. על פי הספירה המקובלת, מספר השבטים הוא כמספר חודשי השנה וכמספר המזלות בשמיים. לכל שבט היה

דגל בצבע מסוים ועליו סמל, וכך אבן חן מסוימת בחושן. הצבע בדגל תאם את הצבע של האבן שהתייחדה להם, והסמל לרוב היה לפי ברכת יעקב או ברכת משה לשבטים.

על פי ספר התודעה לרב אליהו כי טוב, אלו הם האבנים והדגלים של השבטים:

1. ראובן – אבן אודם, צבע אדום, ציור דודאים בשל מסירותו ללאה אימו, על פי הסיפור המקראי.
2. שמעון – פטדה, ירוק, שכם העיר, על כך שקינא לאחותו במעשה שכם.
3. לוי – ברקת, שליש לבן, שליש שחור ושליש אדום, אבני החושן - תמצית עבודת הכהונה.
4. יהודה – נופך, תכול שמים, אריה - על פי ברכתו "גור אריה יהודה", המבטא את מנהיגותו וגבורתו.
5. יששכר – ספיר, אפור כהה, שמש וירח על פי הכתוב "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בֵּינָה לְעֵתִים", (דברי הימים א, יב, לג).
6. זבולון – יהלום, לבן, ספינה - מבטאת את משלח ידו.
7. דן – לשם, כעין ספיר, מאזניים, על פי ברכתו.
8. גד – אחלמה, אפור, מחנה צבא - על פי ברכתו "גד גדוד יגודנו", המבטא יכולת צבאית.
9. נפתלי – שבו, אדום בהיר, איילה על פי ברכתו, "נפתלי איילה שלוחה".
10. אשר – תרשיש, עץ זית. על שם הברכות שקיבל מיעקב וממשה "מאשר שמנה לחמו" וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ".
11. יוסף – שוהם, שחור. על דגל אפרים מצויר שור, על פי "בכור שורו הדר לו". על דגל מנשה מצויר ראם, על פי "קרני ראם קרניו".
12. בנימין - אבן ישפה, צבעי כל יתר השבטים יחד, זאב - המבטא את יכולתו הצבאית, וביצוע מבצעי לוחמה נועזים.

מקור: ויקיפדיה, שבטי ישראל

מיקום מחנה ישראל ביחס למשכן, ביצירת פסיפס בבית כנסת "אור תורה" בעכו.

מחנה ישראל (מדבר סיני) <https://he.wikipedia.org/wiki/>

פרשת נשא

פרק ד - המשך: סדר עבודת בני גרשון – יריעות המשכן מכסי המשכן, קלעי החצר ומסך שער החצר; סדר עבודת בני מררי – הקרשים, העמודים, האדנים, יתדות, מיתרים; מנין הלויים מבני 30 עד 50.

סדר עבודת בני גרשון

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: נִשְׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם, לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם. מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם – כָּל הַבָּא לְצַבָּא וְצַבָּא לְעִבְדַּי עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעִבְדֵי וּלְמִשְׁאָא. וְנִשְׂאוּ אֶת יְרִיעַת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, מְכַסְּהוּ וּמְכַסֶּה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מִלְמַעְלָה, וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאֶת קַלְעֵי הַחֲצָר וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצָר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעִבְדוֹ. עַל פִּי אֱהָרֹן וּבְנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי לְכָל מִשְׁאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם, וּפְקֻדָתָם עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁמַרְתָּ אֶת כָּל-מִשְׁאָם. זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֱהָרֹן הַכֹּהֵן. (במדבר ד, כא-כח)

למה נאמר "נשא אֶת...גַּם הֵם"? האם היתה סיבה לחשוב שאין צורך לפקוד את בני גרשון?

מפרש חזקוני, (רבי חזקיה בן מנוח, 1250 - 1310 בערך, צרפת): "נשא את ראש בני גרשון גם הם - אעפ"י שציויתך למנות בני קהת תחילה, לפי שעיקר העבודה כגון הארון והשולחן ומגורה ומזבחות מוטלות עליהם, שנאמר להלן, (במדבר ז, ט): "כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בְּכִתְף יִשְׂאוּ", אל תימנע מלמנות אחריהם בני גרשון, אע"פ שאין נושאים כלום (על גופם) ועבודתם בעגלות, שהרי הוא היה הגדול בבני לוי ודינו להיות נמנה שני". יש מסבירים שלא כל בני קהת ובני גרשון, מבני 30 – 50, נכנסו לעבודת הקודש, אלא המתאימים בלבד. לכן נאמר "גַּם הֵם", לברור את המתאימים לעבודת המשכן.

סדר עבודת בני מררי

בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם, לְבֵית אֲבֹתָם תִּפְקֹד אוֹתָם. מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹדָם, כָּל הַבָּא לְצַבָּא וְצַבָּא לְעִבְדַּי אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְזֹאת מִשְׁמַרְתָּ מִשְׁאָם לְכָל עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד - קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וְאֲדָנָיו. וְעַמּוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וַיִּתְּלֵם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם, וּבְשִׁמַּת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמַרְתָּ

משאם. זאת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד, בנד איתמר בן אהרן הפהו. (במדבר ד, כט-לג)

מה הכוונה: "ובשמת תפקדו את כלי משמרת משאם"? (פסוק לב).

כותב הרמב"ן: טעם "ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם", שיפקיד ביד כל איש במספר שמות לגולגלותם, כלי משאם, יאמר איש פלוני ישא מן הקרשים כך במספר, ופלוני מן הבריחים או העמודים כך במספר, לא שיצווה שבני מררי בכללם ישאו את כל הקרשים והאדנים והעמודים. והזכיר את זה תחילה בבני מררי, בגלל כובד משאם, אולי עלול כל אחד לרצות להקל ממשאו ולהטיל על חברו. והוא הדין גם בבני קהת וגרשון". היה חשוב שלכל אחד יהיה תפקיד קבוע כדי שלא יקנאו ויריבו עם השני.

מנין הלויים מבני 30 עד 50 : 8,580 איש.

ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם. מן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים. אלה פקודי משפחת הקהתי כל העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי ה' בנד משה.

ויפקודי בני גרשון למשפחתם ולבית אבתם. מן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם, אלפים ונש מאות ושלשים. אלה פקודי משפחת בני גרשון - כל העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי ה'. ופקודי משפחת בני מררי למשפחתם לבית אבתם. מן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה - כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. ויהיו פקדיהם למשפחתם, שלשת אלפים ומאתים. אלה פקודי משפחת בני מררי אשר פקד משה ואהרן על פי ה' בנד משה. כל הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל את הלויים למשפחתם ולבית אבתם. מן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל מועד. ויהיו פקדיהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמנים. על-פי ה' פקד אותם בנד משה איש איש על עבדתו ועל משאו ופקדיו, אשר צנה ה' את משה. (במדבר ד, לד-מט)

מהי "עֲבֹדַת עֲבָדָה"? – פסוק מז.

רש"י: הוא השיר במצותיים וכינורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת.

סיכום פרק ד - (המשך)

בפרק ראינו את סדר העבודה של בני גרשון ומררי בנשיאת המשכן ומנין כלל הלויים מבני שלושים עד חמישים.

פרק ה - שילוח הטמאים מן המחנות השונים; הכניסה להר הבית היום; גורל גזל הגר שנפטר בלי יורשים; חשיבות הווידוי על עוונות; מצוות הבאת ביכורים; פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; כסוי ראש לנשים נשואות; מבחן המים המאררים; למה גברים חשודים בבגידה לא שותים?

שילוח טמאים מן המחנה והכניסה להר הבית היום

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ. מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תִשְׁלְחוּ אֶל מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה תִשְׁלְחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שׂוֹכֵן בְּתוֹכָם. וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, כִּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ה, א-ד)

מהיכן נשלחים סוגי הטמאים השונים?

רש"י מפרש: וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה - שלוש מחנות היו שם בשעת חנייתן. תוך הקלעים היא מחנה שכינה. אזור חניית הלויים סביב, כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני, היא מחנה לוייה. משם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות, היא מחנה ישראל" (מסכת פסחים סז). הצרוע נשלח מחוץ לכולם, לזב מותר להיות במחנה ישראל ומשולח מן מחנות השכינה והלוייה, ולטמא לנפש מותר להיות אף במחנה הלוייה ונשלח רק ממחנה השכינה.

לכן גם היום אסור לנו להכנס לתחום המקדש, המוגדר כמחנה השכינה, בהיותנו טמאי מתים. ע"פ ספר החינוך, בזמן המקדש, מצרוע נשלח אל מחוץ לעיר ירושלים וזבים וזבות לא הורשו להכנס למחנה הלוייה, דהיינו תחום הר הבית שמחוץ למקדש עצמו. מן התורה, מותר לטמא מת להכנס להר הבית אך לא לתחום המקדש עצמו, דהיינו לפנים משער ניקנור, שבו עוברים מעזרת נשים לעזרת ישראל.

מדרבנן, אסור להכנס גם לעזרת נשים ולחיל שהקיף את מבנה המקדש. בעיקרון, בשאר הר הבית, המוגדר כמחנה לוייה, ובמיוחד בשטחי ההר שהוספו ע"י הורדוס, מותר לטמא מת להכנס, לאחר טבילה כדין וללא נעלי עור.

החזרת גזל מגר שנפטר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכֵּל חַטָּאת הָאָדָם לְמַעַל מַעַל בַּה', וְאִשְׁמָה הִנְפֵּשׁ הַהוּא. וְהִתְדוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהִשִּׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחַמִּישְׁתּוֹ יִסֵּף עָלָיו, וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אֲשֵׁם לוֹ. וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהִשִּׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו, הָאֲשָׁם הַמּוֹשֵׁב לֵה' לַפֶּה, מִלְּבַד אֵיל הַכִּפָּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ עָלָיו. וְכָל תְּרוּמָה לְכָל

קְדָשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִקְרְיָבוּ לַפֶּהָן, לֹא יִהְיֶה. וְאִישׁ אֶת קְדָשָׁיו לֹא יִהְיֶה, אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַפֶּהָן, לֹא יִהְיֶה. (במדבר ה, ה-י)

באיזה חטא מדובר לעיל? התורה כבר הביאה את ענין קרבן אשם הגזילות בפרשת ויקרא.

רש"י מסביר: לְמַעַל מֵעַל בְּה' - חזר וכתב כאן את פרשת גוזל ונשבע על שקר, שנאמרה כבר בפרשת ויקרא (ויקרא ה) וּמְעַלָּה מֵעַל בְּה'; וְכִחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ וּגו', ומובאת כאן בגלל שני דברים שנתחדשו בה: האחד שכתוב "וְהִתְנַדְּו", לומר שחייב חומש ואשם על פי עדים, רק אחר שיודה בעבירה, והשני על גזל הגר, אשר ינתן לכוהנים, שנאמר: "וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו" – אחרי שהגזלן התוודה על עוונו. ואמרו רבותינו: וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים קרובי משפחה, או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו? אלא, זה הגר שמת ואין לו יורשים. (הגיון נחשב כלידה מחדש ובני משפחת הגר לפני הגיון, אינם נחשבים משפחתו לאחר הגיון). אם יש לגר יורשים, על הגזלן להשיב להם את הגזלה.

יוצא שמי שאינו מודה באשמתו מרצונו, גם אחרי שהעידו עדים על כך, אלא ממשיך להכחיש את הגזל, אינו משלם את החומש ואינו מביא קרבן אשם, אלא מחזיר את הקרן בלבד. וכי יהיה חוטא נשכר? הסיבה לכך היא שהחומש והקרבן אינם עונש אלא כפרה עבורו. מי שאינו חוזר בתשובה ואינו מתוודה על עוונותיו, אינו יכול להתכפר.

חובת הווידוי על עוונות

מה נדרש ב - "וְהִתְנַדְּו אֶת חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (פסוק ז).

כתב בעל ספר החינוך: "מה שאמרו זכרונם לברכה (במסכת תענית טז, א) שהחזרה בתשובה היא, שיעזוב החוטא את חטאו ויסירנו מלבו וממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה כן עוד. ככתוב, (ישעיהו נה, ז) יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דְרָפוֹ וְאִישׁ אֶן מִחֻשְׁבְּתָיו, וְיָשֹׁב אֶל ה' וּיִרְחַמֶּהוּ וְאֵל אֱלֹהֵינוּ פִּי יִרְפָּה לְסֻלֹחַ. אחר כך יתוודה עליו, כלומר שיאמר דברי התשובה בפיו, שנאמר (שמות לב, לא) וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם, אֱלֹהֵי זָהָב. גם יזכיר בפרוש שלא ישוב לעשות את החטא עוד, שנאמר (הושע יד, ד) וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ וּגו'. ואמרו זכרונם לברכה (מובא ברמב"ם, הלכות תשובה פרק א, הלכה ב), שהשעיר המשתלח היה מכפר, למי שעשה תשובה, על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, בין שעבר עליהן בזדון או בשגגה, בין נודע לו, בין אם לא נודע לו, אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר המשתלח מכפר אלא על העבירות הקלות. ומה הן הקלות ומה הן החמורות? עבירות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת, וכן שבועת שווא ושקר, אף על פי שאין בהם כרת – הן מן החמורות, ושאר מצוות עשה ולא תעשה שאין בהן כרת, נקראות קלות, ביחס לחמורות".

“ועכשיו בעוונותינו שאין לנו בית מקדש, ולא מזבח כפרה, אין לנו אלא תשובה, והתשובה מכפרת על כל העבירות, ואפילו היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה שלמה באחרונה, אין מזכירים לו שוב את רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) וְרָשַׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרָשָׁעוֹ וּגו'. במה דברים אמורים, שהתשובה לבדה מספקת בעבירות שבין אדם למקום. כגון האוכל דבר אסור, וכן המבטל אחת ממצוות עשה (כגון שלא הניח תפילין). אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון שפגע פיזית בחברו, או שגזל את ממונו, או בכל דבר אחר שהזיק לו שלא כדין, בין במעשה בין בדיבור, אינו נמחל לעולם ע"י תשובה בלבד, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו ועד שירצה אותו. ואם לא רצה חברו להתרצות לו כבר אמרו זכרונם לברכה (יומא פז, א), מה תקנתו. וכמו שנאמר בתוספתא, יש 24 דברים שמעכבים את התשובה, (הובאו בספר ויקרא, פרשת אחרי מות). יתר פרטי המצווה התבארו בפרק אחרון של מסכת יומא, (ובהלכות תשובה של הרמב"ם, פרק א)

מצוות ביכורים

מה הכוונה בפסוקים ט – י, וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַפֶּהֱן...?

רש"י מפרש: וכל תרומה וגו', אמר רבי ישמעאל וכי תרומה "מקריבים" לכהן והלא הכהן מחפש את הגורן בשדה? אז למה נאמר: אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַפֶּהֱן? אלו הביכורים, שנאמר בהם (שמות כג) "וְרֵאשִׁית בְּפִנְיֵי אֲדָמָתְךָ, תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ", ואיני יודע מה יעשה בהם, ת"ל "לַפֶּהֱן לוֹ יִהְיֶה". בא הכתוב ולימד על הביכורים שינתנו לכהן. הרמב"ן מפרש בכל זאת, שמדובר בתרומה רגילה שהכהן לוקח ברשות הבעלים.

רש"י מפרש פסוק י: "וְאִישׁ אֶת קִדְשֵׁיו לוֹ יִהְיוּ", לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה, יכול (כהן או לוי לחשוב) שיבואו ויטלום בזרוע? ת"ל "וְאִישׁ אֶת קִדְשֵׁיו לוֹ יִהְיוּ", משמע שטובת הנאתן לבעלים, (כלומר שהבעלים יכולים להחליט לאיזה כהן לתת). ומדרש אגדה, "וְאִישׁ אֶת קִדְשֵׁיו לוֹ יִהְיוּ", מי שמעכב את מעשרותיו ואינו נותנם, לו יהיו המעשרות – בסוף, אין שדה עושה אלא (חלק) אחד מעשרה שהיתה רגילה לעשות.

"אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַפֶּהֱן", מתנות הראויות לו, "לוֹ יִהְיֶה" – ממון הרבה.

פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; חובת כסוי ראש לאישה נשואה; מבחן

המים המארידים; למה גברים החשודים בבגידה לא שותים?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם; אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׂא אִשְׁתּוֹ וּמָעֵלָה בּוֹ מַעַל. וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְהָ שָׁכַב זָרַע וְנָעַלְמָ מֵעֵינֵי אִשְׁהָ, וְנִסְתַּרְהָ, וְהִיא גִטְמָאָה

וְעַד אֵין בָּהּ, וְהוּא לֹא נִתְפָּשֶׂה. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה, אוּ
עָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. (במדבר ה, יא-יד)

באיזה מקרה מדובר כאן? בהתחלה ניתן להבין שהאישה בגדה בבעלה אך בפסוק י"ד זה לא ברור.

לפי המשנה במסכת סוטה והמפרשים, מדובר באישה שבעלה חושד בה שאינה נאמנת לו ומזהיר אותה, בפני עדים, שלא "להיסתר", כלומר לשהות ביחידות, עם אדם מסוים, ויש עדים לכך שהיא כן נסתרה עמו, למרות ההתראה. יחד עם זאת, לא ידוע האם היא קיימה עמו יחסים, או לא. אם אין שני עדים על הסתירה, אך הבעל שומע עליה ממקור הנאמן עליו, הוא מחויב לגרשה ולשלם את כתובתה, אך איננה נחשבת אישה סוטה.

מטבע הדברים, נדיר מאוד שיש עדים לקיום יחסים, מעבר לעצם הסתירה, ולכן לא הבעל ולא האישה, יכולים לפעול בדרך המשפטית הרגילה של הבאת עדים.

וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קַרְבָּנָהּ עָלֶיהָ, עֲשִׂירַת הָאִיפֹה קֶמַח שְׂעִירִים,
לֹא יֵצֵק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבִנָּה, כִּי מִנְחַת קְנָאָת הוּא, מִנְחַת זָכָרוֹן מִזְכָּרַת עֹוֹן.
וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיָּמִים קְדָשִׁים בְּכֹלֵי תָרֶשׁ וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר
יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן, וְנָתַן אֶל הַיָּמִים. (במדבר ה, טו-יז)

כבר ראינו מה דינה של אישה שבגדה, שאם יש לכך עדים היא חייבת עונש מוות? למה התהליך כאן הוא שונה?

כאן אין עדים שהיא בגדה, אלא רק ששהתה עם גבר בסתר וביחידות, לאחר שהוזהרה שלא לשהות עמו.

מנין לקחו "מים קדשים"?

רש"י: מים קדשים - שהתקדשו בכיור (של המשכן). ע"פ מסכת כתובות עב, לפי שנעשה הכיור מנחושת מראות הנשים הצובאות, (כפי שראינו בספר שמות, לח), ואישה זו פרשה מדרכיהן, שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח, וזו קלקלה עם אחר, תיבדק במי הכיור.

וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזָּכָרוֹן מִנְחַת קְנָאָת הוּא, וּבִיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה תַּחַת אִישׁךָ, הַנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה. וְאִתּוֹ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישׁךָ וְכִי נִטְמָאת, וַיִּתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שְׂכָבְתוֹ מִבְּלַעֲדֵי

אִישׁוֹ. וְהִשְׁבִּיעַ הַפֶּהוּ אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֱלֹהִים וְאָמַר הַפֶּהוּ לְאִשָּׁה: יְתֵן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וּלְשִׁבְעָה בְּתוֹךְ עַמֶּךָ, בְּתַת ה' אֶת יָרְכֶךָ נִפְלֵת וְאֶת בְּטֶנְךָ צָבָה. וּבָאוּ הַמַּאֲרָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ לְצַבּוֹת בָּטָן וְלִנְפֵל יָרֵךְ, וְאָמְרָה הָאִשָּׁה: אָמֵן אָמֵן. (במדבר ה, יח-כב)

מה הכוונה: "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה"? מה לומדים מזה?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש ספרי ומסכת כתובות, עב, א: וּפָרַע – הכהן סותר את קליעת שיערה כדי לבזותה. מכאן (לומדים) שאצל בנות ישראל, גלוי הראש הוא גנאי להן – כלומר שמזה נלמד מהתורה, שעל אישה יהודייה נשואה לכסות את ראשה.

בגמרא בכתובות, לא הוגדרו מה המשמעות או הגודל של כיסוי זה, ולכאורה, די בכיסוי חלקי 'אפילו קלתה', כעין סל נצרים, כדי לצאת ידי חובת ציווי התורה.

אך באותו מקום מונה הגמרא בין הנשים שאיבדו את הזכות לתשלום הכתובה בעת גירושיהן, את הנשים ההולכות ברשות הרבים ללא כיסוי ראש, ובכך עוברות על 'דת משה', כמו גם את הנשים ההולכות בכיסוי ראש בלתי מספיק ובכך עוברות על 'דת יהודית', כלומר חורגות ממנהג הצניעות היהודית המקובל. מנהגי הצניעות אינם מהתורה, אלא נקבעו ע"י החכמים, לפי המקובל בין בנות ישראל.

מסכם הרב אילן כהן באתר daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=1590, מתוך:

איזק יצחק וקליין אלכס, תולדות ההלכה והחיים המודרניים, באתר דעת.

מפשוטו של מקרא "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה" (במדבר ה, יח), ניתן ללמוד כדברי רש"י, שהכהן "סותר את קליעת שיערה כדי לבזותה" ומכאן שאישה נשואה היתה הולכת עם שיער קלוע. מן הכתוב הזה, מדרש הספרי דרש, "לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן", דהיינו בנות ישראל לא רק קלעו את שיערותיהן אלא גם כיסו אותן כדי לשמור על כבודן.

התלמוד הבבלי כבר דרש מאותו פסוק "אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש", זאת אומרת, לכל בת ישראל, פנויה כנשואה, אסור לצאת מביתה בגילוי ראש, וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך. (יש שפרשו "פנויה", כגרושה או אלמנה. היום נוהגים שרווקה אינה מכסה את ראשה).

אצל חלק מהפוסקים האחרונים מופיעה החמרה, בהשפעת הזוהר, עם הנשים הנשואות, שחייבות לכסות את שיערות ראשן עד האחרונה שבהן, אפילו בתוך ביתה ולא רק בחוץ, ואילו רווקות פטורות מכל זה.

הרב עובדיה יוסף והרב משה פיינשטיין התיירו בדיעבד לגלות כטפח מרובע (2 אצבעות) בקדמת הראש.

המים מהווים מבחן, האם האישה בגדה או לא. אם כן, למה הכהן משתמש בשבועה, בלשון כל כך מאיימת?

לפי המפרשים, הכוונה היתה שאם אכן נטמאה, עדיף שתתוודה על כך ולא תסתכן בשתיית המים. אם תודה, על בעלה לגרש אותה, מבלי שתקבל כתובה. השבועה נועדה לעודד את האישה להודות, אם אכן נטמאה. אם לא נטמאה, אין לה ממה לחשוש בשתיית המים.

מה קורה אם האישה מסרבת לשתות מהמים?

ע"פ המשנה במסכת סוטה, כ, א, אם עדיין לא הכניסו למים את הקלף עם נוסח השבועה, כולל שם ה', לא מכריחים אותה, אבל אז על בעלה לגרש אותה ללא תשלום הכתובה. אם הבעל לא רוצה שתשתה, הוא מגרש אותה ומשלם את כתובתה. יוצא שהמבחן מתקיים רק בהסכמת הבעל והאישה גם יחד. לאחר שהכניסו את הקלף למים, משקים אותה בכח, כדי שמחיקת שם ה' במים לא תהיה לחינם, אלא אם כן היא מודה שנטמאה, ואז שופכים את המים.

וְכַתֵּב אֶת הָאֱלֹת הָאֵלֶּה הַפֶּהֶן בְּסֵפֶר, וּמָחָה אֶל מֵי הַמַּרִּים. וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמַּרִּים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרִּים. וְלָקַח הַפֶּהֶן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאִת וְהִגִּיף אֶת הַמִּנְחָה לְפָנָיו ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְקִמֵּץ הַפֶּהֶן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזַנְרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַתָּה, וְאַחֵר יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם. וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם, וְהִיָּתָה אִם נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה, וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרִּים וְצָבְתָה בְּטָנָה וְנִפְלָה יָרְכָה, וְהִיָּתָה הָאִשָּׁה לְאֵלֶּה בְּקֶרֶב עַמָּה. וְאִם לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וּטְהִרָה הוּא, וְנִקְתָה וְנִזְרָעָה זָרַע. זֹאת תֹּוֹרַת הַקְּנָאִת אֲשֶׁר תִּשְׁטֹוּ אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָאָה. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִעֲמִיד אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָיו ה' וַעֲשֵׂה לָּהּ הַפֶּהֶן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְנָקָה הָאִישׁ מֵעֵוֹן וְהָאִשָּׁה הִהוּא תִּשָּׂא אֶת עֹוֹנָה. (במדבר ה, כג-לא)

וְכַתֵּב אֶת הָאֱלֹת הָאֵלֶּה הַפֶּהֶן בְּסֵפֶר, וּמָחָה אֶל מֵי הַמַּרִּים. - מה הכוונה?

הכהן מכניס את המגילה שבה כתובה האלה לתוך המים, למרות שבזה מוחקים את שם ה'. וכך נאמר בתלמוד (חולין קמא, א): אמר מר: גדול שלום שבין איש לאשתו, שהרי אמרה תורה: שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה, יימחה על המים! לפי זה מטרת הבדיקה היא לא להוכיח שנטמאה, אלא בעיקר כדי שהאשה תוכל להוכיח שלא בגדה בבעלה, למרות שנסתרה בניגוד לאזהרת הבעל.

כפי שכותב הרב אלחנן סמט "בעיונים בפרשת שבוע", פרשת נשוא, לשם הערך הגדול של השבת שלום בין איש לאשתו, משתתף כביכול אפילו הקב"ה במאמץ, ומוותר על כבוד שמו, כדי לאפשר את הברור המוחלט של טענת האישה לחפותה, ובכך להשיבה לבעלה".

לפי פסוקים כז - כח, מה קרה לאישה אם נטמאה עם גבר אחר או לא נטמאה, ואיך אפשר להסביר את תוצאת השתיה?

מסביר הרמב"ן: "וּבְכַד הִפְהֵן יְהִיוּ מֵי הַמְּרִים הַמְּאָרְרִים", (פסוק יח), והנכון בעיני כפשוטו, כי האישה בשתותה את המים, ימתקו לה כשאר המים, ואחרי כן, כבואם בקרבה, אם נטמאה, יעוררו אותה ותרגיש מיד המרירות בפיה ובקרבה. וזהו שנאמר (פסוק כז) וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם וְהִקְיָה אִם נִטְמְאָה וְתִמְעַל מֵעַל פְּאִיֶּשָׁה, וְכָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמַרְרִים, כי אחרי השתיה, כבואם בבטנה, מיד ישובו למרים בפיה ובקרבה כמנהג הדברים המעוררים והמקיאיים שימררו השותים אותם מאוד, ואחרי כן תצבה בטנה ותיפול ירכה. ונקראו "מאררים", (מלשון ארוך), בגלל האלות (בקלף) הנמחים בהם, שמקללות אותה.

נוסיף השערה, שיתכן שאישה שבאמת נטמאה עם גבר אחר, הושפעה פסיכולוגית מכל הטקס והמעמד, עד שהמים באמת השפיעו עליה מאוד לרעה. כן נוסיף כי ע"פ הגמרא, התוצאה לא תמיד באה מיד, אלא לפעמים רק לאחר זמן ממושך, אם יש לה זכויות המגנות עליה.

אך הרמב"ן לא ראה את זה כך ומוסיף: "והנה אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס זולתי הענין הזה, שהוא פלא ונס קבוע שייעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום, כי חפץ למען צדקו לייסר את הנשים (מלשון ללמד מוסר), שלא תעשינה כזימת יתר העמים, ולנקות את ישראל מן הממזרות, שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם. ולפיכך הופסק הענין הזה (של הבדיקה במים), משעה שנתקלקלו בעבירות, ע"י רבי יוחנן (כנראה בסוף ימי בית שני), כמו שאמרו (מסכת סוטה מז, א): משרבו הנואפים (הגברים) פסקו (השקיית) מי סוטה, שנאמר (הושע ד, יד): "לא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם פִּי תִזְנֶינָה, וְעַל פְּלוֹתֵיכֶם פִּי תִנְאַפְנָה - פִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת וְפָרְדוּ, וְעַם הַקְּדוֹשׁוֹת יִזְבְּחוּ; וְעַם לֹא יָבִין, יִלְבֹּט".

למה התורה לא מצווה על שתיית המים ע"י גברים שנשותיהם חושדות בהם בכגידה?

בעקרון, לפי התורה, לגבר מותר לשאת יותר מאישה אחת. הדבר נאסר עדיין היום, לפי חרם דרבנו גרשום מהמאה ה-11. נציין שהחרם התקבל רק ע"י עדות אשכנז, ובעדות יוצאי ספרד וצפון אפריקה ועדות המזרח, החרם לא התקבל והיו מקרים של נשיאת יותר מאישה אחת במקומות אלה. בנוסף, ע"פ השולחן ערוך, פג תוקפו של החרם בסוף האלף החמישי, דהיינו כבר בשנת 1240, אך האשכנזים ממשיכים את האיסור, ע"פ מנהג. כידוע, ע"פחוקי מדינת ישראל הביגמיה אסורה.

על כן, לפי התורה, אין מושג של כגידה אצל גבר נשוי עם אישה רווקה, שהוא יכול בעקרון להתחתן אתה, שכן הוא יכול לטעון שהתכוון לשאת אותה לאישה ע"י "ביאה", (קיום יחסי אישות אתה). אם הוא נואף עם נערה מאורסת או אישה נשואה, עונשו כרת אם אין עדים או מוות, אם יש עדים והתראה (כך שהוא מודע למה שהוא עושה וההשלכות), והראיות חד - משמעיות.

מה הכוונה במלים "וְטָהַרָה הָיָא, וְנִקְתָּהּ וְנִזְרְעָה וְזָרַע", (פסוק כח)? האם אישה שנמצאה טהורה נכנסה להריון משתיית המים?

הכוונה שבעתיד היא תכנס להריון מבעלה, ותלד ילדים. כתב הרמב"ם, (הלכות סוטה, פרק ג, הלכה טז ו כב): סוטה ששתתה והיתה טהורה - הרי זו מתחזקת, ופניה מזהירות, ואם היה בה חולי – יסור ממנה, ותעבר ותלד, ואם היה דרכה לילד בקושי, תלד במהרה...

למה לא משקים גם את הגבר שהאישה נסתרה עמו, בניגוד לאזהרת בעלה?

מסביר הרב אלהן סמט, (אתר daat.ac.il): פרשת סוטה אינה עוסקת כלל בעונש על מעשה הניאוף. עונש כזה יכול להינתן על ידי בית הדין בלבד, והוא תלוי בעדים ובתנאים נוספים. פרשת סוטה עוסקת במעשה שעשתה האישה מן ההיבט של יחסיה עם בעלה, ומן ההיבט הזה אין כל חשיבות לגבר הזר שעמו חטאה האישה. הפורענות הבאה על האישה שחטאה בעקבות שתיית המים, אינה תחליף לעונש בית דין. היא נובעת מן הצורך לבדוק את טענת האישה ולאמת את השבועה שהשביע אותה הכהן.

אף על פי כן, המשנה ביטלה את חוסר הסימטריה הזאת שבין האישה לגבר שנסתרה עמו. כך שנינו בראש הפרק החמישי של מסכת סוטה: כשם שהמים בודקים אותה, כך המים בודקים אותו. כאשר יש עדים והתראה חד משמעיים, כידוע, שניהם נידונים למוות.

ובגמרא (כח ע"א) באו דרשות שונות, שמהן למדו הפנאים שבדיקת המים פועלת בשווה על האישה ועל זה שנאף עמה, בכל מקום שבו הוא נמצא.

מקור: www.daat.ac.il/he-il/tanach/parashat-shavua-bemidbar/neso.htm עיונים בפרשת השבוע הרב אלהן סמט סדרה שניה

וְנִקְתָּהּ הָיָא מִזֶּה הָיָא תִּשְׂאָתָא אֶתְּ עֲוֹנָהּ, מאיזה עוון מתנקה האישה? (פסוק לא).

מפרש הרמב"ן: וזה טעם מה שאמרו (מסכת סוטה מז, ב) "וְנִקְתָּהּ הָיָא מִזֶּה הָיָא", בזמן שהאישה מנוקה מעוון (שהוא לא שכב עם אשתו אחרי שנסתרה עם אחר), המים בודקים את אשתו. אם אין האישה מנוקה מִזֶּה הָיָא, אין המים בודקים את אשתו. לכן, במקרה האחרון, אסור לו להביא את אשתו לבדיקה במי הסוטה.

הרמב"ם מרחיב את זה וכותב בהלכות סוטה פרק ב, הלכה ח:

כל איש שבא ביאה אסורה (כלשהי) מימיו אחר שהגדיל (התבגר), אין המים המאריים בודקין את אשתו... שנאמר: "וְנִקְתָּהּ הָיָא מִזֶּה הָיָא תִּשְׂאָתָא אֶתְּ עֲוֹנָהּ": (רק) בזמן שהאישה מנוקה מעוון, האישה נושאה את עוונה. הוא מוסיף בפרק ג, יז, ואם עבר והשקה את אשתו, (כאשר הוא עצמו איננו נקי), הרי זה מוסיף על חטאתו פשע, שגורם לשם המפורש שימחה במים לבטלה,

ומוציא לעז על מי סוטה, (שלא יבדקו אותה), שאשתו יכולה לומר לאחרות שזינתה ולמרות זאת לא בדקו בה המים, והיא לא יודעת שמעשי בעלה גרמו.

מפרש רש"י: "וְנִקְּהָ הָאִישׁ מֵעֶוְוֹן" - אם בדקה המים (והיא מתה), אל ידאג בעלה לומר: חבתי (אשמתי) במיתתה. נקי הוא מן העונש. דבר אחר, אחרי שישקנה (ויצא שלא נטמאה), תהא אצלו בהיתר ונקיה מעוון, שהסוטה אסורה לבעלה עד שתשתה את המים, (מדרש ספרי).

האם בפועל אכן קרה ששתו נשים ממי הסוטה?

כנראה שזה היה אירוע נדיר. ההגיון אומר שאישה שבגדה בבעלה לא תרצה לעבור את המעמד המשפיל וגם להסתכן בשתיית המים המאררים, אלא תעדיף להודות ולהתגרש. (אם אין עדים אי אפשר להעמידה לדין). יתכן שאפילו נשים שלא בגדו העדיפו לסרב לעבור את התהליך אלא אם כן רצו מאוד להמשיך את חיי הנישואין עם הבעל, למרות הטראומה של הטקס. חשוב להדגיש כי ברגע שהאישה המשיכה להתייחד עם הגבר שנאסר עליה, היא הכניסה את עצמה לתסבוכת ואין לה אלא להאשים את עצמה. לפי מסכת סוטה, פרק ט, משנה ט, עוד לפני חורבן המקדש, התבטלה ההשקיה במים המאררים.

סיכום פרק ה

בפרק זה ראינו בעיקר את חשיבות הווידוי בפה על עוונות כשלב בכפרה עליהן. לא מספיק להחליט שלא לעבור שוב את העבירה ולעבור לסדר היום. הדבר נכון גם בעבירות שבין אדם לחברו. בהמשך, לעניין חשיבות ההודאה על עבירות שאין עדים להן, ראינו את עניין אישה סוטה ואת מבחן המים המאררים שמטרתם לברר האם נאפה או לא. ע"פ המפרשים ראינו שהעיקר הוא לא רק להעניש את האישה שבגדה בבעלה או לגרום לה להודות בכך, אלא גם לאפשר לאישה שלא בגדה להוכיח את חפותה ולחזור לחיי משפחתה אם רצונה בכך.

תוספת

(מדרש ויקרא רבה, פרשה ט, ט. מתורגם מארמית):

רבי מאיר היה יושב ודורש בלילי שבת. היתה שם אישה אחת יושבת ושומעת אותו. התמשכה דרשתו. המתינה עד שסיים, הלכה לביתה ומצאה שהנר כבה. אמר לה בעלה: היכן היית? אמרה לו: ישבתי ושמעתי דרשה. אמר לה: כך וכך [=לשון שבועה] שאינך נכנסת לכאן עד שתלכי ותירקי בפני הדרשן. נשארו כך שלושה שבועות. אמרו לה שכנותיה: כעת אתם במריבה, הבה נלך עמך אל הדרשן. כיון שראה אותם רבי מאיר, צפה ברוח הקדש, ואמר להן: יש ביניכם אישה היודעת ללחוש עין? (לרפא עין). אמרו לה שכנותיה: כעת את הולכת ויורקת בפניו ותהיי מותרת לבעלך. כיון שישבה לפניו נרתעה מלפניו. אמרה לו: רבי, אין אני יודעת ללחוש עין. אמר לה:

התיזי רוק בפני שבע פעמים ואני מתרפא. ירקה בפניו שבע פעמים. אמר לה: לכי אמרי לבעלך, אתה אמרת פעם אחת, אני ירקתי שבע פעמים. אמרו לו תלמידיו של רבי מאיר: רבי, כך מבזים את התורה? לא היה לך לומר לאחד מאתנו ללחוש לך? ! אמר להם: לא דיו למאיר להיות שווה לקונו? ! ששנה רבי ישמעאל: גדול שלום, ששם הנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

מסופר במדרש מדבר רבה, פרשה ט:

אמרו, מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו והיתה אחת נשואה בעיר אחרת. ביקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים. הלכה לאותה העיר שהיתה אחותה נשואה שם. אמרה לה אחותה: מה ראית לבוא לכאן? אמרה לה: בעלי רוצה להשקות אותי מים המרים ואני טמאה. אמרה לה אחותה: אני הולכת תחתיך ושותה. אמרה לה: לכי ועשי כן. מה עשתה? לבשה בגדי אחותה והלכה ושתתה מים המרים ונמצאת טהורה. חזרה לביתה, יצאה אחותה שזנתה לקראתה, חבקה ונשקו זו לזו. כיון שנשקו זו לזו, הריחה במים המרים, ומיד מתה.

פרק ו - הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?; נזירות שמשון הגבור - במה התבטאה; מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי; הרב הנזיר דוד כהן ז"ל; ברכת כוהנים – מה' או מהכוהנים?

הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֵא לְנָדַר נֶדֶר נְזִיר לְהִזִּיר לַה'. מִיָּיִן וְשִׁכָר יִזִּיר, חֶמֶץ יַיִן וְחֶמֶץ שִׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה, וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה, וְעֲנָבִים לַחִים וּבָשִׂים לֹא יֹאכַל. כָּל יְמֵי נְזָרוֹ, מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגִּפְוֹ הַיַּיִן, מִתְרַצְנִים וְעַד זֶג, לֹא יֹאכַל. כָּל יְמֵי נֶדֶר נְזָרוֹ תַעֲרֵר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ, עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יִזִּיר לַה' קֹדֶשׁ יִהְיֶה, גִּדְל פָּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ. כָּל יְמֵי הַזִּירוֹ לַה', עַל נַפְשׁ מֵת לֹא יָבֵא. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, לְאָחָיו וּלְאָחֹתוֹ לֹא יִשְׁמָא לָהֶם בְּמֵתָם, כִּי נֶזֶר אֱלֹהֵיו עַל רֵאשׁוֹ. כָּל יְמֵי נְזָרוֹ קֹדֶשׁ הוּא לַה'. (במדבר ו, א-ח)

מה הקשר בין אישה סוטה לנזיר? הם כביכול הפוכים.

כותב רש"י: "כִּי יִפְלֵא - יפריש, למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי ניאוף (מסכת סוטה, ב), כלומר שיש קשר בין שתית יין ליחסי מין אסורים.

ובכך מבוטא מסר חינוכי אקטואלי, על הנזק החמור שעלול להיגרם כתוצאה מריבוי אלכוהול. אכן, הקשר בין יין לבין איסורי עריות מופיע פעמים רבות במקרא: מהסיפור, העמום משהו, של שכרותו של נח, דרך פרשת לוט ובנותיו, ועד לאזהרות הנביאים מפני היין, כגון "זְנוּת וַיִּינֵן וְתִירוּשׁ יִקַּח לָב.", כלומר יסיר את תבונת הלב. (הושע ד', יא). מתוך: הרב אמנון בזק:

פרשת נשא למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה <https://www.etzion.org.il/he>

מה הכוונה "כִּי יִפְלֵא לְנָדַר נֶדֶר נְזִיר"? מה הפלא? לכמה זמן נמשכים ימי הנזיר?

כאמור, רש"י מסביר שמוכן "יִפְלֵא" הוא "יפריש". האבן עזרא פירש: "יעשה דבר פלא, כי רוב העולם הולכים אחר תאוותם".

אם לא נדר אחרת, סתם נזירות היא 30 יום. אם נדר לתקופה ארוכה יותר, לפי נדרו. לא ניתן לידור נזירות לפחות מחודש.

למה לנזיר דינים הדומים לאלה של הכהן הגדול, מבחינת האיסור להיטמא גם לבני משפחתו שנפטרו?

כתוב בספר החינוך: אכן האיש הנזיר לה' כל ימי נדר נזרו, קדוש הוא לה', וכפי שהעיד עליו הכתוב "כי נזר אלהיו על ראשו" לא יטמא בתאוות העולם, ולא ימצא בית משתאות ובסעודת רעים, כי הפרשתו מן היין מוכיחה עליו שנתן לבו להכין ולהתענות לפני ה', ולתקן דרכי נפשו, ולהניח תענוגי הגוף החשוך. ואחרי שומו כל לבו וכל מחשבותיו אחר נפשו היקרה, וצרכי עצמו ובשרו נטש, מה חפצו בקרבת רעיו ואוהביו עוד, זולתי למצווה? אין ספק, כי בהתעלות הנפש, יקל מאד בעיניה (של הנפש), הנאת הגוף וכל ענינו, כל שכן שלא תפנה אחר חברת גופים אחרים, אם קרובים או רחוקים, ולא תמצא תענוג בכל דבר מהדברים, זולתי בעבודה הקדושה אשר נתקשרה בה. על כן לרוב קדושתו ומעלתו ופרישותו מאחיו, תמנענו התורה מהטמא להם, ובענין הכהן הגדול, כי מהיותו מעלה מאוד בענינו, ונפרש מחברת האוהבים, ואין כל עסקיו ומחשבותיו זולתי בעבודת אלקיו יתברך תמנענו התורה גם כן מהיטמא לאחד מכל קרוביו. נזכיר דמיון נוסף. אצל הנזיר נאמר, בפסוק ז לעיל, : **כִּי נִזְרַתְּ אֱלֹהֶיךָ עַל רֵאשׁוֹ וְגַם לַגְּבִי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נֹאמַר: וַיַּעֲשֵׂה אֶת צִיץ נִזְרֵי הַקֹּדֶשׁ... (שמות כט, ל).**

מה עניין הגילוח של כל השיער, אם נטמא בטעות במת וכן לאחר סיום ימי הנדר?

כתוב בספר החינוך: וזו היא קדושת הנזיר ומעלתו בהניחו מלאכת החומר. במסכת נזיר, ד, ב, אמר רבי שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא (שנטמא בשוגג), אלא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום, ראיתיו יפה עינים וטוב ראי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו מה ראית להשחית שערך זה (הנאה)? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז יצרי עלי וביקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו: רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה? העבודה (לשון שבועה), שאגלחך לשמים. מיד, (אמר רבי שמעון הצדיק), עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו בני, כמותך ירבו נודרי נזירות. עליך הכתוב אומר "איש כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה'". על כן, כדי להכניע את היצר, גם כן נצטווה הנזיר לגלח כל שערו במלאות ימי נזרו ולא הרשה לתקן אותם וליטול מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כמו בתחילה, אלא התחייב לגלחם מכל וכל כי אין ספק שהשיער הגדול ביותר או הגלוח הגמור, (של כל שיער), יפסיד תואר האדם – (יכער אותו).

נזיר שנטמא במת בימי נזרו; קרבנות הנזיר וגילוחו במלאות ימי נזרו

וכי ימות מת עליו בפתע פתאום, ונטמא ראש נזרו, וגלח ראשו ביום טהרתו, ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הפה, אל פתח אהל מועד.

וַעֲשֵׂה הַפֶּהּן אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד לְעֵלָה וְכִפֹּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ, וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַיּוֹם הַהוּא. וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת יָמֵי נְזָרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ לְאִשָּׁם וְהִזְמִים הָרֵאשִׁימִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נְזָרוֹ. (במדבר ו, ט-יב)

וְכִפֹּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ - במה הנזיר "חטא על הנפש"? הרי הוא נקרא קדוש?

רש"י: מאשר חטא על הנפש - שלא נזהר מספיק מטומאת המת.

וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, יביא אתו אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהִקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ לַה', כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד לְעֵלָה וְכֶבֶשׂ אַחַת בַּת שָׁנָתָה תְּמִימָה לַחֲטָאת וְאֵיל אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים. וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֲלֹת בְּלֹילֹת בְּשֶׁמֶן וְרִקְיָקִי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְפִיָּהֶם. (במדבר ו, יג-טו)

למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת במלאת ימי נזרו? במה חטא?

במסכת תענית כא, א, נאמר שרבי אלעזר הקפר אומר, שחטא בכך שציער את עצמו מן היין. (לפי דעה זו, דרך התעניות והסיגופים אינה אידיאל יהודי). לעומת זאת, הרמב"ן כתב (לגבי פסוק יד להלן), על דרך הפשט, כי הענין של הבאת חטאת במלאת ימי נזרו, הוא שצריך כפרה בשובו להיטמא בתאוות העולם, שמכיון שהיתה עליו רוח השם והתחיל להיות נזיר להשם, ראוי היה לעמוד כן כל ימיו.

גם לפי הכלי יקר, (רבי שלמה אפרים מלונטשיץ, פולין, המאה ה-17), בימי נזירותו ואחריהם, על הנזיר להיגמל מהיין ומשאר תאוותיו השליליות, ולא לחזור למה שהיה לפני נדר הנזירות. לפי זה נזירות היא כעין תקופת גמילה.

ר' אנשלמה אשתרוק, (ספרד, מאה ה-14), מפרש: "מאשר חטא על הנפש", בגלל שתקף עליו יצרו, עד שהוצרך להזיר את עצמו מן היין. ("מדרשי התורה"), (כלומר שקרבן החטאת הוא על שחטא לפני תקופת הנזירות).

הפרשן ה"משך חכמה", (רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, לטביה, 1843 – 1926), מסביר שהחטאת הוא בגלל שביטל כמה מצוות כמו טומאה לקרובים, שהיא מצוות עשה וכן ביטל קידוש והבדלה על היין. ועל זה הוא צריך כפרה.

וְהִקְרִיב הַפֶּהּן לַפָּנִי ה' וַעֲשֵׂה אֶת חֲטָאתוֹ וְאֶת עֲלָתוֹ. וְאֶת הָאֵיל יַעֲשֵׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצֹּת וַעֲשֵׂה הַפֶּהּן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֶת נִסְכּוֹ. וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁוֹ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעֵר רֹאשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְלָקַח הַפֶּהּן אֶת הַזֶּרַע בְּשִׁלְהָ מִן הָאֵיל וְחֲלֹת מִצָּה אַחַת מִן הַסֵּל וְרִקְיָקִי מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל פְּנֵי הַנְּזִיר, אַחַר

הַתְּגַלְּחוּ אֶת נַזְרוֹ. וְהִגִּיף אוֹתָם הַפֶּהוּ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', קִדָּשׁ הוּא לִפְהוּ, עַל חַזָּה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה, וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן. זֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יֵדֵר קָרְבָּנוּ לַה' עַל נַזְרוֹ, מִלֵּבד אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ כְּפִי נַזְרוֹ אֲשֶׁר יֵדֵר, כִּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נַזְרוֹ. (במדבר ו, טז-כא)

הנזירים שמשון, שמואל ואבשלום. הרב הנזיר דוד כהן ז"ל

מי היו נזירים בתולדות עם ישראל?

בתקופת התנ"ך, מוכרים שמשון הגיבור, אבשלום בן דוד, ושמואל הנביא, כנזירים. שמשון ושמואל לא קיבלו על עצמם את הנזירות, אלא נעשו נזירים עוד לפני לידתם. חנה, אמו של שמואל נדרה, "וּמִוֶּרֶה לֹא יַעֲלֶה עַל רֵאשׁוֹ" (שמואל א, א, יא).

לשמשון הגיבור היה אסור לספר את שעריו ולשתות יין, אך היה מותר לו להיטמא למתים, (שכן היה לוחם). תקופת נזירותו היתה אמורה להימשך כל ימי חייו, ואף היתה סוד כוחו, אילולא דלילה סיפרה אותו במרמה.

בעת המודרנית, ישנו הרב הנזיר, הרב דוד כהן, זצ"ל, (1887 – 1972), מתלמידיו הבולטים של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ועורך ספריו. בנוסף הוציא מספר רב של ספרים משלו. הרב הנזיר היה נזיר "שמשון" – תקופת נזירותו נמשכה מצעירותו למשך כל ימי חייו.

על אבשלום נאמר (שמואל ב, יד, כו): וּבְגַלְּחוּ אֶת רֵאשׁוֹ, וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי כִבֵּד עָלָיו וְגַלְּחוּ, וְשָׁקַל אֶת שְׁעָרֵי רֵאשׁוֹ מֵאֲתֵימִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ. ע"פ פסוק זה, פירש רבי יהודה, במדרש מכילתא דרבי ישמעאל, שאבשלום היה "נזיר עולם", דהיינו, תקופת נזירותו נמשך כל חייו. נאסר על נזיר עולם להיטמא למתים, (לעומת נזיר שמשון), ולשתות יין, והותר לו לגלח את שיער ראשו פעם בשנה, כפי שעשה אבשלום. כידוע, דווקא שעריו הארוך שנתלה בעץ האלה, הביא לרציחתו ע"י אנשי יואב.

אין אפשרות היום לידור נזירות עולם, אלא רק נזירות "שמשון", מכיוון שכולנו ממילא טמאי מתים ולנזיר עולם אסור להיטמא למת.

נזירות שמשון הגבור ואבשלום - כמה התבטאה?

איך יתכן שמשון הנזיר, התחבר עם פלישתים ואף הרג פלישתים, לקח נשים נוכריות, וחי חיי הוללות? גם אבשלום ה"נזיר", מרד באביו וניסה לתפוס את המלוכה, שכב עם פילגשיו ולא התנהג כלל כאדם "קדוש".

כאמור, ל"נזיר שמשון", מותר להיטמא למתים, כפי שעשה שמשון. מאחר שמשון לא נדר נזירות בעצמו, יתכן שנמנע בעיקר מתספורת, והשיער הפך להשראה ולמקור כוחו ותעוזתו. לגבי הנשים הנוכריות כתוב בספר שופטים יד, ד: "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מָה' הִיא – כִּי תִאָּנֶה הוּא

מִבְּקֶשׁ מַפְלְשָׁתִים, ומפרש רש"י: "כי תואנה הוא מבקש עלילה להתגרות במ". לפי זה שמשון ניצל את קשריו עם נשים פלישתיות כדי שיוכל להלחם בפלישתים מבפנים. יתכן שאבשלום נהג נזירות רק במובן החיצוני, בעיקר בכך שלא הסתפר אלא אחת לשנה, לא שתה יין ונזהר מטומאת מת, אך לא מבחינה פנימית של חיים קדושים ומרוסנים. יתכן שניצל את הילת הנזירות כדי לבצע, תוך צביעות, את זממו.

מה קורה אם מישהו נודר נזירות היום שאין בית מקדש?

אם התחיל בדיני הנזירות, עליו להשאר נזיר כל ימי חייו, שהרי הוא לא יכול להביא את הקרבנות הדרושים במלאת ימי נדרו. אם טרם התחיל בפועל, הוא יכול לבקש מחכם מומחה להתיר את נדרו. כאמור הוא בעצם נזיר שמשון, בהיותו בחזקת טמא מת.

מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי?

בניגוד לנזירים נוצרים או בודהיסטים, שאינם מתחננים, מתבדלים מהחברה הכללית ומתבודדים במנזרים לזמן ממושך, תוך הסתפקות ברכוש מועט, ע"פ דין התורה, הנזיר היהודי בדרך כלל מקציב מראש זמן למשך נזירותו. הוא אינו עובר למנזר, אלא ממשיך לחיות בביתו עם אשתו ומשפחתו, ויכול אף להמשיך בעיסוקיו, אך להזהר שלא להתקרב לקברים או למת, לא להסתפר ולא לאכול או לשנות מהגפן. כמובן שבנוסף, עליו לנהוג בקדושה ובטהרה בכל דרך התנהלותו ולהקפיד על קיום מצוות.

ברכת הכוהנים – מהי ומה משמעות ברכת כוהנים?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר, פֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמֹר לָהֶם: יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנְךָ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשְׂמֶךָ לְשָׁלוֹם. וַיִּשְׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי אֲבָרְכֶם. (במדבר ו, כב-כז)

מה הקשר בין ברכת הכוהנים לבין הנזיר?

במדרש במדבר רבא יא, א נאמר: לכך נאמרה פרשת ברכת כהנים אחר פרשת נזיר, שכל מי שמזיר עצמו מן היין לשם שמים, זוכה לכל הברכות האמורות בברכת כהנים. בנוסף, אולי בגלל הדמיון שהזכרנו, בין קדושת הכהן הגדול, לרמת הקדושה של הנזיר. נזכיר שגם לכוהנים אסור לשנות יין לפני העבודה בבית המקדש וכמובן שאסור להם להיטמא למת בדרך כלל, בדומה לנזיר.

מה משמעויות ברכת הכוהנים?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש ספרי: "יְבָרְכֶךָ" שיתברכו נכסין. "וַיִּשְׁמְרְךָ" - שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממנו, שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם ואם באים לסטים - (גנבים), עליו, ונוטלים אותה ממנו, איזו הנאה יש לו ממתנה זו? אבל (אצל) הקב"ה, הוא הנותן – (ו) הוא השומר. יש מפרשים שאחרי שאדם התברך, הוא זקוק לשמירה כדי שלא יפסיד את הברכה, בגלל חוסר זהירות, גאווה, זחיחות הדעת וכו'.

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - יראה לך פנים שוחקות, פנים צהובות, (שמחות). וַיִּחַנְּךָ - יתן לך חן. ע"פ מדרש רבה, יא, י, "יאר" – זה מאור התורה, שיאיר עיניך ולבך בתורה. וַיִּחַנְּךָ – יתן בכם דעת שתהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה על זה.

יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - יכבוש כעסו. (פנים הוא לפעמים "כעס", כמו בפסוק "וַיִּנְתֵּתִי אֶת פָּנָי בְּנֶפֶשׁ הַהוּא וַהֲכַרְתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ", (ויקרא כ, ו). אחרים מפרשים במובן של השגחה חיובית, כמו החזקוני: "יסביר לך פנים להצליחך ולשמחך".

"וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם" – מפורש בדרך כלל כשלום ביניכם, בין אדם לחברו. (אפשר להבין גם כשלום בית או שלום ושקט נפשי ליחיד).

"וַיִּשְׂמוּ אֶת שְׁמִי" - (ע"פ מדרש ספרי) יברכום בשם המפורש". בבית המקדש הכוהנים ברכו את העם בשם המפורש.

למה נאמר: "וַיִּשְׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם"? האם לא הכוהנים מברכים את בני ישראל?

רש"י מפרש: וַאֲנִי אֲבָרְכֶם – את ישראל, ואסכים עם הכוהנים. דבר אחר: וַאֲנִי אֲבָרְכֶם – את הכוהנים, (אחרי שבירכו את ישראל). לפי האברבנאל, הכוהנים מתפללים שה' יברך את עמו ועל העם להתכוון לקבל את הברכה מה'. מטרת ברכת הכוהנים להכין את העם לקבלה של ברכת ה' בכוונה הנכונה. הרש"ר הירש מוסיף שהציבור שותף לתפילה זו ע"י הקראת הברכה ע"י החזן לכוהנים לפני שהם אומרים אותה, מלה במלה, וע"י עניית "אמן" ע"י הציבור אחרי כל פסוק של הברכה המשולשת.

מתי מברכים היום את ברכת הכוהנים?

ברוב המקומות בארץ ישראל, מברכים ברכת כוהנים כל בוקר בתפילת שחרית ובמוסף (אם יש) וכן בתפילת מנחה של ימי תענית ציבור ותפילת נעילה של יום כיפור. בחוץ לארץ נהוג לברך בעיקר בחגים. לפני הברכה, הכוהנים מברכים "ברוך אתה... מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לברך את עמו ישראל באהבה", כלומר בטוב עין. כפי שנאמר בפרקי אבות, א, יב, "הלל

אומר, הוי כתלמידיו של אהרון - אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".
לכן גם צאצאיו של אהרון הכהן מברכים באהבה.

נהוג שלא להביט על ידיהם של הכוהנים בשעת הברכה, בעקבות דברי חז"ל שכל המסתכל בכוהנים בברכתם "עיניו כהות", (ראיתו מתעמעמת), מפני שהשכינה שרתה על ידי הכוהנים בשעת הברכה בבית המקדש וגם כדי שלא לבלבל את הכוהנים. מטעם זה הכוהנים נוהגים להתעטף בטלית ולכסות בה את פניהם וידיהם. יש נוהגים שהאבות שבקהל מכסים את עיני בניהם בטלית בשעת הברכה.

לפי מנהג נפוץ, מברכים האבות (ולפי חלק מהקהילות - גם האמהות) את ילדיהם בלילי שבת ויום הכפורים בפסוקי ברכת כוהנים.

למה הברכה היא בלשון יחיד ולא ברבים – יְבָרְכֶם ה' ... ?

יש מפרשים שזה כדי להדגיש את חשיבות אחדות העם, שכולם כאיש אחד בלב אחד, כמו במתן תורה, שבו נאמר (שמות, יט, ב): "וַיִּסְעוּ מִן־פִּי־דִים, וַיָּבֵאוּ מִדְּבַר סִינִי, וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר; וַיַּחֲזֵן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר", "וַיַּחֲזֵן" בלשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד. בנוסף, הברכה חלה באופן אישי על כל אחד ואחד.

סיכום פרק ו

בפרק זה נפגשנו עם הנזיר שנודר להימנע מהיין ומהגפן, מתספורת ומטומאה למת, אפילו לבני משפחתו הקרובה שנפטרו. באחרון הוא מושווה לכהן הגדול. ראינו שנזירות היא לתקופה של חודש ומעלה ושהמטרה העיקרית היא כנראה הכנעת היצר הרע שאולי קצת השתולל קודם, (אולי אחרי שראה אישה סוטה בקלולה). ראינו שעל הנזיר להביא, בין השאר, קרבן חטאת עם סיום נזירותו. יש שפירשו זאת בחטא ההתנזרות מהיין ויש מפרשים את הצורך בחטאת, בכך שהוא יורד מרמת קדושה גבוהה לרמה הרגילה, לאחר סיום הנזירות. ראינו שבברכת הכוהנים, המסתיימת בברכת השלום בינינו. ה' מברך אותנו באמצעות הכוהנים.

רבי דוד כהן זצ"ל, (ליטא, 1887 - ירושלים, 1972), הרב הנזיר, בביקור חד פעמי בכותל המערבי אחרי שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. בתו, צפיה, נישאה לרב שלמה גורן, זצ"ל, לימים הרב הראשי לישראל. בנו, הרב שאר ישוב כהן זצ"ל, היה רבה הראשי של חיפה. אינדקס הציונות הדתית/אישים/הרב דוד כהן הנזיר/ www.maale.org.il מעלה - המרכז לציונות דתית.

פרק ז – קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך בעניין נשיאת הארון; משמעות הקרבנות; ממתי יודעים שצורת הארץ כדור? למה חוזרים כל כך הרבה פעמים על כל קרבנות הנשיאים?

קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך

וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֵת כָּל פְּלִי וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת כָּל פְּלִי וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם. וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, רְאֵשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם, הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה, הֵם הַעֲמֻדִים עַל הַסִּקְּדִים וַיָּבִיאוּ אֶת קַרְבָּנָם לִפְנֵי ה', שֵׁשׁ עֲגֻלֹת צָב וּשְׁנַי עֶשְׂרֵי בָקָר, עֲגֻלָּה עַל שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׂוֹר לְאַחַד, וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח מֵאֹתָם, וְהָיוּ לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדַת אֱהִל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם, אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֲגֻלֹת וְאֵת הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם. אֵת שְׁמֵי הָעֲגֻלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר, נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם. וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגֻלֹת וְאֵת שְׁמֵי הַבָּקָר, נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם, בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. וְלְבְנֵי קֵהָת לֹא נָתַן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם, בְּפִתְחֵי יִשְׂאוֹ. וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ, וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת קַרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם, נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם, וַיִּקְרִיבוּ אֶת קַרְבָּנָם לְחֻנּוּפַת הַמִּזְבֵּחַ. (במדבר ז, א-יא)

למה התורה חוזרת שוב לימי חנוכת המשכן? הרי זה נכתב כבר בסוף ספר שמות?

מסביר הרמב"ן: ונכתבה הפרשה הזאת כאן, כי ביום הראשון של מילואים (כג באדר), קרא ה' אל משה מאוהל מועד ודיבר אליו את כל הפרשיות שמתחילת ספר ויקרא עד "ויהי ביום השמיני" שהם בדיני הקרבנות, ומיום השמיני (א' בניסן), אמר לו את כל הפרשיות שמתחילת "זאת החיה אשר תאכלו" (ויקרא יא, ב) שהם בדיני איסור והיתר, ויש בכולן ענין הקרבנות, ונמשכו הענינים עד המקום הזה כסדר. כשהשלים את המצוות אשר נצטווה משה מאת ה' לומר לישראל ושכולן דיני עבודה וקרבנות ומשמרת אוהל מועד ועבודתו, (המובאים בפרשת במדבר), חזר אח"כ כאן להגיד את נדבת הנשיאים בקרבנם.

מה זה עֲגֻלֹת צָב?

רש"י מפרש, עגלות מחופות, מכוסות. כנראה שהכוונה היא לעגלה בעלת כיסוי המתנייד יחד איתה להיכנס שהיא נוסעת, כדוגמת הצב, שביתו מתנייד אתו. יש מפרשים שהיו מכוסות בשריון כמו צבים. העגלות נועדו בעיקר לנשיאת קרשי ויריעות המשכן, אך לא את הארון ושאר כלי המשכן, אשר נישאו בידי בני קהת.

מתי ה' אמר למשה לתת את העגלות ללויים? האם הלויים מונו לעבודת המשכן כבר בסוף קידוש המשכן?

הלויים התמנו לשרת בקודש במקום הבכורות אשר חטאו בחטא העגל. כנראה שלקראת חנוכת המשכן וכליו, הם הוכשרו למלא את תפקידם במשכן, כ - 8 חודשים לאחר חטא העגל, כמתואר בפרק ג לעיל. העגלות ניתנו כנראה באחד בניסן, בשנה השנייה.

מי טעה בענין הסעת הארון בעגלה במקום על כתפי הלויים?

דוד המלך, כמסופר בשמואל ב פרק ו, א ח:

וַיִּסֹף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בַּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁלֹשִׁים אֶלְפֵי. וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ דָּוִד, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, מִבְּעֵלֵי יְהוּדָה, לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שָׁם ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֹבִים, עָלָיו. וַיִּרְכְּבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, וַיִּשָּׂאֶהוּ מִבֵּית אַבִּינֶדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה; וַעֲזָא וְאַחִיו, בְּנֵי אַבִּינֶדָב, נִהְגִּים אֶת הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה. וַיִּשָּׂאֶהוּ מִבֵּית אַבִּינֶדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים; וְאַחִיו הֵלֵךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן. וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לִפְנֵי ה' כָּל, עֲצֵי בְרוּשִׁים; וּבְכַנְרוֹת וּבְנִבְלִים וּבְתַפִּים, וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצָלִים. וַיָּבֹאוּ, עַד גֵּרֶן נָכוֹן, וַיִּשְׁלַח עֲזָה אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וַיֵּאחֲזוּ בוֹ, כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר. וַיַּחַר אֵף ה' בְּעֲזָה, וַיִּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשָּׁל; וַיָּמַת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים. וַיַּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פָּרִץ בְּעֲזָה; וַיִּקְרָא לְמָקוֹם הַהוּא פָּרִץ עֲזָה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

במסכת סוטה, לה, א, נאמר על דוד המלך: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהילים קיט, נד), "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי". אמר לו הקב"ה: דברי תורה שכתוב בהן {משלי כג, ה} "התעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וַאֲיַנְנוּ" אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב (במדבר ז, ט) וְלִבְנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם, בְּכַתֵּף יִשָּׂאוּ. ואיהו אתייה בעגלתא (והוא הביא אותו בעגלות).

יש מסבירים שדוד המלך סבר שהדין "בכתף ישאו" נאמר לגבי המסעות במדבר בלבד, אך לא לדורות. ואכן כך היא ההלכה לגבי השולחן, המנורה ושאר הכלים, אך את הארון יש לשאת על כתפי הלויים, גם לדורות.

קרבנות הנשיאים

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ, נִחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה. וְקָרְבָּנוֹ, קִעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף, שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֵינְיָהֶם מִלֵּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב, מִלֵּאָה קִטְרֶת. פָּר אֶחָד בֶּן בָּקָר, אֵיל אֶחָד, כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה. שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאָת. וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים, בָּקָר

שָׁנִים, אֵילִם חֲמִשָּׁה, עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה - זֶה קָרְבֵּן נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. (במדבר ז, יב-יז)

משמעות קרבנות הנשיאים

מה משמעות הקרבנות השונים?

רש"י מפרש ע"פ רבי משה הדרשן, (המאה ה-11, צרפת): קצרת פסח - מניין אותיותיו בגימטריה תתק"ל - (930), כנגד שנותיו של אדם הראשון. שלשים ומאה משקלה - על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן 130 שנה היה שנאמר (בראשית ה) "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו", וגו'.

מזרק אֶחָד פֶּסֶף - בגימטריה תק"כ (520), על שם נח שהעמיד תולדות בן 500 שנה ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזירת המבול קודם תולדותיו כמו שפירשתי אצל "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", (שם, ה) לפיכך נאמר "מזרק אֶחָד פֶּסֶף" ולא נאמר "מזרק כסף אחד" כמו שנא' בקערה, לומר שאף אותיות של "אֶחָד" מצטרפות למנין. שְׁבַעִים שֶׁקֶל - כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו.

פֶּן אַחַת - כנגד התורה שנתנה מכפו של הקב"ה. עֲשָׂרָה זָהָב - כנגד עשרת הדברות. מְלֶאכֶה קִטְרֶת - גימטריה של קִטְרֶת, תרי"ג מצוות ובלבד שתחליף קו"ף בדל"ת על ידי כלל היפוך האותיות, א"ת ב"ש ג"ר ד"ק וכו' - (סדר אלף - בית, מוחלף לסירוגין ע"י האותיות מהסוף להתחלה).

פֶּר אֶחָד - כנגד אברהם שנאמר בו (בראשית יח) ויקח בן בקר. אֵיל אֶחָד - כנגד יצחק (שם, כב) שנאמר: ויקח את האיל וגו'. כְּבֶשֶׂת אֶחָד - כנגד יעקב (שם, ל) שנאמר: והכשבים הפריד יעקב. שעיר עזים - לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו (שם לז) וישחטו שעיר עזים. וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם - כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

בָּקָר שְׁנַיִם, אֵילִם חֲמִשָּׁה, עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה - 3 מינים כנגד כוהנים ולויים וישראלים וכנגד תורה, נביאים וכתובים, 3 חמישיות, כנגד 5 חומשים ו- 5 הדברות הכתובין על לוח אחד ו- 5 הכתובים על השני, עד כאן מיסודו של ר' משה הדרשן. עֲתוּדִים - תיש, הזכר שבעזים.

הרמב"ן כותב: מְזַרְק אֶחָד פֶּסֶף - כנגד העולם שהוא עשוי ככדור. מתי נודע לבני אדם שהעולם עגול ולא שטוח?

כבר בעת העתיקה גילו מלומדים יוונים כי הארץ היא כדור עגול, ודעה זו היתה מקובלת גם בתקופתו של הרמב"ן.

פיתגורס, (582 – 496 לפנה"ס), היה הראשון שידוע לנו שדיבר על היותה של הארץ כדור. הוא עשה זאת לפני כ- 2,500 שנה. מדבריו לא נשאר כל חומר כתוב, וחוקרים מניחים כי הגיע למסקנה זו בעקבות התבוננות בכוכבי השבת שנראים כאילו הם נעים סביב נקודה קבועה. הוא ראה בעיגול שלמות גיאומטרית, ולכן סבר כי הוא הצורה הנאותה לבריאת היקום. מכאן כנראה הסיק כי כל חלקי היקום כדוריים, וכל התנועות בשמים מעגליות. אך הוא עדיין האמין שהשמש וכוכבי הלכת מסתובבים סביב כדור הארץ, כמו שאר הפילוסופים היווניים. רק במאה ה- 16 לספירה, חלה המהפכה הגדולה בתפיסת היקום, בספרו של הנזיר הפולני ניקולס קופרניקוס, ובו טען שהשמש היא במרכז המערכת ולא כדור הארץ.

אפלטון (347 - 429 לפנה"ס) חזר על כך, שהעולם הוא כדור בדיאלוג הקרוי "פיידון". לאריסטו, (322 - 384 לפנה"ס), גם לא היה ספק שהארץ היא כדור. הוא ביסס את מסקנתו על חישובים מתמטיים טהורים ועל ניתוח החומרים שמהם עשויה הארץ. הוא טען כי הארץ עשויה מאדמה וממים, ואלה חומרים כבדים הנעים למרכז (לעומת האש והאוויר, המתפשטים במרחב). הוכחה נוספת הביא אריסטו בעזרת הצפייה בירח בזמן ליקוי ירח, שבו כדור הארץ חוצץ בין השמש לירח ומטיל צל בצורה קמורה על הירח. מקור: lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=10992, צביה לוטן, אוניברסיטת תל אביב.

הרמב"ם כתב מספר פעמים בספר מורה נבוכים על כדוריות העולם. ההנחה שהעולם עגול, הוכחה כנכונה במדע המודרני, כאשר פרדיננד מגלן וחואן סבסטיאן אלקנו הדגימו בצורה ישירה וסופית את כדוריות הארץ, כשמשלחתם הקיפה אותו בשנים 1519 - 1522.

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר. הקרב את קרבנו קצרת כסף אחת, שלשים ומאה משקלה, מזרק אחד כסף, שבעים שקל בשקל הקדש, שניהם מלאים סלת בלילה בשמן למנחה. פה אחת - עשרה זהב, מלאה קטרת. פר אחד בן בקר, איל אחד, כבש אחד בן שנתו, לעלה. שעיר עזים אחד לחטאת. ולזבח השלמים בקר שנים, אילם חמשה, עתדים חמשה, כבשים בני שנה חמשה - זה קרבן נתנאל בן צוער. ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן. קרבנו קצרת כסף אחת, שלשים ומאה משקלה, מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש - שניהם מלאים סלת בלילה בשמן למנחה...

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור...

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן צורישדי...

ביום השישי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל...

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד...
 ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור...
 ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן גדעני...
 ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן עמישדי...
 ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעאל בן עכרו...
 ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן...
 (דילגנו על פרטי הקרבנות, מפני שהם זהים בין כל הנשיאים).
 (במדבר ז, יח - פג)

לפי איזה סדר הקריבו הנשיאים את קרבנותיהם?

לפי סדר המסעות, הכתובים בפרשת במדבר. למעשה קרבנות אלה קדמו לציווי על סדר המסעות. יש אומרים שנחשון בן עמנידב הקריב ראשון שכן הוא היה הראשון לקפוץ לים סוף ואחריו גם האחרים העזו לקפוץ, ובכך היתה לו תרומה חשובה לישועת ישראל.

כל הנשיאים הביאו קרבנות זהים. למה התורה מפרטת את כל הקרבנות לכל נשיא ולא מסתפקת בלומר שכן הקריבו שאר הנשיאים?

כותב הרמב"ן: יתכן לפרש "ויביאו את קרבנם לפני ה' - שש עגלות צב", שש עגלות גדולות נושאות קרבנותיהם, (שהקריבו בימים שלאחר מכן), ושנים עשר בקר מושכים את העגלות. והנה הביאו העגלות מלאות והבקר לפני המשכן, והשם צווה את משה "קח מאתם הכל", והיו העגלות והבקר, שאינם לקרבן, לעבוד את עבודת אוהל מועד. ואחר כך לקחו הנשיאים את קרבניהם מעל העגלות והקריבו אותם לפני המשכן, כי חשבו להקריב ביחד את הכל בו ביום, אחר שהורשו להקריבם לו, אך ה' צווה (פסוק יא) נשיא אָחַד ליום נשיא אָחַד ליום יקריבו. "והנכון בטעם הכתוב, כי הקב"ה חולק כבוד ליריאו וכמו שאמר "כי מכבדי אכבד" (שמואל א, ב ל), והנשיאים הביאו כולם ביום אחד את הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד, ואי אפשר שלא יהא אחד קודם לחברו וכיבד את הקודמים בדגלים בהקדמת ימים, אבל רצה להזכירם בשמם ובפרט קרבניהם ולהזכיר יומו של כל אחד, לא שיזכיר ויכבד את הראשון "זה קרבן נחשון בן עמינדב" ויאמר וכן הקריבו הנשיאים איש איש יומו, כי יהיה זה קיצור בכבוד האחרים. ואחרי כן חזר וכללם יחד, להגיד שהיו שקולים לפניו יתברך. וכן אמרו שם בספרי (נשא קס), אומר הכתוב שכשם שהשתוו כולם בעצה אחת כך השתוו כולם בזכות. הרמב"ן מוסיף שאמנם כולם הקריבו קרבנות זהים, אך כוונותיהם היו יחודיות – נשיא יהודה התכוון למלכות, נשיא יששכר – לתורה, נשיא זבולון – לחופי הים וכו'.

זה מוכיח שוב שהדברים נכתבו בזמן אמת, כי אילו הדברים נכתבו כעבור מאות שנים, לא היה חשש לפגיעה בכבוד הנשיאים.

סיכום קרבנות הנשיאים

זאת תגפת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל - קצרת כסף שתים עשרה, מזרקי כסף שנים עשר, פפות זהב שתים עשרה. שלשים ומאה הקערה האחת כסף, ושבעים המזרק האחד, כל כסף הכלים ארבע מאות בשקל הקדש. פפות זהב שתים עשרה מלאת קטרת, עשרה עשרה הפך בשקל הקדש - כל זה הפפות עשרים ומאה. כל הבקר לעלה שנים עשר פרים, אילם שנים עשר, כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם, ושעירי עזים שנים עשר לחטאת. וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה, פרים, אילם ששים, עתדים ששים, כבשים בני שנה ששים, זאת תגפת המזבח אחרי המשח אתו. ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הפפת אשר על ארון העדות, מבין שני הכרבים וידבר אליו. (במדבר ז, פד-פט)

סיכום פרק ז

ראינו את קרבנות הנשיאים בצורה של עגלות ושוורים לצורך נשיאת המשכן וכליו וכן בקרבנות מהצומח ומהחי לחנוכת המזבח עצמו. הבאנו פירושים על משמעות הקרבנות. ראינו שהתורה מכבדת כל נשיא ונשיא בפירוט קרבנותיו, למרות שהם זהים, כדי שאף אחד לא ייפגע. זה מצביע על כתיבת הדברים בזמן אמת.

הרעיון המרכזי של פרשת נשא

הרעיון המרכזי הוא אולי הבטחת רמה גבוהה של קדושה אצל בני ישראל – ע"י שילוח טמאים ושמירה על קדושת המחנות, ע"י הרתעה נגד בגידות אפשריות, הנקראות "טומאה", ע"י האפשרות לעלות לרמת קדושה גבוהה של נזיר וע"י חיבור לקב"ה באמצעות ברכת הכוהנים וקרבנות.

פרשת בהעלתך

פרק ח – שוב סדר הדלקת הנרות במנורה; רמז להדלקת החשמונאים?; טהרת הלויים והנפתם; מאיזה גיל התחיל שירות הלויים באוהל מועד, 25 או 30?

הדלקת הנרות במנורה

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָת אֵלָיו: בְּהִעָלְתָּךְ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה, יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת. וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן, אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה, הֶעָלָה נְרֵתֶיהָ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה, מִקִּשָּׁה זָהָב, עַד יָרְכָה עַד פְּרִיחָהּ מִקִּשָּׁה הוּא, כַּמֶּרְאֵה אֲשֶׁר הִרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּן עָשָׂה אֶת הַמִּנְוָה. (במדבר ח, א-ד)

למה מביאים כאן שוב את עניין הדלקת נרות המנורה ואת צורת עשייתה? הרי זה נאמר כבר בפרשת תרומה בספר שמות וגם בפרשת אמור בספר ויקרא.

גם רש"י שואל ועונה: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרון את חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה זו, לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקב"ה: חייך – שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב.

לעומת זאת כתב הרמב"ן: ולא נתברר לי למה ניחם את אהרון בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בוקר וערב, ששבתו בו הכתוב (דברים לג, י) "ישימו קטורה באפך", ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבתו כולו משרתי אלהינו. (הרי שמדובר בעבודה קבועה של הכהנים והלויים במשכן, החשובה בהרבה מקרבנות חד – פעמיים של הנשיאים).

מוסיף הרמב"ן: "ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל הנשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה, כל שבעת ימי המלוואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח, גם הדלקת הנרות שניחמו בה חובה ונצטוו עליה. אלא, ענין ההגדה הזו (שרש"י הביא) לדרוש רמז מן הפרשה, על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי צאצאי אהרן, רצוני לומר - חשמונאי, כהן גדול ובניו".

"וראיתי עוד במדרש "ילמדנו", (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו, ו): אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרון, אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן. הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלות לעולם.

והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבת בטרלים מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אלא לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר החורבן, בגלותנו. וכן ברכת כוהנים הסמוכה לחנוכה הנשיאים, נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנוכה הנשיאים מלפניה ומלאחריה, בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם.

אבל הסידור בפרשיות האלה הוא, (כלומר למה מביאים כאן שוב את עניין הדלקת נרות המנורה), כפי שפירשתי (בתחילת הספר) כי בא הכתוב בספר הזה להשלים את תורת הקרבנות וכל המחויב לעשות באוהל מועד. ואמר מתחילה (שמות כז, כ) ואתה תצוה וגו' ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד, ולא הזכיר שם את המנורה, והיה במשמע (יכולתי לחשוב), שידליקו במנורה בהימצאה כמו שאמר בעשייתה (שם כה, לז) "והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה", אבל אם אולי תאבד או תשבר ידליקו את הנרות בלי מנורה ואין המנורה מעכב ההדלקה, כי המצווה להעלות נר תמיד היא לעולם. ואחר כך הוסיף וצווה מיד ולדורות (ויקרא כד, ב) "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך", לכן אמר (שם בפסוק ד) "על המנורה הטהורה יערוך את הנרות", שלא יערוך אלא במנורה הטהורה.

וכאן כאשר השלים להזכיר את הקמת המשכן, השלים עוד את כל דיני הנרות, וצווה שיהיו שבעת הנרות כולן דולקות לדורות אל מול פני המנורה, כפי שהזכיר במעשה המנורה "והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה", (שמות כה, לז), לא בלי המנורה ולא מבלי שיאירו כולם אל עבר פניה. ולא הזכיר בפרשה הזאת "באהל מועד", כדי ללמד שיהיה גם כן במקדש".

למה כל כך חשוב להדליק נרות חנוכה? (מתאים לחנוכה).

הדלקת נרות חנוכה היא מצווה מדרבנן. מצד הדין, על כל בית בישראל מוטלת החובה להדליק נר אחד בכל יום מימי חנוכה, אך כיום מקובל להדר במצווה ולהדליק נרות על פי מספר ימי החג. מקובל להשתמש בחנוכייה לצורך הדלקת הנרות, אך הדין המקורי מדבר על נרות בודדים, גם ללא חנוכייה. ההדלקה צריכה להיות בבית, במקום הנראה כלפי חוץ, כגון בפתח הבית או בחלון הנראה מרשות הרבים. (ויקיפדיה, הדלקת נרות_חנוכה).

חשיבות ההדלקה נעוצה אולי בכך שנרות חנוכה מסמלים את נצחיות עם ישראל, כפי שפירש הרמב"ן לעיל, וכן את העמידה כנגד כל נסיונות ההשמדה הפיזית והרוחנית, וכן את עצמאות וגאולת ישראל.

הנרות מסמלים את נס הנצחון הצבאי - הפיזי של מרד החשמונאים על צבאות ההלניסטים (בית סלווקוס) ב - 164 לפנה"ס, ואת כשלון נסיון אנטיכוס הרביעי בגזירות איסור על קיום מצוות ברית מילה, שמירת שבת, קידוש החודש ובנסיון להביא להתבוללות ולהתיינות היהודים.

הם מסמלים את חנוכת המזבח מחדש בבית המקדש השני, במשך 8 ימים, את חידוש עבודת המקדש וההודיה לקב"ה, לאחר השבתה של שלוש שנים ואת נרות המנורה שהחשמונאים חידשו את הדלקתה. כמו כן הם מסמלים את נס פך השמן, אשר דלק שמונה ימים.

השיר "מעוז צור" מקפל בתוכו את עיקר רעיונות החג. להלן 3 בתים מהשיר:

מעוז צור ישועתי, לך נאה לשבח,
תיכון בית תפילתי, ושם תודה נזבח.
לעת תכין מטבח, מצר המנבח.
אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח.

בית זה מדגיש את ההודיה לה', התפילה לבניין בית המקדש השלישי, חנוכת המזבח והקרבת קרבן תודה, וכן עשיית דין בשונאי ישראל.

יוונים נקבצו עלי, אזי בימי חשמנים,
ופרצו חומות מגדלי, וטמאו כל השמנים,
ומנותר קנקנים, נעשה נס לשושנים,
בני בינה, ימי שמונה, קבעו שיר ורננים.

בית זה מתאר את מעשה היוונים בטומאת השמנים ומניעת קיום מצוות ע"י היהודים, ואת נס הנצחון הצבאי ונס פך השמן.

הבית האחרון -

חשוף זרוע קודשך, וקרב קץ הישועה.
נקום נקמת דם עבדיך, מאומה הרשעה.
כי ארכה לנו הישועה ואין קץ לימי הרעה,
דחה אדמון בצל צלמון הקם לנו רועים שבעה.

בבית זה יש תפילה לקץ הישועה והגאולה מהגלות הארוכה, נקמת ה' על הדם היהודי שנשפך במשך הדורות, ע"י הנוצרים, המכונים "אדמון", כיוצאי אדום.

"הקם לנו רועים שבעה - שבעת הרועים מוזכרים בנבואת מיכה (ה, ד), על ימות המשיח: "וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוּר כִּי יָבֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׂבָעָה רְעִים וְשָׁמְנָה נְסִיכֵי אָדָם". במסכת "סוכה", נב, ב, מבואר מי הם אותם שבעה רועים: דוד באמצע, אדם, שת, ומתושלח מימינו, אברהם, יעקב ומשה בשמאלו. בגרסה אחרת, שבעת הרועים הם שבעת

האושפזין של סוכות – אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרון ודוד. מאחר ובשתי הגירסאות נמצא דוד המלך, הכוונה היא ככל הנראה לגאולה שתבוא עם משיח בן דוד. ע"פ מסכת סוכה, "שמונה נסיכי אדם" הם: ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיה, המשיח ואלהו. רש"י מציין שם שהוא לא יודע מה הטעם שדווקא דמויות אלו הובאו, אך כנראה שניתן לשאוב מהם השראה כמנהיגים וכאנשים אצילים.

מה עוד רלוונטי היום בחג החנוכה?

כמו אז, נגד ההלניסטים, גם היום, אנחנו, יחד עם כל העולם המערבי, נמצאים במלחמת דת נגד המוסלמים הקיצוניים המבקשים להשליט את האסלאם על כל העולם. כמו אז, גם היום, מוקד המאבק הוא מקום המקדש. ההלניסטים, הפכו את בית המקדש למקדש אלילי, שמו בו פסל של זאוס והקריבו חזירים על המזבח.

היום, המוסלמים הפכו את כל הר הבית למסגד או הקדש, שבו אסור לבני דת אחרת להתפלל, דבר המזכיר את גזירות היוונים. נזכיר כי מבחינה היסטורית, ספק אם מוחמד הגיע אי פעם לירושלים כך שהזיקה של המוסלמים למקום קלושה ביותר.

כמו אז, גם היום, הארץ שטופה בתרבות זרה, הדוחקת לשוליים, בדרך כלל, את התרבות היהודית האותנטית. למרבה האירוניה, הביטוי לכך בולט דווקא בחג החנוכה, שבו מוצע לילדים שלל הצגות ומופעים שמקורם בספרי ואגדות העמים, ללא זיקה או קשר כלשהו ללאום היהודי. נציין שבאופן פרדוקסלי, מועדוני ספורט רבים נקראים "מכבי", למרות שהחשמונאים יצאו נגד הספורט התחרותי באצטדיונים, שמקורו יווני, ודווקא ה"מתיוונים", בילו בזמנם הפנוי, במופעי ותחרויות ספורט במקום בלימוד תורה ובעבודת המקדש.

חג החנוכה קורא לנו להתעלות על עצמינו ולחזור לתרבות ולאוצר היצירה היהודית האותנטית, לפחות במשך 8 ימים בשנה. רצוי שמשרד התרבות יעודד ויסייע בכך.

טהרת הלויים והנפתם; גיל תחילת שירות הלויים באוהל מועד

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְטַהַרְתָּ אֹתָם. וְכַהֵן תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְתָּם, הִנֵּה עָלֵיהֶם מִי חַטָּאת; וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל פֶּל בְּשָׂרָם, וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ. וְלָקְחוּ פָר בֶּן בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן; וּפָר שְׁנַי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לַחַטָּאת. וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהֱל מוֹעֵד, וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם, לִפְנֵי ה'; וְסָמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם. וְהִגִּיף אֱהֱרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'. וְהַלְוִיִּם יְסָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֵאשֵׁי הַפָּרִים; וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לֵה', לְכַפֵּר עַל הַלְוִיִּם. וְהֶעֱמַדְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהֱרֹן וּלְפְנֵי בְנָיו, וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לֵה'. וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. וְאַחֲרֵי

כן יבאו הלויים לעבד את אהל מועד, וטהרת אתם, והנפת אתם תנופה. כי נתנים נתנים המה לי, מתוך בני ישראל, תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי. פי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה, ביום הפתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי. ואקח את הלויים, תחת כל בכור, בבני ישראל. ואתנה את הלויים נתנים לאהרן ולבניו, מתוך בני ישראל, לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד, ולכפר על בני ישראל; ולא יהיה בבני ישראל נגף, בגשת בני ישראל אל הקדש. ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללויים ככל אשר צוה ה' את משה ללויים כן עשו להם בני ישראל. ויתחטאו הלויים ויכבסו בגדיהם, וינף אהרן אתם תנופה לפני ה'; ויכפר עליהם אהרן לטהרם. ואחרי כן באו הלויים לעבד את עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו, כאשר צוה ה' את משה על הלויים, כן עשו להם. (במדבר ח, ה-כב)

למה הלויים היו צריכים לגלח את כל שערם כדי להיטהר? מי עוד היה צריך לגלח את כל שערו? רש"י: מצאתי בדברי רבי משה הדרשן, לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים והיא קרויה זבחי מתים, והמצורע קרוי "מת", הזדקקו לתגלחת כמצורעים. כזכור, גם הנזיר מגלח את כל שער ראשו בתום ימי נזירותו. למעשה הבכורים שירתו ככוהנים רק מזמן יציאת מצרים עד חטא העגל; כ – 3 חודשים בלבד.

מה הכוונה "ויהניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'"? איך הוא הניף אותם?

הפירוש הפשוט הוא שהרים אותם והעמיד אותם חזרה. יש מפרשים שהוא הגיש אותם או הקדיש אותם (במילים). יתכן שגם הלויים עשו תנועה כלשהי כי זאת עבודה קשה להרים לבד אלפי לויים!

ואתנה את הלויים נתנים ... מה מיוחד בפסוק יט?

רש"י ע"פ המדרש: חמש פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה, להודיע חיבתם שנכפלו אזכרותיהם במקרא אחד, כמנין חמישה חומשי תורה.

וידבר ה' אל משה לאמר: זאת אשר ללויים, מבין תמש ועשרים שנה ומעלה, יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד. ומבין תמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד. ושרת את אחיו באהל מועד, לשמר משמרת, ועבדה לא יעבד; פכה תעשה ללויים במשמרתם. (במדבר ח, כג-כה)

מאיזה גיל התחילו הלויים לעבוד במשכן? במדבר ד, ג, כתוב שמגיל 30?

כותב רש"י: מבין חמש ועשרים, ובמקום אחר נאמר (במדבר ד, ג) מבין שלשים שנה - הא כיצד? (חולין כז): מבין 25, הוא בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובין 30 עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

כתב הרמב"ן: ועל דרך הפשט, הנמנים ביד משה ואהרן היו מבין 30 שנה ומעלה, והם אשר הפקיד אותם איש - איש על עבודתו ועל משאו, (כלומר שירות חובה), אבל כאן צווה כי כל אשר ידע בעצמו שבא לכלל גיל 25 שנה יהיה כשר לעבודה ויבוא (בהתנדבות) בכל אוות נפשו לעבוד עמהם.

ועוד, כי כתוב בקשר למקדש (דברי הימים א, כג, כד - כח) אֵלֶּה בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבוֹתֵיהֶם, רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לְפָקוּדֵיהֶם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם, עֲשֵׂה הַמְּלָאכָה לְעִבְדַת בֵּית ה' מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה. פִּי אָמַר דָּוִד: הִנֵּיחַ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁפֹּן בִּירוּשָׁלַם עַד לְעוֹלָם. וְגַם לְלוֹוִים אֵין לְשֵׂאת אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כְּלָיו לְעִבְדָתוֹ. כִּי בְדַבְרֵי דָוִד הָאֲחֵרוֹנִים הִמָּה מִסְפַּר בְּנֵי לְוִי מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה”.

מוסיף הרמב"ן, "כִּי בְדַבְרֵי דָוִד הָאֲחֵרוֹנִים", אחר שייבנה הבית ואין להם משא בכתף ואין עבודתם אלא על החצרות ועל הלשכות, מנה אותם מבין עשרים שנה ומעלה, (אבל) מתחילה (עבדו החל) מבני שלושים”.

יוצא שדוד המלך החליט שבמקדש, לעומת במשכן הנייד, יוכלו לויים להתחיל לשרת מגיל 20, בעיקר בשירה, בשמירה על המקדש שלא יכנסו טמאים, ובעזרה עם הכנת הקרבנות.

הרשב"ם פירש על התורה, שמגיל 25 נכנסו לשמירת המשכן, ומגיל 30 למשא המשכן וכליו.

מה עשו הלויים אחרי גיל 50? למה הפסיקו לעבוד בגיל צעיר יחסית?

רש"י: "ולא יעבוד עוד" - עבודת משא בכתף, אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות.

סיכום פרק ח

בפרק ראינו את סדר הדלקת נרות המנורה במקדש ואת הקשר להדלקת נרות חנוכה עד היום. בדקנו את משמעות הדלקת נרות חנוכה מבחינה לאומית, דתית ומבחינת הציפיה לבנין בית המקדש מחדש. ראינו שעיקר עבודת מסע הלויים במדבר התחיל בגיל 30 והסתיים בגיל 50, אך בתקופות שונות יכלו להתחיל בגיל 20, לשיר ולשמור במקדש ולהמשיך בכך גם אחרי גיל 50.

פרק ט - קרבן פסח שנה אחרי יציאת מצרים; דיני פסח שני; סדר מסעי ישראל – עניין הענן

פסח במדבר ודיני פסח שני

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרִבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ, כָּכֵל חֻקְתָּיו וְכָכֵל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרִבִים בַּמִּדְבָּר סִינַי, כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לִנְפֹשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנָיו אָהָרֹן בַּיּוֹם הַהוּא. וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הִהְיָה אֵלָיו: אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם; לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה: עֲמְדוּ וְאַשְׁמַעְתֶּם מֶה יִצְוֶה ה' לָכֶם.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טְמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדַרְךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם, וַעֲשֵׂה פֶסַח לָהּ. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרִבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ – עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ. לֹא יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בִּקְרַע וְעִצָּם לֹא יִשְׂבְּרוּ בוֹ, כָּכֵל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדַרְךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיּהָ כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הַקָּרִיב בְּמוֹעֲדוֹ, חֲטָאוּ יִשְׂאֵהָ אִישׁ הַהוּא. וְכִי יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לָהּ, כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְכַמִּשְׁפָּטוֹ כִּן יַעֲשֵׂהָ, חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וְלַאֲזֵרַח הָאֶרֶץ. (במדבר ט, א-יד)

האם בכל שנות הנדודים במדבר, גם כן עשו בני ישראל את קרבן פסח?

כתב הרמב"ן: ועל דעת רבותינו, במסכת יבמות (עא, ב), לא נהג (הפסח) במדבר אלא בשנה זו בלבד, לפי שלא מלו במדבר, בגלל סכנת הדרך, והיתה מילת זכרים ועבדים מעכבת בהם, (מנע מהם את הקרבת הפסח).

ויתכן שהוצרך למצווה זו (כאן), בגלל שלא נצטוו מתחילה בעשיית פסח לדורות אלא בארץ (ישראל), שכתוב (שמות יב, כה) "וַיְהִי כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם פֶּאֶשֶׁר דִּבַּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת", ועוד נאמר שם (שם יג, ה) "וְהָיָה כִּי יִבִּיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' וְעַבַּדְתָּ אֶת הָעַבְדָּה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה". ועכשיו רצה הקדוש ברוך הוא וצווה שיעשו אותו (כעבור שנה אחרי יציאת מצרים), כדי שיהיה זכר לגאולתם ולנסים שנעשו להם ולאבותיהם, ונעתק להם מן האבות הרואים (בעצמם את יציאת מצרים), לבניהם, ובניהם לבניהם ובניהם, עד לדור האחרון. ואמר

תחילה " וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", לומר שאין מצווה זו (של הקרבת קרבן פסח), נוהגת בחוץ לארץ לדורות, אבל עכשיו צווה (באופן חד – פעמי), שינהגו בה במדבר.

אבל במדרש ספרי (בהעלותך, סז) אמרו "ויעשו את הפסח בראשון" וגו', בגנות ישראל הכתוב מדבר, שלא עשו אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר (עמוס ה, כה) הַזְבָּחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַמִּדְבָּר אֲרַבְעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל. דרשו כן מן הכתוב הזה שאמר (פסוק ה) "ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני", כי המקרא מיותר, ודי היה שיאמר "ויעשו את הפסח ככל אשר צוה ה' את משה", אלא הזכיר את היום והמדבר, לרמוז שלא עשו אותו במדבר אלא ביום הזה, והוא לגנותו.

ויתכן שהגנות הזאת הוא קלקלתם בענין המרגלים, שממנה נודו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולכן לא מלו, ולפיכך נאסרו בכל הקדשים והיו נזופים. או שהברייתא הזו כדברי האומר (מכילתא בא, טו), שאין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו, (שכן היוצאים ממצרים כן נימולו), והיו רשאים לעשות את הפסח אבל נתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדולה.

אבל (הטעם) הראשון, (שלא נצטוו להקריב קרבן פסח בחוץ לארץ), הוא יותר נכון בעיני, כי (אם לא), היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת. אבל חג המצות שבעה ימים והשבתת החמץ, לא הוצרך לומר שנהגו בו, (בנדודים במדבר), שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום, וכבר נאמר בהם (שמות יב, יז) "לדורותיכם חוקת עולם".

איך זה שניתנה הזדמנות שניה להקרבת קרבן פסח? בדרך כלל מי שטמא לא יכול להקריב וזהו.

לפי ספר החינוך, עניין פרסום הנסים שהתרחשו בעת יציאת מצרים, כולל קריעת ים סוף, ירידת המן ועוד, מחזק מאוד את האמונה בבריאת העולם שהוא האמונה היסודית ביותר. לכן הקב"ה רצה לתת הזדמנות שניה למי שנמנע ממנו מלאכול מקרבן הפסח במועדו. מאותה סיבה, מי שלא הקריב את קרבן הפסח במזיד, נכרת מהעם.

סדר מסעי ישראל – תפקיד הענן

וּבַיּוֹם הַקִּיּוֹם אֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּסֶּה הָעֲנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדוּת, וּבְעֶרְבֵי יְהִיָּה עַל הַמִּשְׁכָּן כַּמֵּרְאָה אֵשׁ עַד בֹּקֶר. כֵּן יְהִיָּה תָמִיד, הָעֲנָן יִכְסֶּנוּ וּמֵרְאָה אֵשׁ לַיְלָה. וּלְפִי הַעֲלוֹת הָעֲנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָיו כֵּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבַמִּקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שֵׁם הָעֲנָן, שֵׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יַחֲנוּ, כֹּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֲנָן עַל הַמִּשְׁכָּן, יַחֲנוּ. וּבְהֵאָרִיךְ הָעֲנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה', וְלֹא יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֲנָן יָמִים מִסְפָּר עַל הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִיָּה הָעֲנָן מֵעֶרְבֵי עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֲנָן בַּבֹּקֶר וְנָסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֲנָן

וְנָסְעוּ. או ימים או חדש או ימים בהאריך הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו. על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, את משמרת ה' שמרו, על פי ה' ביד משה. (במדבר ט, טו-כג)

למה התורה מאריכה כל כך בעניין הענן ולמה היא מדגישה כמה פעמים ש"על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו"?

כותב הרמב"ן: וטעם ובהאריך הענן - לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים, והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאוים מאוד לנסוע מן המקום, אעפ"כ לא עברו על רצון השם. וזה טעם ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו, כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצוותו לא נסעו. וכן יהיה הענן ימים מספר, כשניים או שלושה ימים, והיו יגיעים מאד ונחלש בדרך כוחם, (בכל זאת) עשו רצון השם ללכת אחרי הענן.

וסיפר עוד (פסוק כא), כי קרה שלא חנו אלא לילה אחד ונסעו בבוקר אע"פ שהיה בזה טורח גדול. ולפעמים עמד הענן יומם ולילה, כי הלכו כל הלילה ובאו למקום ההוא בבוקר ונח הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה ונעלה בבוקר השני ונסעו, והוא טורח גדול מן הראשון, כי היו העם סבורים שישארו שם ופרקו את העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך, ובהעלות הענן היו צריכים לחזור לטעון ולא יוכלו לעשות להם תיקון לדרך.

רש"י מפרש "או ימים" – שנה, כמו (ויקרא כה) - ימים תהיה גאלתו. רש"י פירש ששהו בקדש ברנע 19 שנה.

סיכום פרק ט

בפרק ראינו שבני ישראל הקריבו את קרבן הפסח רק שנה אחת אחרי יציאת מצרים אך ב – 39 שנות הנדודים הבאות לא הקריבו, או מפני שלא מלו את הבנים במדבר והרי אסור לערלים לאכול מהקרבן או (כדעת הרמב"ן), מפני שהקרבן פסח שייך רק בארץ ישראל. ראינו שקרבן פסח הוא כה חשוב שלמי ש"פספס" את האכילה מהקרבן ניתנה הזדמנות שניה, פסח שני, חודש לאחר מכן. ראינו שבני ישראל נעו רק ע"פ תנועת הענן שליווה אותם, למרות שזה לא תמיד התאים להם.

פרק י - החצוצרות להיקהל ולהסעה; האם התקיעות והתרועות כמו בראש השנה?; הקשר לצפירות ביום השואה ויום הזכרון; מסע המחנות; יתרו חזר למדין או המשיך אתם?

החצוצרות ושימושן; תקיעות ותרועות כמו בראש השנה?

וַיִּזְכֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לְאמֹר: עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כְּסָף, מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת. וְתִקְעוּ בָהֶן, וְנוֹעְדוּ אֵלָיךָ כָּל הַעֲדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאִם בָּאֵחָת יִתְקְעוּ, וְנוֹעְדוּ אֵלָיךָ הַנְּשִׂאִים רְאֵשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל. וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה, וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲגִים קִדְמָה. וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִיית, וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲגִים תְּיַמְנָה, תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם. וּבִהֲקֵהִיל אֶת הַקֵּהֶל - תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְיעוּ. וּבְגִי אֶהְרֹן הַכֹּהֵנִים יִתְקְעוּ בַחֲצוֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֲרָצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּרֵר אֹתְכֶם, וְהִרְעַתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֹיְכֶם. וּבְיוֹם שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֻדְשֵׁיכֶם, וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עֲלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם, וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. (במדבר י, א-י)

האם יש קשר בין התקיעות והתרועות בחצוצרות לבין התקיעות בראש השנה?
(מתאים גם לאש השנה)

רש"י מביא את הלימוד: וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה - סימן למסע המחנות, תקיעה תרועה ותקיעה. כך הוא נדרש בספרי מן המקראות היתרים, שכן נאמר בפסוק ה "וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה" ובפסוק ו: "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ". מזה לומדים שגם בראש השנה לפני ואחרי כל תרועה יש גם תקיעה.

הקשר בין התקיעה על הקרבנות במועדים שבהם העם מתאסף אל המקדש, לתקיעות בראש השנה, הוא הזכרון לפני ה'. כזכור לגבי ראש השנה נאמר (ויקרא כג, כד), "זְכֹרוֹן תְּרוּעָה".

נציין כי גם בראש השנה תקעו במקדש בחצוצרות ביחד עם התקיעה בשופר, אך התקיעה בשופר היתה ארוכה יותר.

למה צריכים להריע בעת מלחמה ולתקוע בעת הקרבת קרבנות החגים ובראש חודש?

הרמב"ן מפרש שבמלחמה מריעים תרועה, המסמלת את מדת הדין, ובמועדים ובימי שמחה תוקעים - שהתקיעה מסמלת את מדת הרחמים. לפי ספר החינוך התקיעה הדרמטית בחצוצרות מוסיפה רגש לאדם, וזה מעורר בו כוונה בצורה נכונה בעת מלחמה ובהקרבת קרבנות.

מה מזכיר בימינו את עניין התקיעה לעומת התרועה במדבר?

בעת הצפירות ביום זכרון השואה וזכרון חללי צה"ל וקרבות הטרור, צופרים צפירה פשוטה, וכל העם מתאסף בטכסים ומתאחד בזכרון הנספים או הנופלים. קול הצפירה דומה לתקיעה שבמדבר, שמטרתה גם כן שניזכר לטובה לפני ה' בעת הקרבנות ובימים הטובים. לעומת זאת, הצפירה לשעת חירום, עולה ויורדת במהירות, בדומה לקול התרועה המזעזע במקצת את שומעיו, ומטרתה להזהיר בפני סכנה ולהניע אנשים למקלטים ולמקומות מוגנים. בדומה לכך, גם התרועה שבראש השנה מסמלת את הסכנה האפשרית שביום הדין, ומניעה ומזרזת את החזרה בתשובה.

הרמב"ם מחבר בין תרועות האזהרה לתרועות התשובה ופוסק (הלכות תעניות, א): "ודבר זה, דרך מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו לה' ויריעו, יידעו הכול שבגלל מעשיהם הרעים הרע הרע להן, ככתוב "עוונותיכם הטו אלה וחסאותיכם מנעו הטוב מכם, (ירמיהו ה, כה), וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרוא נקרית, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות: הוא שכתוב בתורה, "וְאִם בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי. וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קָרִי... " (ויקרא כו, כז-כח), כלומר כשאביא עליכם צרה, כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי - (מקרה), אוסיף עליכם חמת אותו קרי.

נציין כי בתפילה של יום העצמאות, קוראים את הפסוקים האלה, ובזה מחברים את שני המרכיבים מזכירים את הישועות מהצר הצורר אותנו וגם את השמחה והיום טוב של העצמאות.

סדר מסע הדגלים – מחנה יהודה, בני גרשון ומררי, מחנה ראובן, בני קהת, מחנה אפרים ומחנה דן.

וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ, וַעֲלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן. וַיִּסְעוּ בְּרֵאשִׁית שָׁנָה עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. וַיִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשִׁית לְצַבְאֹתָם, וְעַל צַבָּאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי יִשָּׁשְׁכָר, נַתַּנָּאֵל בֶּן צוּעָר. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי זְבוּלֹן, אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן. וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן, וַנִּסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, נִשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן. וַנִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצַבְאֹתָם, וְעַל צַבָּאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן שְׂדִיאוּר. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן, שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוּרִישְׁדָּי. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי גָד, אֱלִיָּסָף בֶּן דְּעוּאֵל. וַנִּסְעוּ הַקְּהָתִים נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאָם. וַנִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה בְנֵי אֶפְרַיִם לְצַבְאֹתָם, וְעַל צַבָּאוֹ אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עֲמִיחֹד. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. וְעַל צַבָּא מִטֵּה בְנֵי בְנִימֵן אֲבִיָּדָן בֶּן גְּדֵעוֹנִי. וַנִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה בְנֵי דָן מֵאֶסָף לְכָל הַמַּחֲנֵה לְצַבְאֹתָם, וְעַל צַבָּאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן

עמישדי. ועל צבא מטה בני אשר, פגעיאל בן עכרון. ועל צבא מטה בני נפתלי, אחירע בן עינן. אלה מסעי בני ישראל לצבאתם ויסעו. (במדבר י, יא-כז)

איפה זה מדבר פארן?

מדבר פארן הוא מדבר הררי שומם בגובה ממוצע של 800 - 700 מ', החופף חלק גדול משטחו של הנגב הדרומי ומשמש גשר בין סיני לארץ ישראל. גבולותיו המשווערים הם: בצפון – אזור קדש ברנע ומדבר צין; בדרום – דרך הר שעיר; במערב – נחל מצרים (ואדי אל עריש), ובמזרח – עמק הערבה. מדבר זה מבוותר על ידי ערוצים ונחלים, אשר הגדול בהם הוא ואדי ג'יראפי (כיום: נחל פארן) ויובליו.

מקור: מכללת הרצוג, daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=3718

והקימו את המשפן עד באם - מה כוונת פסוק כא? מי הקים את המשכן עד בואם של מי?

רש"י מפרש שבני גרשון ובני מררי הקימו את המשכן עד בואם של בני קהת עם הארון ושאר כלי הקודש.

בקשת משה מחותנו לנסוע אתם והתחלת המסע

ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני, חתן משה: נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה', אתו אתן לכם; לכה אתנו והטבנו לך, כי ה' דבר טוב על ישראל. ויאמר אליו: לא אלה, כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלה. ויאמר: אל נא תעזב אתנו, כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים. והיה כי תלך עמנו, והיה הטוב שהוא אשר יטיב ה' עמנו והטבנו לך. ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נסע לפניך שלשת ימים לתור להם מגותה. וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה. (במדבר י, כט-לד)

מי זה חבב בן רעואל? הרי לחותן משה קראו יתרו?

רש"י מפרש ע"פ מדרש ספרי, שחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד) "וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד מִקֵּינָן מִבְּנֵי חֲבֵב חֲתָן מֹשֶׁה" ושהיו לו מספר שמות.

הרמב"ן מוסיף שחובב "הוא שם חדש שקראו ליתרו כאשר התגייר לתורת ישראל, כי זה דרך כל המתגייר, (שנותנים לו שם חדש, עברי).

למה יתרו לא רצה להמשיך עם בני ישראל לארץ כנען?

כותב הרמב"ן: והנה משה חילה פניו (ניסה לשכנע אותו) ללכת עמהם ואמר לו סתם "וְהִטְבְּנוּ לָךְ" "והוא חשב שיתנו לו מן השלל, כסף וזהב ובגדים וצאן ובקר (אך) לא תהיה לו נחלה בתוכם, ועל כן לא היה חפץ, וענה "כִּי אִם אֶל אֲרָצִי וְאֶל מוֹלְדָתִי אֵלֶיךָ", כי שם יש לי נחלה ונכסים וכבוד. אז אמר לו משה "אֵל נָא תַעֲזֹב אֶתְנוּ", כי מדעתך (את) המדבר תהיה לנו לעיניים בכיבוש הארצות ותורנו הדרך אשר נעלה בה, ומכל הטוב ההוא אשר ייטיב ה' לנו, ניטיב לך - רמז לתת לו אחוזה בארץ טובה בשכרו, על טרחו ועזרתו שיעזרם בכיבוש הארץ.

מוסיף הרמב"ן, ועל דעתי, נתרצה יתרו אליו בזה ועשה כן, (המשיך עם בני ישראל), כמו שהזכרתי שם (שמות יח, א), וכך אמרו בירושלמי (בכורים פרק א הלכה ד) "בני קיני חותן משה מביאים (את הביכורים) וקוראים, (כמי שיש לו נחלה), דכתיב "לְכָה אֶתְנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ". רש"י מוסיף שנתנו את יריחו לבני יתרו שנאמר "וּבְנֵי קִינֵי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה וּגו' (שופטים א). זאת אומרת שצאצאי יתרו בוודאי ישבו בארץ.

איך ארון הברית הלך לפניהם, (פסוק לג)? הרי לפי פסוק כא, הוא הלך באמצע המחנות בעת המסעות?

מסביר רש"י: "וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים" - (לפי ספרי, ובכא בתרא, יד) הארון הזה היוצא עמהם למלחמה ובו היו מונחים שברי הלוחות, (כלומר שהכוונה לארון הראשון שעשה משה אחרי ירידתו הראשונה מהר סיני) והיה מקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה.

רק אחרי רדתו האחרונה של משה ביום הכיפורים, עשה בצלאל את הארון ללוחות השניים. ביאר הרב מאיר נהוראי, רב משואות יצחק, שהלוחות הראשונים, השבורים, שהיו מעשי אלוקים, מסמלים את החזון, השאיפה, שאמור להוביל את האדם. למרות שלעולם לא ניתן להגשים את כל השאיפות, והלוחות שבורים, מורים שאין להתייאש, כי עדיין יש ערך לכל מה שהתממש. המימוש מסומל ע"י הלוחות השניים, השלמים, שהונחו בארון שעשה בצלאל, ואשר נפסלו ע"י אדם - (משה).

[וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיהֶ, וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֵיהֶ מִפְּנֵיהֶ. וּבִגְחָה יֹאמֶר: שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֵלֶיךָ יִשְׂרָאֵל] (במדבר י, לה-לו)

למה יש "נונים" הפוכים לפני ואחרי פסוקים אלה בתורה?

רש"י: וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ - עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וכו' כפי שמובא בפרק "כל כתבי הקדש" (מסכת שבת,

קטז). שם מובא שהפורענות הראשונה היא שנסעו מהר ה' (פסוק לג לעיל), ודרשו חז"ל "כתינוק הבורח מבית הספר. אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצוות", וזהו "ויסעו מהר ה'", שהיה מחשבתם להסיע את עצמן משם מפני שהוא הר ה'. הפורענות השניה היא של המתאוננים, בפרק הבא. הכוונה שקטע זה היה אמור להכנס נ' (50) פרשיות למעלה יותר, אחרי הפסוק (במדבר ב, יז): "וְיִסַּע אֹהֶל מוֹעֵד מִחֶנֶה הַלַּיְלָה בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵה. כִּי יִסַּע אִישׁ עַל יְדוֹ לְדַגְלֵיהֶם".

נציין כי הסימן הזה מופיע עוד שבע פעמים בספר תהלים, והוא נקרא במקורות בשם נון מנוזרת, או סימניות, או ניקוד.

יחד עם זאת אין הכרח לומר שהפסוק נכתב שלא במקומו, כי הרי גם כאן מדובר במסעות המחנות. לכן במסכת שבת מופיעה דעה נוספת של רבי: "מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו". לפי זה, רבי סובר שספר במדבר נחלק לשלושה ספרים: מתחילת הספר עד פרשיית וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ, פרשייה וַיְהִי בְּנִסְעַ, והמשך ספר במדבר.

יש מפרשים שפסוקים אלה מצביעים על יציאת העם בכל הדורות, לעבר ארץ ישראל, בהשגחת הקב"ה, והמנוחה של אחרית הימים. יש מפרשים שה"נונים" מבטאים נפילות או קשיים, שיתפכו לאחר מכן למנוחה, בחינת וַיְנַחֵהּ.

מי הם אויבי ושונאי ה' שמשה מתפלל למנוסתם?

רש"י מפרש: מְשַׁנְאֵיךְ - אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהילים פג): "וּמְשַׁנְאֵיךְ, נְשָׂאוּ רֹאשׁ", ומי הם? "עַל עֲמֻךָ יַעֲרִימוּ סוּד", (שם). יש מפרשים שהפסוקים מכוונים לאויבים הכנענים שבארץ ישראל ולא דווקא לאלה שבמדבר.

מה הכוונה בתפילה "שוֹכְהַ ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" ? מי ישוב?

רש"י מפרש: "שוֹכְהַ ה'" - מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן (ישעיהו ל, טו) "בְּשׁוֹכְהַ וְנַחַת תִּנְשְׂעוּן", כלומר, תתן לישראל מרגוע.

כמה זה "רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" ?

רבבה היא 10,000. כותב רש"י: רבבות אלפי ישראל - שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות, כלומר 22,000 איש.

סיכום פרק י

ראינו כאן את התקיעות בחצוצרות להקהלת העם והתרועה להסעתם. מצאנו קשר בין זה לבין התקיעות (ההתאספות ומידת הרחמים) והתרועות (מידת הדין, התנועה והמלחמה) של ראש

השנה ושל הצפירות היום בימי הזכרון. ראינו שאולי יתרו לא חזר הפעם לארצו אלא המשיך במסע עם בני ישראל אחרי שהובטח לו נחלה בארץ. בכל מקרה ברור שצאצאיו ישבו בארץ.

פרק יא – המתאוננים והמתאוים; הייאוש של משה; האצלת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד במחנה; אכילת השליו ועונשה

המתאוננים והתבערה

וַיְהִי הָעָם כַּמִּתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה. וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ. וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה, כִּי בָעָרָה בָּם אֵשׁ ה'. (במדבר יא, א-ג)

למה נאמר "כַּמִּתְאֹנְנִים" בפסוק א ולא "מִתְאֹנְנִים" סתם? על מה התאוננו?

כותב הרמב"ן: "והנכון בעיני, כי כאשר התרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב ובאו לתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון, היו מצטערים בעצמם לאמר: מה נעשה, ואיך נחיה במדבר הזה, ומה נאכל ומה נשתה, ואיך נסבול את העמל והעינוי ומתי נצא ממנו? "מתאונן" הוא לשון כואב ומצטער - (מרחם) על עצמו, וכן כן אֹנִי, (בראשית לה, יח) בן צערי. לפי זה, מדובר בפסימיות ותלונות והדגשת הקושי שבמדבר, באופן מוגזם ולא מוצדק. ואמר "כמתאוננים", כי היו מדברים במר נפשם כמו שעושים הכואבים – (דיברו דברים כלליים). והיה רע בעיני ה', שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל הטובה אשר נתן להם, והם היו כאנוסים ומוכרחים, מתאוננים ומתרעמים על עניינם.

למה נאמר שהתאוננו באזני ה' ולא באזני משה? למה ניתן עונש ישיר ע"י ה', ללא התראה?

לפי המדרש ספרי, הם התאוננו ישירות אל ה', כאילו שכבר לא סמכו על משה, אך אחרי שבא העונש של האש, הם נזכרו לצעוק אל משה שיתפלל בעבורם.

מה זה "אֵשׁ ה'" שאכלה "בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה" ולמה הגיע להם?

רש"י, ע"פ מדרש ספרי: רַע בְּאָזְנֵי ה' - תואנה שהיא רעה באזני ה', שמתכוונים שתבוא באזניו ותקניט. אמרו: אוי לנו, כמה לבטנו - (התקשינו) בדרך הזאת שלושה ימים שלא נחנו מעינוי הדרך. "בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה" - במוקצים שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים.

המתאוים לבשר; תלונת משה

וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּ תְאוֹה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְּפוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ: מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשָׂר. זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבֻטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִיּוֹם. וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה; אֵיךְ כָּל בְּלִתֵּי אֵל הֵמָּן עֵינֵינוּ. וְהֵמָּן פָּזַר עַד

הוא ועינו כעין הבדל. שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במזלכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות, והיה טעמו פטעם לשד השמן. ובגדת הטל על המתנה לילה, נרד המן עליו. וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהליו, ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. ויאמר משה אל ה': למה הרעת לעבדך ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי. האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ולדתי, כי תאמר אלי, שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את היגה, על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. מאין לי בשר לתת לכל העם הזה כי יבפו עלי לאמר: תנה לנו בשר ונאכלה. לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה, כי כבד ממני. ואם ככה את עשה לי, הרגני נא הרג, אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי. (במדבר יא, ד-טו)

מי זה "האספסוף אשר בקרב"ו? האם זה קשור למתאוננים מקודם?

כותב רש"י: "האספסוף" - אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים. ויבכו גם בני ישראל - ויבכו עמהם. כאמור, רש"י מפרש שגם המתאוננים היו מהערב רב. מי יאכלנו בשר - וכי לא היה להם בשר? והלא כבר נאמר (שמות יב) "וגם ערב רב עלה אתם וצאן וקרב מקנה כבד מאד", וגו'. ואם תאמר, אכלום (ולא נשאר יותר בהמות), והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב), ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד, אלא שביקשו עלילה. מפרש הרמב"ן: וטעם והאספסוף אשר בקרב התאוות, שלא היה להם חסרון במדבר, כי היה להם המן לשובע והיו עושים בו מטעמים שונים בטעם, אבל המשילו (דמיינו) בנפשותם תאוה רבה, כמתאוים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים, (כלומר תאוות הזויות). ויאמרו מי יאכלנו בשר - כי לא היה לכל העם בשר לאכול בכל יום, אע"פ שאכלו ממנו פעמים רבות. והיה למקצתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים (העשירים ברכוש), כמנהג המחנות ומקומות היוקר. אבל בדגים אמרו (פסוק ה) זכרנו את הדגה, כזוכר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה, (כי לא היו ליד הים או נהרות). לפי זה ה"אספסוף" קינא בעשירים יותר, שיכלו להרשות לעצמם לאכול יותר בשר.

למה הם התאוו? מה הכוונה "ועתה נפשנו יבשה"?

הם התאוו בעיקר לבשר, למרות שכנראה היו להם בהמות בשפע, כפי שפירש רש"י. הם התאוו גם לדגים, קישואים, אבטיחים, בצלים ושומים, אוכל משני, אשר כנראה לא גדל במדבר.

מה אפשר ללמוד מתיאור המן?

כותב הרמב"ן שבני ישראל אמרו שאין להם מה לאכול חוץ המן. ידוע המשל, (יומא עד, ב), "אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו", (שכן לא היה בטחון מוחלט שהמן ירד גם

למחרת) והתורה מתארת כמה מעלות במן, ושטעמו כטעם לשד השמן, "כך שנפש אוכליו לא תיבש, כי הוא ילחלח וירווה ותהיה נפש אוכליו כגן רווה וכמוצא מים".

בדומה למדרש שבמן טעמו כל טעם שרצו, מוסיף הרשב"ם הסבר: עתה אפרש הטעם של חרון אף ה', שהרי כשִׁטְחָנוּ בְּרַחִים אוֹ דָּכוּ בְּמִדְכָה, אז וְהָיָה טַעְמוֹ פְּטַעַם לְשֵׁד הַשָּׁמֶן אז התחלף טעמו שהיה מתחילה מתוק כצפיחית בדבש, כזיתים ואגוזים קודם טחינה, אבל לאחר טחינה או כתישה במכתשת אז נעשה עתה טעמו כלחלוח של שמן ובשר שמן, כמו שמן זיתים ואגוזים לאחר טחינה, שנתחלף טעמן. ולפיכך וַיַּחַר אֵף ה' מְאֹד - שכשרוצים, טוחנים אותו ונעשה כשמן, כך שאין מאכלם יבש.

כאן כתוב: וְהָיָה טַעְמוֹ, שמתחלף טעמו הראשון, אבל בפרשת בשלח כתוב: וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדָבָשׁ, שזה הוא טעמו קודם, שיש בו טעם שמן.

לפי זה, הטעם השתנה לפי שלבי וצורות מגוונות להכנת המן למאכל ולא רק מפרי דמיון האוכל.

למה משה כה התייאש וביקש למות במקום להתפלל לפתרון מה' כמקודם?

ע"פ המפרשים, משה היה סבור שבני ישראל סתם מחפשים עלילה להתלונן וגם אם יספקו את דרישותיהם ימציאו תמיד דרישה נוספת. הם אף פעם לא יהיו מרוצים.

האם משה רבנו יכול היה להתפטר מתפקידו?

למרות שאולי באופן אישי משה היה רוצה להתפטר, ומראש לא רצה למלא את תפקיד נציג העם בפני פרעה, כנראה שלא היתה לו אפשרות להתפטר. משה לא היה סתם מלך או מנהיג פוליטי. הוא היה נביא אלוקים. לא היה בעם ישראל נביא בסדר הגודל שלו, גם לא אהרון, שהיה מסוגל להנהיג את העם ע"פ ה'. גם יהושע לא היה נביא עדיין. משה היה חייב למלא את שליחות נביא ה' ומנהיג העם.

אסיפת שבועים הזקנים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אֶסְפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יֵדְעֶתָ פִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיוֹ וְלִקְחָתָ אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְנַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ. וַיִּרְדְּתִי וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵ הָעָם, וְלֹא תִשָּׂא אִתָּה לְבַדְּךָ. וְאֶל הָעָם תֹּאמַר: הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר, פִּי בְכִיתֶם בְּאֲזְנֵי ה' לֵאמֹר: מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר פִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאֶכְלֶתֶם. לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם. עַד חֲדָשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא, יַעַן פִּי מֵאִסְתֶּם אֵת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְתִבְכוּ לְפָנָיו לֵאמֹר: לָמָּה זֶה יֵצְאוּנוּ מִמִּצְרַיִם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ, וְאִתָּה אֲמַרְתָּ, בָּשָׂר

אֲתוּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֵדֶשׁ יָמִים. הֲצֵאֵן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם? אִם אֵת כָּל דְּגֵי הַיָּם
וְאִסְּף לָהֶם, וּמִצָּא לָהֶם? וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנֵּה ה' תִּקְצֹר? עֲמָה תִרְאֶה הַיִּקְרָף דְּבָרֵי
אִם לֹא. (במדבר יא, טז-כג)

מה משמעות 70 הזקנים שמושה הצטווה לאסוף?

פירש הרמב"ן: כבר הזכירו רבותינו, כי שבעים אומות הן בשבעים לשון, ויש לכל אחת ואחת מזל ברקיע ושר למעלה. וקיבלו רבותינו (סנהדרין ב.) כי כל סנהדרי גדולה היושבת בבית השם במקום אשר יבחר לשכנו שם, יהיה מניינם שבעים, (כנגד שבעים האומות) והנשיא על גביהם כמושה רבינו, כך שהם 71 (בסך הכל). לכן, בסנהדרין הגדולה בבית המקדש ישבו 71 דיינים.

בפרשת יתרו, שמות יח, קראנו שמושה כבר מינה שופטים כדי לסייע לו. למה לא להעזר בהם להנהגת העם?

אלה שמונו בפרשת יתרו שמשו כשופטים. הם לא יכלו לסייע בהנהגה הכללית. לצורך כך היה צורך באנשים בעלי רוח נבואית, כפי שנראה בהמשך. עם זאת, לאחר הכניסה לארץ שמשו השופטים כמנהיגים, לצד הנביאים, ולאחר מכן המלכים היו המנהיגים, לצד נביאים ושופטים.

התקדשו לְמַחֵר וְאָכְלָתֶם בָּשָׂר - למה העם היה צריך "להתקדש", כדי לאכול בשר?

רש"י: התקדשו - הזמינו עצמכם לפורענות (שתבוא), (כלומר "תתכוננו"). זאת כעין אזהרה שלא לאכול מהבשר. וכן הוא אומר (ירמיהו יב, ג, על הרשעים) הִתְקַם כְּצֵאֵן לְטַבְחָה וְהִקְדַּשְׁתָּ לְיוֹם הַהֲרָגָה. זה אחד המקורות של הביטוי "כצאן לטבח".

איך משה רבנו הרשה לעצמו לפקפק בדברי ה' ? הרי ה' לא אמר שעליו להמציא את הבשר. (פסוק כא – כב).

רש"י מפרש ע"פ מדרש ספרי: (אחרי הבאת דברי רבי עקיבא ע"פ פשט הכתוב של דברי משה, שאין אפשרות להאכיל מספיק בשר למספר כה רב של אנשים), רבי שמעון אומר חס ושלום - לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, (לפקפק ביכולת ה'). מי שכתוב בו (במדבר יב, ז) "בכל ביתי נאמן הוא", יאמר, אין המקום מספיק לנו? אלא כך אמר: שש מאות אלף רגלי וגו', ואתה אמרת בשר אתן לחודש ימים ואח"כ תהרוג אומה גדולה כזו? הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו? ותהא אכילה זו מספקת עד עולם? וכי שבחך הוא זה? (האם) אומרים לחמור טול כור שעורים ונחתוך את ראשך? השיבו הקב"ה ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת.

נציין כי לא נאמר כאן במפורש כי ה' יהרוג את העם.

אצילת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֵת דְּבָרֵי ה' וַיֹּאסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל. וַיִּרְדּוּ ה' בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שְׁבַעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ. וַיִּשָּׂאוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בַּמִּחָנֶה, שֵׁם הָאֶחָד אֱלִדָד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיִּדָד, וַתִּנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בִּפְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל, וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמִּחָנֶה. וַיִּרְץ הַנֶּעֱרַר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: אֱלִדָד וּמִיִּדָד מִתְנַבְּאִים בַּמִּחָנֶה. וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִזִּמְתֵּי מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו, וַיֹּאמֶר: אֲדֹנָי מֹשֶׁה, כָּלֵאָם. וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה: הַמְקַנָּא אִתָּה לִי? וַיֵּן יָתֵן כָּל עַם ה' נְבִיאִים, כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם. וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל הַמִּחָנֶה, הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יא, כד-ל)

איך אפשר להאציל נבואה מאחד לשני?

לפי הרמב"ן, הקב"ה השאיר כביכול אצלו חלק מרוח הנבואה שנתן למשה, שזו הנבואה ברמה הטהורה והגבוהה ביותר, וזו משמעות המלים "וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׂמְתִי עֲלֵיהֶם", ("אֶצְלָתִי" מלשון "אצל"), שהשפיע ממנה על הזקנים. אפשר להסביר שעצם המעמד המיוחד איפשר להם להיפתח לקבלת נבואה.

מה הכוונה "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ" – שלא המשיכו או שלא פסקו מהנבואה?

לפי הרמב"ן 70 האיש המשיכו גם אחר כך, לקבל משהו מהנבואה של משה רבנו, כפי שנאמר בפסוק יז, "וַיִּנְשְׂאוּ אִתָּךְ כְּמֹשֶׁה הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אִתָּךְ לְבַדְּךָ". לעומת זאת, רש"י מפרש: וְלֹא יָסְפוּ לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפורש בספרי, אך אונקלוס תרגם "ולא פסקין" שלא פסקה הנבואה מהם.

מה הכוונה ש"הָמָה בִּפְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל"?

לפי רש"י (ע"פ מדרש ספרי ודברי רבי שמעון במסכת סנהדרין יז, א), הם נכללו ב - 70 הזקנים שנבחרו, אך הרגישו שאינם ראויים לכך. אמר הקב"ה: הואיל ומיעטתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על גדולתכם, (והתנבאו למרות שלא יצאו לאוהל המועד).

למה יהושע רצה לכלוא אותם? הרי לא היה איסור להתנבא במחנה? מה פירוש תשובת משה?

יש מפרשים שהתנבאות שלא ליד משה באוהל המועד, מראה על עצמאות נבואית של מידד ואלדד ממשה, ושלא בדרך האצלה ממנו. יתכן שיהושע תפס אותם כמתחרים או כמתגרים במשה, כאילו

שאינם תלויים בו. משה בענוותנותו, משיב שהלוואי שה' יתן לכולם באופן ישיר ובלתי תלוי בו, את יכולת הנבואה.

יחד עם זאת, העובדה שאלדר ומידר התנבאו במחנה באותו זמן בדיוק שהתנבאו האחרים, מראה שכנראה, בכל זאת, היה קשר נבואי בין משה רבנו לבינם.

פריחת השלֵו והעונש למתאווים בקברות התאוה

רוח נסע מאת ה' ויגזו שלֵוים מן היָם ויטֹש על המַחֲנֶה פְדָרָךְ יום פֶּה וּכְדָרָךְ יום פֶּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה, וּכְאֲמַתִּים על פְּנֵי הָאָרֶץ. וַיִּקֶּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת, וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשֵּׁלֵו, הַמִּמְעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹת סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה. הַבָּשָׂר עוֹדְנָו בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִפְרָת, וְאָף ה' חָרָה בָּעָם וַיָּךְ ה' בָּעָם מִפֶּה רַבָּה מְאֹד. וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאֹנָה, כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאֹנִים. מִקְבֵּרוֹת הַתְּאֹנָה נִסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בְּתַצְרוֹת. (במדבר יא, לא-לה)

איפה השלֵו מוזכר לפני כן בתורה?

בשמות טז, יג: "וַיְהִי בְעַרְב, וַתַּעַל הַשֵּׁלֵו, וַתִּכַּס אֶת הַמַּחֲנֶה; וּבִפְקֹר, הִיָּתָה שְׂכַבַת הַטַּל, סְבִיב, לַמַּחֲנֶה." לפי חלק מהמפרשים מדובר באותו אירוע, אך יש עם זה קושי, כי בספר שמות מדובר על לפני מתן תורה. יתכן ששם הגיעה, באופן חד – פעמי, כמות קטנה יחסית של שליו.

לפי הרמב"ן בפירושו לשמות, טז, יג, מאז שהתחיל המן לרדת הגיע גם השלֵו לעתים קרובות, אך בכמויות לא גדולות כך שלא הספיק לכולם וחלק מהעם לא קיבל. עתה הגיע בכמויות גדולות, למשך חודש.

פירוש זה קצת בעייתי, כי השלֵו מגיע לחצי האי סיני בדרך כלל אחת לשנה, בסתיו, ולא במשך כל השנה. בנוסף, אם השלֵו הגיע כבר כמה פעמים מאז יציאת מצרים, משה רבנו יכול היה לחשוב שזה יהווה המענה לתלונתם – רק שהשלֵו יגיע בכמויות גדולות יותר.

מה יוצא דופן בתופעת השלֵו המתוארת? לכאורה מדובר בתופעה טבעית.

סוג השלֵו (שמדובר עליו) הוא עוף נודד. להקות השלווים מתקבצות ומתחילות את נדידת הסתיו בהליכה, בדרך לאזורים הדרומיים של מחוזות תפוצתן מאירופה ובמעוף לילי אחד בן 700 ק"מ הן חוצות את אזור הים התיכון לכיוון אפריקה. הם נוחתים בחופי צפון סיני ומזרח מצרים תשושים, שם הם מחפשים מסתור תחת צמחים מדבריים, אז ניתן לצוד אותם בקלות. שיטת הצייד המקובלת בסיני היא פריסת רשתות בגובה של 3 מטר. (ויקיפדיה, שליו_נודד).

לעומת זאת, ע"פ המסופר בתורה, הִשְׁלָו הגיע בחודש אייר או סיון, ולא בעונת הסתיו, כרגיל, וזה כנראה הנס שהתרחש. בנוסף, בדרך כלל הִשְׁלָו נוחת תשוש, קרוב לחופי צפון סיני או מצרים. במקרה זה, הרוח העיפה אותם עד מדבר פארן, רחוק מהחוף.

חוקר ארץ ישראל יוסף ברסלבי מראשית המאה ה-20 כתב: "באופקיהם של חופי ארצנו ייראו מחנות הִשְׁלָוים העצומים, הקרבים ובאים כעין ענן כהה המרחף על פני המים".

זאב חנוך (ז'אבו) ארליך ניסה לתת הסבר טבעי למגפה. הוא הזכיר אירוע של הרעלה המונית מאכילת השליו בסיציליה. תושבי המקום נהגו לצוד את העופות ולשלוח אותם לרומא. פעם, כאשר צדו כמות גדולה של עופות ולא הספיקו לשלוח את כל הצייד, הם החליטו גם הם לאכול מהעוף ורבים מאוכלי השליו מתו. ההשערה היתה כי כאשר השליו נוחת על החוף, לאחר מסע נדודים ארוך, הצטברו בגופו הפרשות רעילות, אולי מזרעונים שאכלו קודם. רק כעבור יממה ההפרשות האלה יוצאות מגופו. ולכן מי שאוכל מהעוף, מיד עם נחיתתו עלול להיפגע מהרעל. בני ישראל לא המתינו ופרצה המגפה.

אירוע הרעלה מפורסם ודרמטי הוא אירוע שהתרחש על גבי מיכלית נפט בשם "סטאר אוף בהריין" ב-3/5/1980 בעת ששטה בים התיכון. בבוקר אותו יום נחתו על סיפון האונייה להקות שלווים גדולות שחיפשו מפלט מסערה. המלחים שנפשמ קצה בקופסאות השימורים, מהן ניזונו במשך תקופה ארוכה, ערכו סעודת שלווים. כעבור כ-12 שעות רבים מבין המלחים לקו בהפרעות נשימה ודיבור, הקאות ושיתוק בגפיים התחתונות שהם סימפטומים הנובעים כתוצאה מנזקים שנגרמו לשרירי השלד. הפרעה קשה זו נקראת Rhabdomyolysis. שלושה מבין אנשי הצוות מתו והשאר הצליחו בקושי להשיט את המיכלית לנמל קרוב. אירוע זה דומה למתואר בספר במדבר (יא, לג): "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרַם יִפְרֹת, וְאֵף יְהוָה תָּרָה בְּעַם וַיֵּךְ יְהוָה בְּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד".

מקור daf.yomi.com/DYItemDetails.aspx?itemId=13271. פורטל הדף היומי, ד"ר משה רענן.

ישנן עדויות נוספות על כך שבאביב, בשר השליו עלול להיות רעיל, ושהרעילות מתפרקת כמה ימים לאחר הנחיתה.

ה' הבטיח שיאכלו בשר למשך חודש. אם כן, מה הפירוש פסוק לג, "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרַם יִפְרֹת, וְאֵף יְהוָה תָּרָה בְּעַם וַיֵּךְ יְהוָה בְּעַם...?"

מפרש הרמב"ן ע"פ מדרש ספרי: על דרך הפשט כן היה, כי ביום הראשון הוכו מכה רבה ומתו מהעם המתאוים תחילה, הם האספסוף אשר בקרבו. בני ישראל הנזכרים תחילה שאמרו (פסוק ד) "מי יאכילנו בשר", ושאר כל העם אשר בכו אחר כך למשפחותם איש פתח אהלו (פסוק י), אכלו ממנו חודש ימים, והיה להם לזרא וזרקו הַקְמָרִים אשר נשאר להם ממנו.

פירוש זה מסתדר יפה עם מה שנכתב לעיל, שביום הנחיתה, השליו הוא רעיל, ושכעבור ימים מספר הרעילות הולכת ומתפרקת מהעוף. בני ישראל אכלו אותו עד שנמאס להם.

סיכום פרק יא

בפרק ראינו את עם ישראל ומשה רבנו במשברים של הקושי בדרך במדבר, התאוה לבשר אשר הביאה את משה לסף ייאוש והפתרון של מנוי 70 זקנים בעלי רוח נבואה לסייע לו בהנהגה. ראינו את נס הגעת עוף השליו שלא בעונתו ומיקומו, ואת עונש המתאוים שלא בצדק.

תוספת

עוף שליו נודד.

מקור: commons.wikimedia.org/wiki/File:Quaglia.jpg

פרק יב – דיבת מרים במשה; מי זאת ה"אשה הכושית"?; נבואת משה לעומת נבואת שאר הנביאים; עונשה של מרים.

דיבת מרים ואהרון במשה

וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִוְשָׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח, כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח. וַיֹּאמְרוּ: הֲרַק אֵךְ בְּמִוְשָׁה דָבָר ה' ? הֲלֹא גַם בְּנֹו דָבָר, וַיִּשְׁמַע ה'. וְהָאִישׁ מִוְשֶׁה עֲנֹו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. (במדבר יב, א-ג)

מה הכוונה "האשה הכושית"? האם משה רבנו נשא בעת ההיא אישה נוספת?

רש"י מפרש ע"פ מדרש הספרי, (אך לא לפי הפשט), שמדובר בצפורה. "וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן", היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחילה (לגבי פרישתו של משה מאשתו). ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האישה? רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה שאלדד ומידד מתנבאים במחנה. כיון ששמעה צפורה, אמרה: אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשים מנשותיהם כדרך שפירש בעלי ממני. ומשם ידעה מרים ואמרה לאהרון. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חברו.

האשה הכושית - (הכוונה לציפורה, בפירוש מטפורי), שהכל מודים ביופיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי. כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח, ועתה גרשה.

לעומת זאת מפרש הרשב"ם, על סמך תרגום יונתן: הכושית - שהיא ממשפחת חם.

כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח - כדכתיב "בדברי הימים דמשה רבינו", (אוסף אגדות על משה רבנו, מימי הביניים), משה היה מלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא נזקק לה (ביחסי אישות). והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה, זה עיקר פשוטו. שאם על צפורה דברו, מה צורך לפרש כי אישה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית היא?! (ומה החידוש?). חוץ מזה, משה נשא את ציפורה שנים רבות לפני כן, ומה נזכרו לדבר על זה עכשיו?

ובנוסף, צפורה לא היתה כושית, כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה, אשר ילדה לאברהם. גם הפרשן רבי יוסף אבן קספי (ספרד, 1280 - 1340), תוקף את הפרשנות המקובלת שהאישה הכושית היא צפורה, ובמיוחד את הפירוש "כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח, ועתה גרשה", שזה בעצם ההיפך מהכתוב. במקום זה הוא מפרש שמשה רבנו אכן לקח, מסיבה מוצדקת, אישה כושית, בנוסף לצפורה, אך לא ידוע מתי. לכן התורה מגלה עתה שהיתה לו אישה נוספת ומרים ואהרון חשבו שאין זה ראוי שיהיו לנביא כמשה שתי נשים.

גם רבינו בכור שור מפרש שאכן לקח אישה כושית (גיורת), והביקורת של מרים היתה על כך שלא לקח אישה מבנות ישראל. גם כאן, נצטרך לומר שלמשה היתה סיבה מוצדקת לכך.

יש מפרשים שהאישה הכושית היא אכן צפורה, והבטוי "כושית", פירושו "זרה" ולא מבנות ישראל. מרים חשבה שזה לא ראוי שלנביא כמו משה תהיה אישה שאיננה מבנות ישראל.

איך משה יכול היה לכתוב את הפסוק "הלא עניו" של "והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה" (פסוק ג). מה הקשר בין אמירה זאת לדיבור של מרים ואהרון?

כידוע, משה לא "כתב" את התורה בעצמו, אלא כתב את מה שנאמר לו מגבוה. הקב"ה מעיד עליו כאן שהוא העניו שבאדם. על כן יש להבחין בין מה שכתוב בתורה, המשמש ומדריך את בני ישראל ואת האנושות לדורות, לבין תכונות או עניינים הנוגעים באופן אישי למשה. לגבי הקשר, מסביר הרמב"ן: להגיד כי השם קנא לו בגלל ענוותנותו, כי הוא, (משה), לא יענה על ריב לעולם, אף אם ידע (להשיב).

גדולת נבואת משה; עונשה של מרים וריפויה

ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים: צאו שלשתכם אל אהל מועד, ויצאו שלשתם. וירד ה' בעמוד ענן ובעמוד פתח האהל, ויקרא: אהרן ומרים, ויצאו שניהם. ויאמר שמעו נא דברי: אם יהיה נביאכם ה', במראה אליו אתנדע, בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה, בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת, ותמנת ה' יביט, ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. ויתר אף ה' בם וילך. והענו סר מעל האהל והנה מרים מצרעת פשלג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת. ויאמר אהרן אל משה: בי אדני, אל נא תשת עלינו חטאת, אשר נואלנו ואשר חטאנו. אל נא תהי פמת אשר בצאתו מרחם אמו, ויאכל חצי בשרו. ויצעק משה אל ה' לאמר: אל נא, רפא נא לה. (במדבר יב, ד-יג)

לאן יצאו אהרון ומרים?

הם יצאו מחצר אוהל המועד לכוון הקול. לפי זה, רק משה נשאר בתחום אוהל המועד המקודש, ואילו הם הוצאו ממנו. בנוסף, מזה שמשה לא נקרא לצאת יחד אתם, לומדים ש"אין אומרים כל שבחו של אדם לפניו".

מה אפשר ללמוד מדברי ה' על צורות הנבואה השונות?

כתב הרמב"ם במשנה תורה, יסודי התורה, פרק ז: "הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. (במורה נבוכים, חלק א, מביא הרמב"ם 10 דרגות בנבואה). וכולם אין רואים מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום, אחר שתפול עליהן תרדמה, כמו שנאמר (כאן), "במראה אליו אתנדע בחלום אדבר בו". וכולם כשמתנבאים אבריהם מזדעזעים וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם, "והנה אימה תשכה גדלה נפלת עליו"...(אולי אפשר לדמות את העברת הנבואה

למכת אור או הבזק, או אותות בגל רדיו, המגיעה לנביא לשבריר שניה, ואחר כך הוא מעבד ומפענח את תוכנה ומתרגם למלים).

הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושעבודן... וכן שאר הנביאים, מהם אומרים המשל ופתרונו, כמו אלו, ויש שהם אומרים הפתרון בלבד, ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה, וכולם במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

כל הנביאים אינם מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפנייהם נבל ותוף וחליל וכינור, והם מבקשים הנבואה, וזהו שאמר שמואל לשאול, "וְלִפְנֵיהֶם נָבֵל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר, וְהִמָּה מִתְנַבְּאִים", (שמואל א, י, ה), כלומר מהלכים בדרך הנבואה עד שינבאו.

אלו שהם מבקשים להתנבא, הם נקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה.

כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממשה רבינו, רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה, ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר, (במדבר ז, פט) "וּבָבֹא מִשָּׁה אֶל אֱהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים". כל הנביאים על ידי מלאך, ולפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה. משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר "פה אל פה אדבר בו", ונאמר "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר "ותמונת ה' יביט", כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל. הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגים, ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, "כאשר ידבר איש אל רעהו", כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו. משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר, בקשר לפסח שני, "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם" (במדבר ט, ח)... הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאוהלם, שהוא צרכי הגוף כולם כשאר העם, לפיכך אין פורשים מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאוהלו הראשון, לפיכך פירש מן האישה לעולם.

נסכם שלמשה היה כושר קליטה גדול בהרבה, של הנבואה.

מה הכוונה במלים "וּתְמַנֶּת ה' יְבִיט"? הרי כבר נאמר (שמות לג, כ) "לֹא תֹכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי: פִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם, וְחַיִּי".

כאמור, בדרך כלל נביא קיבל את הנבואה בחלום או בחידה. משה קיבל אותה באופן כמעט ישיר, בערנות, ובאספקלריא המאירה. אין סתירה בין שני הפסוקים. משה ראה את תמונת ה', אך מאחור, כנאמר בשמות, לג, כג: וַהֲסֹתִי אֶת פְּפִי וַרְאִיתִי אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ. הכוונה שהוא השיג את האלוקות ברמה הגבוהה ביותר האפשרית, באספקלריא המאירה, אך לא באופן ישיר לגמרי. מאחר שאין לה' גוף, כמובן שמדובר בהשגה שכלית – נבואית של מידות והנהגות ה', ולא פיזית.

מה זה קשור לפרשת האישה הכושית?

רש"י מפרש שה' אמר לו לפרוש מאשתו, מפני שהוא מקבל את הנבואה בכל שעה, ללא התראה מראש. על כן הוא חייב לשמור תמיד על מצב של טהרה.

מה כוונת פסוק יב – אֵל נָא תְהִי פֶמֶת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ וַיֹּאכֵל חֲצִי בָשָׂרוֹ?

מפרש רש"י: אֵל נָא תְהִי אַחֲוֹתֵנוּ זֹו פֶמֶת, שהמצורע חשוב כמת. מה מת מטמא בביאה (לאוהל או לבית), אף מצורע מטמא בביאה (לבית של אחר או של אחר לבית שהוא נמצא בו).

אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ – "אמנו" היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב (התורה שינתה את הלשון, נגד העין הרע), וכן "חצי בשרו", חצי "בשרנו" היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב, והכוונה, מאחר שיצאה (כמונו) מרחם אמנו היא לנו כאילו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר על יוסף, (בראשית לז) "כי אחינו בשרנו הוא", ולפי משמעו אף הוא נראה כן, אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת.

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִזְשָׁה: וְאָבִיָּהּ יִרְקַ יִרְקַ בְּפִנְיָהּ, הֲלֹא תִפְלֹם שְׁבַעַת יָמִים - תִּסְגַּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמִּתְנָה, וְאַחַר תֵּאֶסֶף. וְתִסְגַּר מְרִיבִים מִחוּץ לַמִּתְנָה שְׁבַעַת יָמִים, וְהָעַם לֹא נִסְעוּ עַד הָאֶסֶף מְרִיבִים. וְאַחַר נִסְעוּ הָעַם מִתְצַרּוֹת וַיִּתְּנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן. (במדבר יב, יד-טז)

מה הכוונה בתשובת ה' ?

רש"י: וְאָבִיָּהּ יִרְקַ יִרְקַ בְּפִנְיָהּ - ואם אביה הראה לה פנים זועפות, הלא תיכלם שבעת ימים? (בבא קמא, כה). קל וחומר לשכינה (שראויה להיכלם בפניה) 14 יום, אלא "דיו לבא מן הדין להיות כנדון". (לפי הכלל של קל וחומר, לומדים את החמור מהקל, אך הדין (המסקנה) הוא לא מחמיר יותר, אלא שווה לשל הקל). לפיכך אף בניזיפתו (של ה') נאמר שהיא תיסגר רק שבעה ימים, (כמו בניזיפת אביה). מובנה של השאלה הרטורית הוא אפוא: בת שחטאה לאביה, ואביה הענישה ביריקה בפניה, האם לא תסתגר שבעה ימים מרוב בושה וכלימה? קל וחומר החטא שחטאה מרים

והעונש שבא בעקבותיו, שהם חמורים יותר ומחייבים הסתגרות של שבעה ימים לפחות, מעיני הציבור.

מקור: פרופ' יוסף פלישמן, אתר אונ' בר אילן.

biu.ac.il/JH/Parasha/behaalot/fle.html

למה מרים היתה טמאה רק שבעה ימים ולא לפי דיני הצרעת בספר ויקרא?

רש"י מפרש, ע"פ ספרי, שאהרון אמר למשה "אַל נָא תְהִי פֶמֶת... ", אם אינך מרפאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטהרה ע"פ דיני המצורע? אני לא יכול לראותה שאני קרוב (משפחה) ואין קרוב רואה את הנגעים, ואין כהן אחר בעולם, (שיוכל לקבוע אם היא עדיין טמאה או לא, שגם בניו הם קרובי משפחה). לפי זה כנראה שמרים נרפאה מיד, אך נדרשה עדיין לעבור הסגר של שבוע מחוץ למחנה, כמו מצורע אחר, ומאחר שכבר נטהרה מקודם, יכלה לחזור למחנה.

למה העם חזר שוב למדבר פארן? הרי כבר בפרק י, יב, נאמר "וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינִי וַיִּשְׁפְּן הָעָנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן".

מסביר הרמב"ן: והטעם, ואחר שנסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן, לומר כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר, כמו במסע הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן (לעיל י, יב), (אלא) נסעו מחצרות אשר היא במדבר פארן וחנו במקום אחר במדבר ההוא עצמו, והוא קדש ברנע, כי משם נשלחו המרגלים כמו שנאמר להלן יג, כו, (לגבי חזרת המרגלים) אֶל מִדְבַּר פָּאֲרָן קְדֹשָׁה, וכן כתוב (דברים א יט, כב) וַנִּבְא עַד קְדֹשׁ בְּרִנֵּעַ וְגו'... וַתִּקְרְבוּ אֵלַי כְּלַכְּם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים.

ולא אמר הכתוב "ויסעו מחצרות ויחנו בקדש ברנע", כי אולי היו מסעות הרבה ביניהם ואין עתה המקום להזכירם. אבל הזכיר את מדבר פארן, כדי להודיע כי קדש זה הוא קדש ברנע אשר במדבר פארן, לא קדש אשר במדבר צין, שארע שם ענין מי מריבה בשנת הארבעים.

סיכום פרק יב

בפרק ראינו שמרים דברה עם אהרון על "האשה הכושית" אשר לקח משה. ראינו את הדעה המקובלת שמדובר בצפורה, אשר משה פרש ממנה בכדי להיות מוכן בכל עת לקבלת נבואה. ראינו דעות אחרות שאכן מדובר באישה כושית אשר לקח, בוודאי משיקולים טובים. ראינו מה רב ההבדל בין נבואת משה שהיא ישירה כמעט, לעומת נבואת שאר הנביאים בדרך של חלום או חידה. לבסוף ראינו את עונש הצרעת שבאה על מרים, בגלל שדברה לשון הרע ואת ריפויה ע"י תפילת משה.

הרעיון המרכזי של פרשת בהעלותך

הרעיון המרכזי הוא אתגרי וקשיי הדרך בעלייה לארץ ישראל והצורך לקבל אותם באהבה. זה מזכיר את העלייה לארץ גם בזמנים מודרניים, לעתים בדרכים קשות ותוך עמידה בסכנות גדולות. כידוע, ארץ ישראל נקנית ביסורים, (מסכת ברכות, ה, א). כמו כן, מודגש הצורך בנביא בסדר גודל של משה רבנו, המחובר ישירות אל הקב"ה, כדי להצליח להביא את העם לארץ, לעתים כנגד רצונו.

תוספת

מתג החנוכה – לאחר הדלקת הנר הראשון

הנרות הללו

הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו, בימים ההם, בזמן הזה על ידי כוהניך הקדושים וכל שמונת ימי החנוכה הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך.

פרשת שלח

פרק יג – יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ - של ה' או של העם? לאיזו מטרה?; הנחיות משה לתרים את הארץ; ביצוע המשימה; מי בא לחברון, עיר הענקים? האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ

יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ, של ה' או של העם? לאיזו מטרה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיְתִירוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אַבְתִּירוּ תִשְׁלְחוּ, כָּל נָשִׂיא בְהֵם. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַר פָּאָרָן, עַל פִּי ה', כָּלם אַנְשִׁים רֵאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. וְאֵלֶּה שְׁמוֹתֵם: לְמִטָּה רְאוּבֵן, שְׁמוּעַ בֶּן זְכוּר. לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן, שִׁשְׁפַּט בֶּן חוּרִי. לְמִטָּה יְהוּדָה, כָּלֵב בֶּן יִפְנֹה. לְמִטָּה יִשְׂשָׁכָר, גִּיאֵל בֶּן יוֹסֵף. לְמִטָּה אֶפְרַיִם, הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן. לְמִטָּה בִּנְיָמִן, פִּלְטִי בֶן רְפוּא. לְמִטָּה זְבוּלֹן, גַּדְיָאֵל בֶּן סוּדִי. לְמִטָּה יוֹסֵף, לְמִטָּה מְנַשֶּׁה, גַּדִּי בֶן סוּסִי. לְמִטָּה דָן, עַמִּיאֵל בֶּן גַּמְלִי. לְמִטָּה אֲשֶׁר, סֵתוֹר בֶּן מִיכָאֵל. לְמִטָּה נִפְתָּלִי, נַחֲבִי בֶן פִּסְי. לְמִטָּה גָּד, גֵּאוּאֵל בֶּן מְכִי. אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שְׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ; וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נוּן, יְהוֹשֻׁעַ. (במדבר יג, א-טז)

למה ה' ציווה על משה לשלוח אנשים לתור את הארץ? הרי ידע מראש שהתוצאה תהיה רעה?

רש"י מפרש ע"פ מדרש במדבר רבה ומסכת סוטה לו, שה' רק הסכים בדיעבד לדרישת ישראל: "שלח לך - לדעתך. אני איני מצוה לך. אם תרצה, שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב): "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו, נשלחה אנשים לפנינו ויחקרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדבר אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן, ויטיב בעיני הדבר...". ומשה נמלך (התייעץ) בשכינה. ה' אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הפניני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבויסי אל ארץ זבת חלב ודבש - חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים, למען לא יירשוה".

אפשר ללמוד מזה, שגם אם ה' יודע שהתוצאה של פעולה מסוימת תהיה שלילית, שכן הוא מעל חמימד הזמן, הוא אינו פועל לסכל אותה, אלא משאיר לאדם את הבחירה החופשית, גם לחטוא ולשאת בתוצאות השליליות, ע"פ הכלל - "הכל צפוי והרשות נתונה" (אבות ג', יד) או "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג, כ).

לעומת פירוש רש"י כותב על כך הרמב"ן: "ויש כאן לשאול, אם כן, משה עצמו חטא בענין, שנאמר "ויטיב בעיני הדבר" (דברים א, כג), ולמה אמר להם לגבי הארץ "הטובה היא אם רעה"

(פסוק יט) לאחר שנאמר לו מתחילה שהיא טובה ורחבה. ועוד מה (רע) עשו המרגלים, כי משה אמר להם (להלן, פסוק יח - יט) "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ, מַה הוּא; וְאֵת הָעָם, הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ, הֲחֹזֵק הוּא הַרְפָּה, הַמְעַט הוּא אִם רַב... הַבְּמִנִּים, אִם בְּמִבְּצָרִים". לכן היו צריכין להשיבו על מה שצווה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו (פסוק כח בהמשך) "אָפְס כִּי עָז הָעָם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵצָק רְאִינוּ שָׁם", וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם? ואל תחשוב כי היה פשעם באמרם "ארץ אוכלת יושביה" (פסוק לב) בלבד, כי לפני שאמרו כך היתה מריבת כלב עמהם. וכן כתוב שאמרו בני ישראל (דברים א, כח): "אֲחִינוּ הִמְסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרָם מִמֶּנּוּ וְגו', וְכֹאן כָּתוּב (להלן יד, ג) "לִנְפוֹל בַּחֲרָב, נִשְׁנִינוּ וְטַפְנוּ יְהִיו לְבוֹז", (סימן שכך אמרו להם המרגלים). והנה (גם) משה רבינו (עצמו) אמר לבניהם כדברים האלה (לפני כניסתם לארץ), והפליג להם בחוזק העם ובמבצר עריהם וכח הענקים, הרבה יותר ממה שאמרו המרגלים לאבותם, כדכתיב (דברים ט, א - ב) "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶתְּהָ עֲבַר הַיּוֹם אֶת הַיְרֵדָן לְבֹא לְרִשְׁתָּ גוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמֶּךָ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם. עִם גְּדוֹל וְרָם בְּנֵי עֲנָקִים, אֲשֶׁר אֶתְּהָ יָדַעְתָּ וְאֶתְּהָ שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לְפָנַי בְּנֵי עֲנָק". ואם היה פשע המרגלים וחטאתם בזה, למה יניא (גם משה) את לב בניהם כהניא המרגלים את לב אבותם. ועוד מה טעם למשה רבינו בשליחות הזאת, אם הארץ טובה והעם רפה הרי טוב, ואם היא רעה או שהעם חזק, (האם) סבור הוא שיחזירם למצרים? (לא נשארו חלופות לפעולה).

אז עדיין חוזרת השאלה - במה חטאו המרגלים?

מוסיף הרמב"ן: "אלא ישוב הענין בזה, שישראל אמרו כדרך כל הבאים להלחם בארץ נוכריה, ששולחים לפנייהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפנייהם הדרכים, כענין שנאמר (שופטים א, כד) "הראנו נא את מבוא העיר", ושיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחילה ומאיזה צד יהיה נוח לכבוש את הארץ, וכך אמרו בפירוש (דברים א, כב) "וישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים" וגו', כלומר הערים אשר נבוא אליהן תחילה ומשם נבוא בכל הארץ. וזו עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו שנאמר (להלן כא, לב) "וישלח משה לרגל את יעזר", וכן ביהושע בן נון בשולחו ליריחו "שנים אנשים מרגלים", (יהושע ב, א), ועל כן היה טוב בעיני משה. כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, (אלא) יצווה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארום. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו השם רשות, ואמר לו שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם.

"ויתכן כי משה, בגלל שידע כי היא שמנה וטובה כמו שנאמר לו (שמות ג, ח) "אל ארץ טובה ורחבה" וגו', אמר להם שיתנו לב לדעת כן, כדי שיגידו לעם וישמחו ויחליפו כח לעלות שם בשמחה, ולכך אמר להם "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" (פסוק כ), כדי שיראו בעיניהם בשבח הארץ.

"והנראה בעיני בלשון הכתוב, כי לא נמלך משה בשכינה, אלא טעם "שלח לך", שהסכים ה' לשלוח מרגלים. והיה במנהג שישלחו רק שני מרגלים חרש, אבל השם, היודע עתידות, צווהו

שישלח "איש אחד איש אחד" מכל מטות ישראל ושיהיו הנשיאים שבהם, כי חפץ השם שיהיו שווים בענין כל הגדולים, אולי יזכרו וישובו אל ה', ואם לא, שתהיה הגזירה שווה בכל שבטי העם. וזה טעם על פי ה', (פסוק ג), שיהיו במצוות השם (שליחת) נשיאים וראשי בני ישראל. לפי דברי הרמב"ן, שלא כפירוש רש"י, לא היה שום חטא בעצם שליחת האנשים לתור את הארץ, שהתחילה כדרישה מהעם, ומשה והקב"ה הסכימו לה. חטא המרגלים היה רק בדבריהם לאחר חזרתם, כפי שנראה בהמשך. (הרמב"ן עדיין לא אומר, בפירושו זה, במה חטאו, לדעתו). יש מפרשים שמטרת השליחות בציווי ה', המתואר כאן, בספר במדבר, היתה שבני ישראל יכירו את אזורי הארץ למאפייניה, לקראת חלוקתה בין השבטים. בספר דברים מתוארת דרישת העם, להוסיף משימות מודיעיניות – צבאיות למשימת המרגלים המקורית.

מי היו האנשים שנשלחו? מה הכוונה במלים: "פֶּלַח נְשִׂיא בְּהֵם" ו - "רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל"?

פירש הרשב"ם: פֶּלַח נְשִׂיא בְּהֵם - עיקר פשוטו כך: שנים עשר האנשים האלה תקח מאותם שבישראל, שנשא אותם לבם ללכת (מלשון נְשִׂיא), שתשאל את העם "מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ", (כך שמשה התבקש להוציא כעין מכרז), ומאותם שיאמרו (שרוצים) ללכת, תקח ותבחר מהם שנים עשר, ולפי שהאנשים (שייבחרו צריכים להיות) גיבורים שאינם יראים ורכי לבב, (הרי הם) ראויים ללכת בארץ נוכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ. לכך הוצרך להכריז, ולא נקבם הקב"ה בשמות, כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל, (בפרק א). רק לאחר שנבחרו, פורסמו שמותם.

למה משה שינה את שמו של הושע בן נון?

רש"י: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן, יְהוֹשֻׁעַ, התפלל עליו: יה יושיעך מעצת מרגלים, (ע"פ מדרש במדבר רבה).

לעומת זאת, פירש הרשב"ם: לא עתה קרא אותו כך, שהרי כבר קודם לכן נקרא יהושע, (כפי שכתוב בשמות יז, ט), "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ: בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים, וַיֵּצֵא הַלָּחִם בְּעֶמְלֶק", אלא כך פירושו: הושע בן נון, שהזכרנו למעלה, שנקרא כך בבית אביו, הוא אותו שקרא משה יהושע כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו, שכך היה מנהגם כמו: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח". על כן מטרת התורה להבהיר שהושע ויהושע, משרת משה, הם אותו אדם. יתכן שכאשר הושע נהיה משרתו של משה, משה החליט להוסיף לשמו את האות "י", המסמלת את שם ה'.

הנחיות משה לתרים

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן; וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: עָלוּ זֶה בְּנֹגֵב, וַעֲלִיתֶם אֶת הַהָר. וְרִאֲיֶתֶם אֶת הָאָרֶץ, מֶה הוּא; וְאֵת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ - הֲתִזְקָה הוּא, הֲרַפָּה, הֲמַעֲטָה הוּא, אִם

רב. ומה הארץ אשר הוא יושב בה - הטובה הוא, אם רעה; ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, הבמחנים, אם במבצרים. ומה הארץ - השמנה הוא, אם רזה, היש בה עץ, אם אין, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ; והימים ימי בפורי ענבים. (במדבר יג, יז-כ)

לפי זה, מה היתה מטרת המשימה?

מטרה אחת היתה לראות האם הארץ טובה מבחינת הגידולים בה ועושרה החקלאי, לקראת חלוקתה לשבטים וכדי לשמחם על טוב הארץ. מטרה נוספת, לבדוק האם העמים היושבים בה חזקים, ואם לא, האם הם מוגנים היטב בפני התקפה. כמו כן, היתה מטרה לבדוק מבחינה אסטרטגית – מודיעינית, איך להתכונן לכיבוש, מאיזה כוונים, בכמה כוחות וכו'.

ביצוע המשימה; מי בא לחברון?

ויצעלו, ויתרו את הארץ, ממדבר צן עד רחב, לבא חמת. ויצעלו בנגב, ויבא עד חברון, ושם אחימן ששי ותלמי, ילידי הענק; וחברון שבע שנים נבנתה, לפני צען מצרים. ויבאו עד נחל אשכול, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאאו במוט, בשנים; ומן הרמנים, ומן התאנים. למקום שהוא, קרא נחל אשכול, על אדות האשכול, אשר כרתו משם בני ישראל. וישבו, מתור הארץ, מקץ ארבעים יום. (במדבר יג, כא-כה)

מה מסלול המרגלים "ממדבר צן עד רחב, לבא חמת", ומה הקשר לחברון?

בעקרון הלכו מדרום לצפון, דרך ערד, חברון, שכם, חצור, לבוא חמת (היום בסוריה), אך מתיאורם את הארץ כנראה הלכו גם ליד חוף הים ודרך בקעת הירדן.

מי בא אל חברון, למה מזכירים את בני הענק ומתי נבנתה?

לפי רש"י, ע"פ מסכת סוטה לד, כלב לבדו הלך לשם ונשתטח על קברי האבות במערת המכפלה, וכן כתוב (דברים א, לו) "ולו אמן את הארץ אשר דרך בה" וכתוב (שופטים א) "ויתנו לכלב את חברון".

הרשב"ם כותב: ומכל מקום לפי עיקר פשוטו: "ויבא" כל אחד ואחד עד חברון, שהרי אמרו: "וגם בני הענקים ראינו שם" (בחברון). וכתוב: "ושם ראינו את הנפילים בני ענק".

ואפשר לומר כי "ארבע" הוא אבי אחימן ששי ותלמי, ועל שם שהיו הענקים ארבעה, קראוהו כן, ונאמר (יהושע טו, יג-יד) וילכלב בן יפנה נתן חלק בתוך בני יהודה אל פי ה' ליהושע, את קרית ארבע, אבי הענק, היא חברון. וירש משם כלב את שלושה בני הענק, את ששי ואת אחימן ואת תלמי ילידי הענק. פירושו ארבע - אבי שלושת הענקים.

על סמך ממצאים ארכאולוגיים נמצא כי חברון הוקמה בתקופת הברונזה הקדומה (3300 - 2200 לפנה"ס).

איפה נחל אשכול? ממתו נקרא כך?

זיהויו של נחל אשכול שנוי במחלוקת. רבי יהוסף שוורץ, בעל "תבואות הארץ", סבור כי נחל אשכול הוא נחל שורק, והוא כותב: "למערב חברון ואדי אזרר, ולפי דעתי הוא נחל אשכול (במדבר יג, כג) ומצאתי במדרש תנחומא פרשת שלח לך, שנחל אשכול נקרא כן על שם אשכול, בעל ברית אברהם (בראשית יד, יג) שלקחו האשכול ממקומו. (ויקיפדיה, נחל_אשכול). לפי זה, הנחל נקרא "אשכול" כבר מקודם, ולא בגלל האשכול שנלקח ממנו.

האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל מִדְּבַר פָּאֶרֶן קְדֻשָּׁה; וַיִּשְׁיבוּ אֹתָם דְּבַר וְאֵת כָּל הַעֲדָה, וַיִּרְאוּם אֵת פְּרֵי הָאָרֶץ. וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ: בָּאֵנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּנּוּ; וְגַם זָבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ הוּא, וְזֶה פְרִיָּהּ. אָפֶס; כִּי עָז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ; וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת, גְּדֹלֹת מְאֹד, וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק, רָאִינוּ שָׁם. עָמְלַק יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ הַנֶּגֶב; וְהַחֲתִי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר, וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן. וַיִּהְיֶה כָּלֵב אֵת הָעָם אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר: עֲלֵה נַעֲלֶה וַיִּרְשְׁנוּ אֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוֹכַח לָהּ. וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ: לֹא נוֹכַח לַעֲלֹת אֶל הָעָם, כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ. וַיִּצְיִאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ, אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ, אָרֶץ אֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ, אֲנָשִׁי מַדּוֹת. וְשָׁם רָאִינוּ, אֵת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֵנָק, מִן הַנְּפִילִים; וַנִּהְיֶה בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים, וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. (במדבר יג, כו-לג)

האם המרגלים דיווחו אמת - (פסוקים כו – כט)? אם כן, למה כלב התערב?

לפי הרמב"ן, דיווחו אמת בתחילת דבריהם ואחר כך הוסיפו דברי פרשנות בלתי מבוססים. הוא כותב: "עמלק יושב בארץ הנגב", לרמוז שאין שם רווח, (לא כדאי), לבוא לארץ משם, כי כולם גיבורים, כי עמלק בדרום והכנעני במערב ובמזרח והאמורי בהר. (למעשה אמרו שאין דרך להכנס לארץ). "מלאו שליחותם, והניאו את לב העם ברמז, מפני מוראם ממשה ואהרן. והנה השיבו על כל מה שצווה להם משה, זולתי מה שאמר "המעט הוא אם רב" שלא ענו על דבר זה, וכן לא הזכירו שהיא טובה, כי היה בדעתם לומר לעם אחר כך "ארץ אוכלת יושביה היא" בדרך דיבה, והנה תושביה מועטים וחזקים מאד".

והעם הבין את כוונתם, ואז החלה כל העדה אשר שם להתאונן. וזה טעם "ויהס כלב". כי השתיק אותם ואמר "עֲלֵה נְעֻלָּה וַיִּרְשְׁנוּ אֶתָּה, פִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ", לומר, אמת היא שהעם חזק אבל אנחנו חזקים מהם ומעריהם הבצורות. אז ענו המרגלים ופירשו דבריהם, ואמרו "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", לאמר אפילו אם יצאו אלינו בשדה, לא נוכל לעלות אליהם להילחם בו, ובוודאי שלא נוכל לכבוש מהם ערים בצורות גדולות מאד.

בעיונים של הרב אלחנן סמט לפרשת שלח, הוא מראה שהאנשים נשלחו "לתור את הארץ" ולא "לרגל" אותה לקראת הכנה למלחמה. (הביטוי "מרגלים" או "לרגל" אינו מופיע כלל בפרשה). המשימה היתה שבני ישראל יכירו מראש את הארץ שניתנה להם, לפני שיכנסו אליה. התרים היו אמורים לדווח רק עובדות. במקום זאת הם הוסיפו הערכה צבאית (שלילית) והמאיסו את הארץ על בני ישראל.

אם "אַרְץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא" איך יתכן ש"כָּל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ, אֲנָשֵׁי מְדוּת" ? האין זו סתירה ?

כותב רמב"ן: וטעם וַיִּצְיֵאוּ דִבַּת הָאָרֶץ ... אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כי הלכו מלפני משה ואהרן והיו אומרים באוהליהם (של בני ישראל) שהיא ארץ אוכלת יושביה. כי מתחילה, כשאמרו לפני משה שהארץ זבת חלב ודבש, רק שהעם חזק וכלב אמר "פִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ", היו העם פוסחים (בין שני סעיפים), ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בגיבורים. אז הוציאו להם המרגלים דיבה (בשקר), דכתיב "הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ ... אַרְץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא וגו', עד שהלינו כל העדה, (כדי להכריע את הכף נגד כניסה לארץ).

ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (להלן יד, לז), "וַיָּמְתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בְּמַגְפָּה לְפָנַי ה'".

מוסיף הרמב"ן, "אַרְץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ, אֲנָשֵׁי מְדוּת" – (פירושו בדרך כלל), ארץ, שהיא רעה והמים דלים ורעים וארץ משכלת, לא תגדל אנשי מדות, אלא אנשיה יהיו דלים ונפוחים, שפלי קומה וחסרי כח. אבל דיבת המרגלים (היתה), שהארץ היא חזקת האויר כבדת הטבע, ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גידול רב מאד, ולא יסבלו אותם מזגי בני אדם הבינונים (כמו בני ישראל), אלא רק הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבעם, אשר הם עצומים בגובהם ובקומתם, ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כולם, כמנהג המאכלים הגסים".

לפי זה הוא מפרש שנעשתה בארץ כעין ברירה טבעית, כך שרק הגדולים והחזקים יוכלו לשרוד את התנאים הקשים בארץ, ואנשים רגילים, כבני ישראל, לא יצליחו לשרוד.

גם הספורנו פירש: אַרְץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ: אף על פי שהעם היושבים בה חזקים, אין זה בגלל שבח הארץ אלא מפני שלא ישארו בה זולתי החזקים שהם חזקי המזג, והשאר מתים בה מפני רוע האויר. (כמובן שמדובר בשקר גס).

וַנְהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים, וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם – אֵיךְ הֵם יָדְעוּ אֵיךְ הֵם נִרְאוּ בְעֵינֵי הַנְּפִילִים?

רש"י כותב: שמענו (שהם) אומרים זה לזה: נמלים (או חגבים) יש בכרמים כאנשים (ע"פ מסכת סוטה לה).

פירש הספורנו, "וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם": כחגבים או פחות מזה ובגלל זה לא קמו עלינו כי לא החשיבו אותנו, ויבז בעיניהם להרע לנו.

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים, למד מכך מוסר השכל לכל אחד מאתנו וכתב שכשאדם מאבד את אמונתו בערך עצמו, עד שהוא רואה את עצמו כ"חגב", הוא חושב בטעות שגם הזולת רואה בו "חגב", למרות שייתכן והזולת חושב עליו ההיפך מזה. מכאן שחשוב שאדם יכיר בערך עצמו, לא למטרת גאווה ושחצנות, אלא על מנת שלא לטעות בתפיסתו ע"י הזולת – תפיסה העלולה להביא לרפיון רוחו ועלולה להשפיע על כוחו לפעול.

אתר www.vorts.co.il/?p=1061

סיכום פרק יג

בפרק ראינו כיצד האנשים שנשלחו לתור את הארץ, (או, כפי שהם מכונים, המרגלים), הפכו משימת ריגול שגרתי לפני פלישה, למסע תעמולתי של פחדנות ומיאוס הארץ, באומרם שלא ניתן לכבוש אותה ושכל מקרה אינה מתאימה לעם ישראל.

פרק יד - בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרן; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והויכוח האקטואלי; הגישה ההפוכה האמונית של כלב ויהושע; כעס ה' על העם ותפילתו של משה לרחמים; סליחת ה' המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כלב ושכרו; עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים; למה הגיע למעפילים למות?; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט.

בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרן; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והויכוח האקטואלי; הגישה ההפוכה האמונית של כלב ויהושע

ותשא, פל העדה, ויתנו את קולם; ויבפו העם בלילה ההוא. וילנו על משה ועל אהרן, פל בני ישראל; ויאמרו אליהם פל העדה: לו מתנו בארץ מצרים, או במדבר הזה, לו מתנו. ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת, לנפל בחרב - נשינו וטפנו, יהיו לבז; הלא טוב לנו שוב מצרימה. ויאמרו איש אל אחיו: נתנה ראש ונשובה מצרימה. ויפל משה ואהרן, על פניהם, לפני פל קהל עדת בני ישראל. ויהושע בן נון, וכלב בן יפנה, מן התרים את הארץ, קרעו בגדיהם. ויאמרו אל פל עדת בני ישראל לאמר: הארץ אשר עברנו בה לתור אתה, טובה הארץ מאד מאד. אם תפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ הזאת, ונתנה לנו, ארץ אשר הוא זבת חלב ודבש. אך בה' אל תמרדו, ואתם אל תיראו את עם הארץ, פי לחמנו הם; סר צלם מעליהם וה' אתנו, אל תיראם. ויאמרו פל העדה לרגום אתם באבנים; וכבוד ה' נראה באהל מועד, אל פל בני ישראל. (במדבר יד, א-י)

מתי היה ה"לילה ההוא"? (פסוק א).

כותב הרמב"ן: אמרו רבותינו (תענית כט, א), "הם בכו בכיה של חינום ואני אקבע להם בכיה לדורות", (כלומר שמדובר בליל תשעה באב). ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו את זה. אבל מקרא מלא הוא (תהלים קו, כד-כז), וימאסו בארץ חמדה לא, האמינו לדברו. וירגנו באהליהם לא שמעו בקול ה'. וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות (כלומר שמדובר ביום החורבן והגלות).

אופן חישוב התאריך: ישראל יצאו מהר סיני בעשרים לחודש אייר. שלושה ימים היו בדרך לקדש ברנע, שלושים יום שהו בימי השליו ובשר התאוה עד כג' סיוון. שבעת הימים שחיכו עד האסף מרים הסתיימו בר"ח תמוז. באותו יום יוצאים המרגלים וחוזרים כעבור ארבעים יום, בליל תשעה באב.

האם אפשר להבין את גודל ייאוש העם? האם אפשר להצדיק אותו? איך אנחנו היינו מגיבים?

אפשר להבין את רגשי הייאוש של העם. הרי משה הוציא אותם ממצרים, ולגבי חלק מהעם, נגד רצונו. למרות שנעשו לעם נסים גלויים (קריעת ים סוף, המן, קבלת עשרת הדברות וכו'), בסך הכל חלק גדול מהעם לא היה מרוצה מהחיים במדבר. הם רצו לחיות בארץ שבה "שדה וכרם" וחיי חקלאות טבעיים, ולא חיים קשים במדבר, עם מן בלבד ולעתים עם מחסור במים. עכשיו שרוב המרגלים דיווחו שבשום פנים ואופן לא ניתן להכנס לארץ כנען מבלי שרבים ימותו במלחמה, הברירה היתה בין להישאר במדבר, לחפש ארץ אחרת שאפשר להתיישב בה, או לשוב למצרים.

אמנם העם היה צריך להתחשב גם בעמדת יהושע וכלב ולהאמין שעם עזרה נסית מגבוה, קיימת אפשרות להכנס לארץ, אך יהושע וכלב היו במיעוט וגם התבססו בדבריהם על נסים. למרות זאת, לא ניתן להצדיק את תגובת העם, שכן דברי יהושע וכלב התאימו הרבה יותר למציאות הפלאית שהיו נתונים בה.

יש להניח שאם היינו היום נתונים בסיטואציה כזאת, אותו חלק מהעם הנחשב "ריאלי", שאינו מתחשב בנסים או בעזרת ה', היה הולך אחרי השוללים את אפשרות הכניסה לארץ ואילו החלק "המאמין" בנסים היה מקבל את דברי יהושע וכלב.

במה זה דומה למצבים בעת המודרנית?

במצבים רבים יש התנגשות בין הסתכלות "ריאלית - רציונאלית" כביכול על המציאות, ללא אמונה בה' ובקיום מצוות, לבין הסתכלות אמונית. בהקשר ל"חטא המרגלים", העם מתחלק כיום, בין אלה הסבורים שאין ביכולתנו לחיות בשלום עם הערבים מבלי למסור להם את כל, או כמעט כל השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. בדרך כלל, אלה יגדירו את עצמם כ"ריאליים", מציאותיים" וכו'. החלק השני של העם סבור שדווקא ישוב ארץ ישראל, ללא מסירת חלקים ממנה, יביא את הבטחון ולכן את השלום, באופן יחסי. בדרך כלל אלה יגדירו את עצמם כ"מאמינים" או "אמוניים", וחלק גדול מהם, כשומרי מצוות.

כדי להכריע מי צודק, אפשר להסתכל על ההיסטוריה. אלה שחייבו את ישוב הארץ ובאו בפועל לשבת בה ניצלו מנוראות השואה. למרות שרבים מהנספים בשואה היו יהודים שומרי מצוות, אלה שיכלו לצאת מאירופה בזמן אך העדיפו להישאר בה, נקראים ע"י הגאון מווילנה זצ"ל, "מואסים בארץ חמדה" ואלה דבריו: "ובעוונותינו הרבים, רבים הם החוטאים חטא גדול של 'וַיִּמְאַסוּ, בְּאַרְץ חֲמֵדָה; לֹא הֶאֱמִינוּ, לְדְבָרוֹ', (תהילים קו, כד). גם רבים מתופסי התורה לא ידעו ולא יבינו שנתפשו בחטא המרגלים, נסחפו בקליפת חטא המרגלים בכל מיני סברות כוזבות ותואנות שווא ומדוחים, גם מכסים את סברותיהם בדעת המופרכת, שאין מצוות ישוב ארץ ישראל נוהגת בזמן הזה..." (ספר קול התור, חלק חמישי. הספר הוא על תהליכי הגאולה, לאור הקבלה

וחובר כנראה ע"י רבי הלל ריבלין משקלוב, מתלמידי הגר"א, (1757 - 1838). נוסף כי אלה שממשיכים לשבת היום בתפוצות סובלים משיעור התבוללות גבוה. כל היוזמות המדיניות שחייבו נסיגות מחלקי יהודה ושומרון הובילו לאינתיפאדות וטרור משתולל. הנסיגה מרצועת עזה הובילה לעליית שלטון החמאס, להגברה בירי טילים וכלי נשק אחרים, על ישובי עוטף עזה ועד מרכז הארץ. ולהיפך, בזמן שמשדרים שלא יימסרו שטחים לערבים, המצב הבטחוני הוא דווקא טוב יותר. אמנם זה סותר אולי את ההגיון אך קשה להתווכח עם העובדות. בהקשר של חטא המרגלים נוכל רק לומר, שכאשר שומרים את התורה והמצוות, כרוב המתישבים באזור יהודה ושומרון, נעשים נסים, ושהעובדות מוכיחות שהראייה האמונית אך המעשית, של יהושע וכלב, היא הנכונה ולא הראייה ה"מציאותית - רציונאלית" כביכול, אך התבוסתנית, של עשרת המרגלים.

איך אפשר להבין את הגישה הפוכה לחלוטין של יהושע וכלב? הרי הם ראו בדיוק את אותם הדברים בארץ? מה אפשר ללמוד מזה?

כותב הרשב"ם: סר צלם מעליהם - אין להם מחסה לחסות בו, כי כבר נמוגו כל יושבי ארץ מפנינו, משעה שהוביש ים סוף, כמו שאמרה רחב הזונה (יהושע, ב, י). וככתוב בשירת הים (שמות טו, טו): "נמוגו כל יושבי כנען".

יהושע וכלב הדגישו שמה שקובע זה עזרת ה' וגם רוח הלחימה של הלוחמים. לדבריהם, מוראל העמים בארץ היה ירוד ולא היו מסוגלים להלחם בבני ישראל מרוב פחד, אפילו אם מבחינה אובייקטיבית, היו חזקים יותר.

ברור שאפשר ללמוד מזה, שרוח הלחימה, האמונה בצדקת הדרך, והרמה האנושית של החיילים, היא הקובעת. ראינו את זה במלחמות מדינת ישראל מאז תקומתה, שניצחנו צבאות גדולים מאתנו ומצוידים טוב יותר.

כעס ה' על העם ותפילתו של משה לרחמים

ויאמר ה' אל משה: עד אנה ינאצני העם הזה; ועד אנה לא יאמינו בי, בכל האותות אשר עשיתי בקרבן. אפנו בדבר ואורשנו; ואעשה אתה, לגוי גדול ועצום ממנו. ויאמר משה, אל ה': ושמעו מצרים, כי העלית בכחך את העם הזה מקרבן. ואמרו אל יושב הארץ הזאת, שמעו כי אתה ה', בקרב העם הזה, אשר עין בעין נראה אתה ה', ועננה עמד עליהם, ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם, ובעמוד אש לילה. והמתה את העם הזה, כאיש אחד; ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר: מפלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם; וישחטם במדבר. ועתה, יגדל נא פת אדני, כאשר דברת

לאמר: ה', אַרְךָ אַפִּים וְרַב חֶסֶד, נִשְׂא עֵוֹן וְפֹשַׁע; וְנִקָּה, לֹא יִנְקָה - פִּקֵּד עֵוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים, עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים. סֵלַח נָא לְעֵוֹן הָעָם הַזֶּה, כַּגְדֹּל חַסְדְּךָ; וְכֹאֲשֶׁר נִשְׂאָתָה לְעָם הַזֶּה, מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנֵּה. (במדבר יד, יא-יט)

לפי תשובת ה' במה חטא העם?

ברור שהחטא הוא חוסר אמונה בנסים שעשה הקב"ה, ואולי התייחסות אליהם כאירועים מקריים.

למה משה מדבר בעיקר על "מה יגידו הגויים" ולא על הצלת העם עצמו?

משה פותח בעניין של חילול ה' שבדבר, שכן סיבה עיקרית של יציאת מצרים היתה שהמצרים יכירו בה' כאל עליון ויחיד ואם עתה יתברר שכביכול ה' "אינו מסוגל" להכניס אותם לארץ, זה יבטל מרכיב חשוב של הסיבה למכות מצרים וליציאת מצרים ויהווה חילול ה'. אך אחר כך משה מבקש סליחה על עוון העם.

מהו "אַרְךָ אַפִּים"? למה משה מזכיר גם את המידות "וְנִקָּה, לֹא יִנְקָה, פִּקֵּד עֵוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים, עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים, הַמְדַבְּרוֹת עַל עוֹנֵשׁ?"

כותב הרמב"ן: "...הזכיר במדות "ארך אפים ורב חסד" ולא הזכיר "אמת", כי במדת אמת יהיו חייבים (מוות). ולא הזכיר "נוצר חסד לאלפים", כי לא בזכות האבות התפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפילה הזאת את אברהם, יצחק ויעקב כלל. והטעם, בגלל שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשוה, והם (בני ישראל) מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם. ולא הזכיר "וחטאה", בגלל שאלו מזידים ופושעים, (ולא חוטאים בשגגה).

ולא ידעתי למה לא הזכיר "רחום וחנון"? אולי ידע משה כי הדין מתוח עליהם ולא ימחול לעולם, לכן ביקש רק אריכות אפיים שלא ימיתם כאיש אחד ולא ישחטם כצאן במדבר שימותו במגפה, ובגלל שלא ביקש עתה אלא אריכות אפים (עונש הדרגתי) אמר לו ה' "סלחתי כדבריך", שאהיה להם ארך אפים ורב חסד.

והזכיר "פִּקֵּד עֵוֹן אָבוֹת", מפני שהעונש התפרס גם על הדורות הבאים, המתאבלים בלילה הזה, שהוא תשעה באב.

ואמר רבי אברהם אבן עזרא, כי בגלל שמצאנו שכתוב, (להלן בפסוק כב-כג), "פִּי כָּל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת פְּבַדֵי וְאֶת אֶתְתֵי... אִם יִרְאוּ אֶת הָאֲרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי, לְאַבְתָּם", (לשון שבועה, שלא יראו את הארץ), אחרי שאמר "סֵלַחְתִּי כְּדַבְּרְךָ", (ואם סלח למה לא יראה הדור ההוא את הארץ), הזה אנחנו יודעים שמלת "סלח נא" פירושה אריכות אף, וכן "ונסלח לו", עד שיעשה תשובה שלמה, (כלומר שלא מדובר בסליחה מלאה).

יוצא שמושה לא התפלל על שליחה ומחילה, שהן בלתי אפשריות בנסיבות אלו, אלא על הענשה הדרגתית, שלא כולם ימותו במגפה תוך כמה ימים. הקב"ה קיבל את דבריו, כך שדור המדבר ימות במדבר במשך 40 שנה והבנים יכנסו לארץ.

למה אנחנו צריכים להמשיך להתאבל ולצום גם היום על החורבן? הרי חזרנו לארץ והקמנו מדינה משגשגת? (מתאים לדיון בתשעה באב).

אנחנו מתאבלים, בין השאר, על הגזירה על אבותינו שלא יכנסו לארץ אחרי חטא המרגלים ועל חורבן שני בתי המקדש. בנוסף, גירוש יהודי אנגליה, צרפת וספרד התרחשו בין ח' ל – י' באב.

האם יש קשר בין חטא המרגלים לחורבן בתי המקדש?

נאמר בתלמוד הירושלמי, כי "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו". במשך כל שנות הגלות, התפללו יהודים לחזור לארץ ולעבודת בית המקדש אבל אז זה היה בלתי אפשרי. היום ברוך ה', יש לנו מדינה חזקה ומשגשגת (בימים כתיקונם) – אך חוץ ממעט יהודים העולים או תומכים בעלייה בטהרה להר הבית ובדרישה לאפשר ליהודים להתפלל על הר הבית, קיימת בציבור היהודי אדישות כללית כלפי הר הבית או התנגדות לעלייה להר הבית, מפאת קדושתו. העדר הרצון והכיסופים לבית המקדש – שהוא נקודת המפגש היחידה של האנושות עם האל, החלטת הממשלה לאסור תפילת יהודים על ההר והתנגדות הרבנות הראשית לעליית יהודים להר, בהחלט מגדירים את דורנו כ"דור שלא נבנה בית המקדש בימיו", בגלל אדישות, ניתוק והעדר עיסוק בו, ולכן, גם "כאילו נחרב בימיו". על כן יש בהחלט על מה להתאבל, גם היום, בגלל היחס המביש למקום המקדש.

המרגלים חטאו בעיקר בחוסר אמונה שבני ישראל יצליחו, בעזרת ה', להתגבר על הכנענים, ובפחד אימים מהגויים. הם אמרו "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא מאננו... וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוּת. וְשֵׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וַנְּהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַבְדָּיִם וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם".

בסופו של דבר בני ישראל הצליחו לכבוש מהכנענים את רוב הארץ וכפי שהעידה רחב בפני מרגלי יהושע, עוד לפני הכניסה לארץ, (יהושע ב, ט), "יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לְכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נָפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָּל יְשֵׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם".

אלה שמסרבים להתיר ליהודים להתפלל על הר הבית סובלים מתסמונת המרגלים. הם מדמיינים שאם יהודים יתפללו על ההר, "כל המוסלמים בעולם יעלו עלינו ולא נוכל להתגבר עליהם" ושהר הבית הוא "חבית חומר נפץ". כנגד טענה זו, יש קודם כל להסביר לעולם שמבחינה ההלכה המוסלמית אין כל איסור ליהודי להתפלל על הר הבית ושהתקיים בית כנסת על הר הבית, במשך מאות שנים, תחת שלטון מוסלמי, עד למסעות הצלב. בנוסף, עם קצת הסברה, חכמה מדינית וניצול שעת כושר, אפשר אף להגיע להסדר עם ממלכת ירדן בעניין זה.

בדומה לכך, אך במימד קטן בהרבה, נזכיר כי בתש"ח, בן גוריון התעקש על הכרזת המדינה, כנגד כל ההתנגדויות והנבואות השחורות על השמדת היישוב היהודי בידי הערבים. אמנם היתה מלחמה קשה עם קרבנות רבים, אך אין כמעט יהודי הסבור היום, שהיתה טעות להקים את המדינה ב - 1948. כנ"ל לגבי היתר תפילה בהר הבית.

אך הסיבות לאבל רחבות יותר. כפי שנשאל הנביא זכריה ע"י משלחת מיהודי בבל, לאחר שכבר הוקם בית המקדש השני, (זכריה, ז, ג), "הֲאֵכָפָה בְּחֵדָשׁ הַחֲמִשִּׁי הַנֶּזֶר פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כִּמָּה שָׁנִים" האם יש להמשיך להתאבל על חורבן הבית הראשון? ה' עונה בפי הנביא, שהצום איננו בשביל ה' אלא מטרתו לתקן את עצמם. הנביאים הזהירו אותם לפני חורבן הבית, "מִשְׁפָּט אָמַת שְׁפֹטוּ וְחֹסֵד וְרַחֲמִים עָשׂוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאֶלְמָנָה וְיָתוּם גָּר וְעָנִי אֶל תַּעֲשֹׁקוּ וְרַעַת אִישׁ אָחִיו אֶל תַּחֲשֹׁבוּ בְּלִבְכֶּם". הם לא הקשיבו ולא הפנימו את הדברים ולכן נחרב הבית.

גם היום, תשעה באב צריך להיות יום של חשבון נפש, בצירוף אבלות וצום, על כך שאיננו מתקנים את כל העוולות החברתיות, לא עוזרים מספיק לנזקקים, סובלים מהמון שנאת חנם, וכן רבוי מעשי רצח, אלימות, גלוי עריות, מעשי הונאה ורמאות, ולמעשה ממשיכים באותן עבירות שגרמו לחורבן. כל עוד החברה אינה מתוקנת, יש להמשיך להתאבל על כך, במטרה להביא לתיקון.

סליחת ה' המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כלב ושכרו

וַיֹּאמֶר ה': סִלַּחְתִּי בְּדַבְרֶךָ. וְאֹלָם, חֵי אָנֹכִי; וַיִּמְלֵא כְבוֹד ה' אֶת פֶּל הָאָרֶץ. פִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת פְּבַדִּי וְאֶת אֲתַמִּי, אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר, וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עָשֶׁר פְּעָמִים, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם; וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ. וְעַבְדֵי כָּלֵב, עֲקֵב הִיָּתָה רוּחַ אֲחֵרֶת עִמּוֹ, וַיִּמְלֵא אַחֲרָי, וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שְׁמָהּ, וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה. וְהִעֲמַלְקִי וְהִפְנִיעֵנִי יוֹשֵׁב בְּעַמְקָם; מָחָר פָּנּוּ וַיִּסְעוּ לְכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יָם סוּף. (במדבר יד, כ-כה)

איך יכול להיות שה' משתכנע כל כך מהר מדברי משה? הרי הוא בוודאי הכיר מראש את כל השיקולים? מה זה קשור ל - "וַיִּמְלֵא כְבוֹד ה' אֶת פֶּל הָאָרֶץ"?

ניתן לומר, כפי שנאמר מספר פעמים בעבר, (למשל בהקשר של בקשת אברהם להציל את ערי סדום ועמורה אם יש שם 10 צדיקים), שה' בוודאי מכיר את כל השיקולים ומה יקרה בסופו של דבר, אך מבקש לתת הזדמנות לבשר ודם להיות מעורב, להתפלל, לבקש ולטעון טענות, שכן הקב"ה "מתאווה לתפילתם של צדיקים". בנוסף, התורה מבקשת ללמד את כוחה של תפילה וגם את החשיבות של מניעת חילול ה' ופחיתות בכבוד ה'.

רש"י מפרש שיימנע חילול ה' ע"י כך שלא כולם ימותו במגיפה אחת, והגויים לא יטענו שאין יכולת לה' להכניסם לארץ. כל כן כבוד ה' ימשיך למלא את כל הארץ. הרמב"ן מפרש שיימנע חילול ה' ע"י כך שהמנאצים את ה' לא יזכו היכנס לארץ.

מה זה "רוח אֶתְרֵת" של כלב? מה אפשר ללמוד מזה?

רוב המפרשים מסבירים "אחרת משאר המרגלים". אין ספק שדרוש אומץ ועצמאות מחשבתית רבה, בנוסף לאמונה חזקה בצדקת הדרך, כדי לצאת חוצץ נגד דעת הרוב מהחברה הקרובה. היה בכך גם הסתכנות פיזית, ("וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לְרֹגוֹם אֹתָם בְּאַבְנִים"). לרוב, אנשים לא רוצים להתנגד לדעת חבריהם ולהביע עמדה חריגה, אפילו אם הם סבורים שהרוב טועה. תכונת האומץ לחשוב אחרת, ולהביע עמדה עצמאית, היא תכונה חשובה מאוד.

דוגמה מפורסמת ל"חשיבה קבוצתית" או groupthink בלעז, היא ההערכה השגויה של הצוות בראשות נשיא ארה"ב דאז, קנדי, לפני הפלישה הכושלת למפרץ החזירים בקובה בשנת 1961. אחד המאפיינים של דינמיקה זו, הוא שלילת דעות שאינן תואמות את דעת הרוב (השגויה). דוגמה נוספת היא הקונצפציה של רוב המטכ"ל לפני מלחמת יום כיפור, שלא תפרוץ מלחמה, וגם לפני הטבח של החמאס בשמיני עצרת, באוקטובר 2023.

כדי למנוע "חשיבה קבוצתית", יש לעודד הבעת מגוון דעות, חופש בטוי וביקורת – (סיעור מוחות), בעת דיונים וקבלת החלטות.

מה זה קשור ל - "הַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי, יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק"?

מפרש רש"י: והעמלקי וגו' - אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם. היה להם כבר נסיון רע עם עמלק.

עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: עַד מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי; אֵת תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי, שְׁמַעְתִּי. אֲמַר אֱלֹהִים, חִי אֲנִי, נָא אִם ה', אִם לֹא פֶּאֶשֶׁר דְּבַרְתֶּם בְּאָזְנִי, כִּי אֶעֱשֶׂה לָכֶם. בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְגָרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפָּרְכֶם, מִבְּנֵי עִשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, אֲשֶׁר הִלִּינְתֶם עָלַי. אִם אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֵת יְדֵי, לְשַׁפֵּן אֶתְכֶם בָּהּ - כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יִפְנֹה, וַיְהוֹשִׁעַ בֶּן נֹון. וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְבֹז יִהְיֶה - וְהִבִּיאֹתִי אֹתְכֶם וַיִּדְעוּ אֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ. וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם, יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה. וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנִשְׂאוּ אֵת זְנוּתֵיכֶם עַד תִּם פְּגָרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר. בַּמִּסְפָּר הַזֶּה אֲשֶׁר תָּרַתֶּם אֵת הָאָרֶץ, אַרְבָּעִים יוֹם - יוֹם לְשָׁנָה, יוֹם לְשָׁנָה, תִּשְׂאוּ אֵת עֲוֹנוֹתֵיכֶם, אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיִּדְעֹתֶם אֵת תְּנוּאָתִי. אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי, אִם לֹא

זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת, הנועדים עלי; במדבר הזה יתמו, ושם ימתו. והאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ, וישבו וילינו עליו את כל העדה, להוציא דבה על הארץ. וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'. ויהושע בן נון, וכלב בן יפנה, חיו מן האנשים ההם, שהלכים לתור את הארץ. (במדבר יד, כו-לח)

האם העונש שנקבע לעם הולם?

ע"פ הרמב"ם ב"מורה נבוכים", מאמר ג' פרק לב, (הובא גם בעיוני נחמה ליבוביץ): "אין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחומר ובלבנים והדומה להם, ואחר כך ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכן ויילחם עם "ילידי הענק" פתאום... שהיה מחכמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע, שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וסיכה וכיוצא בהם יולידו הגבורה, והפכם יולידו רוח הלבב, ונולדו גם כן אנשים שלא הורגלו בשפלות ובעבדות".

לפי זה, הוכיחו בני ישראל, ע"י תגובתם התבוסתנית לדברי המרגלים, שהם אינם בשלים ומוכנים לנהל מלחמות בארץ כנען. הם זקוקים לשנים רבות של חישול והתחזקות ע"י נידודים קשים במדבר כדי שיהיו מוכנים לכך. בנוסף, רק דור שלא עבר את שפלות השעבוד במצרים אלא נולד לתוך חירות, יהיה מסוגל להלחם כמו שצריך.

על כן לא מדובר כל כך בעונש, אלא בתקופת הכשרה והכנה הכרחית לכניסה לארץ. בנוסף, אותו הדור היה קטן - אמונה ולא האמין שעם עזרת ה', כן יצליחו לנצח את האויבים. נדרש דור חדש שאמונתו חזקה הרבה יותר.

למה נאמר "ויקעו את הארץ, אשר מאסתם בה", פסוק לא. לכאורה הם רק לא האמינו שיצליחו לכבוש אותה, אך לא מאסו בה.

בני ישראל האמינו לדיבת המרגלים ש"ארץ אכלת יושביה הוא" וכבר לא רצו להכנס אליה ומאסו בה. זה מוכח מהמילים "ויאמרו, כל העדה, לרגום אתם, באבנים", (פסוק י), אחרי ששמעו את עמדת יהושע וכלב, שבעזרת האל ניתן להתגבר על העמים בכנען.

למה התנהגותם נקראת "זנות"? (פסוק לג).

זה כנראה ביטוי של עבירה, של חוסר נאמנות לה'. הספורנו פירש: ונשאו את זנותיכם: שמרדתם בי באמרכם "נתנה ראש, ונשובה מצרימה", (פסוק ד).

למה הגיע למעפילים למות?; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט

וידבר משה את הדברים האלה, אל כל בני ישראל; ויתאבלו העם מאד. וישפמו בפקר, ויעלו אל ראש ההר לאמר: הנהו, ועלינו אל המקום אשר אומר ה', פי חטאנו. ויאמר

מֹשֶׁה: לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה', וְהוּא לֹא תִצְלַח. אֵל תַּעֲלוּ, כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם; וְלֹא תִגָּפוּ לִפְנֵי אֲבוֹיְכֶם. כִּי הָעִמְלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם, וְנִפְלְתֶם בְּחֶרֶב; כִּי עַל כֵּן שָׁבַתֶם מֵאֲחֵרֵי ה', וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם. וַיַּעֲפְלוּ לְעֵלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר; וְאַרְוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה, לֹא מָשׁוּ מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה. וַיֵּרֶד הָעִמְלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי, הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא, וַיִּפְתּוּם, עַד הַחֲרָמָה. (במדבר יד, לט-מה)

מה פירוש המילה "ויַעֲפְלוּ" או "מעפילים"?

רש"י מפרש: "ויַעֲפְלוּ" – לשון חוזק. ספורנו מפרש: "ויַעֲפְלוּ" - חיזקו לבבם, כעניין (שמות ז', יג) "וַיַּחֲזֶק לֵב פְּרָעָה...". משמעותה גם עלייה לגובה. לגבעה המבוצרת שמעל למעיין השילוח קוראים "העופל". העופל היה אזור מבוצר ומוגן ששימש כמצודה פנימית בעבור המלך ומנהלי הממלכה.

צילום: Ariely

גבעת העופל, בחלק העליון, ועיר דוד מדרומה, מתוך דגם ירושלים בסוף ימי בית שני.

commons.wikimedia.org/wiki/File:City_of_David.jpg

האם יש דמיון בין המעפילים של אז לבין בזמן הספר הלבן בימי המנדט?

אין דמיון רב. אמנם, גם המעפילים שבתורה גילו אומץ רב אך למעשה ביצעו "התאבדות של גיבורים". הם הוזהרו מראש ע"י משה, שלא לנסות להכנס לארץ בכח ושלא יצאו מזה בחיים. הם פעלו בניגוד לרצון ה' כפי שמסר אותו משה.

לעומת זאת, המעפילים המודרניים (בשנים 1934 – 1948), הפרו רק את החוקים וההנחיות של המשטר הבריטי, אך פעלו בגבורה בהתאם למצוות ישוב הארץ והצלת חיי יהודים. לא היתה בכך שום אלמנט של מרידה נגד צווי תורני.

כביכול, המעפילים חזרו בתשובה מחטא המרגלים. למה הגיע להם למות?

יש מפרשים שהמעפילים לא באמת חזרו בתשובה במובן של קיום מצוות, אלא רצו להמלט מהעונש של נידודים במדבר 40 שנה מבלי להכנס בסוף לארץ המובטחת. העובדה שהעזו להעפיל ההרה, למרות האזהרות של משה שאין ה' בקרבם, מצביעה על כך שלא החשיבו את העזרה של ה', בדיוק כמו המרגלים, אך בדרך הפוכה. היה צריך להיות ברור להם שאין סיכוי לקבוצה קטנה יחסית להלחם נגד העמלקים והכנענים. לכן אפשר להבין אולי, שהעדיפו למות בקרב, מאשר למות מוות טבעי במדבר.

סיכום פרק יד

בפרק דנו בגישה "המציאותית – רציונאלית" של עשרת המרגלים מול הגישה "הנסית" של יהושע וכלב, אשר התבססה על הנסים שנעשו כבר לעם. ראינו שבהיסטוריה היהודית, הוכח כי ישוב הארץ תוך שמירת מצוות, גם הביא למצב בטחוני טוב יותר. ראינו, בגישת יהושע וכלב, את חשיבות רוח הלחימה כגורם מכריע בנצחון צבאי. עשרת המרגלים טעו בכך, שלא התחשבו בחולשה המוראלית ובהעדר רוח לחימה של האויב.

ראינו עד כמה לפעמים הדעה האמיצה של המיעוט, כמו של כלב ויהושע, היא הצודקת דווקא ואת הסכנות של "חשיבה קבוצתית" או "קונספציה", המבטלות דעות החולקות עליה. ראינו שסליחת ה' התבטאה בכך שהעונש, מות דור המדבר, יתפרס על 40 שנה במקום שיתבצע בבת אחת, וזאת כדי שיקום דור חדש וחזק, שלא היה בשעבוד המצרי הפיזי והמנטאלי - דור בעל רוח וכושר לחימה גבוהים ואמונה חזקה בה'.

ראינו שאין דמיון כמעט בין המעפילים של תקופת המנדט לבין אלה של תקופת משה. המעפילים בתקופת משה הפרו את הצווי שלא לנסות לעלות בכח לארץ ולמעשה העדיפו להתאבד בקרב אבוד, מאשר להמשיך לנדוד במדבר ולמות בו. הם לא האמינו או שלא החשיבו את העובדה שה' לא אתם. לעומת זאת המעפילים המודרניים בקשו לעלות לארץ, כדי לחיות בה כיהודים.

תוספת

טביעת ספינות המעפילים "פאטריה", "סטרומה", "מפקורה".

החרפת המדיניות של הבריטים בנוגע להעפלה בימי המלחמה באה לידי ביטוי מוחשי בשני אסונות גדולים: טביעתן בים של ספינת הגירוש "פאטריה" ושל ספינת המעפילים "סטרומה".

“פאטריה” שוקעת בנמל חיפה –

[commons.wikimedia.org/wiki/File:Sinking_of_the_Patria_\(1940\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sinking_of_the_Patria_(1940).jpg)

בסוף 1940 נתפסו 3 ספינות מעפילים גדולות: “מילוס”, “פסיפיק” ו”אטלנטיק”, ובהן 3,500 מעפילים מגרמניה, אוסטריה וצ’כוסלובקיה. 1,800 נפש מהם הועברו לאוניית גירוש בשם “פאטריה” שנועדה להישלח לאיי מאוריציוס שבאוקיינוס ההודי לכל תקופת המלחמה, זאת על מנת להרתיע מעפילים אחרים מלבוא לארץ ישראל. “ההגנה” החליטה למנוע מהספינה להפליג על ידי חבלה בה, וחבריה מסרו לאנשי צוות האונייה מטען חבלה שנועד לגרום נזק למנוע האנייה. אולם, מחוסר ידע, הוכן מטען גדול מדי והחור הגדול שנפער בה עקב הפיצוץ גרם לשקיעתה על צידה. מרבית המעפילים הצליחו להינצל אך 216 טבעו, בנוסף ל- 51 אנשי הצוות וחיילים בריטיים. ניצולי פאטריה הועברו למחנה המעצר בעתלית והיו מיועדים להיות מגורשים לאיי מאוריציוס. רק לאחר מחאות נמרצות בארץ ובאנגליה, הבריטים נסוגו מכך, אולם הם התעקשו לגרש את מעפילי “אטלנטיק” שרק חלק מנוסעיה הועבר לאוניית הגירוש. תוך שימוש בכוח ולאחר מאבק ממושך עם המעפילים, הצליחו לבסוף הבריטים להעביר את המעפילים למאוריציוס. על כך ספגו שלטונות המנדט ביקורת חריפה, אף בתוך בריטניה.

ב- 1941 החמיר מצבם של יהודי ארצות הבלקן ובעיקר של יהודי רומניה תחת השלטון הפשיסטי של יון אנטונסקו. בסוף 1941 אורגנה ברומניה על ידי תנועת בית”ר והרוויזיוניסטים הספינה “סטרומה”, ועל סיפונה הועמסו 769 מעפילים. היא היתה ספינה קטנה ורעועה, ציודה היה מיושן וסבל העולים בה היה רב. כשהגיעה לחופי איסטנבול, ביקשו הטורקים להיפטר ממנה עקב לחצם של הבריטים וגררוה ללב ים, אך בשל הקלקולים הרבים שהתגלו בה היא התקשתה לנוע. כל אותו זמן ניהלה הסוכנות היהודית משא ומתן עם שלטון המנדט על מנת לאפשר את כניסת המעפילים לארץ ישראל. הבריטים סירבו לכך, אפילו על חשבון מכסת הסרטיפיקטים, ולאחר מכן ניאותו לאפשר מכסות כניסה רק לילדים מבין המעפילים. ב- 23 בפברואר 1942, בעודה עוגנת מחוץ למים הטריטוריאליים של טורקיה, התרחש פיצוץ והאונייה טבעה עם כל נוסעיה, למעט אחד. ההשערה הרווחת מדברת על תקיפה בידי צוללת רוסית, שסברה בטעות שהאונייה היא גרמנית. טביעת “סטרומה” היתה האסון הקשה ביותר בתולדות ההעפלה. היישוב בארץ זעם והאשים את

הנציב העליון הרולד מקמייקל באסון, משום שסירב לאפשר למעפילי האונייה להכנס לארץ. אף פורסם כרוז עם תמונתו של מקמייקל כ"מבוקש" על רצח מעפילי סטרומה.

באותה תקופה התרחשו אסונות ימיים נוספים. באוגוסט 1943 הוטבעה הספינה "לילי" על ידי צוללת איטלקית בקרבת עכו וצמד מלווי הפלי"ם טבעו. האונייה "מפקורה", שהפליגה מרומניה ב - 1944, טורפדה על ידי צוללת בים השחור. 390 מעפילים נספו ורק 5 ניצלו. שלוש אוניות מעפילים נוספות, "גי'פו", "רים", "פנצ'ו" טבעו, אך נוסעיהן הצליחו להינצל ונכלאו במחנות מעצר במושבות הבריטיות. ב - 1946 טבעה האונייה "רפיח". כל המעפילים ניצלו ונכלאו בקפריסין.

מקור: ויקיפדיה, ההעפלה.

בול ישן עם תמונה של המרגלים נושאים את האשכול במוט. בול מועדים לשמחה ה' תשט"ו.

[wikimedia.org/wiki/File:25_Israel_1948.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:25_Israel_1948.jpg)

פרק טו - בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר; מצוות הפרשת חלה ומשמעותה; קרבנות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן; כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד; מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד? מצוות ציצית בכגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים בסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו.

בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם. וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה', עֵלָה אוֹ זָבַח, לְפִלֵּא נֶדֶר אוֹ בְנִדְבָה, אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם, לַעֲשׂוֹת רִיחַ גִּיחַח לְה', מִן הַבֶּקֶר אוֹ מִן הַצֹּאן. וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְה', מִנְחָה, סֶלֶת עֲשָׂרוֹן בְּלוֹל בְּרִבְעֵית הַהֵינֹן שֶׁמֶן. וַיִּזֶן לְנֶסֶךְ רִבְעֵית הַהֵינֹן תַּעֲשֶׂה עַל הָעֵלָה אוֹ לְזָבַח לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד. אוֹ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה, סֶלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים, בְּלוֹלָה בְּשֶׁמֶן, שְׁלִשִׁית הַהֵינֹן. וַיִּזֶן לְנֶסֶךְ, שְׁלִשִׁית הַהֵינֹן מִקְרִיב רִיחַ גִּיחַח לְה'. וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בֶּקֶר, עֵלָה אוֹ זָבַח, לְפִלֵּא נֶדֶר אוֹ שְׁלָמִים לְה'. וְהַקָּרִיב עַל בֶּן הַבֶּקֶר מִנְחָה, סֶלֶת שְׁלֹשָׁה עֲשָׂרֹנִים בְּלוֹל בְּשֶׁמֶן, חֲצִי הַהֵינֹן. וַיִּזֶן מִקְרִיב לְנֶסֶךְ, חֲצִי הַהֵינֹן, אִשָּׁה רִיחַ גִּיחַח לְה'. כִּכָּה נַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד; אוֹ לִשְׂהָ, בְּכַבְשִׁים אוֹ בְּעִזִּים. כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד כַּמִּסְפָּרָם. כָּל הָאֲזִרַח יַעֲשֶׂה כִכָּה אֶת אֱלֹהֵי, לְהַקְרִיב אִשָּׁה רִיחַ גִּיחַח לְה'. וְכִי יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם, וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיחַ גִּיחַח לְה', כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כִּן יַעֲשֶׂה. הַקְהֵל, חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר; חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לְפָנָי ה'. תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד, יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם. (במדבר טו, א-טו)

למה ה' מדבר על המצוות בארץ אם יכנסו אליה רק בעוד 40 שנה?

כותב הרמב"ן: כִּי תָבֹאוּ, אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם - אחר שהבטיח לבנים שיבואו אל הארץ, השלים להם תורת הקרבנות שיקריבו נסכים בבואם לארץ. ואולי היה זה עתה, (כמעט 40 שנה לפני הכניסה לארץ), כדי לנחמם ולהבטיחם, כי היו נואשים לאמר, "מי יודע מה יהיה לאורך הימים לסוף ארבעים שנה, ואם יחטאו גם הבנים" (ולא יזכו גם הבנים להכנס לארץ)? ולכן ראה הקב"ה לנחמם, כי בצוותו אותם במצוות הארץ, הבטיחם שגלוי לפניו שיבואו ויירשו אותה. וצווה בנסכים בארץ, בעשותם עולות וזבחים, כי במדבר לא התחייבו בנסכים מלבד בקרבן התמיד שנאמר בו (שמות כט, מ) וַיִּזֶן לְנֶסֶךְ, רִבְעֵית הַהֵינֹן יִזֶן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד. וכן הנשיאים בחנוכה שלהם לא הביאו נסכים.

למה התורה מזכירה כל כך הרבה פעמים שאותו דין לישראל ולגר?

כנראה בגלל הנטייה הטבעית לזלזל בגר או להפללות אותו. התורה מדגישה שאסור שיהיה הבדל בין היחס לגר צדק לבין יהודי מלידה ובזכויותיו. הגר הוא לעתים גם חלש יותר מבחינה חברתית, בגלל העדר משפחה תומכת, שלא התגיירה. אסור לנצל זאת.

מצוות הפרשת חלה ומשמעותה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה בְּאֲכֹלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ, תְּרִימוּ תְרוּמָה לַה'. רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵכֶם תִּלֶּה, תְּרִימוּ תְרוּמָה; כְּתְרוּמַת גֶּרֶן, כֵּן תְּרִימוּ אֹתָהּ. מִרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה, לְדַרְתֵיכֶם. (במדבר טו, יז- כא)

מהי התרומה "מִרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם"?

רש"י: רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם - כשתלושו (כמות) כדי עריסותיכם - (ז"א הבצק), שאתם רגילין ללוש במדבר. וכמה היא? עֶמֶר לְגִלְגֵּלֶת... וַיִּמְדוּ בְעֶמֶר, (שמות טז). (זו כמות הקמח שיש להפריש ממנה חלה מהבצק), ושיעור העומר, 43 ביצים וחמישית ביצה, (כיום כ - 1,600 גרם), תרימו מִרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם, כלומר, לפני שתאכלו ממנה – תילקח חלה אחת תרומה לשם ה'. יש להפריש את החלה מהעיסה, לפני האפייה, אך לתת לכהן לחם אפוי ולא בצק.

כיום, מאחר שאין דיני טומאה וטהרה נוהגים בארץ ישראל, וכולנו טמאי מתים, החלה המופרשת אינה ניתנת לכהן, אלא נשרפת. אולם, יש דעות שעדיף לתת את החלה אל כהן על מנת שיאכילו לבהמתו של כהן, שכן החלה מותרת בהנאה ע"י כהן, ובכך מונעים את האיסור של "בל תשחית". מקור: ויקיפדיה, חלה_ (מתנות_כהונה).

כְּתְרוּמַת גֶּרֶן - שלא נאמר בתורה שיעור (שיש להפריש מהחלה), ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור. אבל חכמים כן נתנו שיעור (לענין הפרשת חלה) - לבעל הבית, (חלק) אחד מעשרים וארבעה (כרבע מכלל הכמות) ולנחתום, אחד מארבעים ושמונה (מסכת חלה, משנה ז). בזמננו מפרישים, רק כלשהו, בלי שיעור מינימלי, מפני שהכוהנים טמאים וממילא לא ניתן לתת להם את המופרש לאכילתם.

מה הטעם של מצוות הפרשת חלה?

לפי ספר החינוך: מצווה להפריש חלה מכל עריסה ולתת אותה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) "רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּלֶּה, תְּרִימוּ תְרוּמָה". כמות הבצק החייבת בהפרשת חלה היא כאמור עומר, או "עשירית האיפה" והיא כ - 1,600 גרם קמח לפי השיטה המקובלת. ומי שאופה כמות בצק עם

יותר מ - 1.2 ק"ג קמח, צריך להפריש אך לא לברך. (בני אשכנז נוהגים לברך רק על כמות קמח מעל 2.25 ק"ג).

משורשי המצווה, לפי שחיותו של אדם במזונות, ורוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום לזכותנו במצווה תמידית בלחמנו, כדי שתנוח ברכה בו על ידי המצווה ונקבל בה זכות בנפשנו, ונמצאת העיסה, מזון לגוף ומזון לנפש, וגם למען יחיו בו משרתי השם, העוסקים תמיד בעבודתו, והם הכוהנים, מבלי יגיעה כלל, שאילו בתרומת הגורן יש להם עמל להעביר התבואה בכברה ולטחון אותה, אבל כאן יבוא חוקם להם בלי צער של כלום.

לפי התלמוד הירושלמי, (מסכת חלה ג, א), החיוב מתחיל משעת לישת הבצק. חמשת המינים החייבים בחלה: חיטים ושעורים, כוסמין, שבולת שועל, ושיפון. מי שלא הפריש חלה בעיסה מפריש אותה מן הלחם האפוי, שנאמר "בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם", ומזה נלמד שהחיוב הוא אף בלחם.

המצווה נוהגת מדאורייתא, בגברים ובנשים, בארץ ישראל בלבד, שנאמר "בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ". ודוקא בזמן שכל ישראל שם, כלומר רובם, מכאן, שבזמננו, כאשר אין כל העם יושב על אדמתו, נוהגת מצוות הפרשת חלה בארץ מתקנה שהתקינו חכמים בלבד. מדברי סופרים (רמב"ם, הלכות ביכורים, ה, ז) יש להפריש חלה גם בחוץ לארץ, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, אך בחו"ל נהגו להקל בה כך שאין מפרישים מעיסה גדולה אלא כזית, ומשליכים אותה לאש, ואינה נאכלת ע"י כהן קטן או גדול.

לעומת זאת, כתב הרמב"ם בספר זרעים (הלכות תרומה ובכורים פרק חמישי, הלכה ט) שחלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדברי סופרים, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, כגון בעל קרי או זב, אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמא מת, מותר לו לאכלה בחו"ל. וכן אם היה שם כהן מבוגר שטבל משכבת זרע או מזיבתו, ואף על פי שהוא טמא מת, הרי מותר לו לאכול את החלה בחו"ל.

סגולה למקיימיה

היות שחלה נחשבת כתרומה, היא נכללת בברכה המובאת בספר מלאכי, ג, י: "הֲבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, וְיִהְיֶה טָרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחֻנּוּנֵי נָא בְּזֹאת, אָמַר ה' צְבָאוֹת: אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם, וְהִרִיקְתִּי לָכֶם בְּרָכָה, עַד בְּלִי דִי.

גם הנביא יחזקאל מזכיר ברכות מיוחדות למקיימי מצווה זו; "וְרֵאשִׁית כָּל בְּפוּרֵי כָל וְכָל תְּרוֹמַת כָּל מִפְּלֵ תְרוֹמוֹתֵיכֶם לַפְּהִינִים יְהִי וְרֵאשִׁית עֲרוֹסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַפְּהִינִים לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ", (יחזקאל מד, ל).

ישנן נשים המקיימות טקסי הפרשת חלה כסגולה להענות לתפילותיהן.

קרבות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה. את כל אשר צוה ה' אליכם, ביד משה, מן היום אשר צוה ה' והלאה, לדרכיכם. והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה', ומנחתו ונסכו כמשפט; ושעיר עזים אחד לחטת. וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם, פי שגגה הוא והם הביאו את קרבנם אשר לה' וחתאתם לפני ה' על שגגתם. ונסלח לכל עדת בני ישראל, ולגר הגר בתוכם, פי לכל העם בשגגה. (במדבר טו, כב-כו)

על איזה שגגה מדובר כאן?

כתב רש"י: וכי תשגו וגו' – (מדרש ספרי), בעבודת אלילים הכתוב מדבר, או אינו (מדבר) אלא באחת מכל המצוות? תלמוד לומר "את כל המצוות האלה", מצוה אחת שהיא (שקולה) ככל המצוות. מה העובר על כל המצוות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצווה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים. ואיזו זו? עבודת אלילים, (מסכת כריתות ז).

כתב הרמב"ן: "טעמו, שתשגו ולא תעשו מה שצווה השם, אלא תעשו הופכו. או שהכוונה שתשגו ולא תעשו מצוותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות.

והנה חיוב הקרבן הזה בשגגת העדה, שונה מן הקרבן האמור בפרשת ויקרא, כי שם חייב להביא פר לחטאת (שם, פרק ד, טו) וכאן פר לעולה ושעיר לחטאת, ועל כן הוצרכו רבותינו לומר (במסכת הוריות ח, א) שקרבן זה הוא על שגגת עבודה זרה, (בעוד ששם מדובר בשגגת בית הדין בהתרת איסורי כריתות אחרות).

"כפי משמעו הוא קרבן (שמביא) מומר לכל התורה בשוגג, כגון הנדבק לאחת מן האומות לעשות כמוהם ולא רוצה להיות בכלל ישראל – (דהיינו, מתבולל מרצון). ויהיה כל זה בשוגג, כגון שהוא ביחיד, כתינוק שנשבה לבין האומות, ובקהל, כגון שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ואיננה לדורות עולם. או שיאמרו, כמו שהזכיר במדרש ספרי (שלח, קטו) מפני מה אמר המקום (לקיים מצוות) ? לא כדי שנעשה וניטול שכר? אנו לא עושים ולא נוטלים שכר; כמו ששאלו את הנביא יחזקאל, (יחזקאל כ, א) באו אנשים מזקני ישראל לדרש את ה' וישבו לפני. אמרו לו, (לפי מדרש תנחומא נצבים ג), "רבינו יחזקאל: כהן הקונה עבד, מה הוא שיאכל (העבד) בתרומה? אמר להם: אוכל עבד שמכרו רבו, לא יצא מרשותו? אמר להם הין - (כן). אמרו לו: הואיל ומכר אותנו המקום לאומות העולם – הרי יצאנו מרשותו! אמר להם: עבד שמכרו רבו על מנת לחזור, האם יצא חוץ לרשותו?" (ובהמשך, פסוק לב – לד כתוב: והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות, לשרת עץ ואבן. חי אני נאם אדני ה', אם לא ביד חזקה ובכרוע

נְטוּיָה וּבַחֲמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוּךְ עֲלֵיכֶם. וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר נְפֻצְתֶם בָּם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטוּיָה וּבַחֲמָה שְׁפוּכָה...
מוסיף הרמב"ן, "או שישכחו את התורה, וכבר אירע לנו כן בעונותינו בימי מלכי ישראל הרשעים כגון ירבעם, ששכחו רוב העם את התורה והמצוות לגמרי, וכמו בספר עזרא באנשי בית שני, (ששכחו את כל התורה).

ממשיך הרמב"ן, שהשגגה הזאת הנזכרת כאן היא בתורה ובמצוות בכללן, ועל כן ייחדו להם רבותינו מצווה אחת שבשגגתה יצא מכלל ישראל ומכל המצווה, והיא עבודה זרה. כי המודה באלוה אחר ביטל אצלו כל מה שצווה ה', בין במצוות עשה בין במצוות לא תעשה. שאם הוא חושב שיש אלוה זולתי ה', יראתו ומצוותיו אינן שוות כלום.

ועניין זה קשור לכאן כי הם המרו את דבר השם ואמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (לעיל יד ד), להיות שם במצרים, כמו שהיו קודם, בלא תורה ובלא מצוות. ובאה הפרשה להודיעם שאפילו בעבודה זרה יכפר על השוגגים, אבל לגבי העושים ביד רמה (כמו ע"י חזרה למצרים), ה' יכרית אותם.

יוצא שאלה שקראו לשוב מצרימה, למעשה ביקשו לבטל את התורה כולה ואת עם ישראל ולהיטמע באומות העולם. לצערנו יהודים רבים, המתבוללים בתפוצות, הולכים בעקבותיהם.

האם חשוב שיהיה עם ישראל בעולם? מה כבר היה קורה אם לא היה בעולם עם ישראל?

מספיק להסתכל על ההיסטוריה של העולם בפועל.

לפני הופעת עם ישראל, כולם היו עובדי אלילים. ללא עם ישראל, יש להניח שלא היו קיימות דתות מונותאיסטיות, (שהרי הנצרות והאסלאם נבעו מהיהדות), אלא רק דתות כגון הינדואיזם, שינטו, בודהיזם וכו' – ואולי דתות פגאניות נוסח היוונים והרומאים הקדומים עם אכזריותן, הזלזול שלהן בחיי אדם ופריצות מינית. לא היתה קיימת האמונה באל אחד, לא חובות מוסריות ודתיות מחייבות, ולא איסורים.

בעת המודרנית, הנאצים רצו להשמיד את עם ישראל לחלוטין ב"פתרון הסופי", ואילו הצליחו חס וחלילה, היה משטר נאצי רצחני וטוטליטרי, שורר בעולם. לחילופין, בברית המועצות הקומוניסטית נאסר קיום מצוות הדת, שכן הקומוניזם שוללת אמונה דתית. אילו הקומוניזם של ברית המועצות, סין וקוריאה הצפונית היה מנצח את המערב ומתפשט בעולם, היה קיים עולם דומה לזה של הנאצים, משטר טוטליטרי, רצחני, חסר מוסר אנושי ומפחיד – בקיצור ייאוש מוחלט. קיומו של עם יהודי, החותר ברובו לאמת, עם מסרים של יושר, צדק וחסד, בגלל המורשת היהודית, מונע זאת. יתכן שדווקא בגלל חתירה זו והצבת רף מוסרי גבוה, היהודים שנואים במקומות רבים כל כך.

כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד

וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עִז בַּת שָׁנָתָה לַחֲטָאת. וְכִפֹּר הַפֶּהן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָת בַּחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה לִפְנֵי ה', לְכַפֵּר עָלָיו, וְנִסְלַח לוֹ. הָאֲזַרְח בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם, תוֹרָה אַחַת יְהִיָה לָכֶם, לַעֲשׂוֹה בְּשִׁגְגָה. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיַד רְמָה, מִן הָאֲזַרְח וּמִן הַגֵּר, אֵת ה' הוּא מִגִּדֵּף; וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֵב עִמָּה. כִּי דָבָר ה' בְּזָה, וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפְרָה; הַכֹּפֶר תִּפְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא, עֲוֹנָה בָּהּ. (במדבר טו, כז-לא)

למה מביאים שוב את ענין קרבן החטאת ליחיד? הרי זה נאמר כבר.

כאן מדובר במי ששגג בעבודה זרה. קודם דובר על שגגה בשאר מצוות הלא תעשה.

מתי העושה עבירה במזיד חייב מיתה ומתי כרת?

יש חיוב כרת אם אין עדים והתראה לעבירה, כך שלא ניתן להעמיד לדין את עובר העבירה.

מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד?

וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקֹּשֵׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת. וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצְאִים אֹתוֹ מִקֹּשֵׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה. וַיִּנְיָחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר כִּי לֹא פָרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ. (במדבר טו, לב-לד)

מה קשור מקושש העצים לקטע הקודם? למה המחלל שבת חייב מיתה?

הקטע הקודם מתייחס למי שעובד עבודה זרה במזיד אך ללא עדים והתראה, ואשר חייב כרת. אם ישנם עדים והתראה והוא מורשע ע"י בית הדין, הוא חייב סקילה. יתכן שהצמדת פרשת מקושש העצים, אשר חילל שבת במזיד, בנוכחות עדים והתראה, ושעונשו סקילה גם כן, להראות שחילול שבת שקולה לעבודה זרה, מבחינת החומרה והעונש וכן הרמב"ם כתב (בהלכות שבת ל, טו, ע"פ מסכת חולין, ה, א): "המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה, ושניהם כגויים לכל דבריהם".

יש אומרים שהיום, כאשר לצערנו, חילול שבת הפך לדבר נפוץ ואפילו כדבר המקובל אצל רוב העם היהודי, הוא לא נחשב היום כעבודה זרה וכפירה, אלא מחללי השבת נחשבים כמי שאינם מבינים את ערך וחשיבות שמירת השבת מפני שלא חונכו מעולם לשמור שבת. לכן אפשר להחשיב אותם כשוגגים, (חיים בשגיאה תפיסתית), למרות שהם מחללים את השבת במזיד.

מבחינה רעיונית, מחלל השבת, ע"י זה שהוא ממשיך לחולל וליצור שנויים וחידושים בטבע, (באמצעות הפעלת מכשירים, הדלקת אש, בישול וכו'), אינו מתייחס אל עצמו ואל העולם

כברואים ע"י הקב"ה, אלא ממשיך להתייחס אל עצמו כיוצר, בדומה לקב"ה, כמו בששת ימי השבוע. באי ההכרה אל עצמו כנברא, יש משום בטוי לחוסר אמונה בבריאת העולם ומכאן הדמיון לעבודה זרה.

מה זה "לקושש עצים", ולמה זה אסור בשבת? למה לא ידעו מה דינו? הרי נאמר כבר שהמחלל שבת אחרי התראת עדים חייב מיתה?

קישוש עצים הוא איסוף עצים. יתכן שהדבר אסור בשבת משום מלאכת עימור, (עשיית עומר תבואה).

ע"פ מסכת סנהדרין, עח, ידעו כמובן שהמחלל שבת חייב מיתה, אבל לא ידעו באיזו סוג מיתה.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: מוֹת יוּמַת הָאִישׁ; רְגוּם אֹתוֹ בְּאַבְנִים כָּל הָעֵדָה, מִחוּץ לַמִּחָנֶה. וַיֵּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מִחוּץ לַמִּחָנֶה, וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאַבְנִים, וַיָּמָת, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.
(במדבר טו, לה-לו)

מה הכוונה שרגמו אותו באבנים? האם כמשמעו?

לא בדיוק. במיתה ע"י סקילה, היו מעלים את הנידון אל בניין בגובה של כ-4 מטרים, ומשליכים אותו לארץ. (יש הבודחים להתאבד באופן דומה, לא עלינו). אם הנידון לא מת בזריקה זו, היו העדים לוקחים אבן כבדה ומטילים אותה עליו (כדי לקיים את הפסוק "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו"). אם עדיין לא מת, היו כל העם הנוכחים משליכים עליו אבנים ("...ויד כל העם באחרונה"), עד שהיתה נשמתו יוצאת.

האם הוצאה להורג בצורה כזאת לא אכזרית במיוחד? אפשר בדרך אנושית יותר.

מטרת העונש היתה בעיקר להרתיע – לאו דווקא כדי לבצע אותו. מי שעבר עבירה חמורה, למרות שעדים התרו בו לפני כן שהוא צפוי לאותו עונש, והמשיך לבצע את העבירה, למעשה הביע בכך הסכמה לקבלת העונש. נוסף שעונשי מוות ע"י בית דין היו נדירים ביותר. ידועה התייחסות התנאים לגבי מספר האנשים שהוצאו להורג, (מסכת מכות, פרק א, משנה י): "סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (=שבע שנים) נקראת חובלנית. רבי אליעזר בן עזריה אומר: אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אילו היינו בסנהדרין לא היה נהרג אדם מעולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף הן מרבין שופכי דמים בישראל", (שכן אין בכך הרתעה). הנדירות נבעה מדרגת העומק וההקפדה של חקירת העדים.

מצוות ציצית כבגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים כסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו

ויאמר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: ועשו להם ציצית על פנפי בגדיהם לדורתם; ונתנו על ציצית הפנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצית, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות ה', ועשיתם אתם; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו, ועשיתם את כל מצותי; והייתם קדשים לאלהיכם. אני ה' אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, להיות לכם לאלהים: אני ה' אלהיכם. (במדבר טו, לז-מא)

מה קשורה מצוות ציצית לשמירת שבת, (פרשת המקושש)?

כותב רש"י, מיסודו של רבי משה הדרשן: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים? (ע"פ מסכת חולין, ה) לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים, שאף היא (השבת) שקולה ככל המצוות וכן הוא אומר (ספר נחמיה ט, יג-יד) "ועל הר סיני ירדת, ודבר עמם משמים; ותתן להם משפטים ושרים, ותורות אמת, חקים ומצוות טובים. ואת שבת קדשך, הודעת להם; ומצוות וחקים ותורה, צוית להם, ביד משה עבדך", (השבת מצוינת כנגד שאר התורה והמצוות). בדומה לכך, פרשת ציצית נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות שנאמר "ועשיתם את כל מצותי".

גם הרמב"ן כותב: ציווה במצוות ציצית, שיזכרו בו המצוות כולן ולא ישכחו את השבת או זולתה מן המצוות.

מה הקשר בין מצוות ציצית לחטא המרגלים?

ישנן מספר מילים או בטויים משותפים.

1. "לתור" ו"ולא תתורו" - השורש "תור" ייחודי לפרק זה בכל התורה. השימוש בשורש תור, הן בסיפור המרגלים הן במצוות ציצית, נראה כמכוון לרמוז על הקשר ביניהם.
2. "וראיתם אתו" – "וראיתם את הארץ". הלשון מקבילה לחלוטין בין שתי הפרשיות (טו:לט // יג:יח) וברור שראיית הציצית באה לתקן את הראייה הלא נכונה של הארץ.
3. "בגדים" – קריעתם על ידי אוהבי הארץ, יהושע וכלב, (יד:ו) הביאה אולי לציווי על בגד חלופי שיש בו יכולת תיקון, כדי להביא את כל העם לדרגתם של יהושע וכלב.
4. "מצרים" – הזכרת יציאת מצרים במצוות ציצית (טו:מא) באה אולי לתקן את הרצון לשוב למצרים, החוזר שלוש פעמים בסיפור החטא (יד:ב, ג, ד).

5. "זנות" – הזכרת זנות הלב במצוות ציצית, אֲשֶׁר אַתֶּם זָנִים, אַחֲרֵיהֶם, (טו:לט), רומזת להתנהגות העם שאותה כינה ה' זנות (יד:לג), וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רָעִים בְּמִדְבָּר, אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנָשְׂאוּ, אֶת זְנוּתֵיכֶם. מקור: יוסף פריאל, אונ' בר אילן. הקשר בין מצוות ציצית לסיפור המרגלים. biu.ac.il/JH/Parasha/shlach/yop.html

מה הטעם והכוונה במצוות ציצית? מה הכוונה במילים: "וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִית"?

רש"י מפרש את המלה "ציצית": וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית - על שם הפתילים התלויים בה כמו (יחזקאל ח, ג) וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֹאשִׁי, דבר אחר – "ציצית" על שם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", דבר שרואים, כמו (בשיר השירים ב) "מציץ מן החרכים".

כותב הרמב"ן: וטעם הזכרון הזה שיהיה בציצית, לכל המצוות. כתב רש"י: מפני המנין של ציצית בגימטריא 600, ובנוסף, 8 חוטים ו- 5 קשרים הרי תרי"ג. ולא הבינתי זה, שה"ציצית" בתורה חסר האות יו"ד, ואין מנינם אלא חמש מאות ותשעים. ועוד, שהחוטים לדעת בית הלל אינם אלא 3 (מנחות מא, ב), והקשרים מן התורה אינם אלא 2, (כך שאין בסיס לגימטריא שהביא רש"י).

ממשיך הרמב"ן, "אבל הזכרון הוא בחוט התכלת, שרומז למידה הכוללת הכל, שהיא בכל והיא תכלית הכל, ("תכלת" מלשון "תכלית"), ולכן אמר וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. וזהו שאמרו (מנחות מג, ב) מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו'.

כתב האבן עזרא: לפי דעתי אדם חייב להתעטף בציצית (גם) בשאר השעות מעבר לשעת התפלה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה. כידוע, בגלל זה, רבים נוהגים ללבוש טלית קטן למשך כל היום.

באיזה בגד צריכים לשים ציצית?

כתוב בספר החינוך: חובה להטיל ציצית בבגד שמתכסה בו (או שלובשים אותו), שנאמר (במדבר טו לח) וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת וּגוֹ', אם יש לבגד ארבע כנפות, (פינות), או יותר, ושכגד הטלית הוא מצמר או מפשתים. (בגדים העשויים מחומרים אחרים חייבים מדברי חכמים). אם היה חסר דבר אחד מכל אלה, כגון שיש לו פחות מארבע כנפות, או שגודלו פחות מהמינימום, (36 x 72 ס"מ), או שהוא משאר המינים, (לא צמר או פשתים), פטור מן הציצית מן התורה, אבל מצוה מדרבנן ללכת עם בגד של ארבע כנפות ועם ציצית בכל מקרה, כדי לזכור את המצוות.

הפוסק האשכנזי, רבי משה איסרליש, (הרמ"א, 1530 – 1572), פסק כדעת רש"י ורבינו תם, שכל סוגי הבדים מחויבים מהתורה בציצית, ולא דווקא מצמר או פשתים.

האם מותר לנשים להתעטף בציצית?

זמן מצוות ציצית הוא ביום דווקא, בזמן שניתן לראות אותו. לכן היא מצוות עשה שהזמן גרמה, ונשים פטורות ממנה. כתב בעל ספר החינוך שאם רצו נשים להתעטף, אז מתעטפות בלי ברכה,

כדעת קצת המפרשים (רמב"ם, ספר אהבה, הלכות ציצית). וקצתם אמרו אפילו בברכה (רבנו תם בתוספות מסכת ראש השנה, לג, א).

הרב יעקב אריאל, לשעבר הרב הראשי של רמת גן השיב, בשנת 2013, לשאלה בנוגע לאישה המתעטפת בטלית בבית הכנסת, כי ע"פ פסיקת הרב משה פינשטיין, מגדולי הפוסקים החרדיים במאה שעברה (1895 – 1986), כי מותר לאישה להתעטף בטלית לשם שמים, בצניעות ומאחורי מחיצה, אך אם כוונתה להתגרות ולהתריס, לשם הבעת דעות שוויוניות וכדו' – "יש למנוע ממנה להפוך את בית הכנסת להייד פארק". בנוסף, הטלית שלה צריך להיות שונה מטלית של גברים, כדי שלא לעבור על האיסור "לא יהיה כלי גבר על אשה", (דברים כב, ה).

מה לגבי הנחת תפילין ועלייה לתורה ע"י נשים?

תשובת הרב אליעזר מלמד, בספר פניני הלכה, פרק ט, הלכות תפילין: הואיל ומצוות תפילין תלויה בזמן, שבימות החול מצווה להניח תפילין, ובשבתות וימים טובים אסור להניח תפילין, נשים פטורות מהנחת תפילין כשם שפטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמן.

ואמנם לגבי שאר מצוות עשה שתלויות בזמן, כדוגמת לולב ושופר, אם רצו הנשים לקיימן רשאיות ויש בידן מצווה, מכל מקום לגבי תפילין נהגו שלא להניח. והטעם, מפני שנהגו לחשוש מאוד לכבודן של התפילין, (ונדרש להקפיד על נקיון הגוף), על כן גם גברים ממעטים בהנחתן. ומחמת זה למרות שמעיקר המצווה היה ראוי שגברים יניחו תפילין כל היום, מפני החשש לפגיעה בכבודן, נהגו הגברים להניחן בתפילת שחרית כדי לקיים את חובת המצווה ולא יותר. נשים שאינן מחויבות כלל בתפילין, מדוע שיכנסו לפעמים לחשש פגיעה בכבודן, ולכן המנהג שנשים אינן מניחות תפילין.

לפיכך, אישה הרוצה להתעלות במצוות, ובאה לשאול אם טוב לה שתניח תפילין, ההוראה שלא תניח. ואם בכל זאת תשתוקק ותרצה להניחן בצנעה, אף שרבים כתבו שיש למחות בידה, מכל מקום כיוון שיש לה על מי לסמוך, אין נכון למחות בידה, שכך הוא הכלל, בכל עת שיש לנוהג על מה לסמוך, אין למחות בידו.

אך ישנן נשים שאינן מקפידות בהלכות צניעות ובמצוות רבות, ורק בטלית ותפילין רוצות להתהדר, ויש למחות במגמתן להפוך את התורה ומצוותיה לזירה למאבקים חברתיים, שכן כל עניינן של המצוות להיות מכוונות לשם שמיים, ולא ככלי למען קידום אינטרסים ממניים שונים.

לגבי עלייה לתורה, פסק הרמב"ם, במשנה תורה, הלכות ספר תורה, פרק י, הלכה ח: "כל הטמאים ואפילו נדות ואפילו גוי, מותר לאחוז ספר תורה ולקרוא בו, שאין דברי תורה מקבלים טומאה. וכן, בזהה לרמב"ם נפסק בטור ובשולחן ערוך, יורה דעה, סימן רפב, הלכה ב. על פי מקורות אלו אנו רואים שאין מניעה מאישה לנגוע בספר תורה או להחזיק אותו. אמנם הרמ"א מביא מנהג האוסר על נידה לנגוע בספר תורה, אך גם שם נפסק ש"המנהג במדינות אלו הוא כסברה ראשונה (להתיר)". הרב עובדיה יוסף, זצ"ל, בשו"ת יחוה דעת כתב, בהתאם לנאמר

במסכת במגילה, דף כג, ע"א: הכל עולים לקריאת התורה למנין שבעה אפילו אישה וקטן, אבל אמרו חכמים שאישה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור. בנוסף, קיימת מחלוקת האם מותר לה לברך את ברכות העלייה לתורה.

התייחס הרב יובל שרלו, באתר shut.moreshet.co.il: "לנשים מותר לקרוא בתורה. אף הן חלק מעם ישראל שעמד סביב הר סיני, ואף הן שייכות בתורה, וגם להן אות בתורה. על כן הן רשאיות לקרוא בתורה ככל אות נפשן. הדיון הוא לגבי המקום בו ההלכה מתערבת בקריאת התורה ומדברת על קריאת התורה של הציבור. כאן התקבל במשך השנים בעם ישראל היסוד כי נשים אינן קוראות בציבור בתורה, ואינן עולות לתורה. ציבור מוגדר בהלכה כעשרה גברים, ועל כן כשמדובר בביטוי הציבורי של הקריאה, אין נשים עושות זאת.

השאלה הנוטרת היא קריאת נשים במנין נשים. כאן הדעות חלוקות כיוון שאין כזה דבר 'מנין נשים' המוכר בהלכה, רבים סוברים כי אל לנשים לברך ברכות התורה על קריאה זו, שכן זו ברכה לבטלה. ייתכן ויש מעטים הסוברים שיש משמעות לקריאה ציבורית זו, ועל כן מותר לנשים לברך ברכת התורה. אפשרות ביניים היא כי הנשים לא תברכנה את ברכות התורה בבוקר לבדן ואת ברכתן הפרטית תברכנה כשהן עולות לתורה במנין נשים. אני לא אוהב משחקים כאלה. לו הייתי נשאל הייתי מציע כי יוציאו ספר תורה וכת המצווה, לדוגמה, תקרא בתורה את הקריאה, ואילו את הברכות תותרנה הנשים למעמד הציבורי ע"י גברים".

מקור: 13 09 07 ph.yhb.org.il

למה צריך לשים בטלית פתיל תכלת?

כתוב במסכת מנחות, מג, ב, "היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד, י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהַר. מעניין שרבי מאיר לא אומר שצבע התכלת דומה לצבע הים שדומה לצבע הרקיע..., אלא שהים עצמו דומה לרקיע, שדומה לכסא הכבוד.

למה הים והשמים נראים בצבע תכלת?

צבע השמים ביום הוא תוצאה של פיזור אור השמש מהחלקיקים המרכיבים את האטמוספירה. פיזור זה נעשה משמעותי ככל שאורך הגל של הקרינה קצר יותר, כלומר עבור קרניים הנוטות לצבע הכחול. זוהי הסיבה שהשמים נראים כחולים. לעומת זאת, בשעת שקיעה, האור הכחול מתפזר לחלוטין ולכן כאשר הצופה מביט לכיוון השמש, קרני האור המגיעות אליו הן דווקא הקרניים שאינן מתפזרות. הללו בעלות אורך גל ארוך יותר, ולכן צבע השקיעה כתום צהבהב. (ויקיפדיה, שמיים).

מדוע למי הים צבע כחול? הרי המים עצמם שקופים. כאשר אור השמש פוגע במים, חלק גדול ממנו נבלע במים. המים בולעים בעיקר את הקרינה בעלת אורכי הגל הארוכים (תחום האדום, כתום, צהוב), ואילו רוב הקרינה בעלת אורכי הגל הקצרים (תחום הכחול והסגול), מתפזרת במים לכל הכיוונים. לכן, כשאנו מסתכלים על מי האוקיינוסים, האגמים והנחלים, אנו רואים בעיקר את האור הכחול, המתפזר במים ומגיע אל עינינו.

מקור: מתוך: נורית קינן ורחל מיניץ, כל צבעי הקשת ברשת. © מטח ואוניברסיטת תל אביב.
science.cet.ac.il/science/colors/color16.asp

למה היום רוב האנשים לא שמים פתיל תכלת בציצית? האם ניתן?

אנחנו לא יודעים בוודאות כיצד להפיק את התכלת המוזכרת בתורה. לא נאמר במקרא כיצד מפיקים את צבע התכלת, בדומה לצבעים אחרים שהוזכרו במקרא, שלא התפרשה דרך עשייתם. בתוספתא למסכת מנחות נאמר כי התכלת לציצית צריכה להיעשות דווקא מ'חלזון', ותכלת שנעשתה באופנים אחרים פסולה. בספרות חז"ל ניתנו מספר סימנים לחלזון ממנו מופק התכלת: "תנו רבנן: חלזון זהו גופו דומה לים, וברייתו דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעים תכלת, לפיכך דמיו (מחירו) יקרים" (מסכת מנחות, מד, א). מאפיין אחר שתואר הוא צביעה עמידה, שאינה דוהה (בניגוד לחיקויים זולים פסולים). לאחר חורבן בית המקדש הראשון מתואר בנביא ירמיהו (לט, י), כי בארץ הושארו 'כורמים ויוגבים'. המדרש מפרש כי יוגבים הם צידי החלזון היושבים בחוף הים בין סולמה של צור לחיפה.

התכלת היתה קיימת בתקופת המקרא ובתקופת בית שני. קשיים בהשגת התכלת לציצית החלו כבר בתקופת האמוראים, וכנראה פסקה לחלוטין במאה השמינית או התשיעית לספירה. החל משלהי המאה ה-19 נעשו ניסיונות לחידוש מצוות התכלת והועלו כמה אפשרויות לזיהוי החלזון על פי תיאורים שונים המצויים בדברי חז"ל והראשונים ובחינתם בין השאר בעזרת כלים מדעיים. יש שראו בחידוש התכלת אחד מסימני הגאולה.

השיטות המרכזיות הן של רבי גרשון חנוך ליינר, האדמו"ר מראדזין, שזיהה את החלזון ממנו הופק התכלת, עם דיונון הרוקחים (Common Cuttlefish) ושל הרב ד"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל שזיהה אותו עם הסגולית. הרב יצחק הרצוג, לשעבר הרב הראשי לישראל, למד בצעירותו באוניברסיטת לונדון, ובשנת 1913 כתב שם דוקטורט בנושא התכלת והארגמן. רעיון זה לא היה חדש וכבר הוצע על ידי הבלשן גזנויס בלקסיקון העברי ארמי שלו, שיצא לאור בשנת 1829.

זיהוי נוסף של החלזון הוא עם ארגמון קהה קוצים (Murex trunculus). כבר בשנת תקצ"ד (1834) זוהה החלזון ארגמון קהה קוצים כחלזון התכלת, במחקרו של פרופ' ביציאו. הרב הרצוג הביא בעבודתו את ההצעה ודחה אותה, בעיקר מפני שלא הצליח להפיק ממנה צבע כחול. כיום זהו זה מקובל על ידי רוב המדענים העוסקים בנושא וקושרים בין התכלת למצווה וצבע ה'

פּוֹרְפוּרָה' אשר היה נחשב בעולם העתיק כמוצר יקר ערך ויוקרתי. פרופ' אוטו אלסנר, ממכללת שנקר ברמת גן, אף הציע כמה דרכים לקבלת גוון כחול טהור מן הנוזל המתמצה מן הבלוטה התת זימית של חלזונות אלו, דבר שגילה בניסויו בחלזונות, שספקו על ידי המרכז ללימודי ים באוניברסיטת חיפה. אחת מהן היא חשיפת תמיסת הצבע לאור השמש במהלך הצביעה. באזור חוף דור, נמצאו שרידים לתעשיית הפקת צבעים מחלזונות קהי קוצים כולל קונכיות שבורות להפקת צבע התכלת.

מאז החל הרב ליינר לעסוק בשאלת חידוש התכלת מתקיים פולמוס רחב בקרב העולם הרבני הדין בהתאמת הזיהוי המודרני של החילזון לדברי חז"ל וכן בעצם היכולת לחדש מצווה שבטלה. כיום, קיימות קבוצות הולכות וגדלות של שומרי מצוות המטילים פתיל תכלת בציציותיהם, רובם מצבע המופק מארגמון קהה קוצים ומיעוטם ההולכים בשיטת ראדזין. עמותת "פתיל תכלת" עוסקת משנת 1992 בהפקת הצבע ובהפצתו, וכיום ישנם רבים המטילים פתיל תכלת בציציותיהם.

בכל מקרה, גם אם יתברר שזיהוי התכלת אינו מדויק, זה אינו פוגע במצוות הציצית ובוודאי שפתיל תכלת אינו שווה, מבחינת המצווה, פחות מפתיל לבן. יש פוסקים שגם אם קיים ספק לגבי זיהוי צבע התכלת, זה ספק מצוות עשה מדאורייתא ובספק כזה יש להחמיר ולקיימה.

מקור: ויקיפדיה, חידוש מצוות התכלת

סגולית דו גונית – Janthina. חלזון התכלת לפי שיטת הרב הרצוג.
commons.wikimedia.org/wiki/File: Janthina.jpg

ארגמון קהה קוצים. כנראה שהתכלת הופק מבלוטות שבחלזון זה.

ממנו מפיקים כיום לרוב את צבע התכלת לציצית. נתפס ליד חיפה ב – 2018. צילם: Zvi Zig
[Commons.wikimedia.org/wiki/File: Hexaplex_Trunculus_camouflaged_in_sea_fouling.png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hexaplex_Trunculus_camouflaged_in_sea_fouling.png)

טלית עם פתיל תכלת. פתיל_תכלת: commons.wikimedia.org/wiki/File:

מה הכוונה במלים "ולא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אֶתֶם זְנִים אַחֲרֵיהֶם"?

מפרש רש"י: "ולא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם - כמו (במדבר יג) "מתור הארץ", הלב והעיניים הם מרגלים לגוף ומסרסרים (מציעים) לו את העבירות. העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. לפי הרב יעקב אריאל בספרו "מאהלי תורה", מצוות ציצית באה כתיקון לחטא המרגלים אשר תרו את הארץ אחרי לבבם ועיניהם בלבד, ובהעדר אמונה ראו רק את הקשיים, ולכן החליטו שארץ ישראל אינה טובה לעם. כדי לחיות בארץ ישראל יש לשלב את התכלת השמימית – רוחנית עם הלבן הארצי (של הציצית), את העומק של הלב עם השטחיות של ראות העיניים.

לפי ספר החינוך, האיסור כולל לא לחשוב ולעסוק בדברי כפירה ולא לרדוף אחר תאוות ותענוגות. הוא כותב בין השאר: "כי התאוה תמשוך הבשר כמשוך היין אל שותיו. כי הסובאים לא תשבע נפשם לעולם ביין, אלא יתאוו אליו תאוה גדולה, ולפי הרגילם נפשם בו, תחזק עליהם תאוותם. מעניין זה לומדים את הסכנות והנזקים הרבים הכרוכים בשכרות, שימוש בסמים, פורנוגרפיה יחסי מין מחוץ לנישואין, ושאר התמכרויות, אשר הרסו את חייהם האישיים של המון אנשים וכן את משפחותיהם.

מתי קוראים בתפילה את פרשת ציצית?

כל בוקר וכל ערב, תוך קריאת שמע. למרות שמצוות ציצית נוהגת רק ביום, שכן נאמר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", אך כפי שאנחנו קוראים בהגדה של פסח, (והוא בעצם משנה במסכת ברכות, א, ה): "מִזְפִּירֵינִי יִצְיֵאת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כִּכְּן שְׂבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמַר יִצְיֵאת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמַא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם פֶּלַיִם תִּיִּדְךָ", (דברים טז, ג). "יָמֵי תִיִּדְךָ" – הַיָּמִים, "פֶּלַיִם תִּיִּדְךָ" – הַלֵּילוֹת. וְחֻקֵּימִים אֲמַרִים: "יָמֵי תִיִּדְךָ" – הָעוֹלָם הַזֶּה, "פֶּלַיִם יָמֵי תִיִּדְךָ" – לְהַבִּיא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ. לפי רבי אלעזר, מטרת קריאת פרשת הציצית גם בלילה, היא כדי להזכיר את יציאת מצרים גם בלילות, שכן נאמר בפסוק האחרון בפרשה: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לְהִיוֹת לְכֶם, לְאֱלֹהִים: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם.

למה גברים יהודים נוהגים לחבוש כיפה?

מבחינת ההלכה ישנן שתי רמות חיוב לחבישת הכיפה: בעת כניסה לבית כנסת או בעת אזכרת שם שמיים (כגון באמירת ברכה), בהם חבישת הכיפה היא חיוב דרבנן קדום, המוזכר לראשונה במסכת סופרים ונפסק להלכה על ידי רבנו ירוחם, (צרפת, המאה ה-14), ולאחר מכן גם בשולחן ערוך. חבישת הכיפה במהלך היום כולו, החלה כמנהג חסידות המעורר ליראת שמים, ובמשך הזמן התפשטה בכל הקהל, עד שנקבע בהלכה שאסור ללכת 4 אמות ללא כיסוי ראש. מקור לחבישת כסוי ראש לגברים, מובא במסכת שבת, קיח, ב "אמר רב הונא בריה דרב יהושע: תיתי לי דלא סגינא (תבוא לי טובה על שלא הלכתי) ארבע אמות בגילוי הראש. "אימרה זו מופיעה במקום אחר בליווי הנימוק: "רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי (הלך) ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי". (מסכת קידושין, לא, א). אמרות אלו מובאות כמקור לפסיקתו של ר' יוסף קארו: "ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש" (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן ב', סעיף ו'); אולם ברור שהתופעה חלחלה בצורה זו או אחרת בקרב העם מאות שנים קודם לכן.

למרות פסיקת השולחן ערוך, לפי המהרש"ל, (רבי שלמה לוריא, פולין, מאה ה' 16), רק כאשר אדם עוסק בדבר קדושה (כמו תפילה), עליו לכסות ראשו (ואף זאת ממידת חסידות), אך אין חובה לכסות הראש במצבים אחרים.

הגאון מווילנה, הגר"א, שחי במאה ה' - 18, פסק כי כיסוי ראש הוא רק ממידת הקדושים העוסקים בעבודת ה'. פוסק ההלכה הרב יוסף קאפח אמר בתשובה לשאלה, שאין כל בסיס הלכתי לחבישת כיסוי ראש, אלא שחבישת כיסוי ראש ראויה ומכבדת את האדם. אך עם זאת מאחר שבימינו נשתרש הדבר וחבישת כיסוי ראש התקבלה כסימן ליראת שמיים ומנהג שלמי אמוני ישראל ישנה חובה לחבוש כיפה (שו"ת הריב"ד עמ' סא סב).

היום חבישת כיפה משמשת כסמל של הזדהות עם קיום חיי תורה ומצוות והשתייכות לציבור השומר מצוות. אפשר לומר שהכיפה לראשו "שומרת" על גבר השומר מצוות, מפני עבירה, גם מפאת הבושה שתיגרם לו מביצוע העבירה וחילול ה' שבדבר, אם אחרים רואים את המעשה.

מקור: ויקיפדיה, כיפה_(יהדות)

סיכום פרק טו

בפרק ראינו שיחיד חייב להביא מנחות ונסכים לקרבן נדבה רק בארץ ישראל, אולי מפני שבמדבר היה קשה להשיג סולת ויין, בהעדר חקלאות. פגשנו את מצוות הפרשת חלה מהעיסה, המיועדת לכוהנים כשדיני טהרה נוהגים, ואת סגולות הפרשת החלה, להביא ברכה לבית. ראינו שקיים מצב, כמו בימי ירבעם בן נבט ולפני ימי עזרא הסופר, וכן במקומות שונים בעולם גם היום, שכל הציבור שוכח את כל מצוות התורה, דבר השקול לעבודה זרה, ואז, אחרי שחוזרים בתשובה, יש להביא קרבן ציבור מיוחד. דרך סיפור מקושש העצים בשבת הודגשה שוב החומרה של חילול שבת שיש בו אלמנט של כפירה באמונה בה' כבורא העולם. ראינו שרעיון הציצית בבגד הוא כדי להזכיר לנו שלא לתור אחרי תאוות הלב והעיניים, דבר שבסופו של דבר מפיל את האדם, וכדי להזכיר את חשיבות קיום המצוות. ראינו שיש אפשרות היום ללבוש ציצית עם פתיל תכלת, המופק כנראה מהחלזון המקורי של ימי קדם.

הרעיון המרכזי של פרשת שלח

אפשר לומר שהרעיון המרכזי הוא חשיבות יישוב ארץ ישראל, תוך אמונה בה' וקיום המצוות, בניגוד גמור לגישת עשרת המרגלים, אשר לא האמינו בעזרת ה' בכיבוש הארץ.

תוספת

דגל ישראל בצורת הטלית

ההיסטוריה של דגל ישראל

ככל הנראה, הסופר האוסטרי היהודי לודוויג אוגוסט פרנקל היה הראשון שהעלה את הרעיון כי הצבעים הלאומיים היהודיים הם כחול ולבן, במתכונת המזכירה דגל, וזאת בשיר שפרסם בשנת 1864, לאחר ביקור בירושלים, בשם "צבעי ארץ יהודה". את השימוש המעשי בדגל זה, במתכונתו המוכרת, ניתן לשייך לימי העלייה הראשונה. הסופר מרדכי בן הלל הכהן תיעד מסיבה לכבוד יום הולדתו ה-100 של משה מונטיפיורי, בשנת 1884, ובה "בפעם הראשונה גילינו לפני הקהל הרחב את צבעינו הלאומיים, כי רבים לא ידעו כי תכלת ולבן הם צבעי עמנו". בחירת הצבעים, הן על ידי פרנקל והן על ידי אנשי העלייה הראשונה, לא היתה מקרית, שכן המדובר במסורת יהודית עתיקת יומין של הטלית בעלת פתיל תכלת, שמקורה בספר במדבר: וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת, (במדבר, ט"ו, ל"ח).

סמל מגן דוד ששולב בדגל, נמצא בתרבויות העמים מאז תקופת העת העתיקה לפני אלפי שנים; הוא הופיע לראשונה בהקשר יהודי כבר בתקופת הברזל, במאה ה-7 לפנה"ס, בחותם יהודי שנמצא בצידון. כמו כן הוא הופיע במספר בתי כנסת עתיקים בארץ ישראל בתקופת בית שני ואחריה וזוהה עם היהדות מאז, בפריטי אמנות ותשמישי קדושה רבים. אם מתוך ששמע על האירוע, או שגיבש את הרעיון בעצמו, הניף בשנת 1885 ישראל בלקינד, מחלוצי תנועת ביל"ו, את הדגל במתכונת דומה לדגל ישראל כיום אותו הכין יחד עם פאני מאירוביץ' ("יריעת אריג לבנה: שתיים שתיים רצועות של תכלת משני קצותיה דוגמת הטלית שלנו ומגן דוד של תכלת באמצע"), בחגיגות שלוש שנים להיווסדה של המושבה ראשון לציון. דגל זה, כונה "דגל ראשון לציון". בדגל דומה השתמש מיכאל הלפרן באירוע בנס ציונה בשנת 1891, וכן השתמש בו "מסדר בני ציון" בבוסטון באותה השנה.

אין לדעת עד כמה היו אירועים אלו ידועים לבאי הקונגרס הציוני הראשון בבזל (1897), שם התקבל הדגל בעל שני פסי התכלת (שמקורם מים סוף שנחצה לשנים) על רקע לבן ובתוכו מגן דוד, ונדחתה הצעתו של בנימין זאב הרצל - דגל עם שבעה כוכבי זהב ורקע לבן כמו החיים החדשים של ישראל (שאז ב - 1897 לא היתה קיימת). את נסיבות היווצרותו של דגל ישראל, שבתחילה היה דגלה של התנועה הציונית, תיאר דוד וולפסון, תוך שהוא מתאר (בטעות) את עצמו כאבי הרעיון של עיצוב הדגל על פי הטלית:

בפקודת מנהיגנו הרצל באתי לבזל, כדי לעשות את כל ההכנות לקונגרס הראשון. בין השאלות הרבות שהעסיקוני אז היתה אחת... באיזה דגל נקשט את אולם הקונגרס? מה הם צבעיו? הן דגל אין לנו. הרעיון הזה הכאיבני מאוד. צריך ליצור את הדגל. ואולם באיזה צבעים נבחר? והנה הבהיק רעיון במוחי: הרי יש לנו דגל. לבן כחול. הטלית אשר בה נתעטף בתפילתנו - טלית זו היא סמלנו. נוציא נא את הטלית מנרתיקה ונגולל אותה לעיני ישראל ולעיני כל העמים. הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו. וכך בא לעולם דגלנו הלאומי - דוד וולפסון. מקור: ויקיפדיה, דגל_ישראל.

מחקר חשף שלושה אריגים נדירים בני 2000 שנה אשר נצבעו בתכלת, חילזון הארגמן עד היום נמצאו בישראל שני אריגים בלבד אשר נצבעו בארגמן האמיתי. האריגים שאיתרה ד"ר נעמה סוקניק מרשות העתיקות, מייצגים את הצבעים היוקרתיים ביותר בעת העתיקה: התכלת, הארגמן ותולעת השני, המוזכרים במקורות היהודיים. המקור לכתבה: אתר רשות העתיקות www.antiquities.org.il/Article_heb.aspx?sec_id=25&subj_id=240&id=2037

צבע התכלת המוזכר במשנה? מדהים: נחשף צבע התכלת

במדבר יהודה, באזורי הנגב והערבה התגלו אלפי אריגים מהתקופה הרומית. עד כה התגלו מתוכם רק שניים שנצבעו ע"י חילזון הארגמן, וכעת, במסגרת מחקר של ד"ר נעמה סוקניק מרשות העתיקות, נחשפו שלושה אריגים נדירים נוספים, השייכים לפיסות אריגים יוקרתיים שייתכן ששימשו כפרטי לבוש בתקופה הרומית.

עבודת הדוקטורט של ד"ר נעמה סוקניק נעשתה בהנחייתם של פרופ' זהר עמר מהמחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה וד"ר דוד אילוז מהמחלקה למדעי החיים באוניברסיטת בר אילן. בחינת האריגים נעשתה ע"י ד"ר אורית שמיר, אוצרת הממצאים האורגניים ברשות העתיקות.

אריגים יוקרתיים אלה, ממערות ואדי מורבעאת השוכנות דרומית לקומראן, נחשפו במסגרת מחקר שבדק את חומרי הצבע של 180 דגימות אריגים ממערות מדבר יהודה, בין אריגים רבים שמרביתם נצבעו בחומרים מן הצומח, נמצאו שני אריגים בגוון ארגמני בורדו, שנצבעו בצביעה

כפולה בעזרת שניים מהחומרים היקרים ביותר בעת העתיקה - ארגמון כהה קוצים וכנימה ארמנית.

אריג שלישי, עשוי צמר המעיד על כך שסיבי החוטים נצבעו בחשיפה לאור או בושלו לאחר צביעתם ומייצגים שימוש נוסף בחלזון הארגמן להשגת הגוון הכחול ויתכן כי לפנינו אריג תכלת שנעשה בטכניקה הדומה לעשיית התכלת שבציצית.

חשיבותו של אריג זה גדולה, שכן כמעט שאין לו מקבילות בממצא הארכיאולוגי. הצבעים נבדקו באמצעות מיכשור אנליטי מתקדם לזיהוי חומרי צבע (HPLC) על ידי ד"ר סוקניק ובסיוע ד"ר אלכסנדר ורוואק. בחינת האריגים אשר נעשתה ע"י ד"ר אורית שמיר מרשות העתיקות, הצביעה על כך ששני אריגי הארגמן, נטו באופן יחודי בטויה שאופיינית לאריגי יבוא, ומאידך האריג הכחול נעשה בטויה האופיינית לאריגים המקומיים.

מבין כל הצבענים שהיו בשימוש, הארגמן נחשב לצבען היוקרתי למן התקופות הקדומות, אך דומה שבתקופה ההלניסטית - רומית האהדה הציבורית אליו הגיעה לשיאה. אריגים הצבועים בארגמן העידו על יוקרתו של הבגד ועל מעמדו החברתי של בעליו.

היו תקופות בהן לבוש הארגמן נאסר על ההמון והותר לקיסר ולמשפחתו בלבד. מהלכים אלו רק הגבירו את הפופולאריות של צבע הארגמן שמחירו נסק והיה זהה למחירו של הזהב.

קשה לדעת בוודאות כיצד התגלגלו אריגים יוקרתיים למערות מורבעאת. יתכן כי אריגים אלה היו חלק מרכושם של אותם פליטים יהודים מתקופת מרד בר - כוכבא ומייצגות את מצבם הכלכלי הטוב עוד לפני פרוץ המרד.

אפשרות אחרת היא כי הן היו חלק מרכושם של יחידה צבאית רומית קטנה שעל פי הממצאים התמקמה במערות מורבעאת לאחר מרד בר - כוכבא. יתכן כי אותם חיילים הביאו חלק מרכושם מחוץ לגבולות הארץ, וחלקו האחר רכשו במהלך שירותם בארץ מהאוכלוסיה המקומית היהודית. שלושת האריגים שופכים אור על מערות מורבעאת ומייצגים את הצבעים היוקרתיים ביותר בעת העתיקה: התכלת, הארגמן ותולעת שני.

כעת עולות שאלות הלכתיות מהותיות מהגילוי המרעיש.

האם הבדיקה הכימית שנעשתה לאריגים תפתור את המחלוקת ההלכתית האדירה בנושא התכלת? ובנוסף, במידה ואכן הגילויים מבהירים את טבעו של צבע התכלת האמור במשנה, האם חלה חזרה החובה ההלכתית להטיל תכלת בציציותינו?

עבודת הדוקטורט של ד"ר נעמה סוקניק נעשתה בהנחייתם של פרופ' זהר עמר מהמחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה וד"ר דוד אילוז מהמחלקה למדעי החיים באוניברסיטת בר אילן. בחינת האריגים נעשתה ע"י ד"ר אורית שמיר, אוצרת הממצאים האורגניים ברשות העתיקות.

צבע התכלת המוזכר במשנה? (צילום: באדיבות רשות העתיקות)

יואל משה סלומון – דמות מופת לישוב ולבניית הארץ באמונה – תיקון לחטא המרגלים

הרב יואל משה סלומון (1838 - 1912) היה רב, שד"ר, עיתונאי, עורך ומדפיס, מפורצי חומות ירושלים וממייסדי יהוד ופתח תקווה.

נולד בירושלים למרדכי סלומון, מראשי היישוב האשכנזי בירושלים. סבו, רבי אברהם שלמה זלמן צורף (הראש"ז), היה ממייסדי היישוב הישן האשכנזי, נהרג בפעולת טרור. להלוייתו של הראש"ז כתב יואל משה שהיה אז בן 13 שיר הספד לסבו. בשנת 1865 שיכל יואל משה את שני הוריו שמתו במגפת הכולירה. סלומון קיבל חינוך תורני בירושלים והמשיך את לימודיו בשיבה בליטא. כאשר חזר לירושלים הצטרף לבאי בית מדרשו של ר' עקיבא יוסף שלזינגר. הוא ניצל את שהותו באירופה ללימוד מקצוע הדפוס בקניגסברג, ועם שובו לארץ בשנת 1863 יזם ביחד עם מיכל הכהן, הקמת בית דפוס עברי בירושלים. בדפוס זה נדפס כתב העת הלבנון, שסלומון היה אחד משלושת עורכיו לצד מיכל הכהן ויחיאל ברי"ל.

סלומון סירב לקבל כעובדה את הצפיפות, המחסור ודלות החיים שהיו מנת חלקם של אנשי "היישוב הישן", והיה מן הבולטים ב"פורצי החומות", יוצאי היישוב הישן בירושלים שהיו לחלוצי המתיישבים מחוץ לחומות העיר העתיקה. ב - 1869 ייסד, יחד עם עוד שישה חברים שהתאגדו באגודה, את שכונת נחלת שבעה והקים בה את ביתו. בשנת 1872 היה בקבוצה שניסתה לרכוש אדמות ביריחו, ניסיון שלא הצליח. באותה שנה ניסה גם לרכוש את אדמות דוראן. כעבור מספר שנים, ב - 1874, היה בין מייסדי שכונת מאה שערים שהתאגדו בצורה דומה לאגודת נחלת שבעה. היה פעיל גם בתוך תחומי העיר העתיקה, והיה אחד מאלה שהשקיעו מכספם כדי לגאול את הקרקע במורד משער ציון אל הכותל המערבי (השטח עליו הוקמה שכונת בתי מחסה).

סלומון עסק גם בעבודה ציבורית כללית ובין השאר היה חבר הנהלת "הוועד הכללי כנסת ישראל" שהיה בזמנו המוסד הראשי של העדה האשכנזית בירושלים. למרות זאת הוא יצא נחרצות נגד

תלותם של יהודי ירושלים בכספי החלוקה, והטיף להתיישבות חקלאית בארץ ישראל על בסיס כלכלי ויצרני. את דעותיו אלה ביטא בכתב העת "יהודה וירושלים" שייסד בשנת 1877 ושימש כעורכו. דעות אלה היו לצנינים בעיני הרבנים ראשי הכוללים, שהכריזו חרם על כתבי עתו. לאחר שנה של מלחמות מאמרים כתובים נטש סלומון את עיתונו כשבגליונו האחרון פרסם מאמר בו כתב: רב לך דבר שפתיים. צא אל עולם העשייה.

וכך, בשנת ה' תרל"ח (1878) נמנה סלומון בין מייסדי המושבה פתח תקווה, והתיישב במקום. הוא עקר משם לאחר שפרצה מגפת מלריה במקום, וייסד את המושבה יהוד. ביהוד חי ועבד שבע שנים, ובערוב ימיו שב לירושלים. בשנת 1895 נשלח כשד"ר מטעם "הוועד הכללי כנסת ישראל" לרוסיה וכשהיה בעיר בויסק התארח אצל רב הקהילה, הרב קוק. בעקבות מפגש זה פעל להבאתו של הראי"ה קוק לא"י.

בחודש חשוון בשנת ה' תרע"ג (1912) נפטר בירושלים ונקבר בהר הזיתים.

מקור: ויקיפדיה, יואל_משה_סלומון.

חלקו בייסוד פתח תקווה זכה לפרסום רב בשירו של יורם טהרלב "הבלדה על יואל משה סלומון". ראו בתוספת.

הרב יואל משה סלומון, 1913. עיבוד התמונה: תמר ירדני.
[commons.wikimedia.org/wiki/File: Salomon33.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salomon33.jpg)

הבלדה על יואל משה סלומון

ביצוע: אריק איינשטיין, מילים: יורם טהרלב
לחן: שלום חנוך

בבוקר לח בשנת תרל"ח, עת בציר הענבים
יצאו מיפו על סוסים, חמשת הרוכבים.

שטמפפר בא וגוטמן בא, וזרח ברנט
ויואל משה סלומון, עם חרב באבנט.

איתם רכב מזרקי, הדוקטור הכסוף,
לאורך הירקון הרוח שר בקני הסוף.

ליד אומלכס הם חנו בלב ביצות וסבך
ועל גבעה קטנה טיפסו לראות את הסביבה

אמר להם מזרקי אחרי שעה קצרה:
איני שומע ציפורים וזה סימן נורא.

אם ציפורים אינן נראות המוות פה מולך,
כדאי לצאת מפה מהר, הנה אני הולך.

קפץ הדוקטור על סוסו כי חס על בריאותו,
והרעים שלושתם יצאו לשוב לעיר איתו.

אמר אז יואל סלומון ושתי עיניו הוזות:
"אני נשאר הלילה פה, על הגבעה הזאת".

והוא נשאר על הגבעה, ובין חצות לאור
פתאום צמחו לסלומון כנפיים של ציפור.

לאן הוא עף, לאן פרח אין איש אשר ידע,
אולי היה זה רק חלום אולי רק אגדה.

אך כשהבוקר שוב עלה מעבר להרים,
העמק הארוך נמלא ציוץ של ציפורים.

ויש אומרים כי עד היום לאורך הירקון
הציפורים שרות על יואל משה סלומון.

פרשת קרח

פרק טז - המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה ובסמכותו; תגובתו של משה ומבחן הקטורת; הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה; איום ה' לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרון; אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטיוזם; האם העונש היה צודק? איך האדמה בלעה את קורח ועדתו; 250 מקריבי הקטורת נשרפים.

*המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה
ובסמכותו להנהיג את העם*

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לֹוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמְּשִׁיבִים וּמְאַתְיָם נְשִׂיאֵי עֲדָה, קְרָאֵי מוֹעֵד, אַנְשֵׁי נָשִׁים. וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם: רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֲדָה כָּלָם קְדָשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה', וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֵהֵל ה'. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו. (במדבר טז, א-ד)

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר - מה או מי לקחו קרח, דתן, אבירם ואון?

רש"י: וַיִּקַּח קֶרַח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה... דבר אחר, ויקח קרח: משך (250) ראשי סנהדראות שבהם, בדברים, (ע"י דיבור). לפי הרמב"ן, לבו ומחשבותיו לקחו אותו. הוא מוסיף, שלפי האבן עזרא, המקרה אירע במדבר סיני אחרי שהוחלפו הבכורים ע"י הלויים, כי חשבו ישראל שמשה רבנו עשה את זה מדעתו, לתת גדולה לאחיו, גם לבני קהת שהם קרובי משפחתו (למרות שגרשון היה בכורו של לוי), ולכל בני לוי שגם הם ממשפחתו. הלויים קשרו נגדו בגלל שניתנו כמשרתים לאהרון ולבניו. גם דתן ואבירם קשרו בגלל שהסיר את הבכורה משבט ראובן אביהם. בנוסף, גם קרח היה בכור והיה לו עניין שהכהונה תחזור לבכורות.

לעומת זאת, לפי הרמב"ן, התורה בדרך כלל כתובה בסדר כרונולוגי. לדעתו, האירוע ארע במדבר פארן בקדש ברנע אחרי מעשה המרגלים. זה גם מסתבר מדברי דתן ואבירם בהמשך: "הַמְּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ לְהִמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרְרָה. אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ הִבִּיאָתָנוּ וַתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלֹת שְׂדֵה וְכָרֶם..." שכנראה נאמרו אחרי שנגזר עליהם למות במדבר.

אומר הרמב"ן שנכון שקורח כעס על נשיאות אליצפן וקינא גם באהרן כמו שנאמר "ובקשתם גם כהונה" (פסוק י), ונמשכו דתן ואבירם עמו, לא על הבכורה, כי יעקב אביהם, הוא אשר העביר אותה מראובן ליוסף, ולא משה.

מסביר הרמב"ן: אחרי שבאו למדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים, וכאשר חטאו במרגלים, ולא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם, ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם שימותו במדבר, אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא קורח מקום (הזדמנות) לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמע אליו העם.

והקרוב (השערה מסתברת), כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות, כי חרה להם על הכהונה, ולכך אמר להם משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון, ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בכהנים.

מה בעצם היתה טענת קורח ואנשיו ומה היתה העילה לטענה?

לפי רש"י, קורח ועדתו פשוט קינאו באלה שקיבלו מנויים, אליצפן כראש הלויים, והכהנים במקום הבכורות.

הוא מפרש, (ע"פ מדרש תנחומא): מה ראה קרח לחלוק עם משה? נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קורח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר (שמות ו), וּבְנֵי קֹהֵת - עֲמָרָם וַיִּצְהָר, וְחֶבְרֹן וְעֹזִיאֵל. עמרם הבכור, נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול (וכידוע הבכור יורש כפול). מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם? והוא מינה לנשיא את בן אחיו הקטן מכולם. הריני חולק עליו ומבטל את דבריו.

מה עשה? עמד וכנס 250 ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו... והלבישם טליתות שכולן תכלת (מפרשת ציצית הקודמת). באו ועמדו לפני משה. אמרו לו: טלית שכולה של תכלת, חייבת בציצית או פטורה? אמר להם (משה): חייבת. התחילו לשחק (לצחוק) עליו. אפשר טלית של מין צבע אחר, חוט אחד של תכלת פוטר. זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה?

מדברי קורח יוצאת המחשה לטענה שכל העם באותה דרגת קדושה ונבואה, "טלית שכולה תכלת", כך שאין הצדקה שדווקא משה ואהרון ובניו ימלאו תפקידים בכירים בקדושה, (כמו פתיל התכלת בציצית שכולה תכלת), אלא גם אחרים יכולים להיות כהנים. (למשל, קורח יכול להיות כהן גדול וכל הבכורות, כהנים ולויים). היה בכך משום כפירה בגדולת כח הנבואה של משה לעומת הנביאים האחרים, כאילו שכל העם שווה למשה. בנוסף היה בכך כפירה בכך שכל המנויים נעשו על דעת הקב"ה, ומרד נגד ה', כפי שנאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בָּזאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְבִּי".

מדרש "שוחר טוב" לספר תהילים, מתאר את גישת קורח: 'ובמושב לצים, לא ישב' (תהילים, מזמור א), זה קרח, שהיה מתלוצץ על משה ואהרן. מה עשה? כינס עליהם כל הקהל שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה (פסוק יט להלן), התחיל לומר לפנייהם דברי ליצנות: אלמנה אחת הייתה בשכנותי ועמה שתי בנותיה יתומות והיה לה שדה אחת. באה לחרוש, אמר לה משה: 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדו'. באת לזרוע, אמר לה: 'שדך לא תזרע כלאים'. באה לקצור ולעשות ערימה, אמר: הניחו לקט שכחה ופאה. באה לעשות גורן, אמר לה: תני תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני. הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. מה עשתה? עמדה ומכרה את השדה ולקחה (קנתה) שתי כבשות כדי ללבוש גיזותיהן וליהנות מפירותיהן. כיון שילדו, בא אהרן ואמר לה: תני לי את הבכורות, שכך אמר לי הקב"ה כל הפכור אשר יולד בבקרך ובצאנך, הנזכר תקדיש לה' אלהיך". הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הוולדות. הגיע זמן גזיזה וגזזה אותן, אמר לה: תני לי ראשית הגז, שכן אמר הקב"ה 'וראשית גז צאנך תתן לו'. אמרה: אין בי כח לעמוד באיש הזה הריני שוחטתן ואוכלתן. כיון ששחטה, אמר לה: תני לי הזרוע והלחיים והקיבה. אמרה: אפילו אחר ששחטתי אותן לא ניצלתי מידו. ואמרה: הרי הן עלי חרם. אמר לה: כולו שלי הוא, שכך אמר הקב"ה 'כל חרם בישראל לך יהיה'. נטל והלך לו והניחה בוכה, היא עם שתי בנותיה. כדין כולהן עבדין להא ביזתא עלובתא ותולין בהקב"ה (=כך כולם עושים לעלובה זו, ותולים בהקב"ה). אמנם המדרש אינו מתאר את המציאות, שכן לא היו עדיין לבני ישראל שדות וכרמים במדבר (ואולי הוא מכוון לצפוי לעם אחרי הכניסה לארץ). בנוסף, קורח לא טען נגד המתנות לכוהנים, אלא שהבכורות היו ראויים להמשיך לכהן ככוהנים. יחד עם זאת המדרש מראה שקורח טען שמשה לא קיבל מאת ה' צווי על כל מעשיו אלא "בדה מלבו" לפחות חלק מהם, ולכן אין לו סמכות לצוות לעם או להוריד החלטות.

למה משה נפל על פניו? מה פשר התגובה?

כתב הרמב"ן: יש אומרים, כי 'וישמע משה ויפל על פניו', (כדי) לדרוש את השם, לדעת מה לעשות, ואז נאמר לו "פקר וידע..." וגו'. גם הרשב"ם מפרש: "ויפול על פניו" - לתפילה, ושם נאמר לו מה לומר לקרח.

תגובתו של משה ומבחן הקטורת

ויזבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר: בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו, ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. זאת עשו - קחו לכם מחתות, קרח וכל עדתו. ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת לפני ה' מחר, והיה האיש אשר יבחר ה', הוא הקדוש; רב לכם בני לוי. ויאמר משה אל קרח: שמעו נא בני לוי. המעט מקם פי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל, להקריב אתכם אליו, לעבד את עבדת משכן ה' ולעמד לפני העדה

לְשִׁרְתֶּם. וַיִּקְרַב אֶתְּךָ וְאֶת כָּל אֶחָיֶךָ בְּנֵי לֵוִי אֶתְּךָ וּבִקְשִׁיתֶם גַּם כְּהֵנָּה. לָכֵן אַתֶּם וְכָל עֲדֹתְךָ הַנֹּעְדִים עַל ה' - וְאַהֲרֹן, מַה הוּא כִּי תִלְיִנוּ עָלָיו? (במדבר טז, ה-יא)

אם ה"מבחן" שקבע משה היה כדי להראות איזה אדם הוא קדוש ואיזה לא, ("וְהִיָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ"), למה הוא לא אמר רק שקורח ואהרון יביאו קטורת? למה גם ל - 250 האיש?

לפי חלק מהמפרשים, 250 האיש היו בכורות, אשר דרשו שהכהונה, דהיינו העבודה בקודש, תוחזר מבני אהרון, אליהם. לכן היו סבורים שהם ראויים להביא קטורת.

למה המבחן היה בקטורת דווקא?

כותב הרמב"ן: משה מעצמו חשב את המחשבה הזאת ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו. מקרה נדב ואביהוא היה אמור לשמש גם כאות אזהרה לאנשי קורח, אבל הם התעלמו ממנו.

האם קורח דרש שכל הלויים יהיו כוהנים?

לפי הכתוב, הוא דרש שכל הבכורות יחזרו לשמש כוהנים ואולי שהוא ישמש כהן גדול.

הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקַרְא לְדָתָן וְלֵאבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאב, וַיֹּאמְרוּ: לֹא נַעֲלָה. הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתַּרְרָה. אִם לֹא אֵל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הֵבִיאָתָנוּ וַתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שׂדֵה וְכָרֶם, הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקַר - לֹא נַעֲלָה. וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה': אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם; לֹא חָמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי וְלֹא הִרְעַתִּי אֶת אֶחָד מֵהֶם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קִרְח: אַתָּה וְכָל עֲדֹתְךָ הָיוּ לִפְנֵי ה', אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֵר. וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֵתָתוֹ וַנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה', אִישׁ מִחֵתָתוֹ, חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתִים מִחֵתָת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֵתָתוֹ. וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֵתָתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרְח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה. (במדבר טז, יב-יט)

למה משה לא שלח לאון בן פלת גם כן?

מפרש הרמב"ן: יתכן שדתן ואבירם היו נשיאי עדה חשובים מאון בן פלת, ואם הם היו מתרצים אליו, היה און הולך אחר עצתם (ומתרצה גם כן), על כן לא שלח אליו. והנה און לא היה עמהם ולא עם עדת קרח... שכבר חזר בו בעצת אשתו שהצילתו כמאמר רבותינו (סנהדרין קט, ב). בגמרא מובא כי אשתו אמרה לו: שב אתה (ואל תלך עם עדת קורח), ואני אציל אותך! השקתה לו יין והשתכר, והשכיבה אותו בתוך הבית, והיא התיישרה על יד הפתח ופרעה את שערה. כל מי שבא לקרוא לו וראה את אשתו, חזר (מפאת הבושה). בינתיים נבלעה עדת קרח.

האם אין שמץ של אמת בהאשמות דתן ואבירם, עם כל הבוטות שבהן?

לכאורה נכון שמשה הוציא אותם ממצרים ואמר שיביא אותם אל ארץ זבת חלב ודבש, אך האחים דתן ואבירם לא הבינו שהכל תלוי בקיום מצוות ה' וכאשר בני ישראל ממרים את פי ה' כמו בענין המרגלים, איבדו את הזכות להכנס לארץ. בני ישראל גרמו לעצמם את הצרה הזאת.

מה הכוונה "העיני האנשים הָהֵם תִּנְקַר"? – פסוק יד.

פירש רש"י: אפילו אם אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך, לא נעלה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם - כאדם התולה קללתו בחברו, (כביכול מעביר את הקללה מעצמו למישהו אחר). מפרש הרשב"ם: הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקַר - סבור אתה שהאנשים האלה אשר מתרעמים עליך, אין להם עיניים לראות את המכשול הזה? שמארץ מצרים, ארץ טובה, העליתנו, למות במדבר, כי לא השלמת את התנאי שלך להביאנו אל ארץ זבת חלב ודבש, אלא ימותו במדבר באלו 40 שנה – (כאילו לומר "אתה מנסה לעבוד עלינו בעיניים?").

למה משה אומר "לא חמור אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי וְלֹא הִרְעַתִּי אֶת אֶחָד מֵהֶם"? לא האשימו אותו בשחיתות או רישעות, אלא בכשלון כולל במנהיגות.

מפרש הרמב"ן שהכוונה ב"לא חמור אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי", היא: איזה שררה אני משתרר עליהם? כי מעולם לא לקחתי מהם אפילו חמור אחד לעשות צרכי, כדרך המלכים או השרים, כי זה משפט המלוכה, כפי שאמר שמואל הנביא, (שמואל א, ח, טז) "ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו". וחזר ואמר "וְלֹא הִרְעַתִּי אֶת אֶחָד מֵהֶם", לשים אותו במרכבתי ובמלאכתי כאשר יאות למלך, או להטות דינו ולבזות את כבודו. הוא כלל את כל הרעות כולן - כלומר שהוא לא הטיל על בני ישראל שררה של מלך.

איום ה' לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרן

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: הַבְּדִלוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת, וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרֹגֵעַ. וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר - הָאִישׁ אֶחָד יִחַטָּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף? (במדבר טז, כ-כב)

הָאִישׁ אֶחָד יִחַטָּא - אם רק קורח חטא, איך אפשר להבין את דברי ה' שיכלה את כל העדה? מה זה "כָּל הָעֵדָה", עדת קורח או כל בני ישראל?

לפי הרמב"ן, "כָּל הָעֵדָה" היא כל אלה שהלכו אחרי קורח. לשאלה למה ה' רצה להעניש את כולם, מסביר הרמב"ן: הטעם, כי מתחילה היה לב העם אחרי משה ואהרן, וכאשר לקחו קורח ועדתו איש מחתתו ושמו עליהם קטורת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, וייטב הדבר בעיניהם ונקהלו כולם לראות, אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם. וזה טעם "וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (פסוק יט). והנה התחייבו כליה (השמדה), שהרהרו אחרי משה רבם, כמהרהרים אחרי השכינה ומוותרים על נבואת הנביא והיו חייבים מיתה בידי שמים, (אך לא מיתה פיזית). ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שלא חטאו במעשה אלא קרח בלבד, והוא הגורם והוא המפתח אותם, וראוי הוא שימות לבדו, לפרסם ולהודיע עונשו לרבים. יוצא שעיקר האשמה מוטלת על קורח, (אשר חטא והחטיא אחרים), אך גם חלק מהעם שתמך בו היה אשם.

אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטזים; האם העונש היה צודק?

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר: הֲעֵלֹי מִסְבִּיב לְמִשְׁכַּן קֶרַח דָּתָן וְאֲבִירָם. וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיִּלָּךְ אֶל דָּתָן וְאֲבִירָם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּדְבֹר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר: סוּרוּ נָא מֵעַל אֲהֲלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֵל תִּגְעֻוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם, פֶּן תִּסְפּוּ בְּכָל חַטְאֹתֵם. וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן קֶרַח דָּתָן וְאֲבִירָם מִסְבִּיב, וַדָּתָן וְאֲבִירָם יָצְאוּ נֹצְבִים פֶּתַח אֹהֶל יָהוָה, וַיִּנְשִׂיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְבִּי. אִם כָּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה וּפְקַדְתָּ כָּל הָאָדָם יִפְקַד עֲלֵיהֶם - לֹא ה' שְׁלַחְנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצַתָּהּ הָאָדָמָה אֵת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה, וַיִּדְעַתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת ה'. (במדבר טז, כג-ל)

לפי פסוק כח, בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי... כמה האשימו קורח, דתן ואבירם את משה?

רש"י מפרש, מדובר במנויים של משה: "לעשות את כל המעשים האלה", שעשיתי על פי הדבור, לתת לאהרון כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי. הם האשימו אותו בנפוטיזם – כאילו שהוא החליט בעצמו על המנויים, תוך העדפת בני משפחתו, ולא נצטווה על כך מפי ה'. לפי הרמב"ן הם האשימו אותו בכשל מנהיגותי מאז יציאת מצרים.

האם נפוטיזם תמיד שלילי?

מקור המילה נפוטיזם, בלטינית של ימי הביניים, שם שימש המונח קרדינל - אחייך (cardinalis nepos = nepos = אחיין), לציון קרדינל שקודם למשרתו על ידי אפיפיור שהוא דודו או, בהכללה, קרוב משפחתו. מקובל לומר שנפוטיזם הוא תופעה שלילית כי הוא מהווה אפליה בוטה לטובת בני משפחת השליט במדינה או השולט בארגון, פגיעה בעקרון מתן הזדמנויות שוות, וברוב המדינות הדמוקרטיות הוא אסור ע"פ החוק. עם זאת, בחברות פרטיות ועסקיות הוא איננו נדיר. דוגמה לנפוטיזם בפוליטיקה היא מינויו של רוברט קנדי, אחיו של הנשיא ג'ון, לתובע הכללי של ארצות הברית, בשנת 1960. יש הטוענים שבחירת השופטים בישראל נגועה בנפוטיזם, כאשר בני משפחה של שופטים מכהנים נבחרו או קודמו ע"י עמיתיהם, באופן הדדי. יתכן שנפוטיזם לפעמים מביא ליתר הרמוניה ולפחות חיכוכים בניהול, אך לא תמיד וחוז' מזה, להיעדר ביקורת וצייתנות יתרה, ואז הם שליליים לארגון. בכנסיה הקתולית ובמשטרים מלוכנים של ימי קדם, הדבר היה מקובל בהחלט. במקרה שלנו, המנויים נעשו ע"פ ה', כנראה לפי מדת ראת השמים או הקדושה של המתמנים.

איך משה יכול היה לדעת שהאדמה תפתח את פיה מתחת לאוהלו של קורח? הוא לקח סיכון עצום, שכן אם לא היתה נפתחת האדמה, היה יוצא שהוא איננו נביא אמת.

מפרש הרשב"ם לפסוק ד: וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו - לתפילה, ושם נאמר לו מה לומר לקורח, (למרות שהתורה לא מסרה את דברי ה'), או שנחתה עליו רוח הקודש ולכן ידע מה צפוי.

למה הגיע לחוטאים ולמשפחתם להיבלע חיים באדמה?

מפרש הרמב"ן: אם כמות פל האדם ימתון אלה - הנה גם רבים בעם אמרו לו פעמים רבות "למה העליטנו ממצרים", אבל היה העונש על אלה יותר מכל האדם, באמרם (פסוק יג) "כִּי תִשְׁתַּרְרַר עֲלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרְרָר" - כי עשו שתי רעות, בזו לכבוד הרב, וכפרו בכל מעשה ה' אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני שנאמר בו "וְגַם כָּךְ יִצְמִינוּ לְעוֹלָם", (כפרו באמיתות נבואת משה) (שמות יט, ט), ואמרו שאינו ראוי להשתרר עליהם ולא בא להם על ידו רק רע, ומפני זה נאמר

(פסוק טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד. וגם קורח אמר (פסוק ג) "ומדוע תתנשאו", ועל כן נבלע אוהלו עמהם.

וזה טעם של דברי משה, "לא ה' שָׁלַחְנִי", (טענת קורח) שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים, כטעם "לְכָל הָאֲתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (דברים לד, יא), "וְזֶה לְךָ הָאוֹת פִּי אֲנֹכִי שָׁלַחְתִּיךָ" (במעמד הסנה - שמות ג, יב). וכן "פִּי ה' שָׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה", (פסוק כח), המעשים אשר ראיתם בעיניכם. ואין טעם "כָּל הַמַּעֲשִׂים", רק להחלפת הבכורים בלויים וכהונת אהרון כדברי המפרשים, אלא לכלל המעשים אשר עשה משה לעיני כל ישראל, כמו שפירשתי.

פתיחת האדמה את פיה, מיד לאחר דברי משה, מוכיחה את הקשר הישיר שבין משה לבורא עולם, בניגוד לטענת קורח, שבדה את המינויים מלבו.

איך האדמה בלעה את קורח ועדתו ; 250 מקריבי הקטורת נשרפים

וַיְהִי כַכֹּלְתוֹ לְזַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. וַתִּפְתַּח הָאֲרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הַרְכוּשׁ. וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה, וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאֲרֶץ, וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֶל. וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵיהֶם נָסוּ לְקֵלָם, פִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעֲנוּ הָאֲרֶץ. וְאִשׁ יִצְאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֶת הַחַמְשִׁים וּמְאֹתָיִם אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֶּטֶרֶת. (במדבר טז, לא-לה)

איך האדמה יכלה פתאום להיפתח ולבלוע אנשים? האם מאז זה קרה?

יתכן שמדובר בבולען או מאר, אולי מלווה ברעידת אדמה קלה, (כפירוש האבן עזרא), אשר גרמה לכך שהבור שנפער התכסה שוב, לאחר שבלע את קורח ורעיו. התופעה קיימת מאז בריאת העולם, אך כנראה שער אז לא נבלע אדם בבולען, ועל כן הוא נקרא "בריאה". הנס הוא בכך שהבולען, או כדומה, נפתח בדיוק אחרי שמשה סיים את אזהרתו, ובדיוק מתחת למשכן קורח, דתן ואבירם. פי הארץ הוא אחד מעשרת הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, ע"פ מסכת אבות, פרק ה, משנה ו, כמוסבר להלן. הם עשרה חפצים או תופעות שעל פי חז"ל במשנה, נבראו ברגע האחרון של סיום בריאת העולם, בערב שבת בראשית לפני שנשלמה הבריאה. בכל אחד מהעשרה יש משהו נסי.

הנוסח המקובל במסכת אבות הוא:

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות. ויש אומרים, אף המזיקין, וקבורתו של משה, ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים, אף צבת בצבת עשויה.

לפי פרשנותו של רבי עובדיה ברטנורה, (1445 איטליה – 1515 ירושלים), עשרת הדברים הם: "פי הארץ" - לבלוע את קורח ועדתו: ופי הבאר - בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות: פי האתון - בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם: והקשת - לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמן - שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה - שנעשו בו האותות. והשמיר - כמין תולעת, ברייתו כשעורה. כשהיו מראים (שמים) אותו על אבני המקדש הרשומות בדיו, הן נבקעות מאליהן. ובו פיתחו אבני האפוד והחושן, דכתיב בהו "במלואותם": הכתב - צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: והמכתב - שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: והלוחות - של סנפרינון היו, אורכן ששה טפחים, ורוחבן ששה, ועוביין שלשה. כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין: אף המזיקין - אלו השדים, שלאחר שברא הקדוש ברוך הוא אדם וחוה היה מתעסק בבריאתן: ואילו של אברהם אבינו - נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת העקידה: אף צבת בצבת עשויה - הצבת אינה יכולה להיעשות אלא ע"י צבת אחרת, וראשונה מי עשאה? על כרחך מאליה נעשית בידי שמים, ונבראת בין השמשות. וזה נדחה בגמרא בפרק "מקום שנהגו" (פסחים דף נ"ד), ואמרו, אפשר שהצבת הראשונה נעשתה בדפוס, שהתיכו הנחושת באש והציקוהו בתוך הדפוס ונעשתה הצבת מיד.

רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי, מאמר שלישי, טען כי מאמר זה מנסה לתאם בין חכמת הטבע לבין אמונת התורה בכך "שגם שנויי הנוהג, מקורם בטבע, כי כך הותנה עליהם ברצון הקדמון, וכך הוסכם עליהם מששת ימי בראשית".

באופן דומה כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, ש"כל הנסים טבעם הושם כבר בבריאה או בסופה כמו אלו העשרה או בימי הבריאה עצמה, כמו קריעת ים סוף ביום השני לבריאה, שבו נחלקו המים, ועמידת השמש ליהושע ביום הרביעי, שבו נברא אור השמש.

ובדומה לכך, גם לפי רבינו בחיי מאמר זה של חז"ל, בא לתמוך בדעה, כי מאז ששת ימי בראשית אין שום שינוי בבריאה, וכל הנסים והנפלאות שנעשו לאחר מכן כבר הוכללו בטבע העולם. לכן אין בדבר משום יציאה מגדר הטבע.

מקור: ויקיפדיה, עשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות

מהו בולען?

בולען הוא שקע הנפער באופן פתאומי בקרקע בתהליך טבעי. בולענים הם תופעה אופיינית לנוף הקארסטי בו חללים נוצרים בתהליך איטי כתוצאה מהמסת שכבות של גיר או מלח באזור ים המלח. בולענים מסוג אחר נוצרים באזורי חוף כתוצאה מהמסה של שכבת מלח מתחת לפני הקרקע, תהליך שלוקח זמן קצר, יחסית להיווצרות בולענים קארסטיים.

בולענים נפוצים, בין השאר, בסביבות ים המלח, בחלק הצפוני של האגם. הבולענים מהווים סכנה בשל הפתאומיות בה הם נפערים ובשל גודלם: הגדול ביותר שנמדד עד כה, עומקו מגיע ל - 11

מטר והיקפו 25 מטר. עד היום דווח על ארבעה מקרי נפילה לבולענים. מספרם של הבולענים היום עומד על כ- 1,200 (כולל בורות קטנים) ומספרם גדל בקצב של כמה עשרות בשנה. בשנת 1979 נפער בולען גדול ממדים במושב עזריה שבשפלה, שקוטרו 8 מטרים ועומקו כ- 24 מטרים. הבולען נחקר, אך הגאולוגים לא הגיעו למסקנה באשר למקורו, ובשל חשש לחיי אדם נסתם הבולען בעזרת עפר שנחפר בישוב סמוך שהקים בריכת שחיה. כעבור 22 שנים נפער הבולען מחדש ונסתם. (ויקיפדיה, בולען).

אם נאמר שפרשת קורח ארעה אחרי חטא המרגלים, הרי שבני ישראל היו בקדש ברנע, אזור עם שפע מעיינות, שתיתכן בו תופעת הבולען.

בולען בחוף הצפוני של ים המלח

he.wikipedia.org/wiki/Bolan04.JPG

Creative Commons ורשיון GFDL, GNU Free Documentation License

מהו מאר?

המאר נוצר על ידי התפרצות פריאטית, התפרצות שמקורה געשי והיא בעלת עוצמה רבה, ומתרחשת כאשר מי תהום באים במגע עם לבה או מאגמה לוהטת והופכים לקיטור דחוס. ההתפרצות מאופיינת בנחשולים של חומר פירוקלסטי, בעיקר טוף, אך גם שברי סלע מקוריים שהיו באזור ההתפרצות.

ויקיפדיה, מאר_(גאולוגיה)

צילום: R. Entov

בריכת רם ברמת הגולן, אשר כנראה נוצרה ממאר.

[commons.wikimedia.org/wiki/File: Brechat_ram_mt_hermon.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brechat_ram_mt_hermon.JPG)

איזו אש יצאה ואכלה את ה – 250 איש?

יתכן שהאש יצאה בצורת ברק, כמו גם אצל נדב ואביהוא.

מי דומים לקורח היום?

כל מי שכופר בכך שהתורה ניתנה ע"י האל למשה וטוען שהתורה ומצוותיה הן יצירות אנושיות גרידא ולכן אינן מחייבות אותנו. לצערנו "עדת קורח" קיימת בהחלט גם היום.

סיכום פרק טז

הפרק מתאר את ניצול קורח, דתן ואבירם את המשבר והתסכול העמוק שנקלע אליהם דור יוצאי מצרים, אשר נגזר עליו לנדוד במדבר כמעט 40 שנה ובסוף לא להכנס לארץ המובטחת. המרי מתבטא בקביעה שמשה אינו מנהיג את העם ומעביר אליו תורה ומצוות ע"פ ה', אלא בודה לפחות חלק מהדברים מלבנו. הדבר מהווה כפירה בעקרון היסודי של אמונה בתורת משה מן השמים. כעונש למרי, קורח, דתן ואבירם נבלעו עם רוב משפחתם ורכושם באדמה, ונשרפו 250 מראשי בני ישראל, כנראה בכורות שדרשו שתפקיד הכהונה או הלוייה יוחזר אליהם, אחרי שהקריבו קטורת, בדומה לנדב ואביהוא.

לצערנו, טענת קורח, שהתורה, לפחות בחלקה, היא המצאה אנושית, היא נחלת רבים גם היום, והיא למעשה הופכת את התורה לספר לא מחייב ולא רלוונטי. מי שמאמין שהעובדות המתוארות בתורה אכן ארעו, מקבלים, ע"י העונש של קורח ועדתו, חיזוק לאמונה בנבואת משה.

פרק יז - מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה; המגפה נעצרת דווקא ע"י הקטורת; המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון

מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: אָמַר אֶל אֱלֻעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַת מִבֵּין הַשְּׂרָפָה וְאֶת הָאִשׁ זָרָה הִלָּאָה, פִּי קִדְּשׁוּ. אֵת מִזְבְּחוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֹׁתֵם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים, צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ, פִּי הַקְּרִיבִים לִפְנֵי ה' וַיִּקְדְּשׁוּ, וַיְהִי לְאוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּקַּח אֱלֻעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מִזְבְּחוֹת הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרָפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ. זָכְרוּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אֶהֱרֹן הוּא, לְהִקְטִיר קִטְרֶת לִפְנֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה כִּקְרַח וְכַעֲזָתוֹ, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ.

וַיִּלְנוּ כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּזְבְּחַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: אַתֶּם הִמַּתֶּם אֶת עַם ה'. וַיְהִי בַהֲקֵהֶל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיִּפְּנוּ אֶל אֱהֵל מוֹעֵד וַהֲנִיחָה כִּסְהוּ הָעֵנָן וַיִּרְא כְּבוֹד ה'. וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן אֶל פְּנֵי אֱהֵל מוֹעֵד. (במדבר יז, א-ח)

איך אפשר להבין את טענת העם שמשה ואהרון המיתו את עם ה' ? הרי כל כך ברור שזה עונש של ה' מגבוה? על מה זה מצביע?

מפרש הרמב"ן: אַתֶּם הִמַּתֶּם אֶת עַם ה' - אמר אונקלוס, "אתון גרמתון דמית עמא דה' ", כלומר שמשה ואהרון גרמו לכך ש - 250 האיש יישרפו. הכוונה, שהאשימו אותם על שנתנו את העצה הזאת להקטיר קטורת זרה לפני ה', ביודעם שהמקריבים אותם יישרפו. הם טענו כי ה' לא אמר למשה שהעדה תקריב את הקטורת הזאת, ומשה לא אמר זאת לישראל בשם ה', אלא שמשה ואהרון נתנו על דעת עצמם את העצה הזאת, מה שגרם למות 250 האיש. **הטענה שיכלו לתת אות ומופת אחר, ע"י המטה או זולתו.**

מוסיף הרמב"ן שטענו: במה זה משמש ראייה לכך ששבט לוי נבחר ושאהרון נבחר לכהן גדול? יתכן שבתפלתם או בחכמתם, שרפו את המקריבים. וכן נראה שלא האמינו שקיימת בשריפה משום ראייה, בכך שאמר ה' למשה אחרי כן (פסוק יז, כ) "דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה וגו' והיה האיש אשר אבחר בו, מטהו יפרח והשכותי מעלי וגו'". הם עדיין לא האמינו שנבחרו הלויים ע"י ה' ושהוחלפו הבכורות בהם, אלא חשבו שמשה ואהרון גרמו לשריפה, או שהגיע העונש בגלל הקרבת קטורת אשר היה אסור להם להביא. לעומת זאת, הקטורת של אהרון היתה קטורת הבוקר התמידית והמותרת.

התלונה היתה רק על השריפה, לא על הבליעה, כי השם אמר למשה "הֲעֵלוּ, מִסְבִּיב לְמִשְׁפַּן קִרְחַת, דָּתָן וְאָבִירָם", כך שמשה הזהיר את ישראל בשם ה'.

והנכון בעיני, מוסיף הרמב"ן, שהעם האמין עתה בכהונת אהרן שכבר יצאה אש מלפני ה' ואכלה את קרבנותיו, אבל רצו שהבכורות יהיו משרתי המשכן במקום הלויים, ולא רצו בחלופין שעשו בהם כי רצו שיהיה לכל השבטים חלק בעבודת בית ה'. ולפי זה התלוננו, "אתם המיתם אותם", שנתתם העצה הזאת שיקריבו הבכורות קטורת ככהנים, והם היו ראויים לעבודת הלויים (בלבד), וזה טעם פרח מטה אהרן לבית לוי (פרק יז, פסוק כג להלן), המהווה הוכחה לכך ששבט לוי כולו נבחר לשרת בקודש, במקום הבכורות.

לפי פירוש זה, העם לא כפר בכך שהשריפה באה מגבוה, אלא על כך שהמבחן שנקבע היה בקטורת דווקא, ושמי שמקריב אש זרה נענש בשריפה. אין ספק שהתלונה מופרכת, שכן עדת קורח קבלה את המבחן בדעה צלולה כאשר היו משוכנעים שהצדק עמם, שהם ראויים להקריב קטורת, ולכן לא יאונה להם כל רע. בנוסף, יכלו לדעת ממות נדב ואביהוא שמי המקריב קטורת זרה, כשהוא אינו מוסמך לכך ולא עושה את זה במסגרת מצוות הקרבת הקטורת במשכן, דינו שריפה ע"י ה'.

המגפה נעצרת דווקא ע"י הקטורת

וידבר ה' אל משה לאמר: הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם פגנע, ויפלו על פניהם. ויאמר משה אל אהרן: קח את המתה ותן עליה אש מעל המזבח, ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם, כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף. ויקח אהרן פאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל, והנה החל הנגף בעם, וימן את הקטרת וכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים, ותעצר המגפה. ויהיו המתים במגפה, ארבעה עשר אלה ושבע מאות, מלבד המתים על דבר קרח. וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד, והמגפה נעצרה. (במדבר יז, ט-טו)

איך הקטורת ומיקומה יכולים לכפר על עוונות? הרי היא גרמה למגפה? האם קביעת חיים ומוות ע"י המיקום המקרי של אדם, היא צודקת ועל מה זה מצביע?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש במדבר רבה: למה (נעשה שימוש רווקא) בקטורת? תשובה: לפי שהיו ישראל מליזין (משמיצים) ומרננים אחר הקטורת, לומר שסם המוות היא. על ידה מתו נדב ואביהוא ועל ידה נשרפו חמישים ומאתים איש. אמר הקב"ה תראו שהיא עוצרת מגפה, והחטא הוא הממית.

רש"י פירש בפסוק יא, "כשניתנת רשות למשחית, אז אינו מבחין בין (אדם) טוב לרע ועל מה שמוסיף (המשחית) משלו, יש תיקון בקטורת, אבל מה שגוזר הקב"ה בהדיא (ישירות), אין חכמה ואין תבונה".

לכן, אם "צדיק" נהרג באסון טבע ו"רשע" ניצל ממנו, נוכל לומר שבני אנוש אינם יכולים לדעת כמה זכויות וכמה חובות יש לכל אחד, ובכל מקרה, הצדק יעשה בחשבונות שמים, בעולם הבא.

מה המשמעות "כשניתנת רשות למשחית אז אינו מבחין בין טוב לרע"?

נוכל אולי לומר כי בעת אסון המוני כגון רעידת אדמה, מגפה, מלחמה, או תאונת מטוס, אין הבחנה בין צדיק לרשע וכל מי שנמצא באותו מקום או אירוע עלול להיפגע. ידוע שהצורך אדולף היטלר, יש"ו, ניצל כמה פעמים ב"נס" ממוות, בעת שירותו בצבא גרמניה במלחמת העולם הראשונה וראה בכך אות שהוא נועד לגדולות. העובדה שאהרון עמד "בין המתיים ובין החיים", ללא קשר להיותם צדיקים או רשעים, מוכיחה היטב את הנקודה.

המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אב מאת כל נשיאיהם לבית אבתם, שנים עשר מטות, איש את שמו תכתב על מטהו. ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי, כי מטה אחד לראש בית אבותם. והנחתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה. והיה האיש אשר אבחר בו, מטהו יפרח, והשפתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם. וידבר משה אל בני ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה לנשיא אחד מטה לנשיא אחד לבית אבתם שנים עשר מטות, ומטה אהרן בתוך מטותם. וינח משה את המטות לפני ה' באהל העדות. ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצא ציץ ויגמל שקדים. ויצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש מטהו.

ויאמר ה' אל משה: השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי, ולא ימותו. ויעש משה כאשר צוה ה' אתו פן עשה. (במדבר יז, טז-כו)

למה היה צורך באות נוספת לבחירת אהרון?

הרמב"ן מפרש שפריחת המטה היא אות לבחירת שבט לוי לעבודת הקודש. "אין המטה הזה אות (אלא) רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרון שתהיה לו הכהונה. והנכון, "למשמרת לאות", על שבט לוי תמורת הבכורות, כי השריפה (היתה) אות על הכהונה והפרח על הלוייה. וזה טעם "פרח מטה אהרן לבית לוי", (פסוק כג), כי לכל בית לוי פרח ובזכותם.

ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר: הן גוענו, אבדנו, פלנו אבדנו. כל הקרב הקרב אל משפן ה' ימות - האם תמנו לגוע. (במדבר יז, כז-כח)

מה היתה תלונת בני ישראל עכשיו? האם לא הוזהרו כבר קודם שלא להכנס לאוהל מועד?

פירש רש"י: פל הקרב הקרב וגו' - אין אנו יכולים להיות זהירים בכך. כולנו רשאים להכנס לחצר אהל מועד ואחד שיתקרב יותר מחברו ויכנס לתוך אהל מועד ימות. למרות שכבר הוזהרו ש"הזר הקרב יומת", שנאמר: "וְהַחֲנִיִּים לְפָנַי הַמִּשְׁפָּן קְדָמָה לְפָנַי אֵהָל מוֹעֵד מִזְרְחָהּ, מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם, שְׂמֹרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ, לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְהָזֵר הַקָּרֵב יוּמָת", (במדבר ג, לח), הם חששו לעבור בטעות את התחום המותר לכניסה ולהיענש במוות.

סיכום פרק יז

בפרק דנו בעיקר בהמשך התלונה הבלתי נתפסת של בני ישראל, אחרי האירועים המדהימים של בליעת קורח ועדתו ושריפת 250 מקריבי הקטורת, כאילו שמשה ואהרן הם אחראים למותם. הבאנו את הסברו של הרמב"ן, שלמעשה הטענה היתה שמשה אשם בכך שקבע על דעת עצמו את מבחן הראויים לשמש כוהנים, ע"י הקטורת (הקטלנית) דווקא, ולא באמצעי אחר. כמובן שהטענה מופרכת, שכן אף אחד לא הכריח את עדת קורח להסכים למבחן הקטורת, הסכנה היתה ברורה (מהמקרה של נדב ואביהוא), והטוענים יכלו עדיין לוותר. ראינו שלאחר שפרצה מגפה כתוצאה מהמשך כפירת העם באמינות משה, ההצלה נעשתה דווקא ע"י הקטורת, כפי שרש"י מביא, כדי להראות שלא הקטורת ממיתה, אלא החטא.

פרק יח - חובת השמירה על המשכן ע"י הלויים כהגנה על בני ישראל; מתנות הכהונה; מתנת המעשר ראשון ללויים, כפיצוי על אי קבלת נחלה ובתמורה לעבודתם במשכן

חובת השמירה על המשכן כהגנה על בני ישראל

ויאמר ה' אל אהרן: אֲתָהּ וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ, תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאֲתָהּ וּבְנֵיךָ אִתָּךְ תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן כְּהֻנַּתְכֶם. וְגַם אֶת אֲחֵיךָ מִטָּה לֹי שִׁבַט אֲבִיךָ, הִקְרַב אִתָּךְ וַיִּלְווּ עֲלֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ וְאֲתָהּ וּבְנֵיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת. וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל, אֲךָ אֵל כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמְתוּ, גַּם הֵם גַּם אִתָּם. וַיִּלְווּ עֲלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל, וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם. וְשָׁמְרְתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּים מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֶם מִתְּנָה, נְתַנִּים לָהֶם, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְאֲתָהּ וּבְנֵיךָ אִתָּךְ תִּשָּׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דָּבָר הַמִּזְבֵּחַ וְלַמִּבֵּית לַפְּרִכָּת, וְעַבְדְּתֶם עֲבֹדַת מִתְּנָה אִתָּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, וְהִזָּר הִקְרַב יוֹמָת. (במדבר יח, א-ז)

הלויים כבר ניתנו כמשרתים בקודש. למה התורה חוזרת על זה כאן? מה זה "עון כְּהֻנַּתְכֶם"?

רש"י מסביר שיש כאן משום תשובה לתלונת בני ישראל שכל אחד יכול להכנס בטעות לאוהל מוועד: "אֲתָהּ וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ", הם בני קהת אבי עמרם, "תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ" - עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם, הוא האוהל והארון והשולחן וכלי הקודש. אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא לנגוע. "וְאֲתָהּ וּבְנֵיךָ" - הכוהנים, "תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן כְּהֻנַּתְכֶם", שאינה מסורה ללויים, ותזהירו את הלויים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם. לכן החידוש כאן הוא תפקידי הכוהנים והלויים כשומרים על הקודש, כדי שזרים לא ייפגעו.

מתנות הכהונה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֹהֲרֹן: וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי, לְכָל קֹדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה, וּלְבִנְיָךְ לַחֵק עוֹלָם. זֶה יִהְיֶה לָךְ מִקְדָּשׁ הַקֹּדְשִׁים מִן הָאֵשׁ, כָּל קֶרֶבְנָם לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חֲסֻאָתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יִשְׁיבוּ לִי, קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים לָךְ הוּא וּלְבִנְיָךְ. בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ, קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָךְ. וְזֶה לָךְ תְּרוּמַת מִתְּנָם לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לָךְ נֹתְתִים וּלְבִנְיָךְ וּלְבִנְתֶיךָ לַחֵק עוֹלָם, כָּל טְהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ. כָּל חֶלֶב יִצְהָר וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לָהֶם, לָךְ נֹתְתִים. בְּכֹרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ

אֲשֶׁר יָבִיאוּ לָהּ, לָךְ יִהְיֶה, כָּל טְהוֹר בְּבִיתְךָ יֵאָכְלוּ. כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶה. כָּל פֶּטֶר
 רָחֵם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה, יִהְיֶה לָךְ, אֲךָ פְּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם
 וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִפְדֶּה. וּפְדוּיוֹ מִכֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה, בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים
 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, עֲשָׂרִים גֵּרָה הוּא. אֲךָ בְּכוֹר שׂוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ
 הֵם, אֵת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת חֲלָבָם תִּקְטִיר אֵשָׁה לְרִיחַ גִּיחַח לָהּ. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ,
 כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׂוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה. כָּל תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָהּ
 נִתְתִּי לָךְ וּלְבְנֶיךָ וּלְבָנֹתֶיךָ אִתָּךְ לְחֶק עוֹלָם, בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אִתָּךְ.
 וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן: בְּאֲרָצָם לֹא תִנָּחַל וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם, אֲנִי חֶלְקֶךָ וְנִחַלְתָּךְ בְּתוֹךְ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יח, ח-כ)

נִתְתִּי לָךְ אֵת מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמָתִי - מה זה "מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמָתִי"

לפי רש"י, הכוונה ל - 24 מתנות כהונה. חז"ל מנו, (ע"פ פסוקי התורה), 24 מתנות כהונה, וחילקו
 אותן על פי מקום החיוב באכילה או בנתינה - 10 במקדש, 4 בירושלים, ו - 10 בגבולין (מחוץ
 לירושלים). ישנן שיטות חלוקה אחרות, אך כולן שומרות על המספר 24.

מתנות הנאכלות ע"י הכוהנים בתוך בית המקדש

1. חלקים מסוימים מקרבן חטאת, שעיקרו מוקרב על המזבח.
2. חלקים מסוימים מקרבן אשם, שעיקרו מוקרב על המזבח.
3. חלקים מסוימים מן זבחי שלמי ציבור, (קרבן שלמים של ציבור).
4. הנשאר מקרבן העומר, המובא בתחילת ספירת העומר.
5. שיירי קרבן מנחה של אדם מישראל שאיננו כהן, שכן מנחה של כהן אינה נאכלת אלא כולה
 נשרפת כליל.
6. קרבן שתי הלחם של חג השבועות.
7. לחם הפנים המוחלף מדי שבת על השולחן שבתוך ההיכל במקדש.
8. לוג שמן שהמצורע מביא עם הקורבנות שלו.
9. חטאת העוֹף
10. אשם תלוי

מתנות שנאכלות רק בירושלים

1. בכור של בהמה טהורה.
2. ביכורים של פירות משבעת המינים.
3. "עורות קדשים" – הכוהנים יכולים להשתמש בעור בהמות קדשי קדשים שהוקרבו על המזבח.

4. המורם מקרבן תודה ואיל נזיר (חזה ושוק של קרבן תודה וחזה ושוק של קרבן האיל שמקריב הנזיר בסיום ימי נזירותו).

מתנות הניתנות בגבולין - (מחוץ לירושלים)

1. תרומה גדולה
 2. תרומת מעשר
 3. חלה
 4. ראשית הגז - חלק מכובד מצמר גזיזת כבשים.
 5. שדה אחוזה - שדה שאדם מקדיש ואינו פודה אותו לפני היובל.
 6. זרוע, לחיים וקיבה של כל בהמת חולין שאיננה קודש. נקראות גם סתם "מתנות".
 7. פדיון הבן – 5 שקלים.
 8. פדיון פטר חמור - כבש הניתן לכהן תמורת חמור שהוא בכור לאמו האתון.
 9. חרמים - דברים שאדם מחריס, ניתנים לכהן
 10. גזל הגר - דבר שאדם גזל ומוחזר עתה לאחר שהנגזל מת ואין לו יורשים. הגזלה מועברת לכהן.
- כיום לא ניתן לתת את כל מתנות הכהונה. חלק מן המתנות היה קשור ישירות לבית המקדש (כגון חלקים מן הקרבנות). מתנות אחרות אסורות לאכילה בטומאה (למשל תרומה וחלה) וכיום כולנו, גם הכוהנים, נחשבים טמאי מתים.

בימינו, אף על פי שבית המקדש אינו בנוי, יש חובה לתת חלק ממתנות הכהונה אל הכוהנים. פדיון הבן נוהג גם היום.

זרוע לחיים וקיבה של בקר וצאן, נוהג גם היום. (המצווה חלה על השוחט בהמה השייכת לישראל. יחד עם זאת, ההקפדה על נתינת זרוע לחיים וקיבה לכוהנים הלכה והתמעטה, החל מתקופת התלמוד ועד ימינו בכל תפוצות ישראל, ורק מעט בתי משחטיים והאטליזים מקפידים לתת את החלקים האלה לכוהנים).

פדיון פטר חמור הינה מצווה די נדירה, מכיוון שאין אנשים רבים המגדלים חמורים. על כן, מדי פעם מתארגנת קבוצה של חובבי מצווה הקונים ביחד אתון שעדיין לא ילדה על מנת לזכות לקיים את המצווה בוולד. הקבוצה מקפידה שלא לצרף כוהנים ולויים שכן אם יש כהן או לוי בשותפות, העיר הנולד פטור מפדיון. הפדיון נעשה לעתים בטקס רב רושם כאשר החמור מקושט בזרי פרחים ונפדה בשה. את השה נותנים לכהן, אשר יכול לעשות בו מה שרוצה.

לעומת פדיון פטר חמור, אדם שמגדל בהמות טהורות, בקר, כבשים או עיזים מקפיד לשתף אתו גויי בבעלות על הבהמה העומדת להמליט, כדי להיפטר ממצוות בכור בהמה טהורה. זאת מכיוון שבזמן בית המקדש הבכור חייב להיות מוקרב בבית המקדש ע"י הכהן, ואינו נפטר מכך אלא אם נופל בו מום, בלי כוונה. גם כשאין בית מקדש, בעיקרון על הישראל או הלוי לתת את הבכור

לכהן, אך כדי לחסוך מהכהן את טרחת הטיפול בבכור, כל עוד לא נפל בו מום, ולפעמים עד מותו של הבכור, נוהגים לשתף גוי, דבר שמפקיע את הבכור מקדושתו ומדין בכור. תרומת מעשר מופרשת אך אינה ניתנת להאכל מכיוון שכולנו טמאי מתים, כולל הכוהנים, ואין אפשרות לאכלה בטהרה. על כן התרומה נזרקה. כאשר מדובר בכמויות גדולות, ניתן לתת את תרומת המעשר לאכילה לבהמה של כהן. על כן נוהגים למכור את החיות שבגני חיות לכוהנים ולתת לבהמות ששם לאכול את תרומת המעשר. את התרומה והחלה מפרישים בכמות מינימלית ומצניעים בפח האשפה באופן מכובד. ישנם מקומות בחוץ לארץ בהם נותנים לכהן קטן לאכול את החלה. כאשר מדובר בתרומה משמן זית, יש הנוהגים לתת את השמן לכוהנים כשמן להדלקה, ויש המסתייגים מכך בשל טענת כהן מבורר, שקיים ספק בייחוסו ככהן. המקור: ויקיפדיה, מתנות_כהונה.

איך מפרישים היום תרומות ומעשרות?

בזמן הזה, מפרישים תרומות ומעשרות, אך לא נותנים אותם לכוהנים וללויים כדין המקורי, וזאת מכמה סיבות:

1. אף אם נמצא כהן מיוחס, ההלכה כיום היא שכולם נחשבים טמאי מת מספק, ומאחר שאין כיום אפר פרה אדומה, אין אפשרות להיטהר.
2. אכילת מעשר שני מותנית בקיום בית המקדש.

לפיכך, הנוהג כיום הוא שהתרומה ותרומת המעשר, שאסורות באכילה ובעלות קדושה, מוצנעות בצורה מכובדת (בדרך כלל על ידי הנחתן בשתי שקיות בפח הזבל).

מעשר ראשון, אשר אינו בעל קדושה, ואינו ניתן ללוי, על פי הכלל ההלכתי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר, על הלוי להביא הוכחות לכך שהוא אכן לוי. המעשר עובר לבעל הפירות והוא רשאי לאכלם לאחר שהופרשה מהן תרומת מעשר (מעשר מתוך המעשר = אחוז אחד מסך הפירות).

מעשר שני, שאינו נוהג בשנה השלישית והששית של מחזור שבע השנים, "מחולל" על גבי מטבע. בשונה מ"פדיה" שנהגה בזמן המקדש, הערך של המטבע שעליו מחללים את התבואה יכול להיות קטן ביותר. לאחר החילול, הקדושה למעשה "עוברת" מהפירות אל המטבע, והפירות מותרים באכילה, אך יש לנהוג במטבע בקדושה.

מקור: ויקיפדיה, תרומות_ומעשרות.

סדר הפרשת תרומות ומעשרות: כל גידולי קרקע הגדלים בארץ ישראל בבעלות יהודי, חייבים בתרומות ומעשרות, וכל גידול קרקע שאינו ידוע אם הופרשו ממנו תרומות ומעשרות או לא, הרי הוא בחזקת "דמאי", וחייבים להפריש ממנו תרומות ומעשרות בלי ברכה. ואם בוודאות לא

הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, מפרישים בברכה, דהיינו שלפני שיפריש יברך את הברכה ואחר כך יאמר את נוסח ההפרשה המופיע בסידורים.

למה התורה מביאה שוב את מצוות פדיון הבן? הרי כבר בספר שמות, יג, נאמר "וכל בכור אדם בבניך תפדה"?

התורה מביאה כאן, באופן כללי, את עניין מתנות הכהונה, כתגובה לטענות קורח ועדתו על העדפת הכוהנים, ובתוך כך מזכירה שוב את עניין פדיון הבן. למעשה, מתאים מאוד להזכיר כעת שוב, שקדושת בכורות האדם הועברה מהם אל הכוהנים, בניגוד לטענת קורח ש"כל העדה כולם קדושים".

האם גם כוהנים ולויים צריכים לפדות את בכוריהם?

לא. כותב בעל ספר החינוך שזה מקל וחומר; אם הם פטרו את בכורות ישראל במדבר סיני מפדיון בכורות, (שבאו במקומם), דין הוא שכוהנים ולויים יפטרו את עצמם. אפילו בן מאב ישראל ואם כוהנת או לוייה, פטור מפדיון לפי שהדבר תלוי באם, דהיינו בפטר רחם של האם.

מה דינו של בכור שלא פדו אותו כשהיה בן חודש?

על האב מוטלת המצווה בכל עת, גם לאחר מכן. אם האב לא פדה, על הבן לעשות לעצמו פדיון הבן כשיגדל.

מתנת המעשר ללויים כפיצוי על אי קבלת נחלה וכתמורה לעבודתם כמשכן

וּלְבְנֵי לְוֵי הַגֵּזֶה נָתַתִּי כֹל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, חֶלֶף עֲבֹדְתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֱלֹהֵי מוֹעֵד. וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֱלֹהֵי מוֹעֵד לְשֵׂאת חַטָּאת לְמוֹת. וְעֹבֵד הַלְוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֱלֹהֵי מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֹנֵם - חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחְלוּ נַחֲלָה. כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לָהּ, תְּרוּמָה נָתַתִּי לְלוֹיִם לְנַחֲלָה, עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לָהֶם, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחְלוּ נַחֲלָה.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְאֵל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתְּם בְּנַחֲלַתְכֶם, וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְנִחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כְּדָגֵן מִן הַגֵּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב. כֵּן תְּרִימוּ גַם אִתְּם תְּרוּמַת ה' מִכֹּל מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. מִכֹּל מִתְּנֵיכֶם תְּרִימוּ אֶת כֹּל תְּרוּמַת ה' - מִכֹּל חֶלְבוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. וְאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם: בְּהִרְיַמְכֶם אֶת חֶלְבוֹ מִמֶּנּוּ וְנִחְשַׁב לְלוֹיִם כְּתִבּוּאָת גֵּרֶן וְכְתִבּוּאָת יֶקֶב. וְאֶכְלַתְּם אֹתוֹ בְּכֹל

מקום, אתם וביתכם, פי שֶׁכֶּר הוא לְכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד. וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלַי חֲטָא בְּהָרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת קֶדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא תִמּוּתוּ. (במדבר יח, כא-לב)

מה הכוונה "וְעָבַד הַלְוִי הוּא אֶת עֲבַדְתָּ אֵהָל מוֹעֵד"? על איזה עבודה קבועה מדובר? (פסוק כג).

לפי ספר החינוך, מדובר בעיקר בשמירת המקדש בלילות ושירה בזמן הקרבת קרבנות הציבור. הוא כותב: "אין פוחתים לעולם משנים עשר לויים שעומדים על הדוכן לומר שירה על הקרבן, ומוסיפים עד לעולם – (ללא הגבלה), והשירה שאומרים הלויים היא בפה, שעיקר שירה בפה היא; ואחרים היו עומדים שם שמנגנים בכלי שיר, מהם לויים ומהם ישראלים מיוחסין שמשיאים אותם לכהונה. אין פוחתים לעולם מתשעה כנורות, ומוסיפים עד לעולם. וצלצלים היה אחד בלבד, ומן הדומה, כי הטעם, לפי שקול המצולתיים גדול ומבעית קצת, ואילו היו הרבה לא היו נשמעים יתר כלי הניגון ששם, וכל שכן שירת הפה. והחלילים שהיו מנגנים בהם היה אבוב שלהם של קנה, מפני שקולו ערב".

וְנַחֲשָׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם פְּדָגָן מִן הַגֶּרֶן - מה הפירוש? למה התורה חוזרת על זה בפסוק ל?

רש"י: וְנַחֲשָׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם פְּדָגָן מִן הַגֶּרֶן - תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבים עליה מיתה בידי שמים וחומש (במעילה), כתרומה גדולה שנקראת "ראשית דגן מן הגורן". וְכַמְלָאָה מִן הַיָּקֵב - כתרומת תירוש ויצהר, הניטלת מן היקבים. פסוק ל' לא מדבר על תרומת המעשר אלא על יתרת המעשר הראשון. מפרש רש"י: "בהרימכם את חלבו ממנו", לאחר שתרימו תרומת המעשר ממנו, "ונחשב" – הנותר, ללויים חולין גמורים, "פְּתִיבּוֹאֵת גֶּרֶן וְכִתְּבוֹאֵת יָקֵב" – לישראל.

מה הרעיון של תרומת המעשר? הרי הכוהנים קבלו מתנות רבות מבני ישראל – למה גם מהלויים?

לפי ספר החינוך, זה כדי שגם ללויים יהיה חלק במצוות הפרשה לקודש, כי המעשר הראשון נחשב אוכל חולין לכל דבר ואין בו קדושה.

סיכום פרק יח

ראינו בפרק זה בעיקר את עניין חובת השמירה על המשכן ע"י הלויים, כדי שבני ישראל לא יכנסו בטעות לאזורים האסורים ויתחייבו מיתה בידי שמים, שאז היתה מיתה ממשית. למעשה, היום עניין זה פרוץ, שכן בהר הבית נכנסים אנשים באופן חופשי למקומות אסורים, לפחות לפי דעת רוב הפוסקים שהקדושה לא סרה מההר גם לאחר חורבן הבית. ראינו את מתנות הכהונה והלוייה,

מה מזה נוהג עדיין היום, איך מפרישים היום תרומות ומעשרות וכן פירוט הכלים ששימשו את הלויים בשירתם.

הרעיון המרכזי של פרשת קרח

הרעיון המרכזי הוא מרכזיות האמונה בנבואת משה רבינו, כאשר הטלת ספקות בכך היא הרסנית, כפי שראינו בגורלם של קרח ועדתו.

תוספת

ותפתח הארץ את פיה

ארה"ב: אדם נעלם לתוך בולען

במהלך הלילה קרס חדר השינה של ג'ף בוש, כבן 35, לתוך בולען שנפער מתחתיו. אחיו שמע אותו צועק לעזרה אך לא יכל להצילו. במשטרה מעריכים כי הוא מת.

nrg מעריב, 1/3/2013

ג'ף בוש, כבן 35 נעדר, אחרי שבולען גדול נפער מתחת לחדר השינה שלו, ליד טמפה במדינת פלורידה שבארצות הברית. לדברי אחיו, הנעדר צעק לעזרה לפני שנעלם. אחיו של הנעדר אמר לצוותי ההצלה כי שמע קול התרסקות אמש בסביבות השעה 23:00 שעון ארה"ב, ואז שמע את אחיו זועק לעזרה.

"כשהאח הגיע למקום, לא היה שם חדר שינה", סיפרה דוברת כוחות הכיבוי וההצלה של מחוז הילסבורו, ג'סיקה דמיקו, "לא היו רהיטים. כל מה שהוא ראה היה פיסת מזרן מבצבצת מתוך הבולען".

לדברי האח, ג'רמי בוש, לקח לו רק כמה שניות להגיע לחדר של אחיו, אבל זה היה מאוחר מדי. הוא הזעיק את כוחות ההצלה וקפץ לתוך הבולען, כשהאדמה עדיין קורסת פנימה וקוברת אותו עד הצוואר בעפר. "לא היה לי אכפת", אמר, "רציתי להציל את אחי אבל לא יכולתי לעשות כלום".

סגן השריף שהגיע למקום חילץ את בוש והוציא אותו מהבית, שעדיין היה בתהליכי קריסה. "הוא צרח את שמי. יכולתי להשבע ששמעתי אותו צועק את השם שלי כדי שאעזור לו" אמר האח הנסער.

מאז לא נוצר שום קשר עם האח הנעדר, ושכנים משני עברי הבית שנפגע פונו מבתייהם. "הכנסנו ציוד הנדסי לתוך הבולען ולא ראינו שום סימן חיים", אמרה הדוברת, דמיקו. גורמים במשטרה הוסיפו כי הנעדר ככל הנראה מת.

רוחב הבולען על פני השטח מוערך בכ 10 מטרים, אך גורמים רשמיים אומרים כי הבולען התפשט מתחת לפני האדמה על שטח של כ 30 מטרים. לדברי דמיקו, הרשויות במקום ממתינים לצוות הנדסה שיביא ציוד ניטור, כדי לקבוע את גבולות הבולען. "הבית כולו נמצא על הבולען", אמרה דמיקו.

גם אשתו של ג'רמי ובתו בת השנתיים היו בבית בעת המקרה. "היא כל הזמן שואלת איפה דוד ג'ף", אמר האח והוסיף: "איבדתי הכל. אני עובד כל כך קשה כדי לפרנס את אשתי ובתי ועכשיו איבדתי הכל". מהנדסים שהגיעו למקום ובדקו את השטח ואת האדמה עליה בנוי הבית, לא מצאו שום סיבה טבעית למקרה.

לפני כ - 4 שנים נפל מטייל באיזור ים המלח לבולען ונפצע באורח קשה. לפני כ - 5 שנים נפצעו 3 ילדים ומדריך באורח קל, כאשר נפלו לבולען שנפער בסמוך לגן משחקים במרכז העיר בני ברק. כ - 3 חודשים לאחר מכן נהרגו נער ונערה בקריסת בולען בעומק של כ - 100 מטרים שנפער בבירת גוואטמלה, ואדם נוסף הוכרז נעדר. מקור:

makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART2/448/129.html

פרשת חקת

פרק יט - חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה; דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת?

חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם, אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֵל. וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֱלֻעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂחַט אֹתָהּ לְפָנָיו. וְלָקַח אֱלֻעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ שִׁבְעַת פְּעָמִים. וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, אֵת עֶרְבָה וְאֵת בְּשָׂרָהּ וְאֵת דָּמָהּ עַל פְּרֹשֶׁת יִשְׂרָאֵל. וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרָז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תוֹךְ שָׂרֶפֶת הַפָּרָה. וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֵא אֶל הַמַּחֲנֶה, וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב. וְהִשְׂרַף אֹתָהּ וְכִבֶּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב. וְאַסֵּף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה בַּמָּקוֹם טָהוֹר, וְהִנִּיתָ לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדְּהָ, חֲטָאת הוּא. וְכִבֶּס הָאֶסֶף אֶת אֶפֶר הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְהִנִּיתָ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָגֵר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם. הִנְגַעַת בְּמַת לְכָל נִפְשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים. הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. כֹּל הִנְגַעַת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת, וְלֹא יִתְחַטֵּא, אֵת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנִּפְשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדְּהָ לֹא זָרַק עָלָיו, טָמֵא יִהְיֶה, עוֹד טָמֵאתוֹ בּוֹ. (במדבר יט, א יג)

מה הכוונה "זאת חקת התורה"? במה היא שונה מכל ציווי אחר?

רש"י: "זאת חקת התורה - לפי שהשטן ואומות העולם מונין (מגנים או תוקפים) את ישראל לומר: מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה חקת - גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה". התמיהה העיקרית היא על כך שהעוסקים בשריפת הפרה נטמאים על ידה, ואילו טמאי המת נטהרים על ידה, ע"י ההזאה של המים עם אפר הפרה, עליהם. עם זאת, יש המדמים את עניין הפרה האדומה לתרופה - המרפאה את החולים אך הופכת את הבריאים הנוטלים אותה, לחולים. (אך עצם ההיטהרות ע"י אפר של בהמה היא המתמיהה).

הרשב"ם מפרש: זאת חקת התורה. ולפנינו יפרש באיזו תורה הוא מדבר, דכתיב: זאת התורה, אדם, פי ימות באהל, (פסוק יד). כלומר חקת התורה שהזכיר למשה, היא תורת הטומאה והטהרה, ולא דווקא הגזירה.

למה יש להביא פרה אדומה דווקא?

רש"י מפרש, ע"פ רבי משה הדרשן, (צרפת, המאה ה-11): פרה אדומה - משל לבן שפחה שטינף פלטיץ של מלך; אמרו: תבוא אמו ותקנח הצואה. כך תבוא פרה ותכפר על העגל. אדומה - על שם (ישעיהו א) "אם יאדימו כתולע", שהחטא קרוי אדום. אף אלעזר הפהן - כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן, לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, אלא ע"י אלעזר, שאין קטיגור נעשה סניגור.

מהיכן היתה לבני ישראל פרה אדומה? האם איננה נדירה?

היא אמנם נדירה אך במספר מקומות בעולם מצויים גם כיום עדרים גדולים של פרות אדומות.

מה פירוש "מי נדה חטאת הוא" – פסוק ט?

רש"י: לְמִי נִדָּה - למי הזאה, כמו (איכה ג) וַיִּדּוּ אֶבְרָם בֵּי. (זכריה ב) לִידוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם - לשון זריקה, שכן זרקו טיפות מים על טמאי המת. חטאת הוא - לשון חיטוי, טיהור.

מה משמעות כל הפעולות המוזרות שיש לעשות בפרה, ולמה מי שעוסק בהן נטמא?

מפרש רש"י, ע"פ רבי משה הדרשן: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה - כשם שנשרף העגל. עץ אֶרֶז וְאֶזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעוֹת - 3 מינים הללו כנגד 3,000 איש שנפלו בעגל וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב הנמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת, ויתכפר לו. לְמַשְׁמֶרֶת - (פסוק ט), כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל, שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי וגו', וכשם שהעגל מטמא את כל העוסקין בו, כך פרה מטמאת את כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו של העגל, שנאמר (שם) וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וּגְוֹ, כך (פסוק יז), וְלָקְחוּ, לְטָמְאָה, מִצֵּפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאֵת וּגְוֹ. אֶת מִשְׁפַּחַת הַטָּמֵא - (פסוק יג), אם נכנס לעזרה, אפילו אחר טבילה (אך) בלי הזאה ביום השלישי והשביעי, עוד טמאתו בו - אע"פ שטבל במקווה.

נציין שלא רק הפרה האדומה גרמה טומאה לשורף אותה, מחוץ למחנה. גם בעבודת יום הכיפורים (ויקרא טז, כז - כח), נאמר: וְאֶת פֶּר הַחֲטָאֵת וְאֶת שְׂעִיר הַחֲטָאֵת, אֲשֶׁר הוּבָא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בְּקִדְשׁ יוֹצֵא, אֶל מְחוּץ לַמִּחֲנֶה; וְשָׂרְפוּ בְּאֵשׁ, אֶת עֹרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פְּרִשָׁם. וְהִשְׂרִף אֹתָם יַכְבֵּס בְּגָדָיו, וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם; וְאַחֲרֵי כֵן, יָבֹא אֶל הַמִּחֲנֶה. אמנם לא השתמשו באפר הפר ושעיר חטאת הכיפורים, אך גם הם היו חלק מהעבודה שמטרתה לטהר את בני ישראל מעוונותיהם.

למה אך ורק אפר פרה אדומה המעורב במים, יכול לטהר טמא מת?

מעבר לרמזים שרש"י הביא, אף אחד לא ממש יודע.

כתוב במדרש תנחומא פרשת חוקת ו': ר' יצחק פתח (קהלת ז, כג) "כל זה נסיתי בחכמה, אַמְרֵתִי אַחְפְּמָה, וְהִיא רְחוּקָה מִמְּנִי".

והוא מפרש, "אמר שלמה (המלך): על כל אלה עמדתי, ופרשה פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, "אַמְרֵתִי אַחְפְּמָה, וְהִיא רְחוּקָה מִמְּנִי".

לא ניתן להבין את סוד כל המצוות, אך יש לקבל עובדה זו ולקיים את המצווה בכל מקרה. יש שהציעו שערכוב של אפר מהחי (פרה) ומהצומח (עץ ארז ואזוב), עם מים חיים, מסמל את המעבר ממוות מוחלט - (אפר), בחזרה לחיים - (מים חיים), ומטומאה, חזרה לטהרה. מספיק להזות על טמא המת כמה טיפות מים חיים, כדי שייטהר.

כנראה שתהליך ההיטהרות, הנמשך שבוע, אמור להשפיע על טמא המת מבחינת חשבון נפש, התבוננות וחזרה בתשובה.

דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת?

זאת התורה; אדם פי ימות באהל, כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים. וכל פלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, טמא הוא. וכל אשר יגע על פני השדה בקהל קרב או במת או בעצם אדם או בקבר, יטמא שבעת ימים. ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל פלי. ולקח אזוב וטבל במים איש טהור, והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בקהל או בקבר. והזה הטהר על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחתאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורסץ במים וטהר בערב. ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל, פי את מקדש ה' טמא - מי נדה לא זרק עליו - טמא הוא. והיתה להם לחקת עולם - ומזה מי הנדה וכבס בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד הערב. וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנגעת תטמא עד הערב. (במדבר יט, יד-כב)

מה למדו מפסוק ז, "זאת התורה אדם פי ימות באהל, כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים".

הפסוק מצוטט כיסוד חשוב לגבי אברכים המקדישים את כל זמנם ללימוד תורה, שתורתם אומנותם. במסכת שבת פג, ב, כתוב: אמר רבי יונתן, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה שנאמר (במדבר יט) זאת התורה - אדם פי ימות באהל, אפילו

בשעת מיתה תהא עוסק בתורה. אמר ריש לקיש: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר "זאת התורה - אדם פי ימות באהל". רבי שמעון בן יוחאי אומר: קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין, שנאמר (יחזקאל לד) "ואתן צאני, צאן מרעיתי, אדם אדם" - אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים קרויים אדם. לומדים מהפסוק שרק אדם מת מישראל, ולא נוכרי, מטמא את כל האוהל או הבית שהוא נמצא בו. עם זאת הגוף של מת נוכרי או קברו, מטמאים יהודים במגע ישיר. בעבר, אנטישמים ציטטו אימרה זו של רשב"י כדי להוכיח שיהודים אינם מחשיבים לא יהודים כבני אדם. כמובן שטענה זו חסרת שחר, שכן רשב"י התכוון בסך הכל להבהיר כי גופה או קבר של נוכרי אינם מטמאים יהודי באוהל ותו לא. אגב, חכמים חלקו שם בגמרא על רשב"י וטענו שנוכרי כן מטמא באוהל. הרמב"ם, בהלכות טומאת מת, ב, טו, פסק כרשב"י ואילו בעלי התוספות פסקו כחכמים.

האם גם לא יהודים נטמאים בטומאת מת?

מן התורה, דיני טומאה וטהרה אינם נוהגים בלא - יהודים. יחד עם זאת חכמים גזרו טומאת זיבה על גויים. על כן, לדעת רוב הפוסקים, אשר קבעו שקדושת מקום המקדש נוהגת גם היום, מתוקף הגזירה, אסור ללא יהודים להיכנס למקום המקדש. (ראו כתובת הסורג בתוספת). לצערנו, רוב הרבנים המזהירים על כניסת יהודים מפני עלייה להר הבית למקומות שהם ככל הנראה מחוץ למקום המקדש עצמו, אינם פועלים לאי - כניסת גויים למרכז מתחם מקום המקדש, ואף למקום קודש הקדשים.

מה הדינים החלים על טמא מת לפי התורה? האם אסור להיות טמא?

לפי התורה, אין איסור להיטמא בטומאת מת, פרט לכוהנים, הנטמאים רק לקרובי משפחה בדרגה ראשונה. טמא מת אסור בכניסה לבית המקדש, (אך מותר בהר הבית שמחוץ לתחום המקדש עצמו, אחרי טהרה במקווה), ואסור באכילת בשר קדשים של קרבנות, אלא אם כן נטהר ע"י הזאת מי חטאת.

מה משמעות הדינים האלה היום?

היום שאין בית מקדש ואין מי חטאת, כולנו בחזקת טמאי מתים ואסורים בכניסה לעזרות שבמקום המקדש. גם מי שלא בא במגע עם מת, למשל ע"י השתתפות בהלוויה, הוא בחזקת טמא מת, מפני שאולי עבר במקום שמתחתיו קבר, אם אין חלל בינו לבין הקבר. לכוהנים אסור להיטמא בכוונה בטומאת מת, ולכן עליהם להיזהר שלא להכנס לחדר שבו יש מת יהודי, למשל בבית הלוויות או בבית חולים ולא להתקרב לקבר במרחק של פחות מ - 2 מטר.

האם אפשר לעשות היום מי חטאת לטהרה מטומאת מת ואז להכנס ללא חשש למקום המקדש?

למרות מאמצים רבים לאתר ולגדל פרות אדומות כשרות לשם מצווה זו, כנראה שאין אפשרות היום להכין מי חטאת, ללא נביא או המשיח, שיורה מה בדיוק לעשות.

מסביר ספר החינוך, ע"פ מסכת פרה אדומה והלכות פרה אדומה, פרק ב, במשנה תורה: מעלות גדולות עשו חכמים בטהרת פרה בשרפתה, ומהן שהיו מפרישין שבעת ימים לפני שריפת הפרה, את הכהן השורף אותה, מביתו ומאשתו, כמו שמפרישים כהן גדול לעבודת יום הכפורים, ודבר זה קבלה. ובכל יום ויום מימי הפרישה מזים עליו מאפר הפרה מן הפרות שנשרפו כבר, ואין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם, שהמזה צריך להיות טהור.

ואם תשאל, כיצד יימצא איש שלא נטמא מטומאת מת מעולם, (שהרי כולנו בחזקת טמאי מתים)? אמרו חכמים (מסכת פרה ג, ב) שהיו בירושלים חצרות בנויות על גבי סלע, תחתיהן חלול מפני קבר התהום. מביאים נשים מעוברות ויולדות שם ומגדלות שם את בניהן, וכשרוצים להזות על הכהן השורף, מביאים שוורים, מפני שכריסם נפוח, ומניחים על גביהם דלתות עץ, ויושבים התינוקות על גבי הדלתות, כדי שיהא אהל מבדיל בינם ובין הארץ מפני חשש קבר התהום, וכוסות של אבן ביד התינוקות, (שכן אבן אינה מקבלת טומאה), והולכים עד מי השלוח, ויורדים שם וממלאים מים, שאין לחוש שם מפני קבר התהום, שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות, וחוזרים ועולים על הדלתות שעל השוורים והולכים להר הבית, ושם יורדים והולכים ברגליהן, מפני שכל הר הבית והעזרות אשר תחתיהן חלול מפני חשש קבר התהום, והולכים עד פתח העזרה, ונוטלים מן האפר (הקיים מהפרה הקודמת), ונותנים בכוסות, ומזים על הכהן השורף, והיו מטבילים את התינוקות מפני חשש שמא נטמאו בטומאה אחרת. וכל הדברים האלו מן המעלות היתרות שבפרה, ובהר המשחה (הר הזיתים), היתה נשרפת (מסכת פרה, ג, ו).

אמנם ניתן לגדל גם היום ילדים שיישמרו בטהרה מטומאת מת, (ויש שאף עוסקים בזה), ואף שיביאו את המים ממעיין השילוח ע"ג רכבים עם בסיס אבן, (במקום השוורים של אז), אך יוצא שכדי להכין אפר פרה אדומה, חייבים למצוא אפר מוכן מפרות קודמות ולהשתמש בו להזאה על השורף.

רק נביא או בית דין סמוך, המקובל על כל ישראל, מוסמך לשנות את החיוב בטהרת הכהן השורף במי חטאת, (מעלה שעשו חכמים בשריפת הפרה, בגלל מחלוקת עם הצדוקים, שלא דרשו זאת), כך שבמקום זאת, כהן שלא נטמא מימיו, ישרוף את הפרה. חוץ מזה, אנחנו לא יודעים בוודאות מי כהן ומי לא. כל הכוהנים היום הם "מוחזקים" ככוהנים אך אינם כוהנים מיוחסים בוודאות, דבר המעכב עשיית אפר פרה אדומה. כנראה שרק נביא יכול לקבוע מיהו כהן מיוחס.

כתב הרמב"ם בהלכות פרה אדומה, ג, יב, "וכן היו מצניעים מאפר כל פרה ופרה ששורפים, בחיל. ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו, עד שחרב הבית בשנית. ראשונה עשה משה רבנו, ושנייה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית; והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה ייגלה.

ככל הנראה, זקוקים לכוחו של המשיח כדי לפתור בעיות הלכתיות נוספות ע"י כח נבואתו, כדי שאפשר יהיה להטהר מטומאת מת. יחד עם זאת, אם בחפירות ארכיאולוגיות עתידיות מתחת להר הבית, יימצא אפר פרה אדומה מימי קדם, יתכן שתימצא דרך הלכתית להשתמש בו ולהכין אפר חדש.

סיכום פרק יט

בפרק דנו בתעלומת מצוות פרה אדומה שרק באמצעותה ניתן להטהר מטומאת מת. ראינו פרשנות הקושרת אותה לטהרה ולכפרה מחטא העגל. דנו בדיני טומאת מת וראינו שעיקר המשמעות היום הוא באיסור הכניסה למקום המקדש שעל הר הבית.

תוספת

2 פרות אדומות נולדו ברמת הגולן

בחודש האחרון נולדו ברמת הגולן 2 פרות אדומות. הרבנים נסעו את כל הדרך על מנת לבדוק האם הפרות כשרות למצוות פרה אדומה.

ערוץ 7, כ"ו בניסן תשע"ט 01/05/19

הרב מנחם בורשטיין והרב עזריה אריאל ביקרו בשתי חוות ברמת הגולן שנולדו בהן פרות אדומות. הרבנים בדקו האם פרות אלו עומדות בדרישות ההלכתיות של מצוות פרה אדומה. במהלך הדרך הארוכה, התפתח דיון הלכתי נרחב, בעקבות מחקריו וכתובת ההלכות על ידי הרב עזריה.

בתחילה בדקו הרבנים עגלה שנולדה בשבוע שעבר ולאחר מכן הם בדקו עגלה בת חודש ומספר עגלות אדומות בעלות שיערות בודדות בגוון חום בהיר. על פי ניסיון העבר גם שערות חומות עלולות להפוך לאדומות.

צילום: מכון פוע"ה

פרה אדומה

משם נסעו הרבנים לחוותו של אחד מתלמידיו של הרב בורשטין. הרבנים שמעו ממנו פירוט על דרך הגידול בזהירות ובדקו בקפידה את הפרות האדומות שנולדו בחוותו בסוכות השנה. הרב ציין כי בעבר נולדה פרה אדומה בכפר חסידים. אך כעבור כשבוע פורסמה 'מודעת אבל' שצמחו לה מספר שערות שחורות.

במהלך הביקור הציע הרב בורשטין ליצור קשר עם ארגון מגדלי פרות אדומות בסקנדינביה שבשרן נחשב לבשר איכותי ולייבא מהם עוברים מוקפאים, בדיוק כפי שמתקיים הליך דומה בבני אדם. "כך יוכלו פרות אלו להתאים עצמן לגידול במזג אויר החם של ישראל", אמר הרב בורשטין. בדרך חזרה דנו הרבנים כיצד יוכלו להשיג ילדים שנולדו בטהרה ולעולם לא נטמאו, כפי שמפרטת המשנה. אם אכן פרות אלו תוגדרנה כאדומות תמימות, כאשר תהיינה בנות שנתיים יוכלו להשתמש בהן באופן מעשי.

לבסוף הוסיפו הרבנים, "מעניין הדבר ששנת תשפ"א זה בעצם ראשי תיבות - תהיה שנת פרה אדומה".

מקור, ערוץ 7: inn.co.il/News/News.aspx/400636

כתובת הסורג לפני הכניסה לבית המקדש השני

(הובא גם בספר שמות).

כתובת הסורג ביוונית - אזהרה לגוי שאם יכנס לתחום בית המקדש שהוא יתחייב בנפשו. הסורג היה מחיצת אבנים נמוכה שניצבה סביב אזור בית המקדש, בבית המקדש השני, ושובצו בה כתובות אזהרה בשפות שונות לגויים שביקשו להכנס אל התחום המקודש. פנימה לסורג עבר החיל - חומת העזר לחומת העזרה במקדש. מכל הכתובות שרדו רק שתיים - אחת שלמה, שהתגלתה על ידי שארל קלרמון גנו, ושוכנת כיום במוזיאון לארכאולוגיה של איסטנבול (בתמונה), ואחת שבורה במוזיאון רוקפלר בירושלים.

הסורג היה סמלי בעיקרו, ונועד למנוע כניסה של לא יהודים אל תוך המקדש, דבר האסור, יש אומרים מהתורה ויש אומרים מדרבנן. כך, למעשה, סימן הסורג את התחום במקדש שעד אליו מותר לנוכחים להגיע. לצורך כך אף הוצבו סביבו עמודים ועליהם כתובות בלטינית ויוונית, שאין

ללא יהודים להכנס למקדש, ודינו של הנכנס הוא מוות. הידיעות על כתובות אלה מגיעות מספרי יוסף בן מתתיהו (מלחמת היהודים ה, ה, ב), אשר מדבריו גם עולה כי הרומאים אפשרו לקיים גזר דין זה הלכה למעשה. כך מובא בנאומו של טיטוס, מעט לפני חורבן בית שני (מלחמות ו, ב, ד): "וטיטוס כעס מאוד על הדבר הזה והרבה לדבר קשות אל אנשי יוחנן (מגוש חלב), בקראו אליהם לאמור: הוי נבלים טמאים, האם לא הקימו ידיכם את הסורג הזה מסביב לקודש? האם לא העמדתם בסורג את העמודים האלה אשר נחרט עליהם בכתב יוני ובכתבנו, כי לא יהין איש זר לעבור את המחיצה הזאת? והאם לא מילאנו אנו את ידיכם להמית את כל העובר על הדבר הזה, אף אם יהיה אזרח רומא?...".

חוקרים בעבר פקפקו במידע זה, אך בשנת 1871 גילה המלומד הצרפתי שארל קלרמון גנו אבן מעין זו שסיפר עליה יוסף בן מתתיהו. על האבן יש כתובת ביוונית, האומרת: "איש נוכרי לא ייכנס לפני מן המחיצה המקיפה את המקדש ולחצר המוקפה, ומי שייתפס יתחייב בנפשו ודינו למיתה". קטע מלוח נוסף מעין זה נמצא בשנת 1935, אגב סלילת כביש בירושלים.

מקור: סורג_בית_המקדש) he.wikipedia.org/wiki/

פרק כ - פרשת מי מריבת קדש; פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה?; מה הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים? חטא הכאת הסלע ע"י משה; במה בעצם חטא משה?; העונש החמור של משה ואהרן - אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?; השליחות אל מלך אדום, הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום; הבקשה לקנות מים מאדום; פטירת אהרן על הר הקדש; איפה הוא נמצא? האבל הכבד של העם על אהרן

פרשת מי מריבת קדש, פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה?; הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים

וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל הָעֵדָה, מִדְּבַר צוֹן, בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, וַיָּשֶׁבֶת הָעָם בְּקִדְשׁ, וַתָּמַת נָשָׁם מֵרִיב וַתִּקְבַּר נָשָׁם. וְלֹא הָיָה מִיָּמֵינוּ לְעֵדָה, וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן. וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: וְלוֹ גִנַּעַנּוּ בְּגִנַּע אַחֲיֵינוּ לִפְנֵי ה'. וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת נָשָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ? וְלָמָּה הֵעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַרְעֵה הַזֶּה? לֹא מָקוֹם זֶרַע וַתֵּאֱמָר וְגַפְנוּ וְרִמּוֹן, וּמִיָּמֵינוּ אֵינִן לְשִׁתּוֹת. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהְרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם, וַיִּרְא כְבוֹד ה' אֲלֵיהֶם. (במדבר כ, א-ו)

מתי באו בני ישראל למדבר צין? האם זמן קצר אחרי הציווי על הפרה האדומה?

מסביר הרב אלחנן סמט בעיונים בפרשות שבוע, פרשת חוקת, כי המפרשים (ראב"ע, רשב"ם ונוספים) אמרו שדבר זה ארע בתחילת השנה הארבעים לצאתם ממצרים. דבר זה עולה מן השיקול הבא: במסע הבא שלהם נאמר בהמשך פרשתנו (כ, כב) "וַיִּסְעוּ, מִקִּדְשׁ; וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה, הַר הַקֶּהֱל", ושם נאסף אהרן אל עמיו. תאריך פטירתו של אהרן הרי מפורש בפרשת מסעי (לג, לח) "וַיַּעַל אֶהְרֹן הַפֶּהֱן אֶל הַר הַקֶּהֱל, עַל פִּי ה', וַיָּמַת שָׁם: בְּשֵׁנַת הָאָרְבָּעִים, לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֲדָשׁ הַחֲדָשׁ". אמור מעתה כי מות מרים אירע בחודש הראשון של אותה שנה, כאמור בפסוק א.

במסכת גיטין ס, א נאמר: אמר רבי לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן (א' בניסן של השנה שלאחר יציאת מצרים, ליד הר סיני), ואלו הן: פרשת כוהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, פרשת שתויי יין, פרשת נרות, ופרשת פרה אדומה. ורש"י מסביר שם: ופרשת פרה אדומה - לפי שביום המחירת נשרפה הפרה להיות נטהרים לפסחיהם.

לכן יש קפיצה בזמן של כ - 38 שנה מהציווי על פרה אדומה למות מרים, מבלי שכתוב כמעט דבר בתורה על מה שארע באמצע. בספר דברים כתוב: "וַתִּשְׁבּוּ בְּקִדְשׁ יָמִים רַבִּים, פְּיָמִים אֲשֶׁר

יִשְׁבְּתֶם” (דברים א, מו)...”וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הִלְכְּנוּ מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ, עַד אֲשֶׁר עָבְרָנוּ אֶת נַחַל זָרָד, שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, עַד תָּם כָּל הַדֹּר אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקְרֵב הַמַּחְנֶה”. (דברים ב, יד).

לכן רש"י מפרש (ע"פ מסכת מועד קטן, כח): וְתָמָת שָׁם מָרְיָם - למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה קרבנות מכפרים (גרסה אחרת - כמו שפרה אדומה מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת - מפני שאין קשר כרונולוגי בין השניים.

היכן הוא מדבר צין והיכן קָדַשׁ? האם יודעים היכן הקבר של מרים הנביאה?

כבר מאז העת העתיקה זוהתה קָדַשׁ עם פטרה, (מלשון פטרוס - "סלע" ביוונית), הסלע האדום, בירדן.

את השם קָדַשׁ משמר הכפר קדיסיה Al Qadisiyya, שעל שמו נקרא גם כל האזור שמצפון מזרח לפטרה. באזור פטרה ניתן למצוא אתרים רבים המזכירים את הסיפור התנ"כי, כולל ואדי מוסא, הזורם ליד פטרה.

ראיה לזיהוי קדש עם אזור פטרה, נמצא גם מעיון בפרשת גבולות הארץ, (במדבר לד, ג): "וְהָיָה לְכֶם פְּאֵת נֶגֶב מִמְדְּבָר צִין עַל יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לְכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם הַמֶּלַח קְדָמָה". התורה מפרטת את הגבולות מפנינה דרומית מזרחית של ארץ ישראל בקצה ים המלח, ואומרת שהגבול הדרומי שהוא ליד מדבר צין, תתחיל בקצה ים המלח, כלומר ש"ים המלח" הוא ליד "מדבר צין". מזה אפשר להבין שמדבר צין נמשך מדרום לים המלח. יתכן שאז ים המלח הגיע יותר דרומה מהיום. גם ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו, (יוספוס פלביוס), ציין שמרים נקברה בהר צין ליד פטרה. עד המאה הרביעית לספירה אכן יש לנו עדות כתובה למסורת של עליה לרגל לקברה של מרים באזור פטרה אולם מאז נשתכחה מסורת זו. כדאי לחדש אותה ביום פטירתה - ע"פ המסורת, י' בניסן.

מיקום פטרה – כנראה קָדַשׁ המקראית.

אתר [negevjeep.co.il/hebrew/central negev tour map.html](http://negevjeep.co.il/hebrew/central%20negev%20tour%20map.html)

האם יש קשר בין פטירת מרים לחוסר במים?

רש"י: וְלֹא הָיָה מַיִם לְעֵדָה - מכאן שכל 40 שנה היה להם הבאר בזכות מרים. בארה של מרים היא, על פי המסורת, באר מים נסית שלוותה את בני ישראל בנדודיהם במדבר סיני, בזכותה של מרים הנביאה, אשר המתינה ליד היאור, ודאגה לשלום אחיה משה בתיבה. יש מפרשים שהכוונה, שבכל חניות בני ישראל בנדודיהם, בעקבות הענן שליווה אותם, מצאו מקור מים, בזכות מרים, פרט לאותם מקומות שנאמר במפורש שלא מצאו מים.

חטא הכאת הסלע ע"י משה; כמה בעצם חטא משה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה, אַתָּה וְאַהֲרֹן אַחִיךָ, וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מַיִמָּיו, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן הַסֵּלַע וְהַשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי ה' פֶּאֶשֶׁר צִוְּהוּ. וַיַּקְהֵלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקְהֵל אֶל פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם: שִׁמְעוּ נָא הַמְּרִים; הֲמֵן הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם. וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע בַּמַּטֵּהוּ פַעַמַּיִם, וַיִּצְאוּ מִים רַבִּים, וַתִּשְׁתַּף הָעֵדָה וּבְעִירָם. (במדבר כ, ז-יא)

למה ה' ציוה את משה לדבר אל הסלע ולא להכותו, כמו בספר שמות, יז?

רש"י מפרש לפסוק יב: לְהַקְדִּישְׁנִי - שאילו דיברתם אל הסלע והוציא (מים), הייתי מקודש לעיני העדה והיו אומרים: מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה, מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו. הנס ע"י דיבור אל הסלע הרבה יותר גדול מאשר ע"י הכאה, שהיא פעולה פיזית אנושית. יש סלעים שיש בתוכם מים, היכולים לצאת, ע"י מכה חזקה בהם.

למה משה הכה את הסלע במקום לדבר אליו? מה היה חטאו?

הרמב"ן מביא את פירוש רש"י הנ"ל, ומוסיף: ודברי אגדה הם, אבל לא נתחווירו, (אינם ברורים), כי מאחר שצווה, "קח את המטה", משמע שיכה בו, ואילו היה רצונו (של הקב"ה) בדיבור בלבד מה (צורך) המטה הזה בידו? וכן במכות מצרים שנאמר (שמות ז, טו), "והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך", והוא להכות בו, ולפעמים יאמר: נטה את ירך, ורצונו לומר להכות במטה, כי הכתוב מקצר בדבר הנשמע. ואין הנס גדול בדיבור יותר מההכאה, כי הכל שווה אצל הסלע. (ראו להלן דעה אחרת).

הוא מביא את דעת הרמב"ם, (סוף פרק ד משמונה פרקים), "אשר סבר בו סברה, ואמר כי משה רבינו ע"ה, חטאו היה שנטה לצד הרגזנות באומרו "שמעו נא המורים", דקדק עליו ה' יתברך שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס, וכל כיוצא בזה בדין האיש ההוא חילול השם, מפני שמתנועותיו כולם ומדבריו היו למדים והיו מקווים להגיע בהם

(באמצעותם), אל הצלחות העולם הזה והעולם הבא, (כלומר שראו במשה מודל לחיקוי), ואיך יראה עליו הכעס והוא מן הפעולות הרעות ולא תבוא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש". מוסיף הרמב"ם, "אבל אומרו (של הקב"ה) בו "מריתם פיי" (להלן כז, יד) הוא כמו שאבאר, שמשה לא דיבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה, אלא אישה קטנה שבנשיהם (בדור המדבר) היתה כיחזקאל בן בוזי, כמו שהזכירו החכמים (מכילתא שירה ג), וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו, וכאשר ראוהו שכעס אמרו שהוא, עליו השלום, שאין בו פחיתות מידה, לולא שהיה יודע שהשם כעס עלינו בבקשת המים ושנחנו הכעסנו אותו יתברך, משה לא היה כועס.

ועוד מוסיף הרמב"ם, "ואנחנו לא מצאנו שה' יתעלה כעס בדברו אליו בזה הענין, אלא אמר (פסוק ח) "קח את המטה והקהל את העדה, אפה ואהרן אחיך, ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו, והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעיכם", (כך שלא מוזכר שה' כעס ולא היה מקום שמשה יכעס). והנה התרנו ספק מספקי התורה שנאמרו בו דברים רבים ונשאל פעמים רבות איזה חטא חטא משה, וראה מה שנאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו, והאמת יעשה דרכו. אלו דבריו של הרמב"ם ז"ל:

כותב הרמב"ן: והוסיף (הרמב"ם) הבל על הבלים. שהכתוב אמר להלן, "מריתם פיי" (במדבר כז, יד), שעברו על דברו, ואמר "לא האמנתם ביי" (כאן, פסוק יב), שלא האמינו בו, כך שאין העונש בגלל שמשה כעס (אלא בגלל חוסר באמונה). ויותר היה ראוי, (לפי דעת הרמב"ם), שמשה יענש על שקצף על פקודי החיל בחינם (להלן לא, יד). והכתוב לא סיפר כאן כלל שכעס, כי "שמעו נא המרים" היא תוכחה, כדרך "ממרים היתם, עם ה'", (דברים ט, כד). ועוד - אהרון לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו, (ולמה נענש?)

ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת ה' על בני ישראל בעשותם מריבה עם משה, (בניגוד לטענת הרמב"ם). ובכל הנסיונות במדבר חטאם הגדול כשאמרו "למה העליתנו ממצרים", שרצו להיות עבדים לשונאיהם בעבודת פרך (במקום) להיות עם האלהים כבן העובד את אביו, וכן אמר הכתוב (לעיל יא, כ) "יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר: למה זה יצאנו ממצרים... ומשה אמר (דברים א, לז) גם בי התאנף ה' בגללכם", אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, ולדברי הרב (הרמב"ם), לא היה לבני ישראל בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל, (כך שהכעס של משה לא היה מוצדק).

ומה שאמר לא מצאנו בה' יתברך שכעס, אלא אמר "קח את המטה וגו'... תמיהה על הרב (הרמב"ם), שהרי מקרא מלא הוא (תהלים קו, לב) "ויקציפו, על מי מריבה; וירע למשה, בעבורם", ומנה הכתוב החטא הזה עם הנסיונות הגדולים שניסו את ה' במדבר, (כך שברור שה' כן כעס עליהם).

מוסיף הרמב"ן, "והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה, והוא טוב כדי לדחות השואל, הם דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם (פסוק י) הֲמֵן הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצֵיא לְכֶם מַיִם, וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים, כדרך שאמרו (שמות טז, ח) בתת ה' לכם בערב בשר לאכול וגו', וכן בכל הנסים

הודיעו כי ה' יעשה עמהם להפליא, ואולי חשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה, וזהו (הכוונה בדברי ה'), "לא קדשתם אותי", (דברים לב, נא).
 ויתכן שה' אמר בחטא הזה "מעלתם בי" (דברים לב, נא), כי הנהנה מן ההקדש נקרא מועל. וכן "מרייתם פי" (להלן כז, יד), שהוא צווה "ודברתם אל הסלע לעיניהם", והטעם שאתקדש לעיניהם, או שניתם דברי, מן "וַתִּמְרָ אֶת מִשְׁפָּטֵי" (יחזקאל ה, ו).
 לפי פירוש הרמב"ן, אם כן, החטא של משה ואהרן היה שאמרו: "הֲמִן הַסֶּלֶעַ הַזֶּה נּוֹצֵיא לָכֶם מַיִם", במקום לומר שה' יוציא להם מים ובכך ייחסו לעצמם את הוצאת המים ובני ישראל יכלו לחשוב שהיה בכך חכמה גיאולוגית או מעשה קוסמות. לפי הרמב"ן אין כדיבור אל הסלע נס גדול יותר מאשר בהכאתו, אך ניתן לומר שאילו דיבר אל הסלע, לא יכלו בני ישראל לטעון שזה היה תרגיל. בנוסף, כפי שרש"י מפרש, "שאילו דיברתם אל הסלע והוציא מים הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים "מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו".

העונש החמור של משה ואהרן – אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן: יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱלֵ הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם. הֲמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם. (במדבר כ, יב-יג)

מה הקשר בין החטא של משה לבין העונש של אי כניסה לארץ? במה אשם אהרן?

ע"פ ספר העיקרים של רבי יוסף אלבו, (ספרד, 1380 – 1444), מאמר ד', פרק כב, וכן בפירוש האבן עזרא, עיקר החטא היה בתגובה רופסת וחלשה לדרישות העם במקום תשובה נחרצת ואמונית לתלונותיהם. בפסוק ו נאמר: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱלֵ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיִּרְא כְבוֹד ה' אֲלֵיהֶם", כאילו שברחו מאימת העם, במקום לומר שה' יביא להם מים, ואחר כך להתפלל על כך, כמו שהגיב משה בבליעת האדמה בפרשת קורח, (במדבר יז, כט) או דברי יהושע, "שמע בגבעון דום", (יהושע, י, יב).

ראינו שגם אחרי חטא המרגלים, משה ואהרן לא הגיבו לדברים הקשים של העם, אלא וַיִּפְּלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַל פְּנֵיהֶם, לְפָנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", (במדבר יד, ה) ורק כלב ויהושע העזו להשיב. לגבי חטא המרגלים אומר משה, (דברים א, לז): "גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה' בְּגַלְלָכֶם לֵאמֹר: גַּם אֶתָּה, לֹא תָבֹא שָׁם". אולי יש קשר בין שני החטאים.

אולי נאמר שכדי להנהיג את העם במציאות הארצית הקשה של ארץ ישראל, של מלחמות כיבוש והנחלת הארץ, ללא נסים גלויים כמו במדבר, דרושה לעם הנהגה אמיצה, תקיפה ונועזות יותר מזו של משה ואהרן, כדמות יהושע.

יחד עם זאת, יש מפרשים שמשה ואהרן לא נענשו באי כניסה לארץ רק בגלל חטא הכאת הסלע, אלא שחטא זה הצטרף לחטא העגל (התנהלות אהרן), וחטא המרגלים (התנהלות משה) והכריע אותם לכף חובה. משה רומז על כך בדבריו (דברים ט, כ, לגבי חטא העגל): וְכָאֵהָרֹן, הַתְּאַנֵּף ה' מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ; וְאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אֶהָרֹן, בְּעַתְּ הַהוּא, (וכאמור ספר דברים א, לז, לגבי חטא המרגלים): "גַּם בִּי הַתְּאַנֵּף ה' בְּגִלְלַתְכֶם לְאֹמֶר: גַּם אֶתָּה לֹא תָבֵא שָׁם.

יש שהציעו כי כפי שבחטא המרגלים העם לא האמין בעצמו ובכוחו של ה' להכניסם לארץ, משה ואהרן לא האמינו בעצמם בכוחו של ה' להוציא מים מן הסלע ע"י דיבור בלבד. כפי שנאמר: "וּסְבִיבּוֹ נִשְׁעָרָה מְאֹד" (תהילים נ, ג), מלמד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קכא, ב), ומענישם בחומרה יתרה, בהתאם למעלתם.

האם קיימים סלעים שיש בהם מים?

ישנם סלעים נקבוביים המכילים מים בחללים שלהם. למשל, באבן חול, 10% עד 20% מהנפח הוא מים. בנוסף, ישנן מעיינות תת קרקעיות הנובעות באזורים הרריים וסלעיים ואף מדבריים. מעיין הוא מבוע של מים מתוך האדמה. לרוב מדובר במי גשמים שחלחלו מפני הקרקע עד לשכבת קרקע אטומה, המונעת את המשך החלחול. מים אלה זורמים על פני השכבה האטומה עד למוצא כלשהו בסלע, אל פני השטח.

מי התהום מתמלאים מגשמים המחלחלים מפני השטח כלפי מטה ומתרוקנים דרך מעיינות. המים אינם מצויים בתוך מערות ענק תת - קרקעיות, אלא ממלאים את החללים והסדקים הקטנים שבסלעים. המים מרוויים את הסלעים בדומה לספוג הרווי במים. שכבת הסלעים שבתוכה אגורים המים נקראת אקוויפר. (אתר רשות המים - water.gov.il).

לכן, בעקרון ישנם סלעים שיש בהם מים ואולי אם מכים במקום המדויק, ניתן להוציא מהם את המים. יתכן שזאת הסיבה לעונש החמור כל כך של משה, כפי שפירשו חלק מהמפרשים, שבני ישראל יכלו לטעון שמשה רבנו ידע בחכמתו היכן בדיוק להכות, כדי שיפרצו המים החבוים במי המעיין שבסלע. אילו דיבר אל הסלע ובדיוק באותה השניה יפרצו המים מהסלע, (דבר שכאמור קורה בטבע), אין ספק שהנס היה גדול ביותר ולא היה שום ספק שהקב"ה הוא שעשה אותו. מעניין שליד פטרה נמצא "עיין מוסא", שלפי המסורת, הכה משה שם בסלע. הנבטים הקימו מפעל מים אשר הוביל את מי המעיין אל פטרה.

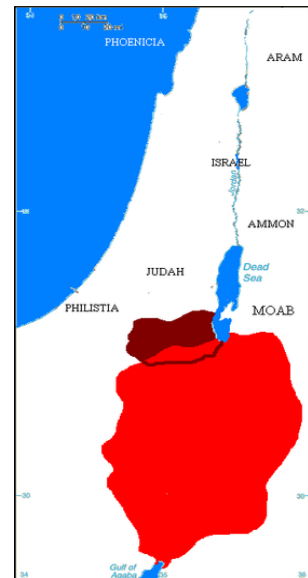
מה הכוונה במלים "ויקדש בם"? הרי נאמר: "יצן לא האמנתם בי להקדישני".

רש"י: ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם. לפי חלק מהמפרשים הכוונה שה' נקדש לעיני בני ישראל, ע"י המים שיצאו בנס, למרות שמשה ואהרן לא פעלו כדי להקדיש את ה'.

*השליחות אל מלך אדום – הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום;
הבקשה לקנות מים מאדום*

וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, כה אמר אחיה ישראל: אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו. וירדו אבותינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבותינו. ונצעק אל ה' וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנתנו בקדש, עיר קצה גבולך. נעברה נא בארצה - לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר, דרך המלך גלך לא נטה ימין ושמאול, עד אשר נעבר גבלך. ויאמר אליו אדום: לא תעבר בי, פן בחרב אצא לקראתך. ויאמרו אליו בני ישראל: במסלה נעלה ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם; רק אין דבר, ברגלי אעברה. ויאמר: לא תעבר, ויצא אדום לקראתו בעם פבד ובניד חזקה. וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבלו, ויש ישראל מעליו. (במדבר כ, יד-כא)

מה התחום של ארץ אדום?

ממלכת אדום בשיא גודלן, בערך ב - 600 לפנה"ס.

הועלה ע"י Briangotts ע"פ רשיון GNU Free Documentation License

CC BY SA 3.0 , <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edom.PNG>

לפי התורה, באותה תקופה האדומים ישבו בהר שעיר בערבה ובנגב המזרחי עד הרי אדום, צפונה לאילת. לכן בני ישראל בקשו לעבור בתחומו כדי להגיע לגבול מואב בדרום מזרח לים המלח ואחר סירובו של מלך אדום למעברם, נאלצו בני ישראל שוב ללכת דרומה כדי להקיף את ממלכת אדום מדרום מזרח ואחר כך לעבור צפונה לגבול מואב. במפה המתואר תחום אדום במאה הששית לפנה"ס. כנראה שבזמן משה רבנו התחום היה קטן יותר, שכן נאמר שקדש - (פטרה), עיר קצה גבולך, ולא בתוך תחום אדום, כמו במפה.

ואדי מוסא, ליד פטרה. אולי מקום הכאת הסלע ע"י משה

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wadi_Musa_Valley.jpg. Jamiembrown

פטירת אהרון על הר הקר; איפה הוא נמצא? האבל הכבד של העם על אהרון

ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר הקר. ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר הקר על גבול ארץ אדום לאמר: יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה. קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר הקר. והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואת אהרן ואת אהרן שם. ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר הקר לעיני כל העדה. ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש הקר ויניח משה ואלעזר מן הקר. ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל. (במדבר כ, כב-כט)

היכן "הר הקר" ולמה נקרא כך?

רש"י: "הר הקר" - הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. (זה ה"תפוח" הגדול המקורי). יש המזהים את הר הקר כג'בל הרון, או ג'בל נבי הארון - "הר אהרון הנביא". הוא הר בדרום מערב ירדן הסמוך לעיר ולאתר הקדום פטרה, שיש מזהים אותה כ"קדש". ההר מתנשא לגובה של 1,350

מטרים מעל פני הים ופסגתו מהווה תצפית מצוינת על סביבתו. ההר תלול וסלעי בתחתיתו, כשבהמשכו כלפי מעלה מתגלה מישור מסוים ובאמצעו מזדקר גוש סלעי ענק, "הר על גבי הר". יש המזהים את הר הקָהָר עם הר צין, מדרום מזרח לדימונה, אך כנראה שהזהוי אינו נכון, שכן הוא נמצא בתחום ממלכת אדום ולא מחוץ לגבולה.

הר ההר באזור פטרה בירדן. הר על גבי הר.

Mthor.jpeg <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:. CC BY SA 3.0>

מתי הגיעו להר הקָהָר?

כפי שכתוב בבמדבר לג, לח: וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הַקָּהָר, עַל פִּי ה', וַיִּמַּת שָׁם: בַּשָּׁנָה הָאַרְבָּעִים, לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ. לפי זה אהרון נפטר בראש חודש אב, בשנת ה - 40 ליציאת מצרים.

ויַכּוּ אֶת אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם פֶּלַיִת יִשְׂרָאֵל – מה ניתן ללמוד מזה?

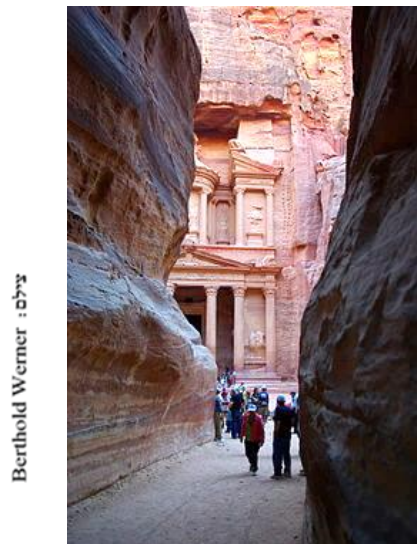
רש"י: פֶּלַיִת יִשְׂרָאֵל - האנשים והנשים, לפי שהיה אהרון רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו. בנוסף, ניתן ללמוד מכך שזמן האבלות על גדול ישראל או קרוב משפחה, פרט להורים, הוא 30 יום. על הורים מתאבלים שנה.

סיכום פרק כ

בפרק גדוש זה ראינו את מות מרים הנביאה שבזכותה היו מים ברוב תקופת הנידודים ואחרי פטירתה הורגש המחסור. שאלנו היכן נפטרה מרים וראינו שלפי רוב החוקרים קדש נמצאת ליד פטרה ("סלע" ביוונית, ואתר "הסלע האדום"). שם אירע גם חטאו של משה ואהרון בהכאת הסלע במקום לדבר אליו, כדי להוציא מים לעם. שאלנו במה ואיך חטא משה רבנו וראינו שלל של תשובות, החל מאי הקדשת ה' דרך דיבור דווקא – (דעת רש"י), בגלל מדת הכעס של משה, דבר שאינו ראוי למנהיג במעמדו - (דעת הרמב"ם), ייחוס הנס אל עצמם במקום אל ה' - (דעת הרמב"ן) ועד הפחדנות והבריחה של משה ואהרון אל אוהל המועד במקום להתמודד מול ההמון הזועם - (דעת ספר העיקרים). נסינו להבין את הקשר בין החטא, לעונש של אי - כניסה לארץ והבאנו את דעת ספר העיקרים, לפיה צורת ההנהגה הנסית של משה ואהרון וחוסר יכולתם להתמודד עם דרישות העם, כבר לא התאימה לדור שהיה עליו לכבוש ולהנחיל את הארץ. ראינו את פטירת אהרון בנשיקה על פסגת הר ההר, וראינו שזה קרה כנראה על ג'ב'ל קרון, ליד פטרה וואדי מוסא.

תוספת

יש המזהים בפטרה, את קדש, מקום פטירת מרים ומקום חטא הכאת הסלע ע"י משה. בתמונות להלן ניתן להתרשם מסלעי פטרה.

בית האוצר בפטרה

[commons.wikimedia.org/wiki/File: Petra_Jordan_BW_22.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Petra_Jordan_BW_22.JPG)
Under the terms of the GNU Free Documentation License

צילום: איתן טל

כוכי קבורה חצובים באבן חול.

commons.wikimedia.org/wiki/File:PetraSandStoneRock_cut_tombs.jpg

CC BY SA 3.0

בית התפילה על פסגת ג'בל הרון – הר אהרון – או הר הקר, שהוקם במאה ה - 14.

מזוהה עם מקום קבורת אהרון הכהן. הועלה ע"י Bocachete

commons.wikimedia.org/wiki/File:Aaron_Monastery1.jpg

הועלה ע"י Joneikifi

ע"פ המסורת, פנים הקבר של אהרון הכהן. הועלה ע"י Joneikifi

[commons.wikimedia.org/wiki/File: Aaron%27s_tomb.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aaron%27s_tomb.jpg) CC BY SA 3.0

פרק כא - המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית; מצוות שחרור או פדיון שבויים; עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה; המסע הנסי לגבול מואב; שירת הבאר; המלחמה בסיחון ודברי המושלים; כיבוש יעזר ובנותיה; המלחמה בעוג מלך הבשן וכיבוש ארצו

המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית?; מצוות שחרור או פדיון שבויים

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֶרְדַּי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי. וַיִּזְדַּר יִשְׂרָאֵל נֹדַר לֵה' וַיֹּאמֶר: אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִתְרַמְתִּי אֶת עֲרִיקָם. וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיִּחַרֶם אֹתָהֶם וְאֶת עֲרִיקָם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם - תְּרַמָּה. (במדבר כא, א-ג)

היכן ערד המקראית? מה אפיין אותה?

תל ערד הוא אתר ארכאולוגי בנגב המזרחי, כ- 10 ק"מ מערבית לעיר ערד של היום. תל ערד מזוהה לדעת הארכיאולוג יוחנן אהרוני וחוקרים אחרים, עם ערד המקראית הנזכרת כעיר כנענית חזקה בנגב המזרחי. (ויקיפדיה, תל_ערד). יחד עם זאת, כתוב בפסוק ג, "וַיִּחַרֶם אֹתָהֶם וְאֶת עֲרִיקָם", כך שכנראה מדובר במספר ערים בחבל ארץ, ולא רק אחת.

commons.wikimedia.org/wiki/File:BeershebaNorthNegev.svg

מה המרחק מערד ל - הר הקָהָר? למה יצא מלך ערד כל כך רחוק כדי לתקוף את ישראל?

מדובר בכ - 150 ק"מ בקו ישר, אלא אם כן ערי ערד השתרעו לכוון דרום ים המלח. יתכן שמלך ערד שמע שבני ישראל מתכוונים להכנס לארץ והחליט להפתיע אותם ראשון במתקפת מנע. רש"י מפרש: "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי" - שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא (מואב, במסכת ראש השנה דף ג, א) "ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות". "יושב הנגב"

- זה עמלק. לפי רש"י, ע"פ חז"ל, מדובר בעמלקים שהתחפשו לכנענים. אך אפשר לפרש שערד התנהגה כמו עמלק ותקפה את ישראל ללא שום התגררות.

מה ניתן ללמוד מתגובת ישראל לשביית אנשיו?

רש"י מפרש - "וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי" - אינה אלא שפחה אחת, (אך אין זה ודאי). למרות זאת, בני ישראל לא ניהלו משא ומתן עם ערד על שחרור השבי, אלא יצאו למלחמת חורמה. ראינו גם בפרשת לך לך שאברהם אבינו לא שילם כופר לארבעת המלכים אשר שבו את לוט, אלא יצא למלחמה נגדם.

יחד עם זאת, אם לא ניתן לשחרר את השבויים בכח, חייבים לפדות אותם ע"י כסף או אמצעי אחר, במיוחד אם מניחים שהשבויים נמצאים בסכנת נפשות.

הרמב"ם כותב: (הלכות מתנות עניים, פרק ח, הלכה י): פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו, הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך", ועל "לא תעמד על דם רעך", ועל "לא ירדנו בפרך לעיניך", ובטל מצות "פֶתַח תִּפְתַּח אֶת ירך לך", ומצות "וחי אחיך עמך", "ואהבת לרעך כמוך", ו"הצל לקוחים למות" והרבה דברים כאלו. ואין לך מצווה רבה כפדיון שבויים.

חרף חשיבותה של מצווה זו, קבעו לה חכמים מספר סייגים, שהבולט בהם הוא: "אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מברייחין את השבויין, מפני תקון העולם". (משנה, מסכת גיטין ד, ו).

התלמוד, בגיטין, מה, א, מתלבט בשאלה: מהו "תיקון העולם" הנזכר בתקנה? האם הוא שיקול כלכלי, לבל יכבד הנטל הכספי על הציבור? בלשון המשנה: "דוחקא דציבורא [=דוחק הציבור]" או שמא שיקול ביטחוני עמד לנגד עיני מתקני התקנה, לבל ייהפכו יהודים למטרה מועדפת לחטיפות, כשיראו הפושעים שהיהודים הם "סחורה" טובה ומשתלמת במיוחד, שהרי אחיהם מוכנים לשלם כל מחיר בעד שחרורם, ובלשון התלמוד: "דלא לגרבו ולייתו טפי (=שלא ישבו ויביאו יותר)"?

רש"י מצביע על הנפקות המשפטית בין שתי הגישות: אם שיקול כלכלי הוא היסוד לתקנה, הרי היא אמורה רק בציבור, שאין להוציא מן הקופה הציבורית יותר מכדי דמיו לשחרורו של שבו, אך אין מניעה שישלם היחיד את הכופר מכיסו, שהרי אין כאן פגיעה בקופה הציבורית. לעומת זאת, אם שיקול ביטחוני הוא היסוד לתקנה, הרי היא אמורה בציבור וביחיד כאחת, כיוון שהסיכון העלול להיגרם בעתיד בגלל הכניעה לסחיטה מצוי הן כשהציבור משלם את הכופר הן כשהיחיד משלם אותו.

רוב פוסקי ההלכה הכריעו כדעה שיסוד התקנה הוא השיקול הביטחוני. וכן אומר הרמב"ם (הלכות מתנות עניים, ח, יב): אין פודים את השבויים ביתר על דמיהם, מפני תיקון העולם, שלא

יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם; ואין מבריחים את השבויים, מפני תיקון העולם - שלא יהיו האויבים מכבידים עליהם את העול, ומרבים בשמירתם.

הפירוש של "יתר מכדי דמיהם" הוא: "יותר מהשווי הריאלי שלהם" (דבר שקשה מאוד להעריך, אך המשמעות שלא פודים בכל מחיר). אחת ממטרותיו של סייג זה היא כדי למנוע יצירת עידוד לחוטפים והשובים, כי אם יראו שדרישת כופר עבור שבויים מעם ישראל, היא דרך מוצלחת לעשיית רווח כלכלי גדול כזה שמשלמים עבורם כל מחיר, יתאמצו לחטוף עוד ועוד ויקשה לשחררם.

ישנם מקרים בהם תקנה זו מסויגת. כמו במקרה שהשבוי רוצה לשלם בעצמו עבור שחרורו את המחיר המופרז, או במקרה שבעל פודה את אשתו

אחת הדוגמאות הבולטות למורכבות סוגיה זו היתה פרשת מאסרו של ר' מאיר בר' ברוך, המכונה המהר"ם מרוטנבורג, גדול רבני אשכנז במאה ה-13, בשנת 1286, לאחר שנתפס כשניסה להגר לארץ ישראל. על פי דברי המהרש"ל, אסר המהר"ם לפדותו מהכלא, מפני התקנה הנ"ל. אף שעל פי ההלכה היה מותר לבזבו עליו כספים רבים (בהיותו גדול בישראל), חשש המהר"ם מפני ההשלכות שיהיו אם ישלמו עליו מחיר מופרז והוא אכן מת בשבי. דוגמה אחרת היתה מאסרו של רבי ישעיה הלוי הורוויץ, (המכונה השל"ה הקדוש על שם חיבורו "שני לוחות הברית", 1558 – 1630), בירושלים ביחד עם קבוצת נכבדים, על ידי מחמד בן פרוך, בשנת 1624. במקרה זה שלמה הקהילה סכום כסף רב עבור שחרורם של הנכבדים.

סוגיה זו זכתה לדיון מחודש, טעון ביותר מבחינה רגשית ולאומית, בכל הנוגע לפדיון שבויי צה"ל. על אף המסורת של הימנעות מפדיון שבויים יותר על כדי דמיהם, נמצא שהקשר שבין חייל לצבאו נתפס בעיני חלק מהפוסקים כקשר מחייב ביותר, בדומה לקשר של איש ואשתו, ואף מעבר לכך. בנוסף, העירו חלק מהפוסקים שיש לקחת בחשבון את שאלת המורל של החיילים היוצאים לשדה הקרב, שעלולים להסס אם ידעו שהמדינה לא תעשה ככל יכולתה להשיבם לחיק משפחותיהם. מנגד, שחרור מחבלים, שעלולים לסכן חיי אדם, ושעצם שחרורם עלול להוות זריקת מרץ לאויב, נלקח גם הוא בחשבון. עם זאת, דומה שאצל רבים מפוסקי המאה ה-20 הכריעה כף המחויבות המיוחדת של מדינת ישראל לצה"ל ולחייליו. לפיכך, הרבנים שאול ישראלי, עובדיה יוסף, חיים דוד הלוי, שלמה גורן ויעקב אריאל, פסקו שניתן לשחרר שבויי צה"ל אף במחיר של שחרור מחבלים רבים, בהם רוצחים מורשעים.

שאלת הלגיטימיות של היענות לתביעות מופרזות לפדיון שבויים לא פסה מן העולם. אולם בעוד שבעבר התמודדו קהילות ישראל עם שאלת תשלום כספי מופרז, מדינת ישראל מתמודדת היום עם סוגים אחרים של תשלום מופרז, המעוררים שאלות ערכיות קשות במיוחד:

א. האם נכון לשחרר מספר גדול של מחבלים תמורת שחרור מספר קטן של חיילים שבויים, כפי שנעשה בשנת 1985 ב"עסקת ג'בריל" המפורסמת? או שמא זהו מחיר מופרז שאסור לשלמו, הן משום שהוא עלול לעודד חטיפות חיילים הן משום שהמחבלים המשוחררים מצטרפים אל

חבריהם ומגבירים את הסיכון הביטחוני במדינה בעתיד, הן משום ששחרור רוצחים פוגע בעקרונות יסוד של שלטון החוק?

ב. האם נכון ליזום מבצע צבאי לשחרור שבויים או בני ערובה, כפי שנעשה ב"מבצע אנטבה", הזכור לתהילה, ובניסיון הכושל לשחרר את החייל נחשון וקסמן ז"ל? או שמא אין לסכן חיילים להצלת שבויים או נפגעים?

כזכור, החייל גלעד שליט נפדה בשנת 2011 מהשבוי של החמאס, כעבור 5 שנים, תמורת שחרור 1,027 אסירים ביטחוניים, בהם מאות אסירי עולם. כצפוי, רבים מהמשוחררים חזרו לפעילות טרוריסטית. אין חובה לסכן חיילים כדי להביא שבוי שנהרג, לקבורת ישראל, או לשחרר מחבלים חיים בתמורה, אלא רק גופות מחבלים.

כמובן, סוגיה זו התעוררה ביתר שאת במלחמת חורבות ברזל עם החמאס ב- 2023/4, כאשר נכון להיום, מדינת ישראל מסרבת להיכנע לדרישות ארגון הטרור החמאס לסיים את המלחמה ברצועת עזה ולשחרר מספר רב של אסירים המוחזקים בישראל, כתמורה לשחרור 134 אזרחים וחיילים שנחטפו על ידם בשמחת תורה, תשפ"ד, אשר נותרו בשבי.

שאלות אלה מסעירות עד היום את דעת הקהל, והן טורדות את מנוחתם של מקבלי ההחלטות.

מקור: ד"ר מיכאל ויגודה, daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=225

כאשר מלחמה מסתיימת, נהוג להחליף את כל השבויים שביד צד אחד תמורת כל השבויים שביד הצד השני. זהו הנוהג המקובל בהסכמי הפסקת אש ואין זה נחשב יותר מכדי דמיהם. במקרה זה אין חשש שהחזרת השבויים תגרום להמשך המלחמה.

מקור: yeshiva.org.il/midrash/7983 - הלכות פדיון שבויים

למה בני ישראל היו צריכים לידור נדר שיחרימו את ערי ערד? הרי בכל המלחמות נהגו אז להחריב את האויב כליל?

רש"י מפרש שהכוונה בהחרמה, שנדרו להקדיש את כל השלל לגבוה, לעבודת ה' ולקודש, במקום לקחת לעצמם. "וַיִּחְרַם אֹתָהֶם" - בהריגה, "וְאֵת עָרֵיהֶם" - חרמי גבוה.

עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה

וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָרָה דָּרָךְ יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוֹם, וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדָרָךְ. וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֵלֵיהֶם וּבְמֹשֶׁה: לָמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר, כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלָחֶם הַקָּלָקֵל. וַיִּשְׁלַח ה' בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל. וַיָּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ: חָטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בְּה' וּבָךְ; הִתְפַּלֵּל אֵל ה' וְיִסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ, וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה: עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ

על גס וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֶתְּךָ וְחָי. וַיַּעַשׂ מִלְּשָׁה נָחַשׁ נִחְשָׁת וַיִּשְׁמָהוּ עַל הַגָּס, וְהָיָה אִם
נִשְׂף הַנְּחֹשׁ אֶת אִישׁ, וְהִבִּיט אֶל נָחַשׁ הַנִּחְשָׁת וְחָי. (במדבר כא, ד-ט)

למה הלכו מהר קהר דרומה לים סוף? באיזה מרחק מדובר?

כפי שנאמר בפסוק כא, "וַיִּמְאֵן אָדוֹם נֹתֵן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבַר בְּגִבְלוֹ וַיִּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלִיו". בספר דברים
ב, ח, כתוב: "וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֲצִין גָּבֵר וַנִּפֹּן
וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְּבָר מוֹאָב". לפי זה, בני ישראל ירדו שוב דרומה, מקדש, (כנראה פטרה), עד אילת.
אחר כך עלו מזרחה וצפונה כדי לעקוף את ארץ אדום ולהגיע למואב מהמזרח. מדובר במרחק
של מעל 100 ק"מ מפטרה לאילת.

למה העם דרש לחם אם היה לו מן?

כפי שנאמר קודם בפסוק ד, "וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדֶרֶךְ". אפשר להבין זאת לפי המסופר בפרשת
מסעי, המתארת את סדר המסעות של בני ישראל: (במדבר לג, לו), "וַיִּסְעוּ, מֵעֲצִין גָּבֵר; וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַר צֶן, הוּא קִדְשׁ". לפי זה, בני ישראל הלכו מעציון גבר (ליד אילת), לקדש – (פטרה), שם
מתו מרים ואהרון, וכעבור כמה חודשים נאלצו לחזור שוב דרומה עד ים סוף כדי להקיף את אדום
ממזרח. אפשר להבין את התסכול של בני ישראל אשר ציפו להכנס לגבול מואב דרך ארץ אדום
ועתה נאלצו לחזור אחורה ולעשות סיבוב גדול וממושך. ניתן להבין גם את הדרישה ללחם אמיתי
של ארץ ישראל במקום להמשיך לאכול את המן.

מה הקשר בין החטא לעונש?

רש"י, ע"פ מדרש תנחומא: וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם - יבוא נחש, שלקה (נענש) על הוצאת דיבה ויפרע
ממוציאי דיבה (על המן). יבוא נחש שכל המינים נטעמים לו טעם אחד (טעם עפר, מפני שהוא
בולע את האוכל), ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד (המן), משתנה להם לכמה מטעמים, (לפי
פירוש הרמב"ן, מעבר להפעלת כח הדמיון, הכוונה שיכלו להכין מהמן מאכלים מגוונים בטעמים
שונים, חלקם אפויים, חלקם מבושלים או מטוגנים, אולי בתוספת תבלינים למיניהם).
לפי מדרש תנחומא, אחד מענני הכבוד שליווה את העם, הגן עליהם בפני פגעי נחשים ועקרבים
הנמצאים במדבר בשפע, כפי שאומר משה (דברים ח' טו): "הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבַר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא, נִחַשׁ
שָׂרָף וְעֶקְרֵב". בעקבות תלונת העם, שכללה בקשת חיים רגילים שגרתיים, ההגנה הנסית הוסרה.
העם התלונן: לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָר, לִכֵּן הָעוֹנֵשׁ הִיא מוֹת הָאוֹפִיִּי לַמִּדְבָר –
הכשת נחשים.

למה משה נצטווה לעשות נחש דווקא, כדי להציל את בני ישראל מהנחשים? איך פעל הריפוי ע"י הבטה בלבד?

הרמב"ן מסביר שזה כדי לעשות "נס מתוך נס", שכן הבטה בנחש היתה צריכה להרע את מצבם (מבחינה פסיכוסומטית), אך זה נעשה כדי להודיעם כי ה' ממית ומחיה, בדומה להצלה ע"י הקטורת, אחרי מרד קורח ועדתו שמתו בגלל הקטורת. נוסף כי בפרשת חוקת, מודגשת תרופה בדרך נס, ע"י דבר שתכונותיו הפוכות לכאורה, המאפשרות תיקון או תרופה – שריפת הפרה האדומה ואיסוף האפר גורמים לטומאה ואילו הזאת מי החטאת מטהרת את טמאי המתים. תופעה נוספת היא הוצאת מים מהסלע דווקא או המתקת מים ע"י השלכת עץ בהם.

כותב רש"י: כָּל הַנְּשׂוּף - (לפי מדרש במדבר רבה), אפילו (אם) כלב או חמור נושכו, היה הניזוק מתנוון והולך, אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית, לכך נאמר כאן "וְנָאָה אֶתְּוֹ וְחָי", ראייה בעלמא. (הספיקה ראייה סתמית כדי להתרפאות משאר הנשיכות, של כלב או חיה), אך בנשיכת הנחש נאמר "וְהָבֵיט" – שלא היה ממחר נשוח הנחש להתרפאות אלא כ"מביט בכוונה בנחש הנחושת. ואמרו רבותינו "וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים", (מסכת ראש השנה, פרק ג, משנה ח). לפי זה, מי שרק הסתכל על הנחש, ולא הִבִּיט, ולא שיעבד ליבו אל ה', לא נרפא. הריפוי ע"י צורת הנחש, מזכיר במשהו את אופן הטיפול בהכשות נחשים ובמחלות, ע"י שימוש בארס או בנגיף עצמו - נְסִיּוּב, (סוג נוזל בדם שאינו נקרש), נגד ארס (Antivenom). מדובר בְּנִסְיׁוּב המופק מדם בעלי חיים, ובו נוגדנים לטיפול בפגיעה של ארס, כתוצאה מהכשה או עקיצה. הנסיוב מיוצר על ידי הזרקת כמות קטנה של ארס מסוים לבעלי חיים, בדרך כלל סוסים, כבשים, עזים או ארנבות. בעל החיים מפתח תגובה קלה של המערכת החיסונית, המגרה ייצור נוגדנים כנגד האנטיגנים של הארס. לאחר היווצרות הנוגדנים, מייצרים את הנסיוב על ידי נטילת הדם מנושא הנוגדן, והפרדתו לפלזמה - נוזל הדם.

השגת הארס מתקבלת באמצעות חליכת נחשים, המתבצעת בחוות מיוחדות לשם כך - (חוות נחשים).

סמל חיל הרפואה הוא נחש נחושת על מטה - (נס). הוא גם משמש סמל הרפואה הבינלאומי המוצגת לעיל. מקור:

<https://publicdomainvectors.org/he/18903/קליפרטר20%חינים/דגל ארגון הבריאות העולמי>

איך יתכן שמשה נצטווה לעשות צורת שרף? האין בכך משום עשיית פסל ועבודה זרה? ואכן כתוב בספר מלכים ב, יח, ד, שחזקיהו המלך נאלץ לכתת את "נחש הנחשת אשר עשה משה, פי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו, ויקרא לו, נחשתן".

כפי שהוסבר לעיל, המטרה היתה לעשות נס ובכך לחזק את האמונה של העם. דוגמה דומה היא, הכרובים בקודש הקודשים שגם הם מהווים כעין פסל, אך נעשו לשם מצווה קדושה וכסמל לאהבה בין הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל. גם הקרבת עולה מחוץ לבית המקדש ע"י אליהו הנביא בכרמל, מהווה עבירה חמורה, אך באותו זמן היא התבקשה, כדי לחזק את אמונת העם בה'. יחד עם זאת, כאשר חזקיהו ראה שבני ישראל עשו מנחש הנחושת, עבודה זרה, הוא דאג לכתת אותו.

המסע הנסי לגבול מואב

ויסעו בני ישראל ויחגרו באבת. ויסעו מאבת, ויחגרו בעיני העברים במדבר אשר על פני מואב ממזרח השמש. משם נסעו ויחגרו בנחל זרד. משם נסעו ויחגרו מעבר ארנון אשר במדבר היצא מגבל האמרי, פי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמרי. על כן יאמר בספר מלחמת ה': את זהב בסופה ואת הנחלים ארנון. ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער, ונשען לגבול מואב. ומשם בארה - הוא הבאר אשר אמר ה' למשה: אסף את העם ואתנה להם מים.

שירת הבאר

אז ישיר ישראל את השירה הזאת: עלי באר ענו לה. באר חפרוה שרים, פרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה. וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה, ונשקפה על פני הישימן. (במדבר כא, י-כ)

על כן יאמר ... מה פירוש הפסוקים יד – כ? הם לא מובנים.

מפרש רש"י, (עם שנויי לשון קלים): על כן יאמר - על חניה זו ונסים שנעשו בה, יאמר בספר מלחמות ה'. כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את זהב וגו'.

את זהב בסופה - כמו "את יהב" או כמו שיאמר מן המלה "יעד", "ועד", (היו"ד מוחלפת ב- "ו"), כלומר, את אשר יהב (נתן) להם, והרבה להם נסים בים סוף - (בסופה).

ואת הנחלים ארנון - כשם שמספרים בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?

וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים - תרגום של שפך – "אֶשֶׁד", (כמו בקיבוץ אשדות יעקב). שפך הנחלים שנשפך שם דם האמוריים שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה. אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו האמוריים: "כשיכנסו ישראל [לארץ] לעבור לתוך הנחל, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותם הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים כנגד אותם נקעים, כמין קרנות ושדים בולטים לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבור בנחל, נזדעזעו (רעד) ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה והתקרב לצד ההר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותם נקעים והרגו את האמוריים, וזהו "אֶשֶׁר נָטָה לְשֵׁבֶת עַר", שההר נטה ממקומו והתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו "וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב", ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו על הנסים האלו, אילולא הבאר שנכנס לשם. (מה שמתואר זו כנראה רעידת אדמה מקומית). וּמִשֵּׁם בְּאֶרֶה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד? אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו, חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם את דם ההרוגים האמוריים וזרועות ואיברים ומוליכתם סביב המחנה וישראל, ראו ואמרו שירה.

עֲלֵי בְּאֵר עֲנּוּ לָהּ – (עלי) מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה. בְּאֵר חֲפְרוּקָה - זאת היא הבאר אשר חפרוה השרים משה ואהרן, בְּמִשְׁעַנְתָּם - במטה, וּמִמְדָּבָר - ניתנה להם. נאמר במדרש תנחומא על פסוקים יט – כ: וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה – אם אדם משים את עצמו הפקר ביגיעת התורה כמדבר שהוא הפקר לכל, ניתנת לו התורה במתנה. וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל – כיון שניתנה לו במתנה – נחל אל. וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִוֶּת – וכיון שנחל אל, עולה לגדולה. וּמִבְּמִוֶּת הַגֵּיא – אם הגיס דעתו – (התגאה), הקב"ה משפילו ואם חזר בו, הקב"ה מגביהו, שנאמר (ישעיהו מ, ד) כָּל גֵּיא, יִנְשָׂא.

נחל עוגיה, בקעת הירדן, צפונה ליריחו. צילם עזרא כהן - ישר. המזכיר " אֶשֶׁר נָטָה לְשֵׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב". http://bikaa2007.blogspot.com/2007/03/blog-post_8079.html

צילום: יוחאי כורם

נחל תלכיד ופיראן בבקעת הירדן <https://www.tiuli.com/points of interest/490/>

מפרש הרמב"ן: "את והב בסופה" - ושם עיר אחת מן הערים שהיו למואב "והב". .. את הכל השמיד ה' בסופה ובסערה, כי בא עליהם סיחון פתאום, פרסות סוסי כצר נחשבו וגלגליו כסופה. והנה הכתוב מביא ראיה מספר המלחמות, כי ארנון הוא גבול מואב ואסור לישראל (להכנס לשם), והנחלים וכל האשדות עד ארנון היו מותרין להם, כי סיחון לקח ממלך מואב את כל ארצו עד ארנון ולא ארנון בכלל, ונשאר ארנון למואב והוא גבולו.

המלחמה בסיחון

וישלח ישראל מלֹאכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: אֲעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ; לֹא נֹטָה בְּשׂוֹדָה וּבְכָרֶם, לֹא נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר - בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֶךְ עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ. וְלֹא נִתֵּן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ, וַיֵּאָסֶף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה, וַיָּבֹא יִהְצֵה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי תָרֵב וַיִּירָשׁ אֶת אֲרָצוֹ מֵאַרְנוֹן עַד יַבֵּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן, כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן. וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי, בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל בְּנֵי־תֵיחַ. כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא, וְהוּא גִלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיַּדוֹ עַד אַרְנוֹן. (במדבר כא, כא-כו).

דברי המושלים

על כן יאמרו המושלים: באו חושבונו, תבנה ותפוננו עיר סיחון. פי אש יצאה מחושבונו, לתבה מקרית סיחון, אכלה ער מואב, בעלי במות ארנון. אוי לך מואב, אבדת עם פמוש, נתן בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך אמרי סיחון. ונירם אבד, חושבונו עד דיבן, ונשים עד נפח אשר עד מידבא. (במדבר כא, כז-ל)

מה החשיבות לספר בתורה שסיחון כבש, לפני כן, חלק ממואב ולכתוב את דברי המְשָׁלִים?

פירש רש"י: "וְהוּא נִלְחָם" - למה הוצרך להכתב? לפי שנאמר, (דברים ב, ט) "אַל תִּצַּר אֶת מוֹאֵב", וחשבון משל מואב היתה - לכן כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו - טהרה (התירה) לישראל. על כן - על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב, יאמרו המְשָׁלִים - בלעם ובעור, שנאמר בו (במדבר כג) "וישא משלו". והם אמרו, באו חֲשָׁבוֹן - שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק (שם כב, ו) "כִּי יִדְעָתִי, אֵת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ, וְאֲשֶׁר תֵּאָר, יוֹאֵר". תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן - חשבון בשם סיחון להיות עירו. וְנָשִׁים - אות שי"ן דגושה, לשון שממה, כך יאמרו המושלים, "וְנָשִׁים אוֹתָם".

כיבוש יעזר וכנותיה; המלחמה בעוג מלך הכשן וכיבוש ארצו

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי. וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעֲזֹר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתֵיהָ וַיִּוְרָשׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר שָׁם. וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דָרֶךְ הַבְּשָׁן, וַיֵּצֵא עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרְעִי. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אֵל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִינְדָה נְתַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וַעֲשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן. וַיִּפְּנוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלַתִּי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׂרִיד, וַיִּירָשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ. (במדבר כא, לא-לה)

סיכום פרק כא

בפרק ראינו את המלחמה עם ממלכת ערד אשר ניסתה להפתיע את ישראל במלחמת מנע, אך הוחרבה; מצוות שחרור שבויים בכח או פדיונם בכסף או באמצעי אחר; דנו בדילמה של כניעה לדרישות החוטפים וראינו שאין פודים שבויים יותר על כדי דמיהם, אך לא תמיד ניתן למדוד את "כדי דמיהם". ראינו שרבנים חשובים פסקו שכדי לפדות חיילי צה"ל שנשבו, מותר לשחרר מחבלים נפשעים, כדי להצילם מסכנת נפשות, ומפני שהם שליחי העם כולו. ראינו שבעשיית נחש הנחושת, ה' ביקש לעשות נס מתוך נס, ריפוי דווקא ע"י דבר המזיק כביכול. כמו כן ראינו את הנצחונות המזהירים של ישראל על הממלכות החזקות של סיחון ועוג.

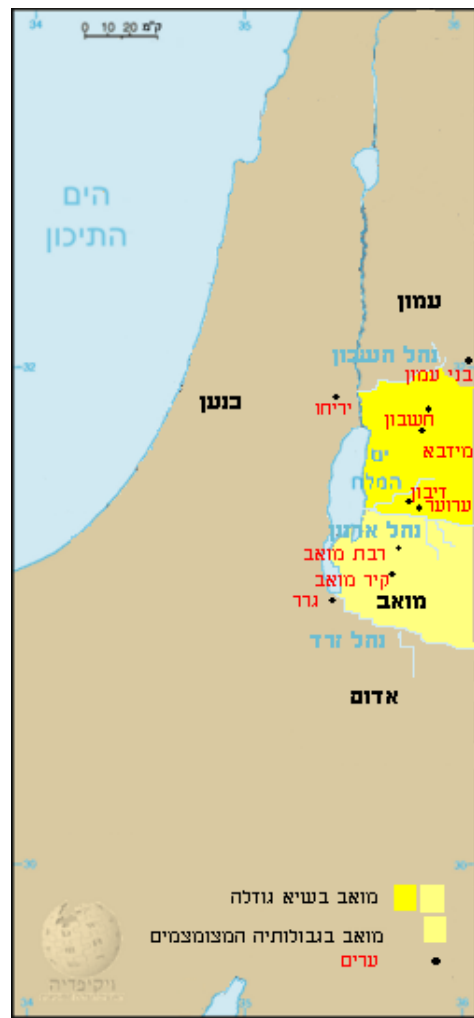
פרק כב – הגעת ישראל לערבות מואב

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעֵרְבוֹת מוֹאָב, מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ. (במדבר כב, א)

הרעיון המרכזי של פרשת חוקת

הרעיון המרכזי הוא כנראה המעבר מההנהגה הנסית והגלויה של דור המדבר להנהגה ארצית – טבעית, עם נסים נסתרים, של דור הנכנסים לארץ, בדומה לנסי אֶשֶׁד הַנְּתָלִים, אשר נודעו רק בדיעבד. אהרון ומרים נפטרים ועל משה רבנו נגזר למות בחוץ לארץ, כאשר דווקא עשייה לא מדויקת של נס גלוי הכשילה אותו. ראינו את גבורת הנצחונות הצבאיים של ישראל על ממלכות ערד, יעזר, סיחון ועוג, כסימן מקדים לנצחונות בארץ כנען. ניתן למצוא דמיון רב בין דור הנכנסים לארץ, אחרי "שואת" מצרים, לדורנו.

תוספת

מפת מואב, מאת מפה, שימוש חופשי. ארץ סיחון היא בין נחל ארנון לנחל חשבון.

he.wikipedia.org/w/index.php?curid=54032

בתל ערד נמצא מקדש ישראלי שלדעת החופרים, נחרב מאוחר יותר על ידי המלך חזקיהו בעת הרפורמות הדתיות שהנהיג, כולל הריסת במות אסורות. המקדש כלל היכל רחב ואולם קטן בסמוך לו. בין הממצאים מצבת אבן בגובה של מטר אשר נמצאה על הבמה המרוצפת באולם הקטן. באתר נתגלו חרסים עם כתובות אשר כללו שמות של משפחות כוהנים. בתמונה, הדביר של המקדש.

Arad_Debir_2.jpg: קובץ he.wikipedia.org/wiki/תל_ערד#/media
 GNU Free Documentation License ,CC BY SA 3.0

צילום: Jerzy Strzelecki

פסל נחש הנחושת שעל פסגת הר נבו.

הר_נבו he.wikipedia.org/wiki/הר_נבו

CC BY SA 3.0 GNU Free Documentation License,

מִצְבַּת מִישַׁע היא מצבת זיכרון לכמוש, אלוהי המואבים, שהוצבה מטעם מישע מלך מואב בעיר דיבון, במחציתה השנייה של המאה ה-9 לפני הספירה, לציון ניצחונותיו על ממלכת ישראל, בתקופת שלטונם של מלכי שושלת בית עמרי. המצבה התגלתה בשנת 1868, והיא מהווה את אחד הגילויים החשובים בארכאולוגיה של תקופת המקרא בשל היותה העדות החוץ מקראית הראשונה למתואר בתנ"ך. המצבה נמצאת כיום במוזיאון הלובר שבפריז. היא כתובה באלפבית הפיניקי-עברי ולשונה מואבית, שפה קרובה לעברית המקראית. בין מילה למילה מפרידה נקודה, ובין משפט למשפט מפריד קו.

בימי עמרי ואחאב היה מישע כפוף לישראל, ולאחר שמת אחאב נאמר: "וּמִישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהָשִׁיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלְף פָּרִים וּמֵאָה אֶלְף אֵילִים צֶמֶר. וַיְהִי כְמוֹת אַחְזָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל", (מלכים ב, ג, ד). ואכן, בכתובת מספר מישע על התקופה בה מואב היתה משועבדת לישראל, על השחרור מעול השיעבוד, על כיבוש ערים בתחום ממלכת ישראל ועל מפעלי הבניה הכבירים שביצע בארצו.

בנוסף, במצבת מישע מופיעים שמות מדויקים מהתקופה, המוזכרים גם בתנ"ך - לרבות השם "אריאל-דודה", שיש המייחסים אותו לדוד המלך. גילוי זה שינה את ההנחה שהייתה נפוצה בקרב חוגים מסוימים באותם הימים שהמקרא הוא יצירה חשמונאית מאוחרת, מעשייה יהודית אשר אינה משקפת כל אמת היסטורית. גילוי זה עודד ניסיונות נוספים למציאת הוכחות ארכאולוגיות לתיאורים המקראיים.

קטע מהמצבת מתורגם לעברית מודרנית :

אנכי מישע בן כמוש[נית] ... מלך מואב, הדיבוני.

אבי מלך על מואב שלושים שנה ואנכי מלכתי אחר אבי. ואעש את הבמה הזאת לכמוש בקרחה (=איזור חדש שמישע בנה בדיבון).

... כי הושיעני מכל המלכים וכי הראני (במפלת) כל שנאי.

עמרי מלך ישראל עינה את מואב ימים רבים, כי יאנף כמוש בארצו.
 ויחליפהו בנו ויאמר גם הוא: אענה את מואב. בימי אמר כ[?], וארא בו (=במפלתו) ובביתו.
 וישראל אבד אבד לעולמים. וירש עמרי את ארץ מידבא.
 וישב בה ימיו וחצי ימי בנו ארבעים שנה, וישיבנה כמוש בימי. ואבן את בעל-מעון ואעש בה
 האשוח (=מקוה מים) ואבן את קריתין.
 ואיש גד ישב בארץ עטרות מעולם. ויבנה לו מלך ישראל את עטרות. ואלחם בקיר (=בעיר) ואוחז
 בה. ואהרוג את כל העם. ... מהעיר רית (=העיר היתה) לכמוש ולמואב.
 ואשיב משם את אראל הראש שלה, ואסחבהו לפני כמוש בקריות. ואושיב בה את איש שרון ואת
 איש מחרת. ויאמר לי כמוש: לך אחוז את נבו מישראל.
 ואהלך בלילה ואלחם בה מבקוע השחר עד הצהרים ואחז בה.
 ואהרוג את כולם שבעת אלפים גברים וגרים (=אולי נערים) ונשים וגרות ושפחות, כי לעשתר
 כמוש (כמוש מופיע כאל זוגי) החרמתי.
 ואקח משם את כלי יי' ואסחב אותם לפני כמוש. ומלך ישראל בנה את יהץ וישב בה בהלחמו בי
 ויגרשהו כמוש מפני.
 ואקח ממואב מאתים איש כל רשה (=אולי ראשיה) ואשאם ביהץ ואחז בה (כדי) לספחה לדיבון.
 אנכי בניתי (את) קרח, את חומת הי(ע)רות ואת חומת העופל (=המצודה).
 ואנכי בניתי (את) שעריה ואנכי בניתי את מגדליה, ואנכי בניתי בית (ה)מלך, ואנכי עשיתי את
 כלאי האשוח למים בקרב העיר.
 ובור אין בקרב העיר בקרחה. ואמר לכל העם: עשו לכם בור בביתו.
 ואנכי כרתתי קורות לקרחה (עזרת) אסירי ישראל. אנכי בניתי (את) ערוער, ואנכי עשיתי את
 המסילה בארנון. אנכי בניתי את בית במות כי הרוס הוא.
 אנכי בניתי (את) בצר כי ... עם חמישים (אנשים) דיבונים, כי כל דיבון נשמעת (לי).
 ואנכי מלכתי ... על מאתים ערים אשר הוספתי (=סיפחתי) לארץ.
 ואנכי בניתי ... (את) מידבא ובית-דבלתיים ובית בעל-מעון, ואני שמתי שם את ... צאן הארץ.
 מקור: ויקיפדיה, מצבת_מישע
 מוזכרות במצבה האתרים דיבון, מידבא, ערוער, עטרות, קיר, בעל – מעון, ארנון, נבו, יהץ,
 המוזכרות בתורה. כן מוזכר "איש גד" – שבט גד.

פרשת בַּלַק

פרק כב - מי זה בלק בן צפור? ; למה פחד מואב מפני ישראל? ; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמין לקלל את ישראל ; מי היה בלעם ובמה התפרסם? ; סירובו של ה' שבלעם ילך לקלל את ישראל ; השליחות השנייה של בלק לבלעם ; ה' מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה' שם בפיו ; סיפור פתיחת פי האתון של בלעם ; למה חרה אף ה' שבלעם הלך, הרי הוא אפשר לו? ; מי המלאך "וחרב שלופה בידו" ; איך אתון יכולה לדבר? ; בחירתו החופשית של בלעם ; מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות

מי זה בלק בן צפור? ; למה פחד מואב מפני ישראל? ; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמין לקלל את ישראל ; מי היה בלעם ובמה התפרסם?

וַיֵּרָא בַּלַק בֶּן צְפוּר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְשׁוּרָאֵל לְאִמְרֵי. וַיִּגֵּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד כִּי רַב הוּא, וַיִּקְרָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זַקְנֵי מִדְיָן: עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סְבִיבְתֵינוּ פְּלִחָהּ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשְּׂדֵה, וּבַלַּק בֶּן צְפוּר מְלֵךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא. וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בַּלְעָם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנֶּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לְקַרְא לּוֹ, לֵאמֹר: הֲגַה עִם יִצְא מִמְצָרִים הֲגַה כֶּסֶה אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי. וְעַתָּה לְכֵה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעַם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מְמֹנֵי, אוֹלֵי אוֹכַל נֶפֶשׁ בּוֹ וַאֲגַרְשֵׁנוּ מִן הָאָרֶץ - כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר. (במדבר כב, ב-ו)

למה התורה לא אומרת בהתחלה מי זה בלק בן צפור, אלא רק בפסוק ד?

רש"י כותב: בעת ההוא - לא היה ראוי למלכות. מנסיכי מדין היה וכאשר מת סיחון מינוהו עליהם לצורך שעה. כלומר שרק באותו זמן, בשעת חירום, הוא התמנה כמלך מואב, ולפני כן היה כנראה אדם פרטי.

מה מזכירה המלה "ויקצץ"? מה מבטא הדמוי של השור הלוחך את ירק השדה?

ויקצץ מזכיר את מה שנאמר על המצרים (שמות א, יב): וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רש"י מפרש שם: וַיִּקְצוּ - קצו בחייהם (ויש מפרשים שקצו המצרים בעיני עצמם), ורבותינו דרשו "שהיו כקוצים בעיניהם".

רש"י: פְּלִחָהּ הַשּׁוֹר - (במדבר רבה) כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה.

אברבנאל: כי השור לוחך בלשונו ומשחית הירק בריר היוצא מפיו...

למה בלק פחד מישראל? הרי נאסר על ישראל לתקוף את מואב.

כותב הרמב"ן: והנה ידעו מואב כי ישראל לא ילכדו את ארצם מהם, כי בני ישראל שלחו להם (שליחים) כמו ששלחו לסיחון (דברים ב, כט) עד אשר אָעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן, אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ, או ששמעו גם כן על מניעת השם (מלתקוף אותם) שאמר להם (שם, שם ט) אֶל תִּצְרֹךְ אֶת מוֹאֵב וְאֶל תִּתְּצֶר בָּם מִלְחָמָה. (גם שליחי יפתח הגלעדי אומרים למלך עמון: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מִלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצְךָ, וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם, וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאֵב שָׁלַח, וְלֹא אָבָה; וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, בְּקִדְשׁ), (שופטים, יא, יז). לכן אמרו המואבים לזקני מדין, "אפילו שלא ילכדו את ארצנו, ילחכו ברובם את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה, וילכדו להם את כל סביבותינו, כמו שעשו לשני מלכי האמורי ויתנו אותנו למס עובד".

יחד עם זאת, יתכן שבלק לא ידע כי נאסר על ישראל לתקוף אותם, או שלא האמין לכך, וראה מה שקרה לממלכות סיחון ועוג שנכבשו ושכל תושביהן נהרגו וחשש מגורל דומה.

מי היה בלעם בן בעור ואיך התפרסם בכל האזור?

בְּלַעַם בֶּן בַּעֲוֹר מִתּוֹאֵר כְּקוֹסֵם (אך לא כמכשף), מארם נהריים. על פי חז"ל, (בבא בתרא, טו, ב), הוא מנוי בין שבעה נביאים שנתנבאו לאומות העולם, ואלו הן: בלעם ואביו בעור, ואיוב ורעיו - אליפז התימני, ובלדד השוחי, וצופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל הבוזי. מדרגת נבואתו של בלעם היתה קרובה למדרגת נבואתו של משה רבנו על סמך פרשנות הפסוק (דברים לד, י) "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יָדַעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים - בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם, ומאן הוא - (מיהו)? בלעם". יש מדרשים הטוענים שהיה אף גדול בכמה דברים ממשה רבינו. בתלמוד הוא מתואר כמי שיכול לכוון לשבריר השנייה שבו הקב"ה כועס, כביכול. יש מפרשים שאחר שהצליח לכוון את רגע הפורענות, הוא ייחס את זה לקללתו, במקום להקב"ה. כפי שנראה, גם אם בלעם היה נביא גדול, הוא לא הצטיין בצדיקות או ברמה מוסרית גבוהה. הוא בעצם רצה לקלל את ישראל, למרות שה' אסר זאת, וניסה בכל כוחו כן לקלל אותם ע"י הקרבת קרבנות, שנוי מקום וכו'. במשנה בפרקי אבות, ה, יט, נאמר: "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע. (ויקיפדיה, בלעם_בן_בעור).

כפי שראינו, רש"י מפרש בפרשת חוקת, שלבלעם היתה הצלחה קודמת. כאשר הכתוב מספר: "עַל כֵּן יִאָמְרוּ הַמְּשָׁלִים, בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן; תִּבְנֶה וְתִכְוֶנֶן, עֵיר סִיחוֹן" (במדבר כא, כח) אומר רש"י: "בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן" - שלא היה יכול סיחון לכבוש (את מואב) והלך ושכר את בלעם לקללו, וזה שאמר בלק לבלעם: כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר, (פסוק ו).

סירובו של ה' שבלעם ילך לקלל את ישראל

ויִלְכוּ זַקְנֵי מוֹאָב וְזַקְנֵי מִדְיָן וְקַסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בַּלְעָם וַיְזַדְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בַלְק. וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם: לִינּוּ פֹה הַלְיִלָּה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יִדְבֹר ה' אֵלַי; וַיָּשֻׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בַּלְעָם. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בַּלְעָם וַיֹּאמֶר: מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ? וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל הָאֱלֹהִים: בַּלְק בֶּן אֶפְרַיִם מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי. הִנֵּה הֵעָם הֵיכָּא מִמְצָרִים וַיִּכַּס אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ; עֲתָה לָכֶּה קָבָה לִי אֹתוֹ - אוֹלֵי אוֹכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ וַגִּרְשָׁתִּיו. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בַּלְעָם: לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם, לֹא תֵאָר אֶת הָעָם, כִּי בָרוּךְ הוּא. וַיִּקַּם בַּלְעָם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי בַלְק: לָכוּ אֶל אַרְצְכֶם, כִּי מֵאֵן ה' לְתַתִּי לְהִלָּךְ עִמָּכֶם. (במדבר כב, ז-יג)

האם בלעם הכיר מה המקורות של עם ישראל ושהוא ברוך?

בגמרא מסכת סוטה דף יא, נאמר בהקשר ל"הִבָּה נְתַחֲפָמָה לוֹ" מספר שמות, א, י: "שלושה היו באותה עצה (לפרעה) – בלעם, יתרו ואיוב. בלעם שיעץ (לפרעה) – נהרג; איוב – ששתק – התייסר; יתרו שברח - בניו מיושבי לשכת הגזית". פרשן המקרא "חזקוני", סבור כי מדובר בבלעם סבו של בלעם שקילל, שכן הגזירות הראשונות של פרעה (הִבָּה נְתַחֲפָמָה לוֹ), קדמו לבלעם שנים רבות. בכל מקרה, יתכן שבלעם, כנביא ואיש "העולם הגדול", שמע על עם ישראל שיצא ממצרים.

השליחות השנייה של בלק לבלעם; ה' מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה'

שם בפיו

וַיִּקְוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל בַּלְק וַיֹּאמְרוּ: מֵאֵן בַּלְעָם הִלָּךְ עִמָּנּוּ. וַיִּסַּף עוֹד בַּלְק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלֶּה. וַיָּבֹאוּ אֶל בַּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָמַר: פֹּה בַלְק בֶּן צְפּוֹר: אֵל נָא תִמְנַע מִהִלָּךְ אֵלַי. כִּי כִבֵּד אֶכְבְּדְךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְלָכֶּה נָא קָבָה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה. וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עַבְדֵי בַלְק: אִם יִתֵּן לִי בַלְק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְדוֹלָה. וְעַתָּה שָׁבוּ נָא בְּזֶה גַם אֲתֶם הַלְיִלָּה וַאֲדַעַה מֶה יִסַּף ה' דְּבַר עַמִּי. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בַּלְעָם לִילָּה וַיֹּאמֶר לוֹ: אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים - קוּם לְךָ אֲתֶם וְאֵף אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה. (במדבר כב, יד-כ)

למה בלק לא הסתפק בתשובה השלילית של בלעם?

אולי הוא הניח שבלעם נעלב מהדרגה הנמוכה יחסית של השרים הזקנים ששלח לראשונה וגם מהשכר שהוצע לו. בלעם היה ידוע כבעל גאווה והערכה עצמית גבוהה וגם כדורש שכר טרחה גבוה. לכן תואר בפרקי אבות (ה, יט), כבעל "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה".

למה בסוף ה' הסכים שבלעם ילך עם שרי בלק?

כותב רש"י: "אם לקרא לך - אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר "קום לך אָפֶס", כלומר שהקב"ה לא אמר לו ללכת, אלא השאיר את ההחלטה לבלעם. נאמר במדרש (במדבר רבה כ, יב): מכאן אתה למד שבדרך שאדם רוצה לילך בה - מוליכין אותו. וְאָף - על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה; ואעפ"כ "וילך בלעם" - אמר, שמא אפתנו (את הקב"ה) ויתרצה. בלעם היה צריך להביא בחשבון שלא יוכל לקלל את ישראל אך חשב שבכל זאת שווה לו ללכת ואולי להרוויח קצת כסף.

סיפור פתיחת פי האתון של בלעם; למה חרה אף ה' שבלעם הלך, הרי הוא אִפְשָׁר לו?; מי המלאך "וחרב שלופה בידו"; איך אתון יכולה לדבר?; בחירתו החופשית של בלעם

וַיִּקָּם בְּלָעָם בַּבֶּקֶר וַיִּתְכַּבֵּשׂ אֶת אֶתְנֹו וַיִּלְךָ עִם שָׂרֵי מוֹאָב. וַיַּחַר אֵף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְנַצֵּב מִלֵּאדָה ה' בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֶן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל אֶתְנֹו וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ. וַתֵּרָא הָאֵתָוֹן אֶת מִלֵּאדָה ה' נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְתַרְבוּ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתַּט הָאֵתָוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בְּלָעָם אֶת הָאֵתָוֹן לְהַטֵּתָהּ הַדֶּרֶךְ. וַיַּעֲמֵד מִלֵּאדָה ה' בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּהֲנִים גָּדַר מִזֶּה וְגָדַר מִזֶּה. וַתֵּרָא הָאֵתָוֹן אֶת מִלֵּאדָה ה' וַתִּלְחֹץ אֶל הַקִּיר וַתִּלְחֹץ אֶת רַגְלֵי בְלָעָם אֶל הַקִּיר וַיִּסָּף לְהַכְתֵּהּ. וַיּוֹסֶף מִלֵּאדָה ה' עֲבוּר וַיַּעֲמֵד בְּמִקּוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל. וַתֵּרָא הָאֵתָוֹן אֶת מִלֵּאדָה ה' וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בְּלָעָם וַיַּחַר אֵף בְּלָעָם וַיֵּךְ אֶת הָאֵתָוֹן בַּמַּקֵּל. (במדבר כב, כא-כז)

אם אלוקים הסכים לכך שבלעם ילך עם שליחי בלק, למה חרה אפיו? האם שינה את דעתו?

כתב הרמב"ן (עם שנויים לשוניים): הנכון בעיני בענין הזה, כי מתחילה מנעו ה' שלא לקלל את העם כי ברוך הוא, ולמה שילך עמהם מאחר שלא יקללם, והם (המואבים) לא רצו אותו לדבר אחר. על כן אמר, "לא תלך עמהם" שלא תאור את העם, כי ברוך הוא, וידוע שבלעם הודיעם את דברי האלהים. בלק שלח אליו פעם שניה כי לא האמין לו, והוסיף לו כבוד בשרים רבים ונכבדים מן הראשונים ונדר להרבות את שכרו וכבודו. בלעם ענה להם, שאין הדבר תלוי בממון ולא ברצונו, רק הכל ביד השם ושאל ממנו (מה) עוד מה יצווה אותו, ועשה זה כהוגן, כי הוא ידע בדעת עליון, ועצת ה' לעולם טובה, והוא יורה חטאים בדרך.

והנה השם אמר לו, "כבר הודעתך כי העם ברוך הוא ולא תוכל לקללם, ועתה חזרו אליך. ואם לקרוא לך בלבד באו, כלומר שיתרצו בלכתך עמהם גם על מנת שלא תקלל את העם כפי שהודעתך מתחילה, קום לך אָפֶס וְאָף אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֶתוֹ תַעֲשֶׂה, שאפילו אם אצווה

אותך לברך, שתברכם ולא תירא מבלק, וזה טעם "אם לקרוא". וכן רצה ה' מתחילה שילך עמהם, אחרי שיודיע להם שלא יקללם ושיתנהג בענינם כאשר יצווה ה', כי היה רצון ה' יתברך לברך את ישראל, מפי נביא לגוים.

היה על בלעם להגייד כך לשרי בלק: הרשה לי השם להיות קרוא לכם בלבד, אבל על מנת שלא לקלל את העם ועל מנת שאם יצווה עלי לברך - שאברכם, ואם לא יתרצו בכך יניחו לו, כי גם בפעם השניה אמר בלק (פסוק יז) וּלְכָה נָא, קְבֹה לִי אֵת הָעַם הַזֶּה, לא רצה אותו כדי שיודיעו עתידות ולא לדבר אחר, זולת לקוב את העם. ובלעם מרוב חפצו ללכת, לא הודיעם זאת ולא אמר להם כלום (אלא הסתיר את האמת).

ממשיך הרמב"ן - וַיִּקַּם בְּלָעַם בַּפֶּקֶר, וַיִּחַבֵּשׂ אֶת אֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ עִמָּהֶם כְּרוּצָה לְהַשְׁלִים אֶת חֲפָצָם. על כן חרה אף ה' פי הולך הוא, שאילו הודיעם (את האמת), הוא לא היה הולך. ועוד שהיה בזה חילול ה', כי בלכתו עמהם סתם ובעצם ברשות ה', הם חשבו שה' נתן לו רשות לקלל את העם, וכאילו שה' חזר בו ממה שאמר תחילה "לא תאָר אֶת הָעַם, פִּי כְרוּף הוּא" וכאשר יראו אח"כ שלא יקללם, יאמרו כי ה' שוב שינה את דעתו או שהוא מהתל בהם כהתל באנוש. חלילה לה' מעשות כדבר הזה, כי נצח ישראל לא ינחם. (יוצא שכעס ה' היה על כך שלא גילה לשרי מואב בדיוק מה מותר לו לדבר או לעשות ועוד גרם בזה לחילול ה').

רש"י מפרש לעניין כוונות בלעם: וַיֵּלֶךְ, עִם שְׂרֵי מוֹאָב - (לפי במדבר רבה), לכו כלכם שוה. יש הבדל בין ללכת את לבין ללכת עם. הקב"ה אמר לו (בפסוק כ): אִם לְקָרָא לְךָ בְּאוֹ הָאֲנָשִׁים קוּם לְךָ אִתָּם, והוא הלך עמם.

יוצא שה' כעס מפני שהוא הרשה לבלעם ללכת אתם על מנת שלא יקלל את ישראל (אלא לברכם), דבר שבלעם קיבל על עצמו. עתה התברר שבלעם התכוון כן לקללם אם יתאפשר לו.

מה נלמד מזה שהאתון ראה את המלאך ובלעם לא?

כותב רש"י: וַתֵּרָא הָאֲתוֹן, והוא לא ראה - שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם, שמתוך שיש באדם דעת, תטרף דעתו כשיראה מזיקין - (שדים).

לפי הרמב"ן גם ראיית האתון את המלאך היה נס ומדובר יותר בהרגשה ולא בראייה רגילה. כזכור, פי האתון הוא אחד הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות. יחד עם זאת, הוא מסביר שלפעמים תחושות בעלי חיים רגישות יותר משל בני אדם. ידוע למשל, על חוש הריח המפותח של כלבים או חוש השמיעה אצל פילים. יש עדויות על כך שחיות מסוימות מרגישות מראש רעידת אדמה.

מה מזכיר המלאך ש"חַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ"?

גם אצל יהושע (פרק ה, יג) נאמר לפני כיבוש יריחו: וַיְהִי, בַּהֲיֹת יְהוֹשֻׁעַ בְּיָרִיחוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא, וַהֲנֵה אִישׁ עֹמֵד לְגִגְדוֹ וַחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ; וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ, הֲלֹנּוּ אֶתָּה, אִם לְצָרֵינוּ.

וַיֹּאמֶר לֹא, כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' - עֵתָה בָּאתִי; וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אַרְצָה, וַיִּשְׁתַּחֲו, וַיֹּאמֶר לוֹ, מָה אֲדִנִּי מִדְּבַר אֶל עֲבָדָיו. ואז הוא מקבל את ההוראה לכבוש את העיר. גם יהושע, להבדיל, כמו בלעם, נבהל מאוד ממראה המלאך והרגיש מאוים וגם נפל על פניו והשתחוה. אך הופעת המלאך לא היה כדי לאיים אלא להורות לו בדיוק מה עליו לעשות כדי לכבוש את הארץ. גם אצל דוד המלך, נאמר אחרי המגפה שפרצה בגלל המפקד (דברי הימים א, כא, טז): "וַיִּשָּׂא דָוִד אֶת עֵינָיו, וַיִּרְא אֶת מַלְאֲכָה ה' עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם, וַתִּרְבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַם; וַיִּפֹּל דָוִד וַהֲזַקְנִים מְכֹסִים בְּשָׂקִים, עַל פְּנֵיהֶם". המלאך אומר לו לקנות את גורן אַרְוֹנָה היבوسی, מקום הקמת בית המקדש, ובכך לסיים את המגפה. יוצא שמטרת המלאך שהחרב שלופה בידו איננה לאיים, אלא למסור משהו חשוב, מעשי, וחיובי דווקא, באופן דרמטי, לזה שהוא מופיע בפניו. גם אצל בלעם זה כך. אכן הכנוי של שם האל משתנה בקטע זה, מ"אַלְהִים", המבטא את מדת הדין, ל - מַלְאֲכָה ה', המבטא את מדת הרחמים, אפילו על בלעם.

וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֱתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעָם: מָה עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים? וַיֹּאמֶר בְּלַעַם לְאֱתוֹן: כִּי הִתְעַלְלֶתָ בִּי; לֹא יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עֵתָה הִרְגִּיתִיךָ. וַתֹּאמֶר הָאֱתוֹן אֶל בְּלַעַם: הֲלוֹא אֲנֹכִי אֲתָנֶךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדָךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה - הֲהִסְכַּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ פֶּה? וַיֹּאמֶר: לֹא. וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינָיו בְּלַעַם וַיִּרְא אֶת מַלְאֲכָה ה' נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וַתִּרְבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחֲו לְאֲפָיו. וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאֲכָה ה' עַל מָה הִפִּיתָ אֶת אֲתָנֶךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אֲנֹכִי יִצְאֵתִי לְשֹׁטָן כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנֹגְדִי. וַתִּרְאֵנִי הָאֱתוֹן וַתֵּט לְפָנָי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים אוֹלֵי נְטָתָה מִפְּנֵי כִּי עֵתָה גַם אֲתָכָה הִרְגִּיתִי וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי. וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶל מַלְאֲכָה ה' חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאֵתִי בְּדֶרֶךְ וְעֵתָה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי. וַיֹּאמֶר מַלְאֲכָה ה' אֶל בְּלַעַם לָךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְאָפַס אֶת הַדֶּבֶר אֲשֶׁר אָדְבַר אֵלֶיךָ אַתּוֹ תִּדְבַר וַיִּלָּךְ בְּלַעַם עִם שָׂרֵי בְּלָק. (במדבר כב, כח-לה)

איך יכולה האתון לדבר עם בלעם ומדוע?

מפרש הרמב"ן: "טעם הנס הזה, להראות לבלעם, מי שם פה לְאָדָם, או מי יְשׁוּם אֵלִים, (שמות ד, יא), להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים. גם ישים בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, וכדי להזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה בלעם".

לפי הרמב"ם, (מורה נבוכים מאמר ב, פרק מב), האתון לא דיברה באמת, אלא בלעם שמע את דברי האתון והגיב להם, הכל כמראה נבואה (או מכח דמיונו) של בלעם ולא כמוכן הממשי.

יש מפרשים שהאתון לא דיברה בשפה אנושית, שכן לא נאמר ש"דיברה", אלא רק שה' פתח את פיה. לפי זה, היא נערה, אך בלעם הצליח להביין את מסריה. ידוע כי בעלי חיים מתקשרים ביניהם. לדוגמה, צפורים מצייצות באופן מסוים כדי להכריז על אזור מחיה או למשוך את בעלי המין השני. ידוע שדולפינים מתקשרים ברמה גבוהה.

למה התורה משתמשת 3 פעמים בבטוי "שָׁלַשׁ רַגְלִים", (פסוקים כח, לב ו - לג)? האם זה רומז למשהו?

רש"י: זֶה שָׁלַשׁ רַגְלִים - רמז לו: אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה. הם יחגגו בשמחה, למרות הקושי שבדבר. דברי המלאך מכוונים כלפי העתיד.

מה הכוונה במלים "צִאֲתִי לְשֹׁטֵן כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנֹגְדִי", פסוק לב.

הרמב"ן מפרש: כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנֹגְדִי - כי ההולך, (בלעם), ירט דרכו ועיוות אותה לנגד עיני, כי אנכי היודע ועד. או "לנגדי", שירט הדרך לעשות כנגד רצוני. "יֵרֵט" לשון עיוות, וכן "יִסְגְּרֵנִי אֶל אֶל עֲוִיל וְעַל-יְדֵי רְשָׁעִים יִרְטֵנִי", (דברי איוב, טז, יא), יעוות או יעקם אותי. והענין כפי שפירשתי (בפסוק כ), כי ההליכה היה בה רשות מאת ה' הנכבד, אבל בלעם עיוות אותה בלכתו עמהם, על דעתם שיקלל את העם.

יירוט טיל ע"כ יפת הברזל למעשה מפסיק, (או מעוות), את תעופתו.

מה הכוונה "אוֹלֵי נְטֹתָה מִפְּנֵי כִּי עֲתָה גַם אֲתָכָה הִרְגָתִי וְאוֹתָה הִחַיִּיתִי"? פסוק לג.

כותב רש"י (לפי במדבר רבה): אוֹלֵי נְטֹתָה - כמו "לולא". "אוֹתָה הִחַיִּיתִי" - ועתה, מפני שדיברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה, כמו שכתוב "ויאמר: לא", "הִרְגָתִיה" - שלא יאמרו "זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול היה להשיב", שחס המקום על כבוד הבריות וכן (ויקרא כ), ואת הבהמה תהרוגו" (כדי לא לבייש את האדם, גם אם עבר עבירה עם בהמה).

וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּכָה לִי - איך יתכן שבלעם עדיין לא הביין שה' לא רוצה שילך?

הרמב"ן מסביר: וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֵי בָלָעַם - מזה נלמד כי בלעם לא היה נביא, (אלא קוסם), כי אילו היה נביא, איך היה זקוק לגלוי העינים כדי לראות את המלאך, כמו שכתוב לגבי מי שלא הגיע לנבואה, כנער אלישע (מ"ב ו, יז) והגר המצרית (בראשית כא יט), ולא יאמר כן בנביאים (המזהים מלאך).

ומה שאמר בלעם (פסוק ח) פֶּאֶשֶׁר יִדְבַר ה' אֵלַי, יקרא לידיעתו את העתידות בקסמיו, "דבר ה'". אלא לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחר כך זכה לגלוי עינים בראיית המלאך שדיבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה שדי (להלן כד, טז), והכל בעבור ישראל ולכבודם. ואחרי ששב לארצו נהיה (שוב) קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג, כב) "ואת בלעם בן בעור הקוסם

הרגו בחרב", וחלילה שישלחו יד בנביא אמת של השם. על כן, לפי הרמב"ן, לבלעם ניתנה נבואה באופן זמני, לצורך ישראל.

האם בלעם היה חופשי לשוב לביתו או שכבר חויב להמשיך בדרכו?

בעקרון היתה לו הבחירה החופשית לחזור, אך למעשה הוא כבר בחר ללכת אתם. כותב רש"י, ע"פ במדבר רבה: לָךְ עִם הָאֲנָשִׁים בְּדֶרֶךְ שָׂאֲדָם רוּצָה לִילֵךְ בָּהּ, מוֹלִיכִין אוֹתוֹ. (הרצון היה של בלעם). וְאָפֶס - על כרחך, את הדבר אשר אדבר וגו'. וגם, לָךְ עִם הָאֲנָשִׁים, כִּי חִלַּקְךָ עִמָּהֶם וּסוּפֶךָ לְהֵאבֵד מִן הָעוֹלָם. עִם שְׂרֵי בָלָק - שמח לקללם, כמותם.

מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות

וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָּא בְלָעָם וַיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל גְּבוּל אֲרָנֹן אֲשֶׁר בְּקִצֵּה הַגְּבוּל. וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בְּלָעָם: הֲלֹא שָׁלַח שְׁלֵחֹתַי אֵלֶיךָ לְקַרְא לָךְ; לָמָּה לֹא הִלַּכְתָּ אֵלַי? הֲאִמְנָם לֹא אוֹכַל כְּבִדְךָ? וַיֹּאמֶר בְּלָעָם אֶל בָּלָק: הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ, עֲתָה הִיכַל אוֹכַל דְּבַר מְאוּמָה - הַדְּבַר אֲשֶׁר יִשִּׁים אֱלֹהִים בְּפִי, אֲתוֹ אֲדַבֵּר. וַיִּלְךָ בְּלָעָם עִם בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חִצּוֹת. וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וַיִּצְאֵן וַיִּשְׁלַח לְבְלָעָם וּלְשָׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. וַיְהִי בַּבֶּקֶר, וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בְּלָעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹזֶת בַּעַל, וַיִּרְא מִשָּׁם קִצֵּה הָעָם. (במדבר כב, לו-מא)

סיכום פרק כב

בפרק פגשנו את הדמות המרתקת, בלעם בן בעור, אשר הוזמן כקוסם מקצועי, בעל כוחות מטאפיזיים ונבואיים, לקלל את ישראל. ראינו שלמרות שרצה למלא את המשימה שלמענה נשכרו שירותיו, נאסר עליו ע"י הקב"ה לקלל את ישראל. ראינו את בלעם החצוי והקרוע בין רצונו האישי לבין חובת הציות שלו לקב"ה, כנביא לגויים. האתון שהוא רוכב עליה "פותחת" את פיה וכן מלאך וחרב שלופה בידו, מהווים אזהרה נוספת לבלעם לבל יאמר דבר חוץ ממה שה' שם בפיו. ראינו שה' למעשה "מנצל" את בלעם, כדי לפרסם את סגולות וכוחות ישראל בעיני הגויים.

פרק כג - הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל; תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם: קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל; ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה.

הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל

ויאמר בלעם אל בלק: בנה לי בזה שבועה מזבחת והכן לי בזה שבועה פרים ושבועה אילים. ויעש בלק פאשר דבר בלעם, ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבחת. ויאמר בלעם לבלק: התניצב על עלתה ואלכה, אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך, ויגיד שפי. ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו: את שבועת המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל במזבחת. וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר: שוב אל בלק וכה תדבר. וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא וכל עשרי מואב. וישא משלו ויאמר: מן ארם ינחני בלק מלך מואב, מהררי קדם, לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. מה אקב לא קבה אל, ומה אעזם לא זעם ה'. פי מראש ארים אראנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדד ישפן ובגוים לא יתחשב. מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל - תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי פמהו. (במדבר כג, א-ט)

מה משמעות שבועת המזבחות והקרבת 7 פרים ו - 7 אילים?

כותב הרמב"ן: שבועה מזבחת - רמז בזה רבי אברהם (אבן עזרא), סוד עמוק. כתב האבן עזרא: יש סודות עמוקים לא יבינום כי אם מתי מספר, ו(חשיבות) שביעי בימים ובחודשים (תשרי), ובשנים (שמיטה ויובל) ושבועה כבשי העולה (במועדים) ושבוע הזאות (ביום כיפור). ובתת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה והמשכיל יבין.

מוסיף הרמב"ן: והנה בלעם רצה לדבקה אליו הרצון מאת ה' בקרבנות האלה, ולכן העלה עולות מספר כולם. ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם, ולכך אמר "ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבחת", זה שוחט וזה זורק (את הדם).

וטעם "ויאמר אליו את שבועת המזבחת ערכתי", (פסוק ד), דרך תפילה, כאומר "ערכתי לפניך מזבח שלם בקרבן שלם. יעלו על רצון מזבחתך". זה נדרש לבלעם כדי שיוכל לקבל רוח נבואה.

האם בלעם התכוון להקריב את הקרבנות לה' או לאילילים?

לפי פסוק ד, ברור שבלעם הקריב אל ה', אך יתכן שבלק התכוון להקריב לבעל.

מה משמעות דברי בלעם (פסוקים ז - י)?

לפי רש"י: "מה אָקב לא קבֵה אֶל וּמָה אָזַעם לא זָעם ה'" שהקב"ה מעולם לא קילל את ישראל, אפילו כשכעס עליהם מאוד, אלא רק בירך אותם. פי מֵרֵאשׁ צָרִים אָרְאָנוּ וּמִגְבָּעוֹת אָשׁוּרָנוּ - אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שורשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו, ע"י האבות והאימהות. הֵן עִם לְבָרְדִּי יִשְׁפֵן - הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדר. ובגוים לא יתחשב, כתרגומו – (אוונקלוס), לא יהיו נעשים כלה (כליה) עם שאר האומות עובדי גילולים, שנאמר (ירמיהו ל), פִּי אֶעֱשֶׂה כְּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִפְצוּתִיךָ שָׁם, אַךְ אַתָּה לֹא אֶעֱשֶׂה כְּלָה, וְיִסְרְתִיךָ לְמִשְׁפָּט, וְנִקָּה לֹא אֲנַקֶּךָ. אינם נמנים עם השאר. דבר אחר, כשהם שמחים אין אומה שמחה עמהם שנאמר (דברים לב), ה' בדר ינחנו. מפרש הרמב"ן: הוא מתנבא עליהם שירבו ולא ימעטו, ויהיו תמיד הם לבדם זרע יעקב, כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. פעם אמר איש משרד החוץ: אמנם נאמר "הֵן עִם לְבָרְדִּי יִשְׁפֵן ובגוים לא יתחשב", אבל אנחנו במשרד החוץ חושבים שיש להתחשב בגויים...

תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם; קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל

ויאמר בלק אל בלעם: מה עשית לי? לקב איבי לקחתך והנה ברכתך ברך. ויען ויאמר: הלא את אשר ישים ה' בפי אתו אשמר לדבר. ויאמר אליו בלק: לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם - אפס קצוהו תראה וכלו לא תראה, וקבנו לי משם. ויקחהו שדה צפים אל ראש הפסגה ויבן שבועה מזבחת ויעל פר נאיל במזבחת. ויאמר אל בלק: התנצב פה על עלתך ונאנכי אקרה פה. ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר: שוב אל בלק וכה תדבר. ויבא אליו והנו נצב על עלתו ושרי מואב אתו ויאמר לו בלק: מה דבר ה' וישא משלו ויאמר: קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר. לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם, שהוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה. הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה. לא הביט און בניעקב ולא ראה עמל בנישׂראל, ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. אל מוציאם ממצרים, כתועפת ראם לו. פי לא נחש בניעקב ולא קסם בנישׂראל, פעת יאמר לניעקב ולישׂראל מה פעל אל. הן עם בלביא קום וכארי יתנשא - לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה. (במדבר כג, יא-כד)

מה אפשר ללמוד מבקשת בלק בפסוק יג - לָךְ נָא אֶתִי אֶל מְקוֹם אַחֵר...? איזה תשובה לכך ניתן בפסוק יט - לא אִישׁ אֶל וַיִּכְנַב...?

בלק חשב שהמקום שממנו הם מסתכלים על ישראל, ואיזה חלק מישראל יראה, יכול להשפיע על הקב"ה, שאולי יתרצה לקללם. בלעם משיב שה' כלל אינו מושפע מדברים כאלה.

מה משמעות נבואת בלעם? (פסוקים יח – כד)?

לפי רש"י, אי אפשר לבטל את ברכת ה' לישראל. לא הִבִּיט הקב"ה אֶןן בְּיַעֲקֹב. (אפילו) שכשהם עוברים על דבריו, אינו מדקדק אחריהם להתבונן בעוונות שלהם ובעמלם שהם עוברים על דתו. עֲמַל - לשון עבירה, כמו בדברי התוכחה: "בְּטוֹחַ עַל תְּהוֹ וַדְּבָר שְׂוֹא, הָרוּ (מלשון הריון או הכנה) עֲמַל וְהוֹלִיד אֶןן, (ישעיהו נט, ד), תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עֲמַל וְאֶןן (תהילים, י, ז), לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום.

ה' אֶלְהִי עֲמוֹ - אפילו (אם) מכעיסין וממרים לפניו, אינו זז מתוכם. (כנראה שבלעם התכוון לאותה נקודת זמן. ראינו שבדרך כלל, בסופו של דבר, יש עונש על עבירות).

לפי הגמרא (עבודה זרה, ד, ב), בלעם ידע לכוון מתי לקלל, כשכיון לרגע בו ה' כועס על ישראל בגלל עוונותיהם. לכן היה חשש שמא יקבל ה' את קטרוגו של בלעם, ויפגע בישראל, אך בלעם מודה ש"לא הִבִּיט אֶןן בְּיַעֲקֹב", לכן אי - אפשר לקללם.

פי לא נַחַש בְּיַעֲקֹב - כי ראויים הם לברכה מפני שאין בהם מנחשים וקוסמים.

כַּעַת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וְלִישְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל ... "יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב" אינו לשון עתיד אלא לשון הווה. אינם צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומהן גזירותיו במרום, אינם מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזירת המקום, או שאורים ותומים מגלים להם.

כותב הרמב"ן: והנכון בעיני, כי בגלל היותו קוסם, ובלק שלח לו (לעיל כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך בקסמך מבורך, ואשר תאור בהם יואר, ושלח לו קסמים, על כן אמר לו, אין נחש ביעקב להרע או להטיב להם, ולא קסם בישראל מזיק או מועיל, כי בכל עת יאמר ליעקב ולישראל, מה פעל אל בהם, כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב. לומר פי חֵלֶק ה', עֲמוֹ, (דברים לב, ט) אינם בממשלת שרים וכוכבי השמים וכסיליהם, שיזיק להם אדם בקסם ונחש, כגוים.

הֵן עַם פְּלִבְיָא יְקוּם וְכֹאֲרִי תִנְשָׂא - פְּלִבְיָא, הוא הגור, ואחרי כן יתנשא כאריה, ולא ישכון בארצו עד שיאכל טרף וישתה דם מלכי כנען.

ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה

וַיֹּאמֶר בָּלַק אֶל בִּלְעָם: גַּם קִבְּ לֹא תִקְבְּנוּ גַם בָּרַךְ לֹא תִבְרַכְנוּ. וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל בָּלַק: הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר: כֹּל אֲשֶׁר יִדְבַר ה' אִתּוֹ אֲעֹשֶׂה. וַיֹּאמֶר בָּלַק אֶל בִּלְעָם: לָמָּה נָא אֶקְחֶךָ אֶל מְקוֹם אַחֵר - אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי מִשָּׁם. וַיִּקַּח בָּלַק אֶת בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר, הַנֹּשֶׁקֶף עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלַק: בְּנֵה לִי בְזֵה שְׂבָעָה מִזְבַּחַת וְהִכֹּן לִי בְזֵה שְׂבָעָה פָרִים וְשְׂבָעָה אֵילִם. וַיַּעַשׂ בָּלַק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם, וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בְּמִזְבַּחַת. (במדבר כג, כה-ל)

מה משמעות המנטרה החוזרת "הלא דברתי אליך לאמר - כל אשר ידבר ה' אתו אעשה"? האם בלק עדיין לא הבין?

בלק, שהאמין בקסמים, אלילים ועבודה זרה, עדיין לא השתחרר מהמחשבה שקסמים עובדים לפי מצב או מקום עבודה אל מסוים. לכן העביר את בלעם ממקום למקום.

מה זה "ראש הפעור הנשקף על פני הישימון"?

בעל פעור הוא שמו של אל מקומי, מסוג בעל, שעבדו לו בהר פעור בארץ מואב. חלק מעבודת האל היה עשיית צרכים וקיום יחסי מין לפניו – (אולי מקום המתאים לקללה). בסוף הפרשה נפגוש בו שוב.

למה בלעם המשיך עם אותה דרך כושלת? (פסוק כט - בנה לי בזה שבעה מזבחות...). מה ניתן ללמוד מזה?

בלעם עדיין ניסה בכל כוחו לקלל את ישראל כפי שדרש בלק, להצליח ב"משימה" ולבוא על שכרו. אפילו עכשיו הוא חשב שאולי ימצא איזו פרצה ברצון האל. אבל כפי שנראה, ה' שלט לחלוטין על פיו.

סיכום פרק כג

בפרק רואים שבלעם מצווה על בניית מזבחות והקרבת קרבנות כדי לזכות בקרבת ה' אך ה' אומר לו שלא ניתן לקלל את ישראל, כי הם "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב", כלומר שאינם נדונים כמו שאר אומות העולם ואינם נשלטים ע"י כוחות מטפיזיים ומזלות. במשלו השני מוסר בלעם לבלק שה' לא כועס כרגע על ישראל ולכן איננו מסוגל לקללם. (ע"פ חז"ל, בלעם היה מסוגל לקלל רק כשה' "כעס" על עם). הוא מוסר שנחשים וקסמים אינם פועלים על ישראל. בלק, שחי במציאות של קסמים וכשפים, אינו מסוגל לקבל זאת ולוקח את בלעם למקום אחר כדי שאולי

יקלל משם. בלעם משתף פעולה שכן הוא מעוניין למלא את משימתו. כאן רואים בבירור את עמדת התורה שמה שקובע זה רצון ה' ולא קסמים למיניהם.

פרק כד - המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ; התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם; עצת בלעם - המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל - מה שוות קללותיו?

המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ

וַיֵּרָא בְלָעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָיו ה' לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִלֵּךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לְקִרְאֵת נְחָשִׁים, וַיִּשָּׂא אֶל הַמְדַבֵּר פָּנָיו. וַיִּשָּׂא בְלָעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתַהֵי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים. וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: נָאִם בְּלָעָם בְּנֹו בָעַר וַנָּאִם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינָן. נָאִם שָׁמַע אֲמַרְי אֶל אֲשֶׁר מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה, נִפְל וּגְלוּי עֵינָיִם. מַה טָּבוּ אֱהֲלֵיךָ יַעֲקֹב, מִשְׁפְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל. כְּנֹחֲלִים נָטְיוּ, כְּגֹנֹת עָלֵי נְהָר, כְּפֹאֲהֲלִים נָטַע ה', כְּפֹאֲרֹזִים עָלֵי מַיִם. יִזַּל מַיִם מִדְּלִיּוֹ וַיִּזְרְעוּ בְּמַיִם רַבִּים, וַיֵּרֶם מֵאֲנַג מְלִכּוֹ וַתִּנְשָׂא מְלִכְתּוֹ. אֵל מוֹצִיאֹ מִמִּצְרַיִם, כְּתוֹעַפֶת רָאִם לוֹ, יֹאכַל גּוֹיִם צָרִיו, וְעֲצַמְתֵּיהֶם יִגְרֶם וַחֲצִיו יִמְחֹץ. פָּרַע שָׁכַב כְּפֹאֲרִי, וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמוֹנוּ, מְבַרְכֶיךָ בְּרוּךְ וְאַרְרֶיךָ אָרוּר. (במדבר כד, א-ט)

איך בלעם הבין רק עכשיו מה רוצה האל? האם זה לא היה ברור מקודם? (פסוק א). ותהי עליו רוח אלהים - האם עד כה לא היתה עליו רוח אלוקים?

לפי הרמב"ן, בלעם היה קוסם במהותו ששכרו את שירותיו כדי לברך או לקלל באמצעות נחשים וקסמים. היה לו קשה להשתחרר ממנהגו ולהפוך לכעין נביא, האומר את דבר ה' האמיתי. רק כעת, כאשר הבין ש"לא נחש ביעקב", הפך לנביא "אֲשֶׁר מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה", (פסוק ד). מסביר הרמב"ן: "וְלֹא הִלֵּךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לְקִרְאֵת נְחָשִׁים - כי בפעמים הראשונות היה מנחש ורצה לקלל אותם בנחש, והיה ה' בא אליו בדרך מקרה. נבואה לא היתה בכוונתו ולא ממעלתו שהגיע אליה. עתה כאשר נאמר לו כי "לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" להרע או להטיב להם, הניח את הנחשים ולא הלך כפעם בפעם לקראתם, אלא שם אל המדבר פניו אשר ישראל שם, שיראה אותם ויכין נפשו שיחול עליו הדבור מאת ה' כמו שעשה עמו פעמיים. על כן נאמר "ותהי עליו רוח אלהים", כי עתה היתה עליו יד ה' כמו שהיא לנביאים". לפי הרמב"ן דרגת נבואתו של בלעם היתה מוגבלת ופחותה בהרבה משל משה, אך גבוהה ביחס ל"נביאי" הגויים.

מה כוונת הבטוי "שְׁתֵּם הָעֵינַן", (פס' ג) ?

לפי רש"י: שְׁתֵּם הָעֵינַן - עינו נקורה ומוצאת לחוץ והחור שלה נראה פתוח. ויש מפרשים "שְׁתֵּם הָעֵינַן" - פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס, ועל שאמר "שְׁתֵּם הָעֵינַן" ולא "שְׁתֵּם העיניים" למדנו שסומא (עיוור) היה באחת מעיניו.

מה כוונת הנבואה השלישית של בלעם?

רש"י: מה טבו אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב מְשַׁפְּנֶתִיךָ יִשְׂרָאֵל - על שראה פתחיהם שאינן מכוונים זה מול זה, כדי שלא יציין אחד לתוך אוהל חברו. מְשַׁפְּנֶתִיךָ - חניוּתִיךָ. כמובן שבלעם ראה את המשכן במרכז מחנה ישראל.

פירש הספורנו: מה טבו אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב - בתי מדרשות, כענין "יושב אהלים" - (יעקב), וכענין "יִפְתָּ אֱלֹהִים לְיִפְתָּ וְיִשְׁכַּן בְּאֶהְלֵי שֵׁם", (בראשית ט, כז) וכן "וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל אֶהְלֵ מוֹעֵד" (שמות לג, ז). מְשַׁפְּנֶתִיךָ - בתי כנסיות ומקדשי אל, המיוחדים לשכן שמו שם ולקבל תפילת המתפללים, (בעתיד).

הרמב"ן מביא את דברי רש"י: "יָרִים מֵאֲנָג מִלְכוּ - מלך הראשון שלהם יכבוש את אגג, מלך עמלק. נקרא שמו טרם הולידו, דומה לו (מבחינת נבואה על איש מסוים זמן רב לפני שנולד), "פה אָמַר ה' לְמִשְׁיחוֹ לְכוּרֶשׁ אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּי בִימֵינוּ לְרֹד לְפָנָיו גּוֹיִם", (בנבואת ישעיה מה, א, שנים רבות לפני שכורש נולד), "הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו" (מלכים א, יג, ב), ויצחק (בראשית יז, יט) וישמעאל (שם טז, יא) ושלמה (דהי"א כב, ט), (שלכולם ניתן שם לפני שנולדו). וְתִנְשֵׂא מְלֻכְתּוֹ, של יעקב יותר ויותר, שיבואו דוד ושלמה בנו אחריו, לשון רש"י, ויפה פירש.

"אך יתכן שכל מלך בעם עמלק נקרא אגג, (ולכן שמו היה ידוע מראש), כי המלך הראשון אשר שמו עליהם היה שמו כן ונקראו בניו היושבים על כסאו בשמו, כדרך רוב המלכים גם היום שנקראים בשם תופסי המלכות, (כמו ג'ורג' או הנרי באנגליה או לואי בצרפת), וכן המן נקרא האגגי (אסתר ח, ג), כי היה מזרע המלוכה ההיא. וכן "גוג" (יחזקאל לט, א), כל נשיא המגוג ייקרא בשם זה". לפי הרמב"ן, שמסתבר המשך השימוש באותו שם, כי לא סביר שיקרא נביא שם חדש לרשע, שנים רבות לפני שהוא נוצר בבטן.

מוסיף הרמב"ן, "והנה הוסיף בפעם הזאת השלישית, להודיע לבלק כי אוהלי יעקב היו טובים, רמז מעת היותם שוכני אוהלים עד שינחלו את הארץ, ומשכנות ישראל גם כן יהיו טובים אחרי כיבוש וחלוקת (הארץ), שישכנו בה במשכנות מבטחים. וכן תהיה ארצו מלאה כל טוב כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. וכי ינצח את עמלק בגלל שנלחם בו, ויאבד זכרו. ותנשא עוד מלכות ישראל, שיהיו בה אחר כך מלכים אדירים, שיינשאו מאד.

ואמר לו שיאכל כל צריו, "וְעֶצְמֹתֵיהֶם יִגְרֹם", רמז להונם וכל אשר להם. ואמר שישכנו בה לבטח לא יראו מכל עם, כארי וכלביא שלא ירא פריץ חיות.

ועתה נואש בלק ממנו, שאם ילחם בישראל יאבד באמת, כי כל צריו יהיו כמו שיאכל עמלק, בגלל שנלחם בו. על כן אמר לבלעם עתה שיברח אל מקומו כי אין לו חפץ בו. **כָּרַע שָׁכַב פְּאָרִי** – כתרגומו, יתישבו בארצם בכח ובגבורה”.

נזכיר כי למרות הברכות הרבות, יתכן שבהיותו בראש פעור כאשר ראה את צניעות וקדושת עם ישראל, שהתבטאו בסדר אוהליו והמשכן, עלה לו הרעיון להחטיא את בני ישראל דווקא ע”י עבודת הפעור הבזויה ובכך להביא להענשתם, כפי שנראה בהמשך.

מתי אומרים בתפילה: מה טובי אהליך יצקב משפנתיהך ישראל?

כשנכנסים לבית הכנסת לתפילת שחרית. זה תואם את פירוש הספורנו, שהמדובר בבתי מדרשות ובתי כנסיות.

מה מזכיר הבטוי “מְכַרְכֵּיךְ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אַרוּר”?

את דברי ה' לאברהם בפרשת לך לך (בראשית יב, ג): **וְאַבְרָמָה, מְכַרְכֵּיךְ, וּמְקַלְלֵךְ, אָאָר**. מפרש הספורנו: **מְכַרְכֵּיךְ בְּרוּךְ** - כמו שהיה הענין באברהם כי אמנם שרידי ישראל יהיו במדרגת אברהם אבינו כאמרו “פי ישוב ה' לשויש עליך לטוב, פֶּאֶשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ” (דברים ל, ט). כאן בלעם רומז לבלק שלא כדאי לנסות לקלל את ישראל שכן, “אררריך ארוור”.

התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם

וַיִּחַר אֵף בְּלָק אֶל בְּלָעָם וַיִּסְפַּק אֶת כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בְּלָק אֶל בְּלָעָם: לֵקֵב אֵיבֵי קְרָאתֶיךָ וְהִנֵּה בְרַכְתָּ בְרָךְ, זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְעַתָּה בָּרַח לָךְ אֶל מְקוֹמֶךָ; אֲמַרְתִּי כַּכֵּן וְהִנֵּה מְנַעַךְ ה' מִכְבוֹד. וַיֹּאמֶר בְּלָעָם אֶל בְּלָק: הֲלֹא גַם אֶל מְלֹאכֶיךָ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ אֵלַי, דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר: אִם יִתֵּן לִי בְּלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לְעַבֵּר אֶת פִּי ה', לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפְּי - אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵתוֹ אֲדַבֵּר. (במדבר כד, י-יג)

האם בלעם ציפה לקבל שכר טרחה על מאמציו, למרות שכשלו?

כנראה שלא. אבל, כפי שנראה בהמשך, לפי הגמרא הוא ייעץ אחר כך לבלק איך להכשיל את בני ישראל בזנות ובעבודה זרה, דבר שהביא עליהם מגפה קשה, ועל זה כנראה ציפה לקבל שכר טרחה ובכך לקבל פצוי גם על מאמצי הקללה שכשלו.

עצת בלעם; המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל – מה שוות קללותיו?

וַעֲתָה הַנְּגִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי, לָכֵה אֵי־עֶצְפָּךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: נָאִם בְּלַעַם בְּנוֹ בָּעַר וַנָּאִם הַגֹּבֵר שְׂתֵם הָעֵינָן. נָאִם שָׁמַע אֲמָרִי אֶל וַיִּדַע דַּעַת עֲלִיוֹן; מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה, נָפַל וּגְלוּי עֵינָיִם. אֲרָאֲנוּ וְלֹא עָתָה, אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרוֹב, דָּרָךְ פּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שָׁבֹט מִיִּשְׂרָאֵל וּמְחִץ פְּאֲתָי מוֹאָב וְקָרַקֵר כָּל בְּנֵי שֵׁת. וְהָיָה אָדוֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׂעִיר אִיִּבְיוֹ, וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל. וַיִּרְדָּ מִיַּעֲקֹב וְהָאֲבִיד שָׂרִיד מְעִיר. וַיִּרָא אֶת עַמְּלֵק וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: רֵאשִׁית גּוֹיִם עַמְּלֵק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדֵי אֲבָד. וַיִּרָא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: אֵיתָן מוֹשֶׁבְךָ וְשִׁים בְּסַלַע קַנָּה. כִּי אִם יִהְיֶה לְבָעַר קִינוֹ, עַד מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבְּךָ? וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל. וְצִיִּים מִיַּד פְּתִים וְעַנּוֹ אֲשׁוּר וְעַנּוֹ עֶבֶר, וְגַם הוּא עַדֵי אֲבָד. וַיִּקָּם בְּלַעַם וַיִּלְךָ וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ, וְגַם בָּלַק הִלְךָ לְדַרְכּוֹ. (במדבר כד, יד-כה)

מה משמעות הנבואה הרביעית של בלעם?

הרמב"ן מביא את פירוש רש"י: לָכֵה אֵי־עֶצְפָּךָ - לפי שרצה לומר פורענות על אומתו מואב, כדכתיב (פסוק יז) וּמְחִץ פְּאֲתָי מוֹאָב, לכך אמר לו "איעצך", כלומר, אומר לך לצד אחד – (בצד), שלא ישמעו אחרים. ומה היא העצה? אלהיהם של אלו שונא זימה הוא וכו' כמובא בפרק חלק (סנהדרין קו, א). תדע שבלעם השיאם עצה זו של זימה, שנאמר (להלן לא, טז) "הֲנֵה הָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּדָבָר בְּלַעַם", (כלומר פתוי בני ישראל לזנות עם בנות מואב). אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ – לשון קצר הוא, אֵי־עֶצְפָּךָ – איך להכשילם, ואומר לך מה עתידים להרע למואב באחרית הימים. לפי זה, לאחר שבלעם הגיע למדרגת נבואה גבוהה, הוא חזר תיכף לסורו ושוב נהיה בלעם הקוסם הרע ורודף הבצע, המחפש להחטיא את ישראל בעבירת זנות.

לעומת דברי רש"י, כותב הרמב"ן: והנכון בעיני, שאמר לו: אגיד לך העצה אשר יעץ האלהים שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, מלשון "שמעו עצת ה' אשר יעץ על אדום" (ירמיה מט כ) – (כלומר, גלוי העתיד, ולא עצה במובן הרגיל).

מוסיף הרמב"ן, והנבואה הזאת לימות המשיח היא, כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות (לבוא). מתחילה אמר שהם חלק ה' ונחלתו, ובשנית הוסיף כובשם את הארץ והורגם את מלכיה, ובשלישית ראה שבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלך שינצח את אגג, ותנשא עוד המלכות - שראה דוד מתנשא למעלה, וכמו שנאמר (שמואל ב, ה, יב), "וידע דוד כי הכינו ה' למלך וכי נשא מלכותו בעבור עמו ישראל", כלומר בגלל שהבטיחם שתנשא מלכותם. ועתה בנבואה הזאת הרביעית הוסיף לראות ענין המשיח, ולכך הרחיק הענין מאד ואמר "אֲרָאֲנוּ וְלֹא

עֲתָה אֲשׁוּרְנֹו וְלֹא קָרוֹב" (פסוק יז), מה שלא אמר כן בנבואות הראשונות, ואמר שזאת עצת ה' שיעץ להיות באחרית הימים.

פירש רש"י: אָרְאָנוּ - רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו, אך לא עתה הוא, אלא לאחר זמן. דָּרָךְ פּוֹכֵב מֵעֵקֶב - כתרגומו לשון דרך קשתו, שהכוכב עובר כחץ, כלומר יקום מזל וקם שבט מלך רודה ומושל. נזכיר כי רבי עקיבא קרא ביטוי זה על בר כוכבא, אשר זיהה אותו כמשיח. וּמַחֵץ פְּאֲתֵי מוֹאֵב – הכוונה לדוד שנאמר בו (שמואל ב, ח, ב): "וַיִּחַץ אֶת מוֹאֵב, וַיִּמְדֹּדֵם בַּחֶבֶל... וַתְּהִי מוֹאֵב לְדוֹד, לְעֵבְדִים נְשָׂאֵי מְנַחָה. כָּל בְּנֵי שֵׁת - כל האומות, שכולם יצאו מן שת, בנו של אדם הראשון.

מוסיף הרמב"ן: דָּרָךְ פּוֹכֵב מֵעֵקֶב – בגלל שהמשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ, הוא ממשילו לכוכב הדורך ברקיע מקצה השמים. ואמר שהוא רואה לזמן רחוק, שידרוך כוכב מקצה השמים ויקום ממנו שבט מושל, ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת.

והזכיר "פְּאֲתֵי מוֹאֵב", להודיע לבלק כי עמו לא יפול ביד ישראל עתה, אלא באחרית הימים, ולא ינצל מואב מיד השבט המושל בו.

רש"י: וַיִּרְא אֶת עֲמֶלֶק - נסתכל בפורענותו של עמלק. וְרֵאשִׁית גֹּזִים עֲמֶלֶק - הוא קדם את כולם להלחם בישראל, ואחריתו להאבד בידי ישראל שנאמר "תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמֶלֶק", (דברים כה, יט). "וְיָצִים" - ספינות גדולות, (מלשון צי).

מפרש הרמב"ן: וטעם וַיִּרְא אֶת הַקֵּינִי - שראה את ארצם גם כן, שעם עמלק היה יושב (לפי שמואל א, טו, ו). וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּדֶרֶךְ עֲצָה, אֵיתֶן מוֹשְׁבָךָ וְשִׁים בְּסֹלַע קִנְיָן, כלומר, שים מושבך במקום איתן ובסלע קנך, שתסור ותרד מתוך עמלק פן תספה עמו, ותשים בסלע איתן מושבך עם ישראל. ואמר כי אם יהיה לבער קין, כלומר, אל תפחד בבואך בישראל, כי אם תהיה לבער עמהם, כי כאשר יגלו את ישראל, יבערו את הארץ מיושב, עד מה אשור תשבך, לא ישבה אותך לעולם כי תגאל מידו יחד עם ישראל, ואם תהיה עם עמלק תהי אחריתך עדי אובד עמהם. ולכן נשא משלו על אשור שיבוא עת ארצו גם הוא, ואין מי שינצל מיום ה' הגדול והנורא על כל העמים, שיבואו צים מיד כתים והם הרומאים, וְעֲנֹו אֲשׁוּר הַנּוֹכַח, וְעֲנֹו עֶבֶר - שהם ישראל, לומר שיענו המגלים והגולים, וגם הוא עם פְּתִים, עֲדֵי אֲבָד בִּסּוּף.

האבן עזרא מפרש: פְּתִים מבני יון.. שנאמר - וּבְנֵי יוֹן, אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ, פְּתִים, וְדָדַיִם. (בראשית י, ד).

למעשה, כל הנבואות האלה על נפילת עמים ואימפריות, אכן התממשו.

למה היה חשוב שה' "יהפוך" את הקללות (המתוכננות) של בלעם לברכות ולמה היה חשוב למנוע ממנו מלקלל? הרי ה', ולא בלעם, קובע מי יבורך ומי יקולל.

אפשר לומר שה' רצה שכולם ידעו, כולל עם ישראל, איך העם מצטייר בעיני נביא גוי, העוין את ישראל, כדי שידעו להעריך את חסדי ה' כלפי העם, את סגולותיו הנפלאות ואת עתידו המזהיר

בארץ ישראל, כדברי הנביא מיכה (ו, ה): עמי, זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אתו בלעם בן בעור, מן השטים עד הגלגל, למען דעת צדקות ה'.
 אחרים עונים שאומות העולם וכן ישראל יחסו משמעות רבה לכוחן של קללות ולכן היה צורך למנוע את הקללות, שאף שאין להן השפעה אמיתית – ריאלית, יש להן משמעות מוראלית, שלילית על המקולל וחיובית על אויביו. אילו בלעם היה מקלל את ישראל, כנראה שהידיעה על כך היתה מתפשטת גם לאוזני ישראל והיתה משפיעה עליו לרעה. עכשיו שבלעם נאלץ לברכם בעל כורחו, יש בכך קידוש ה' עצום בעיני הגויים, שהתוודעו אל כוחו של אלוקי ישראל, דבר שבוודאי השפיע עליהם לרעה מבחינה מוראלית, ולעומת זאת, השפעה אופטימית על ישראל.
 אחרים אמרו שכל הסיפור בא להראות שאין כח אמיתי בקוסמים ומכשפים ויש בכך לקרב גם את אומות העולם לאמונה נכונה בה'.
 בנוסף, הסיפור מראה שה' הוא השולט בפיו של נביא ושאיננו חופשי לומר את מה שעל לבו או לכבוש את נבואתו. סיפור בלעם מראה שלפעמים אין קשר בין הרצון העצמי ואופיו של הנביא, לבין נבואותיו. אלה שני דברים נפרדים.

סיכום פרק כד

בפרק פוגשים את בלעם כנביא אמת, המנבא על טובת ישראל והצלחותיו בארץ ישראל ועל מפלת אומות העולם באחרית הימים. ראינו שהיה חשוב לא לאפשר לבלעם לקלל, שכן אומות העולם היו שואבות מכך עידוד במלחמה נגד ישראל, ואולי היתה נגרמת לישראל דמורליזציה, למרות שבקללות שלו אין ממש.

פרק כה - חטא ישראל עם בנות מואב ומדין בבעל פעור, כולל עבודה זרה; הציווי לשופטי ישראל לתת עונשי מוות; המגפה שפרצה; מעשה איש ישראל והמדדינית; רציחתם ע"י פנחס הקנאי ועצירת המגפה

וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׂטִים, וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֵל בָּנוֹת מוֹאָב. וַתִּקְרָאנָה לָעָם לְזִמְתֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְלֵהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן. וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחַר אִף ה' בְּיִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: קַח אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמַשׁ, וַיָּשָׁב חֲרוֹן אִף ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שָׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל: הֲרָגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר. וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֵל אַחִיו אֶת הַמְדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִמָּה בָכִים פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד. וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶח בְּיָדוֹ. וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקִּבָּה וַיִּדְקַר אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קִבְתָּהּ - וַתַּעֲצֵר הַמַּגָּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמַּגָּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף. (במדבר כה, א-ט)

איך יתכן שבני ישראל התחילו פתאום לזנות עם בנות מואב אחרי שבחי בלעם על צניעותם? מה קרה להם?

מפרש הרמב"ן: לזנות אֵל בָּנוֹת מוֹאָב - על ידי עצת בלעם, כפי שמובא בפרק חלק (מסכת סנהדרין קו, א), לשון רש"י, "אלהיהם של אלו שונא זימה הוא". ובאמת, הזנות לא היתה מזימת הנשים, כי בעצת אנשיהן וגדוליהם נעשה, ומזקני מדין, שנאמר על המדיינים (להלן פסוק יח) "פי צִרְיִים הם לָכֶם, בְּנִקְלֵיהֶם אֲשֶׁר נָכְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר", כי נכלו להם בזימה, להדיחם אחר בעל פעור. ולכן יתכן שהיה בלעם בעצה, שהוא היה גדול (מקור) עצתם, ורצה להרע לישראל ועשה בזה ככל יכולתו, כפי שנאמר (דברים כג, ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ, לְשַׁמֵּעַ אֵל בַּלְעָם, ועל כן הרגוהו (בני ישראל) בחרב.

אבל על דרך הפשט, לא הזכיר הכתוב את העצה (של בלעם) כאן, אלא אחר כך, (להלן לא, טז) "הֲנֵן הִנֵּה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּדַבַּר בַּלְעָם".

לפי זה, בני ישראל לא עסקו מיזמתם בזנות עם בנות מואב, אלא הבנות נשלחו בכוונה לפתות את ישראל לזנות, אשר שימש אמצעי להדחתם לעבודה זרה. יתכן שהזנות שימש חלק מהפולחן המעוות לבעל פעור. האויב העריץ, כנראה בעצת בלעם, שאם בני ישראל יעבדו עבודה זרה, הם ייענשו וייחלשו ואז אולי בלק יצליח לגרש אותם מהאזור.

רש"י מפרש: וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן - כשתקף יצרו עליו ואומר לה "השמעי לי", היא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו "השתחוה לזה" (קודם).

כפי שאמר רבי יהושע במסכת כתובות, ג, ב: "אין אפוטרופוס לעריות" ואף אחד לא יכול לבטוח בעצמו שלא יחטא בעניני עריות. לכן קבעו שגבר לא יתיחד עם אישה שאיננה אשתו וכן דיני צניעות בלבוש. אין ספק שלבוש פרובוקטיבי מזמין פריצות.

מה פתאום פנחס לקח את החוק לידיו ורצח את איש ישראל ואת המדינית? האם פעל כהלכה?

רש"י מפרש: וַיִּרְא פִּינְחָס - ראה מעשה ונזכר הלכה (שמשנה כביכול לא זכר). אמר למשה: מקובלני ממך "הבועל ארמית קנאים פוגעים בו". אמר לו (משה): קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, (מי שקורא את האגרת שיקיים אותה). מיד – וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ וְגו'. לפי זה, פנחס פעל בהיתר של משה. יחד עם זאת, אמרו חז"ל (סנהדרין פא, ב), שזאת "הלכה אך אין מורים כן", (למי שבא לשאול), מפני שבמקרה הרגיל יש להעמיד את העבריין לדין ואסור לרצוח אותו במקום, כפי שכתוב בפסוק ה לעיל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל "הֲרֵגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כשהכוונה כנראה להעמיד אותם לדין ולפסוק עונשי מוות אם נמצאו אשמים. יתכן לומר שהקנאי שהרג את העבריין אינו מוגדר כרוצח, אך זו רק בדיעבד. לכתחילה אסור לפעול כך. לא כל אחד רשאי לקבוע שהוא קנאי. גם במסכת סנהדרין הירושלמי, פ"ט, הלכה ז, נאמר שמעשה פנחס היה "שלא ברצון חכמים".

יחד עם זאת יש לזכור שפנחס פעל כך כדי לעצור את המגפה, בראותו מחדל מצד אחרים, ופגע בפושע נגעל, אשר בעל אישה בפרהסיא לעיני כל, (אולי גם בפני ילדים), וזאת כנראה אחרי שעבד עבודת אלילים, כפי שכתוב בפסוק ב, "וַתִּקְרָאן לְעַם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן". אילו הועמד הפושע לדין, קרוב לוודאי שהיה נידון למוות בגין עבודה זרה. פינחס פעל כדי להציל חיים באופן מידי. כפי שהזכרנו, כשפורצת מגפה, גם חפים מפשע עלולים להיפגע.

למה מתו כל כך הרבה אנשים במגפה? האם זה בנוסף למוצאים להורג ע"פ בתי דין?

לפי הרמב"ן, בפועל לא הוצאו החוטאים להורג ע"פ שופטי ישראל, כי זמרי כבר הספיק לבוא לפני משה עם המדינית ופנחס הרג אותו, דבר שמנע את המשפטים. לכן כל 24,000 החוטאים בעבודה זרה מתו במגפה.

סיכום פרק כה

בפרק ראינו כיצד מואב ומדין שלחו נשים לפתות את בני ישראל לזנות ולעבודה זרה, כתכסיס מלחמתי להחלשת ישראל. ראינו שפנחס, הכהן הקנאי, לקח את החוק לידיים ורצח איש ישראל ואישה מדינית, תוך כדי חטאם. ראינו שפנחס אמנם לא נהג לפי ההלכה, הדורשת העמדה לדין, אך ע"י פעולתו הנמרצת, נעצרה המגפה ואנשים רבים נצלו ממוות.

הרעיון המרכזי של פרשת בלק

הרעיון המרכזי הוא שליטת אלוקים על פיו של נביא אמת, שאינו מסוגל לומר מה שבלבו, (במקרה זה, קללת ישראל), אלא מה שה' שם בפיו - (ברכת ישראל).

תוספתכתובת בלעם

כתובת בלעם בן בעור היא כתובת עתיקה, המתוארכת לתקופה 840 - 760 לפנה"ס, שנמצאה בתל דיר עלא (Deir Alla) שבירדן, שיש המזהים אותו עם היישוב המקראי סוכות, צפונית מזרחית למפגש נחל יבוק עם נהר הירדן.

הכתובת נמצאה ב - 1968 ע"י צוות חפירות מהולנד. היא נמצאה באתר מקדשי מהמאה השמינית לפני הספירה. כתובת בלעם, שנכתבה על גבי טיח בדיו אדום ושחור, פותחת במילים: "בלעם ברבער" (=בן בעור) "אש חזה אלהין" (=איש חוזה אלוהים).

בכתובת מתואר בלעם כנביא אפוקליפטי החוזה את אחרית הימים, ומזהיר מפני הרעה המתקרבת, דבר המתקשר לנבואותיו בתורה. (ויקיפדיה). אם התארוך הנ"ל נכון, הוא מעיד על המשך השפעתו של בלעם וציטוט נבואותיו, מאות שנים לאחר מותו, כנראה בסביבות 1400 לפנה"ס.

מקור: ויקיפדיה, בלעם_בן_בעור

קטע מכתובת בלעם, ויקיפדיה. מקור:

cojs.org/cojswiki/images/1/10/Deir_Allah_Inscription.JPG

מעמדה המשפטי של הזנות בעולם

- זנות ובתי בושת חוקיים ומפוקחים
- הזנות חוקית, אך סרסור ובתי בושת אינם חוקיים. זנות אינה מפוקחת
- הזנות או צריכת מין אינם חוקיים
- הזנות אינה חוקית אך צריכתה חוקית.
- אין מידע

חוקיות הזנות באירופה.

- הזנות ובתי הבושת חוקיים
- הזנות חוקית, אך סרסור ובתי בושת אינם חוקיים
- הזנות או צריכה אינם חוקיים
- הזנות אינה חוקית, אך צריכתה חוקית.
- אין מידע

למרות הנ"ל, נראה כי צריכת זנות בשבדיה, נורבגיה, צרפת, אירלנד ואיסלנד, היא אסורה.

למרות שבישראל הזנות הינה חוקית, בשנת 2018 אושר חוק איסור צריכת זנות ומתן סיוע לשורדות זנות. החוק קובע שצריכת שירותי זנות אסורה ונושאת עונש קנס או טיפול גמילה מזנות. בנוסף, הוא קובע שיוקם מערך סיוע ושיקום של שורדות זנות, במטרה להוציאן ממעגל הזנות. בדברי ההסבר להצעת החוק, צוין כי היא מתבססת על מודל החקיקה של הפללת לקוחות זנות, אשר נחקק לראשונה בשבדיה בשנת 1999. כעשור לאחר מכן הוא אומץ גם בנורבגיה ובאיסלנד ומכאן שמו: "המודל הנורדי". בשנתיים האחרונות הצטרפו לאותן מדינות גם קנדה, אירלנד, צרפת, ודנמרק שחוקקו אף הן חוקים המפלילים את לקוחות הזנות. גם עמדת הפרלמנט האירופי מצדדת באימוץ המודל הנורדי.

מקור: זנות/<https://he.wikipedia.org/wiki/זנות>. (נחלת הכלל).

פרשת פינחס

פרק כה (המשך) – ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?; הציווי לצרור את המדיינים

ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם, וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אֶמַר, הַנְּנִי נִתֵּן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִקְיָה לֹא וּלְנִרְעוֹ אֶחָרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם, תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָה לְאַלֹהֵיו, וַיִּכַּפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמְּכַה, אֲשֶׁר הִכָּה אֶת הַמִּזְבֵּיחַ, זִמְרִי בֶן סְלוּא, נָשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי. וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּכַה הַמִּזְבֵּיחַ, כְּזָבִי בַת צוּר, רֵאשׁ אֲמוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא. (במדבר כה, י-טו)

למה מסבירים שוב מי זה פינחס?

רש"י: פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן - (ע"פ מסכת סנהדרין פב, ומסכת סוטה מב), לפי שהיו השבטים מבזים אותו: "הִקְרַאתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, שִׁפְטִים אָבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוּדַת אֱלִילִים, (אמו של פינחס היתה מבנות יתרו), והרג נשיא שבט מישראל? לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרון. יוצא שאלעזר ומשה רבנו היו בעצם גיסים.

האם הקנאות היא תכונה משובחת?

מפרש הרמב"ן: פינחס בן אלעזר - הודיע הקב"ה למשה שישלם שכר טוב לפינחס על קנאותו אשר קינא לאלהיו, ועל הצדקה שעשה עם ישראל לכפר עליהם, כך שלא מתו כולם במגפה. וצוהו שיודיע לישראל שהוא כהן לעולם, וזה טעם "לָכֵן אֶמַר", שיגיד את זה לישראל. והזכיר שם איש ישראל המוכה, ושם האישה המוכה, להודיע כי ראוי היה לשכר הגדול הזה, שהרג נשיא בישראל ובת מלך גוים ולא ירא מהם, בקנאתו לאלהיו. אנחנו רואים דמיון בין פינחס לאלהיו הנביא. אף כתוב במדרש אגדה במדבר פרק כה: "אמר ריש לקיש, "הוא פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל, אף לעתיד לבוא אתה עתיד ליתן שלום ביני וביניהם, שנאמר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם, אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה', הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהַשֵּׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵים, וְלָב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם, פֶּן אֲבוֹא וְהִפִּיתִי אֶת הָאָרֶץ חָרָם.

”וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם: שִׁיחֵיו מְבוֹרָכִים מִמְּנֵי לְעוֹלָם”. על כן מצאו חכמים זהות מסוימת בין השניים.

יחד עם זאת, אנחנו רואים בספר מלכים א, יח, שאחרי שאליהו הורג את נביאי הבעל, בעקבות המעמד בהר הכרמל, שבו הוכחה אפסותו של הבעל וש"ה' הוא האלוקים", הוא נאלץ לנוס על נפשו מפני איזבל, שדרשה להוציאו להורג ולא הגנה עליו ברית שלום.

אחרי שאליהו מגיע להר חורב, הר סיני, מסופר, (מלכים א, יט): וַיָּבֹא שָׁם אֶל הַמַּעְרָה וַיִּלֶּן שָׁם וְהָיָה דְבַר ה' אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: מַה לָּךְ פֶּה אֲלֵיָּהוּ. וַיֹּאמֶר קָנָא קְנֵאתִי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, כִּי עָזְבוּ בְרִיתֶךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֶב וְאֶתֶּר אֲנִי לְבַדִּי, וַיִּבְקְשׂוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. וַיֹּאמֶר צֵא וְעֲמַדְתָּ בְּהַר לְפָנַי ה' וְהָיָה ה' עִבְרָ, וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחֶזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לְפָנַי ה' - לֹא בְרוּחַ ה' וְאֶחָד הָרוּחַ רַעַשׁ - לֹא בְרַעַשׁ ה' וְאֶחָד הָאֵשׁ, קוֹל דְּמָמָה דְקָהָה. ... וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְּבָרָה דְמָשַׁק וּבֵאתָ וּמְשַׁחְתָּ אֶת חֲזָאֵל לְמַלְךְ עַל אֲרָם. וְאֵת יְהוּא בֶן נִמְשִׁי תְמַשַּׁח לְמַלְךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֱלִישָׁע בֶּן שַׁפְט מֵאֵבֶל מְחוּלָה תְמַשַּׁח לְנָבִיא תַחְתָּיֶךָ.

יש מפרשים את הנ"ל כתוכחה לדרך הקנאות שאפינה את אליהו – ה' לא נמצא ברוח, ברעש, באש, אלא בקול דממה דקה דווקא, להראות שדרך הנחת, ולא הקנאות, רצויה לה'.

מעשה פינחס היה הוראת שעה חד - פעמית, כמעשה הצלה ממניעים טהורים, ולא כדרך קבועה לכן הוא בא על שכרו. פינחס ראה שאין דרך אחרת להציל מהמגפה, כי אחרים לא פעלו לשם כך. הוא מסר את נפשו והסתכן בכך שחבריו של זמרי יהרגו אותו.

כפי שנאמר בפרשה הקודמת, אמרו חז"ל (סנהדרין פא, ב), שזאת "הלכה אך אין מורים כן", (למי שבא לשאול), מפני שבמקרה הרגיל יש להעמיד את העבריין לדין ואסור לרצוח אותו במקום.

ע"פ הדין, הבוועל גויה בפרהסיה, (מבלי לעבוד עבודה זרה), בזמן שיש בית דין סמוך, חייב 40 מלקות, אך לא מוות. מי ששוכב עם לא יהודיה באופן אקראי, מבלי להתחתן אתה, בזמן שיש בית דין סמוך, היה חייב מלקות מדרבנן.

חז"ל הסתייגו גם מפעולות "הקנאים" בזמן המרד הגדול נגד הרומאים (66 – 70 לספ"ה), והם מכונים "רצחנים" או "בריונים".

האם יגאל עמיר, רוצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, הושפע ממעשה הקנאות של פינחס?

יתכן שכן, אך זה לא הוזכר במפורש במשפטו. במשפטו, הסביר יגאל עמיר את מניעיו: "פעלתי על פי דין רודף". לפי דין רודף הכלל הוא שזה לא אקט של ענישה... על פי דין רודף, אחד הכללים הוא לעשות את המקסימום לפני שאתה עושה את הפעולה הקיצונית. המטרה שלי לא היתה לרצוח אותו כבן אדם, אין לי שום תוצאה מזה שהוא מת, אם היה משותק ולא פועל כראש ממשלה זה אותו דבר מבחינתי".

עמיר מעולם לא הביע חרטה על הרצח, ובראיון שנתן בחודש מאי 2004 חזר והדגיש שלדעתו פעל בצורה נכונה, ובאמצעות הרצח הציל את עם ישראל. (ויקיפדיה, יגאל_עמיר).
ראו התייחסות נוספת בהמשך.

מה לגבי קנאותו של ישי שליסל, אשר רצח את שירי בנקי ז"ל במצעד "הגאווה"?

המעשה החמור מאוד של שליסל, מנוגד לחלוטין להלכה. כפי שאמרנו, אפילו אם תופסים "על חם", אדם העובר עבירה חמורה, יש להתרות בו ולהעיד על המקרה בבית דין. כאן אנשים בסך הכל צעדו ברחוב ולא עברו כל עבירה. (אם הרגיש צורך למחות, שליסל יכול היה להסתפק באמירת הפסוקים, כמו: אֵל נְקָמוֹת ה'; אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הַנְּשָׂא, שִׁפֹּט הָאָרֶץ; הָשֵׁב גְמוֹל עַל גְּאִים, (תהילים צד).

מהו "דין רודף"?

בהלכה, "רודף" הוא אדם המסכן את חיי חברו, בכוונה ושלא בכוונה. המונח שאול מהמקרה הקלאסי, שבו אדם רודף אחרי אחר במטרה לרצוח אותו. על פי ההלכה מותר לכל מי שנוכח בסיטואציה זו להציל את הנרדף אפילו על ידי הריגת הרודף, בהיעדר ברירה אחרת להצלת הנרדף. מטרת ההריגה איננה ענישה אלא מניעה, ולכן רשאי כל אדם לפעול במסגרת דין רודף גם ללא הוראה מבית דין מוסמך, כשהנסיבות מחייבות זאת.

על פי הרמב"ם, מקור הדין הוא בפסוק "וְקָצְתָה אֶת כַּפֵּה, לֹא תַחֹס עֵינְךָ", (ספר דברים כה, יב) "שכל החושב להכות את חברו הכאה הממיתה אותו, מצילים את הנרדף בכפו של רודף, ואם אינם יכולים, מצילים אותו אף בנפשו, שנאמר 'לֹא תַחֹס עֵינְךָ'. מדובר שם באישה המסכנת את חייו של אדם הרב עם בעלה.

ההיתר להרוג את הרודף אינו חל במקרה ש"ניתן להצילו באחד מאבריו" - כלומר, במקרה שכדי להציל את הנרדף אין צורך להרוג את הרודף, אלא ניתן להסתפק בקטיעת איבר, בפציעתו, וכדומה. מקור: ויקיפדיה, רודף.

לפי זה, יגאל עמיר החשיב את יצחק רבין כ"רודף", המסכן את חיי הציבור, "הנרדף", ע"י הסכמי אוסלו. לכן החליט שעליו למנוע את המשך כהונתו של רבין ע"י פגיעה בו או הריגתו. ברור שלא היתה כל הצדקה הלכתית לרצח, שכן יצחק רבין לא התכוון לפגוע באף יהודי חלילה, אלא האמין שפעולותיו יובילו לשלום.

קצת רקע לאותם ימים - חתימת הסכמי אוסלו עוררה סערה ציבורית עזה בקרב הציבור היהודי והערבי. בחודשים שלאחר חתימת הסכמים אירעו פיגועים רבים ביהודה ושומרון, רצועת עזה ובתחומי הקו הירוק. ב-6 באפריל 1994, ביצע החמאס את פיגוע מכונית התופת בעפולה, פיגוע התאבדות רב נפגעים ראשון שפתח סדרה של פיגועי התאבדות שכלל פיגועים בחדרה ובתל אביב. בינואר 1995 אירע בצומת בית ליד פיגוע כפול, בו נהרגו 22 בני אדם, רובם חיילים

מחטיבת הצנחנים. במהלך השנתיים שבין ספטמבר 1993 לספטמבר 1995 (אוסלו ב') נרצחו בפגיעי טרור 164 איש ומאות נוספים נפצעו. באינתיפאדה השנייה שהחלה בתקופת ממשלת אהוד ברק בשנת 2000, ועד שנת 2004, נהרגו למעלה מ- 1,000 ישראלים ותיירים מפעולות טרור של ערבים. (ויקיפדיה, טרור_פּלסטיני).

מה זה "בְּרִיתִי שְׁלוֹם", ולמה היא מגיעה לפינחס?

כפי שכתוב בהמשך: וְהִיָּתָה לִּי וּלְזֶרְעוֹ אֶתְרֵי בְרִית פְּהֵנָת עוֹלָם. לפי רש"י, פינחס נמשח ככהן רק לאחר מעשה קנאות זו. אמנם פינחס פעל בניגוד לדין המקובל, אך בגלל שהיה קנאי אֲמִיתִי, הוא הציל עם רב ממעשי זנות, עבודה זרה ומוות. לפי בעל פירוש "העמק דבר", הנצי"ב מוולוז'ין, (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, פולין, 1816 – 1893), נפשו של פינחס נפגמה מהמעשה, לכן ניתנה לו ברית שלום כדי שיגיע לאיזון נפשי.

מעניין לזכור שהאחים שמעון ולוי עשו מעשה קנאי בשכם אחרי שנכפה מעשה אונס על דינה אחותם ואף כינו זאת "זנות" באומרם (בראשית לד, לא): "הַכְּזוֹנָה, יַעֲשֶׂה אֶת אַחֹתֵנוּ". כאן צאצא ונשיא שמעון הידרדר בעצמו למעשה זנות ואילו פנחס משבט לוי נשאר נאמן בקנאותו נגד מעשה הזנות.

לפי האברבנאל, פינחס הסתכן בכך שקרוביו או חבריו של זמרי יפגעו בו. לכן ה' הבטיח לו ברית שלום, שלא יאונה לו רע.

למרות שבדרך כלל כהן שהרג את הנפש לא יכול לשמש בקודש, פינחס, שמסר את נפשו על שמירת הקדושה בישראל תוך הצלת חיים, שימש ככהן, והרבה מצאצאיו שמשו כוהנים גדולים. אנחנו רואים, שבסופו של דבר, במסורת, גם אליהו הנביא מתרחק מהקנאות ומגיע למידת השלום. אליהו מוזכר במיוחד במוצאי שבתות, בליל הסדר של חג הפסח ובברית המילה. במוצאי שבת נהוג לשיר מזמורים שבהם מוזכר אליהו הנביא, מפני שעל פי המדרש במוצאי שבתות הוא יושב תחת עץ החיים ומונה את זכויותיהם של ישראל, כתיקון לקנאות ולקטרוג שלו על עם ישראל. בשעת ברית מילה נוהגים להכין כיסא לכבודו, "כסא של אליהו", מאחר שהוא נקרא "מלאך הברית", וכתיקון לדבריו: "קָנָא קְנָאתִי לָהּ" אֱלֹהֵי צְבָאוֹת פִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – כדי שיראה שבני ישראל כן מקיימים את הברית. בליל הסדר בקהילות רבות נוהגים להכין לו כוס יין מיוחדת (כוסו של אליהו) ובמהלך הסדר למלאה בייין ולפתוח את דלת הבית לכבוד הגעתו – כמבשר הגאולה באחרית הימים, (בדומה לגאולה ממצרים).

התפקיד המרכזי ביותר שתופס אליהו הוא בכך, שהמסורת רואה בו את המבשר לקראת בואו של המשיח. אליהו מזוהה כמחייה מתים, כפוסק הלכה ואף במקורות מסוימים כמביאו של המשיח. זיהוי זה מתבסס על הפסוקים שהבאנו קודם:

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְלָב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם פֶּן אָבוֹא וְהִפֵּיתִי אֶת הָאָרֶץ (מלאכי ג, כג). מקור: ויקיפדיה, אליהו.

הציווי לצרור את המדיינים

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים וְהִפִּיתָם אוֹתָם. פִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם
אֲשֶׁר נָפְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר, וְעַל דְּבַר פְּזִי בַת נְשִׂיא מְדִינַת אַחְתָּם הַמִּצְרִי בַּיּוֹם הַמִּגְפָּה
עַל דְּבַר פְּעוֹר. (במדבר כה, טז-יח)

למה משה הצטווה לצרור את המדיינים ולא את המואבים?

רש"י מפרש: ואת מואב לא ציווה להשמיד, מפני רות, שהיתה עתידה לצאת מהם. יחד עם זאת, כבר נאסר על ישראל לתקוף אז את מואב, בהיותם בני לוט שנאמר (דברים ב, ט), "אל תצור את מואב".

מפרש הרמב"ן: וטעם בְּנִכְלִיהֶם - כאשר פירשתי (לעיל כה, א) כי זקני מדין חשבו על המחשבה הרעה הזאת (של הזנות), כמו שנאמר (לעיל כב ד) "ויאמר מואב אל זקני מדין", כי בהם התייעצו מתחילה והם נתנו עצה זו למואב שתזנינה בנותם עמהם ויצמידו אותם לבעל פעור להדיחם מעל ה'. ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם, וזה טעם "וְעַל דְּבַר פְּזִי בַת נְשִׂיא מְדִינַת אַחְתָּם". כי לולא מדעת יועצי המלכות נעשה, כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשטים בערבות מואב לבוא אל מחנה עם אחר? כי ישראל היו בערבות מואב בשטים, ומאין תבוא שם המדינית הזאת, (שכן זה היה רחוק ממדין). אבל היתה יפת תואר מאד, ושלחו אותה זקני מדין לשם כי אמרו, בתואר אישה יפה רבים הושחתו (יבמות סג:).

וקרוב הוא שהיה גם בלעם בעצה הזו, כי בשוכו מארץ מואב עבר במדין והיה מיועצי המלכות, ואולי התעכב שם כדי לדעת מה יקרה, לפיכך מצאווהו ישראל במדין והרגוהו שם (להלן לא, ח).

סיכום פרק כה (המשך)

ראינו בפרק שפינחס זכה לברית שלום וכהונה מאת ה', מפני שבמעשה הקנאות שלו הוא מסר את נפשו, על מנת להציל נפשות רבות מהמשך מעשי הזנות ומהעבודה הזרה, ובכך הצילם ממוות במגפה. ראינו ממקרה אליהו הנביא, שמידת הקנאות איננה ראויה כדרך חיים קבועה ובדרך כלל אין לנהוג לפיה. אליהו לבסוף הוחלף, כנראה בגלל "עודף רוח קנאות", ע"י אלישע, לאחר שנודע לו שה' לא נמצא ברוח ואש, אלא בקול דממה דקה. אצל פינחס, לעומת זאת, מדובר במעשה קנאות חד פעמית, אשר הציל חיים.

ראינו שמשנה נצטווה לצרור את המדיינים, מפני שכנראה הם נתנו למואבים את עצת הזנות כדי להכשיל את בני ישראל ואף שלחו את בנותיהם ממדין הרחוקה למואב, למטרה זו.

פרק כו - מפקד בני ישראל - מה ההבדלים במספרים, לעומת המפקד בשנה השניה ליציאת מצרים?; מי זו שרַח בת אשר; הציווי על שיטת חלוקת הארץ ע"פ גודל וגם ע"פ גודל אוכלוסיה; דיני ירושה ע"פ התורה; העדפת יורשים; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי; מפקד הלויים

מפקד בני ישראל - מה ההבדלים לעומת המפקד בשנה השניה ליציאת מצרים?; מי זו שרַח בת אשר

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה {פ}

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל יֵצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל נְרָדֹן יַרְחוֹ לֵאמֹר: מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה, פֶּאֶשֶׁר צִוְּהָ ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֵּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל - בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ, מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי, לְפִלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפְּלֹאִי. לְחֶצְרֹן - מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי, לְכַרְמֵי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. וּבְנֵי פִלּוּא אֱלִיאָב. וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבִּירָם, הוּא דָתָן וְאַבִּירָם קְרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּעֵדַת קָרַח בְּהִצָּתָם עַל ה'. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתַּבְלַע אֹתָם וְאֶת קָרַח, בְּמֹת הָעֵדָה, בְּאֶכְלֵל הָאֵשׁ אֶת חַמְשִׁים וּמֵאָתִים אִישׁ, וַיְהִיו לְגַם. וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ. (במדבר כו, א-יא)

למה יש הפסקה באמצע הפסוק אחרי המלים "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה"?

פירש האבן עזרא: בגלל שאמר ה', להלן בפסוק נג, אחרי המפקד, "לְאֵלֶּה תִּחְלַק הָאָרֶץ", כלומר שרק לאלה שלא מתו במגפה. או שאחר סיום המגפה, נצטוו לערוך מפקד. האות {פ} בחומשים מסמלת פרשה פתוחה, המסמלת הפסקה גדולה ושורה חדשה. האות {ס} מסמלת פרשה סגורה, המתחילה בדרך כלל באמצע שורה.

למה צריך למנות שוב את העם?

רש"י: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה וגו' - משל לרועה שנכנסו זאבים, (המגפה), לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנוותרות. דבר אחר - כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסר לו במנין. עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירם במנין. בנוסף, היה צורך במפקד לפי משפחות לצורך חלוקת הארץ.

למה מזכירים את קורח ועדתו באמצע המפקד? למה מזכירים שבני קורח לא מתו, בתוך מנין שבט ראובן? הרי הם היו לויים.

מפרש הרמב"ן: וּבְנֵי אֱלִיָּאב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאָבִיָּם - הוא דָּתָן וְאָבִיָּם... הזכיר הכתוב את זה, להודיע שנשארה כל הירושה ממשפחת הפלואי לאחיהם נמואל לבדו, כי דתן ואבירם, משפחתם וכל אשר להם נבלעו. לעומת זאת "בְּנֵי קָרַח לֹא מָתוּ", וע"פ המדרש (סנהדרין קי, א), הם חזרו בתשובה לפני הבליעה באדמה, והם נכנסו לארץ.

מפרש האבן עזרא: וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ – והעד (ההוכחה) - שמואל הנביא ובניו ובני בניו שהם המשוררים, והם הנקראים (משפחת) הקרחים. (בני קורח עצמם, או אולי צאצאיהם, חיברו מספר מזמורי תהילים, כולל המזמור שאומרים לפני התקיעות בראש השנה, המזמור שלפני תפילת מנחה ביום חול, והמזמור שאומרים בבית אבלים).

הזכיר הכתוב את בני קורח, (שהיה לוי), עם בני ראובן, כדי להנגיד ולהראות שבני דתן ואבירם, גדולים וקטנים, מתו (בתוך עדת קורח), כך שרעת דתן ואבירם היתה קשה מרעת קרח, (אשר בניו לא מתו).

בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם - לְנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי, לְיִמִּין מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי, לְיִכִּין מִשְׁפַּחַת הַיְכִינִי. לְזַרְחַ מִשְׁפַּחַת הַזְּרַחִי, לְשֹׁאֵל מִשְׁפַּחַת הַשְּׁאֵלִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעֹנִי, שְׁנַיִם וְשָׁרִים אֵלֶּה וּמֵאֵתָיִם.

בְּנֵי גָד לְמִשְׁפַּחְתָּם - לְצַפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפּוֹנִי, לַחֲגִי מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי, לְשׁוּנֵי מִשְׁפַּחַת הַשׁוּנִי. לְאֲזַנֵּי מִשְׁפַּחַת הָאֲזַנִּי, לְעָרִי מִשְׁפַּחַת הָעָרִי. לְאֲרוּד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוּדִי, לְאֲרָאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאֲרָאֵלִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי גָד לְפִקְדֵיהֶם, אַרְבָּעִים אֵלֶּה וַחֲמֵשׁ מְאוֹת.

בְּנֵי יְהוּדָה - עַר וְאוֹנָן; וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וַיְהִי בְנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם - לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֹנִי, לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרְצִי, לְזַרְחַ מִשְׁפַּחַת הַזְּרַחִי. וַיְהִי בְנֵי פָרֶץ, לְחֲצֹרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרֹנִי, לְחַמּוּל מִשְׁפַּחַת הַחַמּוּלִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לְפִקְדֵיהֶם, שֵׁשָׁה וְשִׁבְעִים אֵלֶּה וַחֲמֵשׁ מְאוֹת.

בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר לְמִשְׁפַּחְתָּם - תּוּלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוּלְעִי, לְפִנְה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי. לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי, לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֹרֹנִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יִשְׂשָׁכָר לְפִקְדֵיהֶם, אַרְבָּעָה וְשָׁשִׁים אֵלֶּה וּשְׁלֹשׁ מְאוֹת.

בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם - לְסֹרֵד מִשְׁפַּחַת הַסֹּרְדִי, לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי, לְיַחֲלָאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחֲלָאֵלִי. אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלֹנִי לְפִקְדֵיהֶם, שְׁשִׁים אֵלֶּה וַחֲמֵשׁ מְאוֹת.

בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. בְּנֵי מְנַשֶּׁה - לְמַכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמַּכִּירִי וּמַכִּיר הוֹלִיד אֶת גִּלְעָד, לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי. אֵלֶּה בְנֵי גִלְעָד, אֵינָזָר מִשְׁפַּחַת הָאֵינָזָרִי, לְחִלָּק

משפחת הקלרי. ואשריאל משפחת האשראלי, ושכם משפחת השכמי. ושמידע משפחת השמידעי, ותפר משפחת התפרי. וצלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות, ושם בנות צלפחד מחלה ונעה, חגלה, מלכה ותרצה. אלה משפחת מנשה ופקדיהם - שנים וחמשים אלה ושבע מאות.

אלה בני אפרים למשפחתם - לשותלח משפחת השתלחי, לבקר משפחת הבכרי, למסן משפחת המסני. ואלה בני שותלח - לערן משפחת הערני. אלה משפחת בני אפרים לפקדיהם, שנים ושלושים אלה וחמש מאות - אלה בני יוסף למשפחתם.

בני בנימין למשפחתם - לבלע משפחת הבלעי, לאשבבל משפחת האשבלי, לאחירם משפחת האחירמי. לשפופם משפחת השופמי, לחופם משפחת החופמי. ויהיו בני בלע ארץ ונעמן משפחת הארדי, לנעמן משפחת הנעמי. אלה בני בנימין למשפחתם ופקדיהם - חמשה וארבעים אלה ושש מאות.

אלה בני דן למשפחתם - לשותם משפחת השותמי, אלה משפחת דן למשפחתם. כל משפחת השותמי לפקדיהם, ארבעה וששים אלה וארבע מאות.

בני אשר למשפחתם - לימנה משפחת הימנה, לישווי משפחת הישווי, לבריעה משפחת הבריעי. לבני בריעה - לחבר משפחת החברי, למלכיאל משפחת המלכיאלי. ושם בת אשר שרה. אלה משפחת בני אשר לפקדיהם, שלשה וחמשים אלה וארבע מאות.

בני נפתלי למשפחתם - לנחצאל משפחת הנחצאלי, לגוני משפחת הגוני. לנצר משפחת הנצרי, לשלם משפחת השלמי. אלה משפחת נפתלי למשפחתם, ופקדיהם חמשה וארבעים אלה וארבע מאות. אלה פקודי בני ישראל - שש מאות אלה ואלף שבע מאות ושלושים. (במדבר כו, יב-נא)

מה ההבדלים בין תוצאות מפקד זה לבין המפקד הקודם?

כותב רש"י: משפחת אהד (משבט בנימין) בטלה, וכן חמש משפחות משבט בנימין, שהרי בעשרה בנים ירד בנימין למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה וכן אצבון לגד, הרי שבע משפחות. ומצאתי בגמרא הירושלמית שכשמת אהרון נסתלקו ענני כבוד וכאו הכנענים להלחם בישראל, ונתנו לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות, מהר הקר למוסרה שנא' (דברים י, ו) ובני ישראל, נסעו מבאר בן יצקן מוסרה; שם מת אהרן ויקבר שם. והלא בהר הקר מת? וממוסרה עד הר ההר שמונה מסעות יש למפרע. אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אתריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות, ממשפחת שמעי ועוזיאלי. ורבי תנחומא דרש

שמתו (בני המשפחות החסרות) במגפה בדבר בלעם, אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה לעומת המנין הראשון שבמדבר סיני, נראה שכל 24 אלף נפלו משבטו של שמעון. מבחינה מספרית, סך בני ישראל במפקד זה, בשנת ה - 40, דומה מאוד לסך הכל בשנה השניה אחרי יציאת מצרים, 601,730 לעומת 603,550 גברים בני 20 ומעלה, ללא שבט לוי. מבחינת השבטים, ההבדלים הבולטים הם בשבט שמעון שירד מ - 59,300 נפש ל - 22,200, ומנשה שגדל מ - 32,200 ל - 52,700 נפש. כל שאר השבטים גדלו או קטנו במידה פחותה יותר. כפי שרש"י העיר, כנראה שכל ה - 24,000 שמתו במגפה היו משבט שמעון, לאחר שחטאו בבעל פעור. משמעות הדבר שמתו כל הגברים שהיו בני 20 ומעלה בעת יציאת מצרים, אך בסך הכל מספרם הושלם ע"י יוצאי מצרים מתחת לגיל 20 ואלה שנולדו במדבר ב - 20 השנים הראשונות אחרי יציאת מצרים. כאמור, היו הבדלי ריבוי טבעי בין השבטים.

מי זו שְׂרַח בת אשר – פסוק מו?

רש"י: וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שְׂרַח - לפי שהיתה קיימת בחיים, (בשנת ה - 40), מנה אותה כאן. מוסיף הרמב"ן: ואונקלוס תרגם "ושום בת אתת אשר סרח" – (ושם בת אשר - שְׂרַח). התכוון בזה לומר כי היתה בת יורשת נחלה, ולכן הזכירה הכתוב כאן כפי שהזכיר בנות צלפחד, (להלן, פרק כז), והיא נכללת בכלל "לְאֵלֶּהָ, תִּחְלַק הָאָרֶץ" (פסוק נג). ואילו היתה בת אשר עצמו, לא היתה יורשת (נחלה), כי בני זכרים היו לאשר, אלא היתה בת אשתו מאיש אחר ולא היה לו בן, והיתה נחלתו לבתו (שרח). וטעם "ושרח אחותם", (המוזכרת בבראשית מו, יז), כי היתה אחות בניו, אך לא בתו, (דהיינו אחות חורגת). לכן אם היתה בחיים כדברי רש"י הנה היתה כבנות צלפחד לנחלה, ואם מתה, משפחתה נטלו בעבורה.

(נזכיר שאם שרח בת אשר היתה עדיין בחיים בעת הכניסה לארץ, היא עברה את הגיל 250 שנה! לכן הרמב"ן מעלה את האפשרות שלא נשארה בחיים, אבל הוזכרה כאן מפני שצאצאיה ירשו ממנה נחלה).

מוסיף הרמב"ן: על דרך הפשט, היתה לה משפחה גדולה, שנקראה על שמה ונכנסה בכלל "אֵלֶּה מְשֻׁפָּחַת בְּנֵי אֲשֶׁר לְפָקְדֵיהֶם" (פסוק מז), (כמשפחה נוחלת, בהיותה בת יורשת נחלת אביה). בגלל אריכות ימיה, לכאורה, נקשרו לשרח בת אשר מדרשי חז"ל, ביניהם שהיא מסרה למשה רבנו היכן נמצא ארונו של יוסף, כדי שיוכל להוציאו אתם ממצרים, מפני שרק היא שרדה מדורו של יוסף. לפי חלק מהאגדות היא אף האריכה ימים עד ימי דוד המלך!

הציווי על שיטת חלוקת הארץ - ע"פ גורל וגם ע"פ גודל האוכלוסיה; דיני ירושה ע"פ התורה; העדפת יורשים; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי

וידבר ה' אל משה לאמר: לאֵלֶּה תִּחְלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלֶהּ בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת. לְרַב תְּרַבֶּה נַחֲלֹתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעִיט נַחֲלֹתוֹ, אִישׁ לְפִי פְקָדוֹ יִתֵּן נַחֲלֹתוֹ. אַךְ בְּגוֹרֵל יִחְלַק אֶת הָאָרֶץ, לְשְׁמוֹת מִטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחֻלוּ. עַל פִּי הַגּוֹרֵל תִּחְלַק נַחֲלֹתוֹ, בֵּין רַב לַמְעַט. (במדבר כו, נב-נו)

מהי השיטה שבה יש לחלק את קרקעות הארץ? איך אפשר גם לפי גודל האוכלוסיה וגם ע"פ גורל? מה ניתן ללמוד מזה היום?

רש"י מפרש ע"פ מסכת בבא בתרא, קכב, א: לאֵלֶּה תִּחְלַק הָאָרֶץ - ולא לפחותים מבני עשרים (בעת המפקד)... לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלף ואלף, ו(אפילו) אם היה לאחד מהם (הנמנים), 6 בניים, לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו.

לְרַב תְּרַבֶּה נַחֲלֹתוֹ - לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב יותר ולא היו החלקים שווים (בגודלם). רש"י מסביר שהחלוקה הגיאוגרפית של השבטים לאזורים השונים נעשה ע"פ הגרלה ("גורל"). הוא מוסיף ששטחי השבטים היו שונים בגודלם לפי אוכלוסיית השבט אבל גם נלקח בחשבון השווי או הערך החקלאי של הקרקע, לפי פוריותה, (וכנראה גם בהתאם למשק המים, מבנים הקיימים וכו') ולשבט באזור פחות טוב ניתן שטח גדול יותר יחסית.

לפי הרמב"ן, ע"פ מדרש ספרי והגמרא בבא בתרא, שטחים שווים חולקו לשבטים ע"פ גורל. הוא כותב: "והנה פירוש הפרשה, למשפחות תחלק הארץ, במספר שמות, שיתנו לכל זכר לגולגלותם חלקו. לְרַב תְּרַבֶּה נַחֲלֹתוֹ, שיחלקו (למשל) ארץ ראובן, לארבעת חלקים, למשפחת החנוכי המרובה, על דרך משל נרבה נחלתו, ולמשפחת הפלואי המועטת נמעט, כי איש לפי פקודי (גודל) המשפחה תינתן נחלתו, ותיטול כל המשפחה במקום אחד, ומן הטעם הזה מנה אותם כאן לפי משפחות. (על כן סך גודל השטח היה שווה לכל השבטים, אך גודל הנחלות השתנו לפי גודל המשפחות).

הוא מוסיף שגם החלוקה הגיאוגרפית בין המשפחות בשבט נעשתה ע"פ גורל, אך גודל הנחלות השתנה, כאמור, לפי גודל המשפחה, "וזהו שנאמר בסדר אלה מסעי (להלן לג, נד), וְהִתְנַחֲלֹתָם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרֵל לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם, לְרַב תְּרַבּוּ אֶת נַחֲלֹתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעִיט אֶת נַחֲלֹתוֹ - אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמֵהּ הַגּוֹרֵל, לוֹ יִהְיֶה: לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם, תִּתְנַחֲלוּ... הנה באר שתהיה הנחלה למשפחות בגורל אל הרוח - (האזור) - אשר יפול לו הגורל, שם נרבה לרב ונמעט למעט לפי גודל המשפחות. לפי האברבנאל, בדומה לפירוש רש"י, בשלב ראשון חולקה הארץ לשתיים עשרה אזורים נחלות, כאשר קביעת אזור הגיאוגרפי של הנחלה לכל שבט, צריכה להיות על פי הגורל.

לפי רוח התורה, ניתן לומר שגם היום הקרקע של ארץ ישראל אינה צריכה להימכר לקבלנים או לאזרחים ע"י השלטונות, אלא להיות מחולקת בחינם, כאשר כל בית אב או משפחה מורחבת

זכאית לקבל נחלה לפי גודלה. ניתן להוריד בהדרגה, מידי שנה, את מחיר הקרקע, כדי למנוע הפסדי הכנסות רבים למדינה.

המיקום הגיאוגרפי ייקבע ע"פ הגרלות של מגרשים בגדלים שונים. נציין כי גם היום מתקיימות הגרלות בשיטה זו, (כולל בהגרלות "מחיר למשתכן" או "דירה בהנחה"), למרות שאין חלוקת מגרשים בחינם, אלא במחירים מוזלים מאוד. ראו דוגמה ב"תוספת".

אילו מחיר הקרקעות היה מופחת, בהדרגה, מידי שנה, עד לחלוקה בחינם, הדבר היה מביא לירידה משמעותית במחירי הדירות החדשות הנבנות על הקרקע, בתנאי שתקיים תחרות בין מפתחים וקבלנים ותינתן לרוכשים אפשרות לבחור את המקובלים עליהם – (ליתר פירוט ראו בספר "להיות מדינה יהודית". ירידת מחירי דירות חדשות, בהיצע נרחב, עשויה אף להשליך על מחירי הדירות לא חדשות).

במקרה זה, יהיה מוצדק שהממשלה תטיל מסים שונים חלופיים, כדי לממן את פעולותיה, מפני שהאזרחים שיזכו בקרקעות, יחסכו כסף רב מירידת מחירי הדירות. רצוי כמובן שמסים אלה יהיו פרוגרסיביים, ככל האפשר.

מהם דיני הירושה לפי התורה? האם אדם רשאי להעדיף יורשים מסוימים על פני אחרים?

לפי ההלכה, אדם לא יכול לסטות מדיני הירושה של התורה כל עוד מדובר ב"ירושה" ממש (הבכור מקבל כפול מהאחרים, ושאר הבנים יורשים בשווה), אבל אם כתוב בצוואה לשון "מתנה", המוריש רשאי לשנות.

כותב בעל ספר החינוך: "מדיני מצוות הירושה, מה שנאמר במשנה בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא, קטו, א), וסימן רעו בשולחן ערוך – חושן משפט, סדר נחלות כך הוא: איש כי ימות וגו', הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של הבן (כולל בנותיו), קודמים לבת. הבת (במקרה שאין בן), קודמת לאחים של הנפטר, וכל יוצאי ירכה של הבת קודמים לאחים. האחים של הנפטר, או האחיות במקום שאין אחים, קודמים לאחי אביו, ואחי אביו, או אחיות אביו, במקום שאין אחים לאב, קודמים לשאר קרובים. זה הכלל, כל הקודם בנחלה - יוצאי ירכו קודמים, והאב של הנפטר קודם לכל יוצאי ירכו, ועל הדרך הזה שאמרנו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לך אחד מישראל שאין לו יורש. חכמים תקנו שיהא האדם יורש את אשתו מן הנישואין וסמכו את הדבר מן הכתוב. (האישה אינה יורשת את בעלה, אלא מקבלת, מדמי הירושה - כתובה, מזונות ודיוור). וכתב הרמב"ם ז"ל, (ספר המצוות, עשה, רמח) "ומכלל דין זה של נחלות, בלי ספק, הבכור נוטל פי שניים, שזו היא מכלל מצוות הנחלות. ופי שנים פרושו, שני חלקים. כלומר, שאם היו שני אחים, עושים מן הממון שלשה חלקים, והבכור נוטל שנים, ואם היו שלשה, עושים ממנו ארבעה חלקים והבכור נוטל השנים, ועל הדרך הזה לעולם. ואין הבכור נוטל פי שנים אלא בנכסים המוחזקים לאביו (רמב"ם שם ג א), כלומר, שבאו לרשות אביו בחייו, אבל לא בראויים לבוא אל אביו, שנאמר (דברים כא, יז) "בכל אשר ימצא לו". כיצד? למשל, אם אחד ממורישי אביו מת

לאחר מיתת אביו, אין הבכור נוטל באותה ירושה פי שנים, וכן (שם קכה, ב) אם היה לאביהם חוב שחייבים לו, ואפילו בשטר, אין לבכור בזה פי שנים, שאין זה מצוי ברשות אביו. וכן מטעם זה, אין הבכור נוטל בשבח (רווחים) שהשתבחו הנכסים אחר מיתת אביו. המצווה נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ובנקבות, והעובר על זה וציווה בין בריא בין שכיב מרע (חולה הנוטה למות), שלא יירשנו הראוי ליורשו, ביטל מצוות עשה זה, והוא שצווה כן בלשון ירושה", (אבל כאמור, בלשון "מתנה", ניתן לשנות, ונהוג היום לעשות שנויים בדרך הזאת, ע"י צו הקנייה של נכסים מחיים, אשר יחול סמוך לפני רגע המוות, שכן לא ניתן להעניק מתנה לאחר רגע המוות).

בנוסף, קיימים דיני ירושה מדרבנן: למשל, לפי תקנת חז"ל, גר צדק יורש את אביו הגוי, ותיקנו חז"ל, (מסכת בבא בתרא, פרק ט, משנה א), שכאשר יהודי מת ונכסיו מועטים אז בנותיו מקבלות את הירושה ובניו נותרים "לחזור על הפתחים", בעוד שאם נכסיו מרובים, בנותיו מקבלות מן הירושה את החלק המספיק לפרנסתן עד שיתבגרו או יתארסו, (וגם כעשירית מהירושה לצורך נדוניה) ובניו מקבלים את השאר. באשר לירושה המועברת לבן הזוג - חז"ל נחלקו בשאלה האם מקורה מהתורה או רק מדרבנן.

האב לא יכול להחליט שהבכור לא יירש את חלק הבכורה שלו, או שאחד מהאחים לא יירש עם אחיו. אם קבע זאת, לא אמר כלום. עם זאת, לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה הוא יכול להחליט, בהיותו שכיב מרע, (הנוטה למות), שאחד מבניו או כל יורש אחר, יקבל את כל הירושה. כאמור, במסגרת "מתנה מחיים", יכול אדם, בעודו בחיים, לתת את כל רכושו אפילו למי שאינו יורשו מדין תורה, כגון לאשתו ולבנותיו, אך חכמים הסתייגו מאוד מקיפוח יורשיו החוקיים. מומלץ בכל מקרה, להשאיר לפחות מקצת מרכושו לחלוקה ע"פ דין תורה. התייחסות נוספת לנושא תינתן בפרשת "בנות צלפחד", בפרק הבא.

ע"פ החוק הישראלי, מה קורה כאשר אדם נפטר ולא השאיר צוואה?

ע"פ חוק הירושה, התשכ"ה - 1965, בהיעדר צוואה, זכות הראשונים בירושה מתחלקת שווה בשווה בין בן/בת הזוג של הנפטר/ת ובין ילדיו/ה של הנפטר/ת. בנוסף למחצית מכלל הרכוש, זכאי בן הזוג לרשת גם את המטלטלין ואת מכונית הנוסעים של המנוח, אם היתה לו כזו. אלמנה זכאית לקבל מן העיזבון גם את דמי כתובתה ותוספת כתובה, ובנסיבות מסוימות היא יכולה גם לדרוש מזונות מן העיזבון. (מקור: אתר משרד המשפטים).

בתי הדין הרבניים כפופים לחוק הירושה של המדינה ויכולים לפסוק על פי דין תורה רק אם כל הצדדים הנוגעים בדבר הביעו בכתב את הסכמתם לכך.

מפקד הלויים

ואלה פקודי הלוי למשפחתם - לגרשון משפחת הגרשני, לקהת משפחת הקהתי, למררי משפחת המררי. אלה משפחת לוי - משפחת הלבני, משפחת החברני, משפחת המחלי, משפחת המושי, משפחת הקרחי, וקהת הולד את עמרם. ושם אשת עמרם - יוכבד בת לוי, אשר ילדה אתה ללוי במצרים נתלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחתם. ויולד לאהרן את נדב ואת אביהוא, את אלעזר ואת איתמר. וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה'. ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלה כל זכר מבן חדש ומעלה - פי לא התפקדו בתוך בני ישראל, פי לא נתן להם נתלה בתוך בני ישראל. אלה פקודי משה ואלעזר הכהן אשר פקדו את בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו. ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני. פי אמר ה' להם מות ימותו במדבר, ולא נותר מהם איש, פי אם פלב בן יפנה ויהושע בן נון. (במדבר כו, נז-סה)

למה מביאים בפסוק נ"ח רק חלק ממשפחות לוי?

רש"י: "אלה משפחת לוי" - חסרה כאן משפחת השמעני והעזיאל וקצת מן היצחקי. הכוונה שמשפחות אלו נכללו, מבחינת הנחלות, במשפחות הראשיות, גרשון, קהת ומררי.

סיכום פרק כו

בפרק ראינו את המפקד שערך משה לפני הכניסה לארץ. סך מספר בני ישראל הגברים מעל גיל 20 דומה מאוד למספרם 38 שנה קודם, בשנה השנייה אחרי יציאת מצרים. באופן כללי, כל יוצאי מצרים מעל גיל 20 מתו במדבר ו"הוחלפו" ע"י היוצאים ממצרים מתחת מגיל 20 ואלה שנולדו במדבר ב - 20 השנים הראשונות לאחר יציאת מצרים. בנוסף מתו רבים במגפות וכו'. ראינו את שיטת חלוקת הארץ לשבטים, ע"פ גורל אך גם על פי גודל האוכלוסייה, כאשר המיקום הגיאוגרפי של נחלת השבט, ואולי גם של בתי האב בתוך השבט, נקבע ע"פ הגרלה, אך גודל השטח שניתן לכל שבט, לפי פירוש רש"י, הותאם לגודל האוכלוסייה, תוך התחשבות בפוריותה. (לפי הרמב"ן שטחי השבטים היו שווים, אך גודל הנחלות למשפחות השתנו לפי גודל המשפחה). הערנו שע"פ עיקרון זה, הקרקע בארץ, גם היום, היתה צריכה להיות מחולקת חינום בין האזרחים ולא להימכר בממון רב, כאשר ההכנסות החסרות למדינה יתקבלו ממסים אחרים. ראינו כי לפעמים, גם היום מתבצעות הגרלות של מגרשים מוזלים לזכאים, ע"י רשות המקרקעין או משרד השיכון.

ראינו שע"פ דיני הירושה של התורה, כאשר אין צוואה ספציפית, הבכור יורש כפול, והבת והאלמנה אינן יורשות, אך כפי שנראה בהמשך, מקבלות תמיכה כלכלית מהיורשים. במקום צוואה ניתן לתת ב"מתנה מחיים", חלקים מהירושה בחלוקה אחרת.

תוספת

שיטת חלוקת קרקעות הדומה לזו המתוארת בפרשה הגרלת מגרשים בדימונה (מאתר משרד השיכון – משרד דובר המשרד)

נושא: שיווק יחידות דיור תאריך פרסום: 17.03.2010

קהל יעד: רוכשי דירות, קבלנים, יזמים ומוכרי דירות

ביום שלישי, 16 למאס 2010, התקיים בהיכל התרבות בעיר דימונה אירוע ענק בו השתתפו כמעט אלף איש הכוללים את הנרשמים להגרלת המגרשים לבנייה עצמית (בנה ביתך) - תושבי העיר דימונה ומחוצה לה גם יחד. שוב הוכחו הביקושים הרבים הנרשמים בחודשים האחרונים גם באזור הדרום, למגרשים ששיווקו משרד הבינוי והשיכון ומינהל מקרקעי ישראל בשיתוף עם עיריית דימונה.

במסגרת האירוע החגיגי הוגרלו והוצאו המספרים הזוכים של הנרשמים, שזכו למעשה לבחור את המגרשים בהם הם מעוניינים, במחירים קבועים מראש העומדים בממוצע על כ - 219 אלף שקל, מחיר הכולל את הקרקע ואת הוצאות הפיתוח גם יחד. המדינה העניקה באמצעות משרד הבינוי והשיכון סבסוד של כ - 60 אלף שקל בממוצע למגרש. המגרשים הם בשטח ממוצע של כחצי דונם בשכונה הצפונית של העיר. ל - 43 יחידות הדיור (ב - 42 מגרשים) נרשמו לא פחות מ - 638 נרשמים שיהיו זכאים להשתתף בהגרלה, לפי הנהלים והכללים הקבועים לה.

לפי סדר ההגרלה, ראשית שווקו 4 מגרשים לנכים, לאחר מכן 21 מגרשים שווקו לתושבי דימונה ו - 17 מגרשים לציבור הרחב.

הגרלת המגרשים מצטרפת לשני שיווקים מוצלחים קודמים בדימונה בסוף שנת 2009 של מינהל מקרקעי ישראל: 34 יחידות דיור בנווה חורש (שכונה צפונית) ו - 35 יחידות דיור בממשית. בסה"כ שווקו בשנה האחרונה 112 יחידות דיור בדימונה.

בפברואר 2010 נערכה הגרלת מגרשים גם בירוחם, שם שיווקו משרד הבינוי והשיכון ומינהל מקרקעי ישראל 68 מגרשים בשכונת נווה נוף כאשר להגרלה נרשמו 392 מתעניינים. בסה"כ שווקו בשנה האחרונה 153 יחידות דיור בירוחם לרבות בנייה רוויה נמוכה.

בעקבות תוצאות המכרזים אמר שר הבינוי והשיכון אריאל אטיאס במסגרת "ועידת הנגב 2010" שנערכה בבאר שבע כי "אני לא חושב שהקרקע היא נכס שהמדינה צריכה למקסם ממנו רווחים. אנחנו לא נפסיק את שיטת ההגרלות ולא נצא למכרזים, למרות שיש למגרשים ביקושים". השר אטיאס הוסיף כי "דירת 3 חדרים במרכז הארץ נמכרת ב 1.5 מיליון שקל, ופה בנגב מקבלים בית

מרווח של עד 240 מ"ר בנוי ב-800 - 900 אלף שקל. ב-2010 נמשיך לתכנן ולשווק עוד מגרשים רבים בנגב".

מקור: www.gov.il/he/departments/news/spokesman_17032010

פרק כז - בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?; לקראת פטירתו, משה מבקש מה' שימונה מנהיג במקומו; מנוי יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם?

בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?

וּתְקַרְבָּנָה בְּנוֹת צִלְפָּחַד בֶּן חֲפַר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף, וְאַלֶּה שְׂמוֹת בְּנֹתָיו – מִחֵלָה, נַעֲמָה, וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה. וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי הַנְּשִׂיִּים וְכָל הָעֵדָה פָּתַח אֱהֵל מוֹעֵד לֵאמֹר: אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעֲדִים עַל ה' בַּעֲדַת קְרַח, כִּי בָחַטְאוּ מֵת, וּבָנָיִם לֹא הָיוּ לוֹ. לָמָּה יִגְרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן; תִּנָּה לָנוּ אַחְזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אָבִינוּ. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'.

(במדבר כז, א-ה)

מה היתה בקשת בנות צלפחד?

לפי בעל העמק דבר, הנצי"ב מוולוז'ין, הן ביקשו לקבל נחלה בארץ ישראל המערבית, ולהמתין עד לאחר מלחמות הכיבוש והחלוקה, למרות שיכלו לדרוש נחלה באופן מידי, מנחלת חצי שבט מנשה, בארץ סיחון ועוג שנכבשה כבר, מעבר לירדן. זה מוכיח את מה שחזו"ל אמרו, שבנות צלפחד חיבבו את הארץ, בניגוד לבני ישראל שאמרו: נְתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרַיִם (במדבר יד, ד). בנוסף, הן ביקשו שלא יִגְרַע שֵׁם אביהן מתוך משפחתו, כך שייקראו נחלות על שם אחיו של צלפחד, מפני שנולדו להם בנים, אך לא יהיה זכר לצלפחד עצמו בתוך נחלות המשפחה. ההנצחה של נפטרים נעשתה דרך קריאת שם הנחלות על שמם.

גם היום רבים נוהגים להנציח את שם יקיריהם ע"י הוספת שמם ללוח הנצחה בבנין שתרמו להקמתו, או ע"י הקמת גן ציבורי לזכרם וכו'. גם זה סוג של חיבור שם הנפטר לחלקת אדמה כלשהי.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּנֹת צִלְפָּחַד דְּבַרְתְּ; נָתַן תַּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם, וְהִעֲבַרְתְּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן. וְאַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבַּר לֵאמֹר: אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ, וְהִעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ. וְאִם אֵין לוֹ בֵּת, וְנָתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו. וְאִם אֵין לוֹ אַחִים, וְנָתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחֵי אָבִיו. וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו, וְנָתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְשֹׂארוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרְשׁ אֹתָהּ, וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

(במדבר כז, ו-יא)

למה בת לא יורשת את אביה יחד עם אחיה?

התורה יוצאת מתוך ההנחה שהבת תתחתן, או שהתחתנה, ועוברת, גם מבחינה כלכלית, למשפחת בעלה, כאשר בדרך כלל הבעל הוא המפרנס הראשי. כל עוד לא התחתנה, חכמים תקנו, שעל אחיה לדאוג לפרנס אותה כראוי, מתוך כספי הירושה. נאמר במשנה במסכת כתובות, פרק יג, משנה ג: "מי שמת, והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין - הבנים יירשו, והבנות ייזונו (מתוך ירושת הבנים); (הניח) נכסים מעוטין - הבנות ייזונו, והבנים ישאלו על הפתחים (ידאגו לפרנסתם בכוחות עצמם). אדמון אומר, בשביל שאני זכר, הפסדתי?; אמר רבן גמליאל, רואה אני את דברי אדמון". למרות שאדמון מביע תמיהה על קיפוח הבנים דווקא, כשהירושה מועטה, ההלכה כרישא של המשנה. כאמור, ניתן להשאיר גם לבנות חלק מהירושה ע"י "מתנה מחיים" אבל לא בדרך של "ירושה".

למה לפי התורה, אלמנה לא יורשת את בעלה?

לפי התורה, האישה אינה יורשת את נכסי בעלה, אולם היא זכאית מתוקף הסכם הכתובה לדמי מחיה מעיזבון בעלה. כמו כן, אין היורשים זכאים לפנותה מדירת בעלה כל ימי חייה. כל נכסיה שהיו לה קודם לנישואין נרשמים בסעיף מיוחד בכתובה, והם נשמרים עבורה לאחר מיתת בעלה. קיימת התייחסות רחבה ועניפה בהלכה לגבי קדימות האלמנה על פני היתומים בעזבון האב הבעל. (אם האישה נפטרה לפני בעלה, למעשה הרכוש שהכניסה בעת הנישואים (הנדוניה) וכן הכסף שנכתב בכתובה, עוברים לבעל. זה חופף במדה רבה את מה שהאלמנה מקבלת אם הבעל נפטר קודם). (ויקיפדיה, אלמנות). יחד עם זאת, ע"פ תקנות שונות, אדם יכול לדאוג לכך שאשתו תקבל, אחר מותו, חלק מנכסי המשפחה.

גם כאן, כנראה שהתורה לוקחת בחשבון שאלמנה יכולה להתחתן שוב, ותכנס למשק הכספי של בעלה השני. על כן אין סיבה שתעביר חלק מנכסי בעלה הראשון אל בעלה השני, דרך נישואיה.

האם משפט ירושה ע"י בנות, היה ניתן בתורה ללא בקשת בנות צלפחד?

נאמר במסכת בבא בתרא קיט, א: "ראויה היתה פרשת נחלות להיכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן". לפי זה, משפטי הירושה ניתנו למשה לפני כן, אך נכתבו בהקשר של חלוקת הנחלות בארץ ומקרה בנות צלפחד. נזכיר כי משפטי הירושה של נחלות לא היו רלוונטיים לפני הכניסה לארץ. לכן הם ניתנו בהזדמנות זו.

עם זאת, לפי מדרש רבה, (פרשה כא), משה נענש בכך ששכח את הדין. ה' משיב: "כן בנות צלפחד דוברות" - כך הוא הדין. אמר לו הקב"ה: "והלא אמרת - הַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִפֶּנֶם, תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשָׁמַעְתִּיו" (דברים א, יז). (עכשיו) הדין שאין אתה יודע, הנשים דנות אותן!

לקראת פטירתו, משה מבקש מה' שימונה מנהיג במקומו

ויאמר ה' אל משה: עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל. וראיתה אתה ונאספת אל עמך גם אתה, כאשר נאסף אהרן אחיך. כאשר מריתם פי במדבר צו במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם - הם מי מריבת קדש מדבר צו. ונדבר משה אל ה' לאמר: יפקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה. (במדבר כז, יב-יז)

מני יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם?

ויאמר ה' אל משה: קח לך את יהושע בן נון, איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו. והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה, וצויתו אתו לעיניהם. ונתתה מהודך עליו, למען ישמעו כל עדת בני ישראל. ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' - על פיו יצאו ועל פיו יבאו, הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה. ויעש משה כאשר צוה ה' אתו, ויקח את יהושע, ונעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה. ויסמך את ידיו עליו ויצוהו, כאשר דבר ה' ביד משה. (במדבר כז, יח-כג)

לפי דברי משה, מהן תכונות ותפקידי המנהיג?

כותב רש"י: אלהי הרוחת - למה נאמר? אמר (משה) לפניו: רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינם דומים זה לזה. מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. (כלומר, שהוא מקשיב לדברי האנשים ומבין ללבם).

אשר יצא לפניו - לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתייהם ומשלחים את חילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנאמר (במדבר כא), אל תירא אותו, וכדרך שעשה יהושע, שנאמר (יהושע ה), וילך יהושע אליו ויאמר לו: הלאנו אתה אם לצרינו. וגו', וכן בדוד הוא אומר (שמואל א, יח), "פי הוא יוצא וקבא לפניו", יוצא בראש ונכנס בראש. ניתן לקבוע שדברים אלה השפיעו על מורשת צה"ל שלפיה מפקד הכח יוצא לפני חילותיו - בחינת "אחרי".

למה דווקא יהושע נבחר ע"י ה' כיוורש?

מפרש רש"י: אשר רוח בו - כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, כלומר שהוא סבלני וקשוב לצרכי הקבוצות השונות שבעם. בנוסף, יהושע היה משרתו של משה וגם תלמידו, במשך 40 שנות הנדודים במדבר. יהושע הוכיח את כשרונותיו כמצביא בקרב נגד עמלק

וגם כושר מנהיגות ושיקול דעת, כאשר נקט, יחד עם כלב, עמדה עצמאית לגבי הכניסה לארץ ישראל, וניצל מחטא המרגלים, בהיותו נאמן לחלוטין לתורה. לכן יהושע היה היורש טבעי והמתאים ביותר של משה.

סיכום פרק כז

בפרק מופיעות בנות צלפחד, אשר לא היו להן אחים, ומבקשות להנציח את שם אביהם בנחלה על שמו. ראינו שבנות בדרך כלל אינן מקבלות חלק מירושת אביהן, מפני שלאחר נישואיהן הן עוברת למשק הכלכלי של בעליהן. אם טרם התחתנה הבת, על אחיה לדאוג לכלכלתה מתוך הירושה. אותו דין לגבי אלמנה, שצפויה להתחתן שוב. אם לא התחתנה בשנית, על היורשים לפרנס אותה ולתת לה להמשיך לגור בדירתה.

ראינו שיהושע, "איש אשר רוח בו", התמנה כיורשו של משה במנהיגות העם, בגלל תכונותיו של גיבור חיל היוצא לפני העם למלחמה, בגלל היותו סבלני וקשוב לצרכי העם ולא מתנשא, אך יחד עם זאת, מי שאינו נגרר אחרי רצון העם, דבר שהוכח בפרשת המרגלים.

פרק כח - קרבן התמיד - למה מובא שוב? קרבנות מוספי שבת, ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים

קרבן התמיד - למה מובא שוב?

וידבר ה' אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אליהם: את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו. ואמרת להם: זה האשה אשר תקריבו לה' - פכשים בני שנה תמימם, שנים ליום עלה תמיד. את הפכש אחד תעשה בבקר ואת הפכש השני תעשה בין הערבים. ועשירית האיפה - סלת למנחה בלולה בשמן פתית, רביעת ההין. עלת תמיד העשירה בהר סיני לריח ניחח אשה לה'. ונספו רביעת ההין לפכש האחד, בקדש הסוד נסד, שכר לה'. ואת הפכש השני תעשה בין הערבים, פמנחת הבקר ונספו תעשה, אשה ריח ניחח לה'. (במדבר כח, א-ח)

למה התורה מזכירה את מות משה ואחר כך עוברת לענייני קרבנות ומצוות שנאמרו למשה? מתי זה נאמר למשה?

מפרש הרמב"ן שהקב"ה לא ציווה את משה לעלות עכשיו להר נבו לקראת פטירתו, אלא הכוונה שיעלה (בעתיד) אל הר העברים ויראה את הארץ, "כי בעבור שצוהו "לאֲלֹה, תחלק הארץ" (לעיל כו, נג), הודיעו כי לא תחלק על ידך, כי אתה תעלה לראש הר העברים לפני שיסעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא תגיע לארץ, מלבד הראיה. וכן "קח לך את יהושע בן נון" (בפסוק יח), (לא עכשיו אלא) בבוא יומך, תקח את יהושע. והשלים הכתוב ויעש משה פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אתו, (פסוק כב לעיל), לספר כי עשה כן משה בלב שלם, והוא העשייה (העתידית) אשר יזכיר, (דברים לא, ז), ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אותם, בעת פטירת משה". כבר הזכרנו שהסדר בתורה הוא לא ערוך ולא תמיד כרונולוגי. לכן ממשיכים לבאר את ענייני הקרבנות והמצוות שנאמרו למשה.

הקרבנות קרבן התמיד כבר הובאה בספרי שמות ו - ויקרא. למה מביאים אותו שוב?

כותב הרמב"ן: וטעם צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי - כי אחרי שאמר "לאֲלֹה, תחלק הארץ", צווה להשלים תורת הקרבנות שיעשו בארץ. כי במדבר לא הקריבו את המוספים, כמו שהזכרתי בסדר "אמור אל הכהנים" (ויקרא כג, ב), וכן לא נתחייבו בנסכים במדבר, כמו שפירשתי בסדר שלח לך (לעיל טו, ב), ועכשיו חייבים באי הארץ לעשות שם הכל, התמידין והמוספין ומנחתם ונסכיהם. והתחיל כאן מן התמיד, אע"פ שנזכר בפרשת "ואתה תצוה" (שמות כט לח), כדי שהכל יהיה סדור בפרשה אחת.

וכן הזכיר (בפסוק טז) ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה', שיעשו קרבן הפסח, להזהיר עליו עם שאר קרבנות חג המצות, (למרות שכבר נצטוו בספר שמות, אך לא הקריבו קרבן פסח במדבר, פרט לשנה הראשונה. לכן היה צורך לחזור ולצוות עליו).

עלת תמיד העשיה בהר סיני - מתי נעשה קרבן התמיד בהר סיני? (פסוק ו).

רש"י: העשיה בהר סיני - כאותן שנעשו בימי המילואים, (ליד הר סיני). אפשר לפרש גם, שיש להמשיך להקריב את קרבן התמיד אשר הוקרב לראשונה ליד הר סיני, עוד לפני מתן תורה, וברצף, עד היום שנצטווה כאן.

קרבנות מוספי שבת, קרבנות ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשורנים סלת מנחה בלילה בשמן ונסכו. עלת שבת בשבתו, על עלת התמיד ונסכה.

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה, שבועה תמימם. ושלישה עשורנים סלת מנחה בלילה בשמן לפר האחד, ושני עשורנים סלת מנחה בלילה בשמן לאיל האחד. ועשרון עשורן סלת מנחה בלילה בשמן לכבש האחד, עלה ריח גיחם אשה לה'. ונספיהם, חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל, ורביעת ההין לכבש, יין, זאת עלת חדש בחדשו לתדשי השנה. ושעיר עזים אחד לחטאת לה', על עלת התמיד יעשה ונסכו. (במדבר כח, ט-טו)

למה היו צריכים להביא שעיר חטאת בראש חודש ובחגים?

רש"י: ושעיר עזים וגו' - כל שעירי המוספים באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, הכל כמו שמפורש במסכת שבועות דף ט, והשתנה שעיר ראש חודש שנאמר בו "לה", ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה (על הטומאה), לא בתחילה ולא בסוף, שאין מי שמכיר בחטא, אלא הקב"ה בלבד, ושאר השעירים למדים ממנו, (ע"פ חולין, ס).

מהו בעצם ראש חודש ומה משמעותו?

ראש חודש הוא היום המציין את תחילתו של החודש העברי וקובע את מועדי החגים. על פי מסכת ראש השנה, בתקופה שבה קבעו את הלוח העברי על פי ראית המולד החדש של הירח, היה ראש חודש נקבע על ידי הסנהדרין שחקרו עדים שהעידו שראו את המולד. אם אושרה העדות היו חברי בית הדין מכריזים על קידוש החודש בקריאה "מקודש, מקודש". לאחר מכן היו מעבירים את הידיעה לכל הקהילות היהודיות עד בבל, על ידי הדלקת משואות בראשי ההרים. לפי המשנה במסכת ראש השנה פרק ב, משנה ז, בשלב מסוים הדליקו השומרונים משואות משלהם בזמנים

שונים, כדי לשבש ליהודים את העברת הידיעה. לכן קבעו שההודעה על קידוש החודש תימסר על ידי הוצאת שליחים.

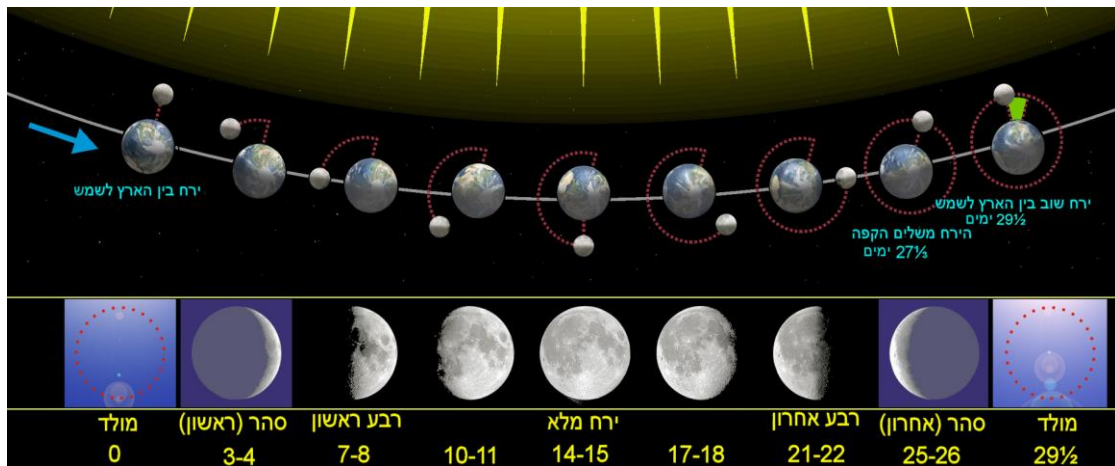
מאז המאה הרביעית לספה"נ, ראש חודש נקבע מראש על פי הלוח שקבע הנשיא הלל השני. תקנתו זו של הלל היתה צורך השעה. הצרות התגברו, ולאחר הכרזת הנצרות כדת הרשמית של האימפריה הרומית, גזירות שמד רבות נגזרו על היהודים. בנוסף לכך, היו ניסיונות שונים של הנוצרים לשבש את קידוש החודש ואת קביעתם של התאריכים והמועדים היהודיים. גם סמכויותיה של הסנהדרין קוצצו ונשללו ממנה בזו אחר זו. (לדעת רוב החוקרים, הסנהדרין פעלה בעם ישראל עד שנת 425 לערך. היא אינה תלויה בקיום בית מקדש ובעקרון ניתן גם היום לחדש את פעולתה, תוך הסתמכות על שכתב הרמב"ם בפירושו למשנה על מסכת סנהדרין, פרק א, משנה א, וגם בהלכות סנהדרין שבמשנה תורה: "שאם יסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להם רשות לדון דיני קנסות ולסמוך חכמים אחרים").

לנוכח כל הצרות הללו, שתכפו ובאו, ריחפה סכנה ממשית מעל האפשרות שהעם המתפזר בגלות יוכל להמשיך לשמור על המועדים, בהיעדר סמכות תורנית עליונה שתמשיך את קביעת ראשי החודשים והשנים, וכתוצאה מכך עלול להתבלבל התאריך האחיד שלפיו נקבעים המועדים, ולא יהיה אפשרי לחגוג אותם בזמנם הנכון.

ראש חודש נחשב ביהדות כחגן של הנשים, ולכן נכתב בהלכה שמנהג טוב של הנשים להימנע ממלאכה. יש הנוהגות להימנע ממלאכה באופן חלקי. המדרש פרקי ר' אליעזר מ"ה, מציין שראש חודש ניתן כשכר לנשים על שלא חטאו בחטא העגל. הן קיבלו על כך שכר כפול: "נתן להן הקב"ה שכרן בעולם הזה שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים, ונתן להן שכר לעולם הבא שהן עתידות להתחדש (בהיטהרות מהמחזור החודשי), כמו ראשי חודשים".

למה החלק הנראה מואר של הירח, משתנה כל יום?

משך הזמן בין מולד הירח למשנהו, כלומר מחזור של סיבוב הירח סביב כדור הארץ, הוא בערך 29.5 יום. בגלל כוח הכבידה של כדור הארץ עליו, הירח מפנה תמיד את אותו צד, שמכונה "הצד הקרוב", כלפי כדור הארץ ומשלים סיבוב עצמי סביב צירו פעם ב – 27 - 28 יום. בכל רגע נתון (חוץ מזמן ליקוי ירח), לירח יש צד מואר שאור השמש מגיע אליו, וצד חשוך. בשל תנועת הירח סביב כדור הארץ שטחים אלה משתנים בכל רגע, וחוזרים לנקודת ההתחלה בכל מחזור של סיבוב הירח סביב כדור הארץ. כיוון שמכדור הארץ רואים כל הזמן את אותו "צד גלוי" של הירח, וצד זה מואר על ידי השמש באחוזים שונים בכל יום, אנו רואים בכל יום מופע אחר של הירח. אין לבלבל בין "הצד החשוך" של הירח, שהוא הצד שאינו מואר על ידי השמש ברגע נתון, לבין "הצד הרחוק" של הירח, שבו לא ניתן לצפות מכדור הארץ כלל. להמחשה, בראש חודש עברי בעת "מולד ירח", ניתן לראות כי הצד הקרוב של הירח הוא ברובו חשוך, למעט הסהר המואר שבו, המצביע מערבה. באותה עת ממש, צדו הרחוק של הירח מואר כמעט בכל תחמומו.

מופעי הירח – ויקיפדיה. לקרוא משמאל לימין. בראש חודש, הירח נמצא בין הארץ לשמש, לכן הצד הרחוק של הירח מואר והצד הקרוב חשוך כמעט. באמצע החודש הארץ נמצא בין השמש לירח, והצד הקרוב מואר כולו – (ירח מלא).

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17939506> CC BY SA 3.0

וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ, פָּסַח לֵה'. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חָג, שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכֵל. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ - כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לֵה', פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וּמִנְחֹתֶם, סֶלֶת בָּלוּלָה בְשֶׁמֶן - שְׁלִישָׁה עֶשְׂרִינָיִם לִפָּר וּשְׁנַיִם עֶשְׂרִינָיִם לְאֵיל תַעֲשׂוּ. עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן תַעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים. וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לַכֹּפֵר עֲלֵיכֶם. מִלֶּבֶד עֹלֶת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד, תַעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה. כָּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים, לַחֵם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לֵה', עַל עֹלֶת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כח, טו-כד)

למה הקריבו בחגים פרים, אילים וכבשים ?

כותב רש"י, "ע"פ רבי משה הדרשן: פרים - כנגד אברהם, שנאמר (בראשית יח), "ואל הבקר רץ אברהם". אילים - כנגד אילו של יצחק. כבשים - כנגד יעקב (בראשית ל) – "והכשבים הפריד יעקב".

ובימים הבכורים, בהקריבתם מנחה חֲדָשָׁה לֵה' בְּשִׁבְעַתֵיכֶם, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם - כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחַח לֵה' - פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם, אֵיל אֶחָד, שִׁבְעָה כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה. וּמִנְחֹתֶם, סֶלֶת בָּלוּלָה בְשֶׁמֶן - שְׁלִישָׁה עֶשְׂרִינָיִם לִפָּר הָאֶחָד

**שְׁנֵי עֶשְׂרִים לַאֵיל הָאֶחָד. עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד, לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים. שְׁעִיר עֲזִים
אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. מִלֶּבֶד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְפִיָּהֶם.
(במדבר כח, כו-לא)**

למה הקרבנות בחג הפסח ובחג השבועות זהים לאלה של ראש חודש?

לא ניתן לדעת למה בימים מסוימים נצטוונו להקריב מספר מסוים של קרבנות מסוגים שונים, אך יש בכך להצביע על החשיבות של ראש חודש שמבחינת הקרבנות הוא במעמד שווה לפסח ושבועות.

מה הכוונה ב"יום הַכַּפֹּרִים"? ביכורי חיטה או של כל שבעת המינים?

רש"י: וְכִיּוֹם הַכַּפֹּרִים - חג השבועות קרוי ביכורי קציר חיטים, על שם שתי הלחם (שהובאו למקדש), שהם ראשונים למנחת חיטים הבאה מן החדש, (כלומר מעונת הקציר החדשה). בנוסף, החל משבועות ועד סוכות נמשכת עונת הבאת ביכורי פירות שבעת המינים למקדש.

סיכום פרק כח

בפרק הצטוו בני ישראל על הקרבת קרבנות המוספים של ראש חודש והמועדים. לפי רבי משה הדרשן, הפרים הם כנגד אברהם, האילים כנגד יצחק והכבשים כנגד יעקב.

פרק כט – מה משמעות התרועה בשופר בראש השנה? למה צריך להקריב כל כך הרבה פרים וכבשים בסוכות?

קרבות ראש השנה ויום הכיפורים

ובחדש השביעי באחד לחדש, מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו - יום תרועה יהיה לכם. ועשיתם עלה, לריח ניחח לה' - פר בן בקר אחד, איל אחד, כבשים בני שנה, שבעה תמימים. ומנחתם, סלת בלוילה בשמן - שלשה עשרונים לפר, שני עשרונים לאיל. ועשרון אחד לכבש האחד, לשבעת הכבשים. ושעיר עזים אחד חטאת, לכפר עליכם. מלבד עלת החדש ומנחתה, ועלת התמיד ומנחתה, ונספיהם כמשפטם, לריח ניחח אשה לה'.

ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם, ועניתם את נפשתיכם, כל מלאכה לא תעשו. והקרבתם עלה לה', ריח ניחח, פר בן בקר אחד, איל אחד, כבשים בני שנה שבעה, תמימים יהיו לכם. ומנחתם, סלת בלוילה בשמן, שלשה עשרונים לפר, שני עשרונים לאיל האחד. עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים. שעיר עזים אחד חטאת, מלבד חטאת הכפרים ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם. (במדבר כט, א-יא)

מה משמעות יום תרועה - (מצוות השופר), בראש השנה? (מתאים לראש השנה)

כתב בעל ספר החינוך: משורשי המצווה, לפי שהאדם בעל חומר ואינו מתעורר לדברים כי אם על ידי (גורם) מעורר, כדרך בני אדם בעת מלחמה, יריעו ואף יצריחו כדי שיתעוררו יפה למלחמה, כך גם כן בראש השנה, שהוא היום הנועד מקדם, לרון בו כל באי עולם. אמרו זכרונם לברכה (במשנה במסכת ראש השנה, טו, א), בראש השנה כל באי העולם עוברים לפני כבני מרון, כלומר, שהשגחתו על מעשה כל אחד ואחד בפרט, ואם זכויותיו של האדם מרובים, יצא זכאי, ואם עוונותיו מרובים, בכדי שראוי לחייבו, מחייבים אותו למוות, או לאחת מן הגזרות כפי מה שהוא חייב.

מלבד ענין ההתעוררות שבו, יש בדבר שבירת יצר לבו הרע של האדם בתאוות העולם ובתשוקותיו בשמעו קולות נשברים, ובאזניו ישמע ויכין לבבו ויבין בדברים, וזה מה שאמר רבי יהודה (שם כו, ב): בראש השנה תוקעים בשל זכרים, כלומר, בקרן הכבשים (או האיל) הכפוף, כדי שיזכור האדם בראותו אותו ליכוף לבו לשמים.

רב סעדיה גאון כתב 10 טעמים למצוות תקיעת שופר בראש השנה:

1. ראש השנה הוא יום סיום בריאת העולם, בו מלך ה' על עולמו, וכן עושים למלך ביום תחילת המלכות - תוקעים בשופרות וחצוצרות.

2. ר"ה הוא היום הראשון לעשרת ימי תשובה, לכן תוקעים בשופר כדי להזהיר ולעורר את הציבור לשוב בתשובה.
3. להזכיר את מעמד הר סיני, שנאמר בו "וקול שופר חזק מאוד".
4. להזכירנו דברי הנביאים, שנבואותיהם נמשלו לתקיעת השופר, שנאמר "ושמע השומע את קול השופר... (יחזקאל, לג).
5. להזכירנו חורבן בית המקדש וקול תרועת האויב.
6. להזכיר את עקידת יצחק, אשר בסופה הוקרב איל (שמקרנו מופק השופר), לפני ה'.
7. כשנשמע תקיעת השופר נירא ונפחד לפני ה'.
8. להזכירנו יום הדין הגדול וליראה ממנו.
9. להזכירנו את קיבוץ נדחי ישראל, שנאמר "והיה ביום ההוא, וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם ... (ישעיהו, כז, יג).
10. להזכירנו את תחיית המתים ולהאמין בה.

דברי הרב דב בערל וויין, "קול שופר", אתר yeshiva.org.il (מתאים לראש השנה)

"כל צליל שיוצא מקרן השופר מלמד אותנו עוד לקח על החיים ועל ההתנהגות שלנו. התקיעה, אותו קול שופר רציף וממושך, מסמלת את השלווה שנחוצה כל כך לקיום חיים יצרניים וחיי משפחה. היא גם מסמלת את המשמעת העצמית וההתמדה. אלה הדברים שבונים משפחה יהודית מוצלחת ומאושרת. ילדים שגדלים בבית ששוררים בו שקט ושלווה, שיש בו משמעת ועקביות, הופכים ליהודים גאים ובעלי תחושת ערך עצמי. השברים מסמלים את התקופות הקשות, את היבבות שיוצאות מאתנו כאשר אנחנו נתקלים בכישלון, באסון, בבעיות בלתי פתירות, לכאורה. היבבה שעולה מנהמת לבו של האדם היא קול שנשמע בשמים. ייתכן שההלכה מתירה מנהגים שונים בעניין קול השברים מפני שאין שני בני אדם שמייבבים באופן דומה. כל דמעה בחיים היא מיוחדת לאדם שמוריד אותה. העם היהודי הזיל ים של דמעות בהיסטוריה הארוכה שלו, אך הדמעות האלה נקשרו והפכו לאבן יסוד לחיינו כיחידים ולקיומנו כאומה. אי אפשר לעבור את החיים האלה בלי שברים, אבל על קולות היבבה האלה אפשר לבנות לכולנו עתיד טוב יותר. התרועה היא קריאה לפעול, להשיג הישגים, להפעיל תושייה ולעבוד בחריצות. היא אומרת שאין מקום לפאסיביות אם רוצים להגשים את השליחות היהודית. הצלילים המרוסקים הקצרים מזכירים לנו שלעתים ההתקדמות איטית, שהיא באה צעד אחר צעד. במסכת אבות (ב, טז), נאמר, "לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה". לא מצפים מאתנו להשלים את כל המלאכה כולה, אבל אין לנו פטור מלפעול למען המטרה, לעבוד כדי לקדם את הטוב והקדוש. גאולה ותיקון עצמי הם תהליך, לא אירוע פתאומי או התגלות נסית.

אנחנו משמיעים את קול השברים והתרועה בזה אחר זה בחלק מטקס התקיעה בשופר כדי להראות שגם אחרי צרות ואפילו אסונות יש צורך להתאושש ולהתחיל לעשות מעשה. בדרך זו קול השופר מורה לנו את הדרך לשנה של שלוה, משמעת עצמית ופעילות, שנה שתתמלא בקולות של שמחה בלבד.

נוסיף כי לפני השברים והתרועה, וגם אחריהן, משמיעים את קול התקיעה הפשוטה, המסמלת את החיים היציבים, ללא עליות וירידות חדות, ויש בה כדי לנחם את האדם השרוי במשבר או באי שקט ודאגות לעתיד, שאפשר להגיע לחוף מבטחים.

מקור: yeshiva.org.il/midrash/16865

איך יודעים במה יש לתקוע או להריע – בתורה לא מוזכר השופר?

כתוב בספר החינוך: אף על פי שאין כאן זכר לתרועה זו אם בשופר, או במצולתיים, או בכל שאר כלי נגינה, מפי השמועה למדו זכרונם לברכה (במסכת ראש השנה לג, ב) שהיא בשופר, כמו בשנת היובל שנאמר בה (ויקרא כה, ט) וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבַעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם. לכן לומדים מהיובל שגם התרועה בראש השנה נעשית בשופר. המצווה היא לשמוע קול שופר, כך שאין צורך שכל אחד יתקע לעצמו.

למה לא תוקעים בשופר בשבת?

למרות שתקיעה בשופר איננה מוגדרת כמלאכה האסורה בשבת, אלא כחכמה, חכמים גזרו שלא לתקוע, שמא התוקע או מישהו אחר יוליך את השופר ארבע אמות ברשות הרבים, במקום שאין עירוב, ויעבור על איסור חילול שבת מן התורה. התלמוד הירושלמי שם, לומד זאת מכך שבפסוק אחד נאמר: "יום תרועה", (במדבר כט, א), ובאחר – "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד). הראשון מדבר על חיוב התקיעה בשופר כשחל ראש השנה בחול, והשני על ראש השנה שחל בשבת, שאז אין תוקעים, אלא רק זוכרים.

ע"פ המשנה במסכת ראש השנה (ד, א), בבית המקדש תוקעים גם בשבת שכן, שם אין חשש להעברה ברשות הרבים וגם אין שם ספק האם אותו יום הוא באחד בתשרי, (מכיון שקבלו שם עדות על ראיית מולד החודש החדש), לעומת במקומות אחרים.

כמה תקיעות תוקעים בראש השנה? (מתאים לראש השנה)

המצווה הבסיסית של ראש השנה - שמיעת קול שופר. מהתורה אנו מצווים לשמוע 9 קולות תקיעה, תרועה, תקיעה – 3 פעמים.

אולם, איננו יודעים בוודאות כיצד צריכים קולות ה"תרועה" להישמע - האם כבכי עצור - שברים, כבכי מתגלגל - תרועה, או כשילוב של שניהם – שברים - תרועה.

לכן אנו תוקעים את שלושת סוגי התקיעות, כשכל אחת מהן מתחילה ומסתיימת בתקיעה פשוטה ורציפה – המכונה "תקיעה". שלוש תקיעות מכל סדרה, עולות ל-30 קולות בסך הכול, והן המינימום ההכרחי, על מנת לקיים את מצוות התורה ללא ספקות.

בתפילת המוסף, מופיעות 3 ברכות מיוחדות: "מלכויות" (שבח והלל לקב"ה, מלך מלכי המלכים), "זיכרונות" (בקשה מהקב"ה לזכור לנו את זכות האבות), ו"שופרות" (הזכרת השופר). בזמן חזרת החזן, תוקעים 10 תקיעות נוספות, אחר כל ברכה, לפי הצירופים שהזכרנו קודם, ובסך הכל עוד 30 קולות.

המנהג הוא לתקוע עוד 40 קולות נוספים בסוף התפילה, כך שכל התקיעות יחד מצטרפות ל-100 קולות. את התקיעה האחרונה מושכים יותר מן האחרות והיא מכונה "תקיעה גדולה".

האם נשים חייבות לשמוע קול שופר?

שמיעת השופר בראש השנה היא מצוות עשה שהזמן גרמה, ולכן נשים פטורות. יחד עם זאת נשים רבות מקפידות לשמוע.

קרבנות חג הסוכות

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, וְחַגְתֶּם חֹג לֵה' שִׁבְעַת יָמִים. וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לֵה' - פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר, תְּמִימִם יְהִיוּ. וּמִנְחַתְּם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד, לְשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים, שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל הָאֶחָד לְשְׁנֵי הָאֵילִם. וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְאַרְבַּעַה עָשָׂר כִּבְשִׂים. וְשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת, מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחַתָּה וְנִסְכָּה.

וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנָיִם עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם. וּמִנְחַתְּם וְנִסְפִיָּהֶם לַפָּרִים, לְאֵילִם וְלַכֶּבֶשִׂים, בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. וְשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת, מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחַתָּה וְנִסְפִיָּהֶם. (במדבר כט, יב-יט)

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, פָּרִים עֲשָׂתֵי עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר, תְּמִימִם. וּמִנְחַתְּם וְנִסְפִיָּהֶם לַפָּרִים לְאֵילִם וְלַכֶּבֶשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד, מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחַתָּה וְנִסְכָּה.

....

וביזם השביעי פרים שבעה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים. ומנחתם ונספיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפטם. ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונספה.

(הקרבנות ביום הרביעי עד הששי של סוכות כמעט זהים לאלה של שאר הימים. מספר הפרים המוקרבים יורד באחד, בכל יום של החג).

... ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו. והקרבתם עלה אשה רית ניהח לה', פר אחד, איל אחד, כבשים בני שנה שבעה, תמימים. מנחתם ונספיהם לפר, לאיל ולכבשים, במספרם כמשפטם. ושעיר חטאת אחד, מלבד עלת התמיד ומנחתה ונספה.

אלה תעשו לה' במועדיכם, לבד מגדריכם ונדבתיכם, לעלתיכם ולמנחתיכם ולנספיהם ולשלימיכם. (במדבר כט, כ- לט)

למה לא הוזכר שם החג שחל בחמשה עשר בתשרי?

לא ידוע, אך בגלל ששם החג לא הוזכר, חג הסוכות נקרא בפי חכמינו בשם "חג", סתם. בכל מקום במקורות בו מופיעה המילה "חג", בלי תוספת, הכוונה לחג הסוכות.

למה הקריבו כל כך הרבה פרים וכבשים בחג הסוכות? (מתאים לבוכות)

כותב רש"י: ומנחתם ונספיהם לפרים - (ע"פ מסכת סוכה, נה, ב) פרי החג 70 הם, המתמעטים מ- 13 ל- 7 ליום, כנגד 70 אומות עובדי גילולים שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם. (בכל זאת), בימי המקדש היו מגינים עליהם מן היסורים.

ולכבשים - כנגד ישראל, שנקראו (ירמיהו נ) "שה פזורה", והם קבועים, (14 בכל ימי החג ולא מתמעטים), ומנינם 98 (בסך הכל), לכלות - (לנטרל) 98 קלות שבמשנה תורה, (פרשת כי תבוא). בשאר החגים הקריבו 7 כבשים.

חג הסוכות הוא אוניברסלי, שבו לעתיד לבוא, גם אומות העולם יצטוו לחגוג. בהפטרה של יום טוב ראשון של סוכות קוראים בנביא זכריה יד, "והיה כל הנותר מפל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתתחות למלך ה' צבאות ולחג את חג הספוח. והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתתחות למלך ה' צבאות, ולא עליהם יהיה הגשם. ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה עליהם, תהיה המגפה, אשר יגף ה' את הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הספוח. זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הספוח." לפיכך, גם היום באים מחו"ל, לא - יהודים רבים, אוהבי ישראל, לירושלים, לחוג את החג.

מה זו "עֲצֻרַת" ביום השמיני? - (מתאים לשמיני עצרת – שמחת תורה)

רש"י, (ע"פ מדרש ספרי), עֲצֻרַת תְּהִיָּה לָכֶם – (תהיו) עצורים בעשיית מלאכה, (מפני שמן התורה אין מאפיינים מיוחדים ליום שמיני עצרת, פרט לאי - עשיית מלאכה). דבר אחר, עֲצֻרַת - עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה בירושלים, ומדרשו באגדה, לפי שבכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות וכשבאים ללכת (ולחזור הביתה), אמר להם המקום: בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם, כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם, קשה עלי פרידתכם, תתעכבו עוד יום אחד.

בארץ ישראל (ובחו"ל – למחרת), חוגגים בשמיני עצרת את שמחת תורה, לרגל סיום הקריאה השנתית בתורה ותחילתה מחדש. עורכים הקפות וריקודים שמחים עם ספרי התורה מסביב לבימה ונוהגים שכל המתפללים וגם ילדים קטנים עולים לתורה. ביום זה גם מתפללים על גשמי חורף טובים.

סיכום פרק כט

ראינו בפרק את משמעות התקיעה והתרועה בשופר בראש השנה. שמיעת קול השופר אמורה להעיר אותנו מתרדמה, קצת לזעזע, ולהביא לחשבון נפש וחזרה בתשובה. יש בקולות השופר משום יבבה או שברון לב, אך לאחריהם תמיד שומעים את קול התקיעה הפשוטה והאופטימית. בנוסף, קול השופר מהווה תרועת המלכת הקב"ה כמלך ביום הדין, זכרון לקול השופר במעמד הר סיני, וזכרון לאילו של יצחק בעקידה.

ראינו שיש לשמוע לכל הפחות סדרה של 30 קולות אך נהוג לתקוע 100 קולות. ראינו שבסוכות מקריבים 70 פרים, כנגד אומות העולם, שכן סוכות הוא חג אוניברסאלי ובעתיד לבוא גם הגויים יעלו לחוג את החג. גם היום באים הרבה לא יהודים, אוהבי ישראל, לירושלים, לחוג את החג. מספר הפרים הולכים ומתמעטים מיום ליום אך מספר הכבשים, שהם כנגד ישראל, נשאר קבוע, 14 בכל ימי החג.

תחילת פרק ל – סוף פרשת פינחס

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ל, א)

הרעיון המרכזי של פרשת פינחס

הפרשה עוסקת בעיקרה בחילופי הדורות וירושת הנחלות. לקראת מות משה והכניסה לארץ – יהושע נבחר במקום משה; מפורטים דיני הירושה וחלוקת הנחלות בארץ, כולל נושא בנות יורשות.

תהלוכה של משלחת מסיין, אוהדי ישראל, בירושלים בחג הסוכות

<https://he.m.wikipedia.org/wiki/קובץ:Chinalovesisrael.JPG>. CC BY SA3.0

פרשת מטות

פרק ל – המשך: האם רצוי לידור נדרים ולהישבע; שבועת אמונים לצה"ל; אופן התרת נדרים לאיש או לאישה; מה זה "כל נדרי"?

אופן התרת נדרים לאישה

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר: זה הדבר אשר צוה ה'. איש פי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו, לא יחל דברו, ככל היצא מפיו יעשה. ואשה פי תדר נדר לה' ואסרה אסר בבית אביה בנעריה. ושמע אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה על נפשה, והתיריש לה אביה, וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום. ואם הניא אביה אתה ביום שמעו, כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום וה' יסלח לה, פי הניא אביה אתה. ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה. ושמע אישה ביום שמעו והתיריש לה, וקמו נדריה ואסרה אשר אסרה על נפשה יקמו. ואם ביום שמע אישה הניא אותה, והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה, וה' יסלח לה. ונדר אלמנה וגרושה, כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה. ושמע אישה והחרש לה, לא הניא אתה, וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום. ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו, כל מוצא שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום, אישה הפרם וה' יסלח לה.

כל נדר וכל שבועת אסר לענת נפש, אישה יקימו ואישה יפרנו. ואם התרש יתיריש לה אישה מיום אל יום, והקים את כל נדריה או את כל אסריה אשר עליה, הקים אתם, פי התרש לה ביום שמעו. ואם הפר יפר אתם אחרי שמעו, ונשא את עונה. אלה החקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעריה בית אביה. (במדבר ל, ב-יז)

מי הם "ראשי המטות" ולמה דווקא הם נצטוו בעניין נדרים ושבועות?

לפי רש"י, ראשי המטות הם נשיאי השבטים. הוא מפרש שלאחר מכן לימד משה את כל בני ישראל את דיני הנדרים. לומדים מזה גם כן, שהפרת נדרים אפשרית ביחיד מומחה, (כמו נשיא).

ואם אין יחיד מומחה, מפרים בשלושה הדיוטות, (אנשים שאינם מומחים להתרת נדרים), המהווים בית דין.

החתם סופר, (הרב משה סופר, נולד 1762, גרמניה, נפטר סלובקיה, 1839) פירש שלעתים ראשי המטות המנהיגים והפוליטיקאים, נוהגים להבטיח כל מיני דברים, ולפעמים אף נשבעים, ואחרי הבחירות מפרים את ההבטחות. לכן דווקא הם מוזהרים ש- "לא יחל דברו", כי בדרך כלל אין גדול מהם שיכול להתיר להם.

מה ההבדל בין נדר לשבועה?

אחד ההבדלים הוא שנדר יכול להיות תלוי בתנאי ושבועה אינה תלויה בתנאי. דוגמה לנדר: אם דבר מסוים יקרה או לא יקרה אני מתחייב למשהו מסוים. שבועה, לעומת זאת, אינה כרוכה בתנאי. התורה אומנם כרכה יחד, באותו פסוק, את איסורי נדר ושבועה, אולם קיים הבדל מהותי ביניהם, כי בעוד שהנדר מוגדר בתלמוד כ"איסור חפצא (ז"א חפץ)", כלומר שהחפץ הוא זה שנאסר בנדר על הנודר – בנדרי איסור, הרי שהשבועה נחשבת ל"איסור גברא", כלומר שאיסור השבועה חל על האדם (גברא), בעוד שהחפץ הינו חפץ מותר. לכן אם החפץ הולך לאיבוד, הנדר מפסיק לחול אך שבועה תמשיך לחול.

שבועה אינה תופסת בלי הזכרת שם השם, ואילו בנדר אין מקום כלל להזכרת שם שמים. שבועה בדרך כלל אינה ניתנת להתרה, ואילו נדר ניתן להתיר. דוגמאות לנדר:

נדרי איסור - בהם אדם אוסר על עצמו חפץ מסוים בשימוש או בהנאה מסוימת, או אוסר על אחרים ליהנות ממנו או מחפציו. לנדרים אלו מוקדשת בתלמוד מסכת נדרים. נדרי מצווה - נדר לקיים מצווה כלשהי, כמו לתת צדקה. בדרך כלל, כדי שלא להכשל בהפרת הנדר אם לא יקוים, נוהגים לומר "בלי נדר אתן צדקה" וכדו'. דוגמאות לשבועה:

שבועת התחייבות - אליעזר עבד אברהם, מתבקש להישבע על ידי אברהם כי לא יביא אישה ליצחק מבנות הכנעני אלא מחרן, (ספר בראשית, פרק כד). יעקב מבקש מעשיו להישבע לו על מכירת הבכורה (בראשית כה, לג).

שבועת ביטוי - שבועה שלא נולדה כתוצאה מדין ודברים שיש לנשבע עם אחרים, אלא שהוא החליט מעצמו להישבע על התחייבות עתידית או על אימות פעולה שכבר נעשתה, כמו שנשבע לאכול או לא לאכול משהו.

שבועת הדיינים - היא שם כולל לכל סוגי השבועות שמשביעים הדיינים בבית דין בתביעות ממון שבין אדם לחברו. בית הדין משביעים את הנתבע להישבע שהוא דובר אמת, ובכך הוא נפטר מתשלום.

מקור: שבועה (יהדות)#ההבדל_בין_נדר_לשבועה/https://he.wikipedia.org/wiki/

מפרש הרשב"ם שהנדר המוזכר כאן מתייחס למה שנאמר למעלה, בסוף פרשת פנחס, (במדבר כט, לט): "אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לֵה', בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְדְרֵיכֶם וְנִדְבַתֵיכֶם", שאתם צריכים להביא באחד משלוש רגלים, ולא לאחר להביא אותם, כמפורש במסכת ראש השנה. הלך משה ודיבר אל ראשי המטות שהם שופטים, להורות לישראל הלכות נדרים ואמר להם שהקב"ה צווה שיקריבו נדריהם ונדבותם ברגל, פן יאחרו קיום נדריהם.

לפיכך הוא מפרש, אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לֵה' – הכוונה לקרבן שנדר. או הַשְּׁבַע שְׁבַעָה עַל נַפְשׁוֹ – לענות נפשו, (כלומר לאסור על עצמו משהו).

לְאָסֹר אָסֹר, לֹא יִחַל דְּבָרוֹ – מוסב על הנדר. כלומר, לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שציווה הקב"ה שכך פירש: לֹא יִחַל, (לשון המתנה או עיכוב), "וְיִחַל עוֹד, שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם", (פרשת נח), "יחל ישראל אל ה'" (תהילים קל) – ימתין ויחכה לו.

והמפרש לשון חילול לפי הפשט, טעות הוא בידו.

כָּכֹל הֵיֵצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה – מוסב על "הַשְּׁבַע שְׁבַעָה". כענין שפירש בשעת שבועתו, יעשה, לפי הזמן שפירש, הן קרוב הן רחוק. וראיה לדבר, כענין 2 דברים הללו פירש משה במשנה תורה: כִּי תִדַּר נֶדֶר לֵה' אֶלֶּהֶיךָ, לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ. מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ, (לגבי שבועה), (דברים כב, כג-כד).

האם רצוי שאדם ידור נדרים או ישבע או שעדיף להימנע מכך?

נדריים אינם אסורים אך אינם רצויים לכתחילה. כתוב בספר דברים כג, כג: וְכִי תִחְדָּל, לְנֶדֶר, לֵאמֹר יִהְיֶה כִּי חָטָא. וגם כתוב בקהלת (ה, ד), "טוב, אֲשֶׁר לֹא תִדַּר מִשְׁתַּדּוֹר, וְלֹא תִשָּׁלֵם". ונאמר בברייתא, טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי רבי מאיר, (מסכת נדרים ט, א).

החשש הוא מאיחור בקיום או מאי - קיום בכלל של הנדר. גם אם לדוגמה מביעים כוונה לתת צדקה או לעשות מצווה אחרת, יש לומר "בלי נדר". למילה יש כח רב. כפי שנאמר (משלי יח, כא): מִוֹת וְחַיִּים, בְּיַד לְשׁוֹן, ומה שנאמר בנדר או בשבועה מחייב באופן מוחלט. כל סטייה ממה שנידור או נשבע היא עוון חמור.

ראינו שאפילו אצל יעקב אבינו אשר נדר: וַיִּדַּר יַעֲקֹב, נֶדֶר לֵאמֹר: אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי, וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וּבְגָד לְלַבֵּשׁ. וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם, אֶל בֵּית אָבִי; וְהָיָה ה' לֵאלֹהִים. וְהָאֵבֶן הַזֹּאת, אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצִּבְיָה, יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים; וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי, עֲשֹׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ, (בראשית, כח, כ). כאשר הוא מתעכב בחרן ובכך מאחר בקיום הנדר, ה' מצווה לו: אָנֹכִי הֵאֱלָל, בֵּית אֵל, אֲשֶׁר מִשְׁחַתֵּשׁ שָׁם מִצִּבְיָה, אֲשֶׁר נִדְרַתָּ לִי שָׁם נֶדֶר; עֲתָה, קוּם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְשׁוּב אֶל אָרֶץ מוֹלְדָתְךָ, (בראשית לא, יג).

נאמר בסוף במסכת נדרים, (כ, א), "לעולם אל תהא רגיל בנדרים. ואמר שמואל, כל הנודר, אף על פי שמקיימו - נקרא רשע, וכן שנה רב דימי אחיו של רב ספרא, כל הנודר, ואף על פי שמקיימו נקרא חוטא.

וכן פסק השולחן ערוך בתחילת הלכות נדרים, ע"פ מסכת נדרים: אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא. בהמשך פוסק השו"ע: "מי שנדר נדרים כדי לכוון (כלומר לשפר) דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח... ואעפ"כ לא ירבה אדם בנדרים איסור ולא ירגיל את עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש בהם - בלא נדר".

האם מותר להישבע אמונים לצה"ל בתחילת השירות?

למרות שהחיילים לא נשבעים בשם ה' אלא מחזיקים תנ"ך ביד, עדיף שלא להישבע. נראה שיש לחלק בין שבועה על העבר לבין שבועה על העתיד. בשבועה על העבר, כאשר האדם בטוח בוודאות שעשה או שלא עשה כך וכך, יש יותר מקום לשבועה במקום צורך, על מנת לאמת את דבריו, (למרות שכאמור, שעדיף להימנע גם ממנה). אולם בשבועה על העתיד, הדבר הרבה יותר בעייתי. אפילו סטייה קלה בעתיד מהדבר שעליו נשבע, תהפוך את השבועה לשבועת שקר! ביחס לשבועה בצבא, הבעיה חמורה אף יותר. חייל נשבע, במסגרת שבועת ההשבעה, לעשות כל דבר שהמפקד יאמר לו, ואם המפקד יאמר לו לרוץ למקום פלוני והוא ירוץ קצת פחות, לכאורה יעבור על שבועתו! או אם ירדם בשמירה? לכן, דווקא מפאת החשיבות העצומה שאנו מעניקים לשבועה, אין מקום להישבע במקרה זה. יש המורים לחייל שנשבע אמונים לצה"ל להפר אותה בפני 3 אנשים המהווים בית דין, שכן שבועה שלא בשם ה' ניתנת להתרה. לכן, למסקנה נראה שחייל, (כל חייל), יצהיר ולא ישבע, כפי שאכן נוהגים כיום חיילים שומרי מצוות, אך מבחינת תחושותיו, ודאי שאין הדבר צריך להפחית ממחויבותו לעם ולצבא. (מקור: הרב יוסף צבי רימון, www.etzion.org.il).

למה שאדם יאסור על עצמו דבר שהוא מותר?

זה יכול לקרות אם אדם חטא ורוצה לתקן את מידותיו או את הנהגותיו. דוגמה מובהקת לכך היא נדר להפוך לנזיר לתקופה מסוימת, כדי לכפר על עבירות מסוימות. דוגמה נוספת – אם אדם הכועס על מי שפגע בו, והוא אוסר על עצמו קבלת הנאה מהשני או שאוסר על השני הנאה ממנו – (לא מומלץ).

למה רק לאישה יש אפשרות לבטל נדרים? האם גם גבר יכול?

פירש רש"י שנערה בבית אביה היא ברשות אביה ולכן הוא יכול להפר את נדריה. מדובר בבת בגיל 11, אם היא מבינה את משמעות נדרה לה', ואם לא, מגיל 12 עד 12 וחצי. מתחת לגיל זה,

נדרים ושבעות אינם חלים. אחר כך היא נקראת בוגרת, ואביה כבר אינו יכול להפר את הנדר ועליה לקיימו.

גם ארוס יכול להפר את נדרי ארוסתו ובעל את נדרי אשתו, ביום שומעם, בתנאי שמדובר בנדרים שיש בהם ענוי נפש (כמו לא לאכול או לא להתקשט, או לא לבקר אנשים מסוימים) ונדרים שבינו לבניה. יתכן שהסיבה לכך היא שנדרי האישה בדברים אלה אינם נוגעים רק לה, אלא גם לו, ויכולים לפגוע בו.

גבר יכול להתיר נדרים ע"י שלושה דיינים או חכם מומחה. דרשו חכמים (במסכת חגיגה, י): "לא יחל דְּכָרוֹ - הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו". החכם מתיר את הנדר אם הוא מוצא פתח לכך, כלומר, שימצא ענין שיאמר עליו הנודר: "אילו ידעתי בשעת הנדר דבר זה, לא הייתי נודר". דוגמה קלאסית לכך הוא הנדר של יפתח הגלעדי, אשר בקלות היה ניתן להתרה, אילו פעל כדין. מקרה אחר המצדיק התרה - אם אחרי הנדר, התחדש משהו ואילו ידע זאת הנודר מראש בשעת הנדר, הוא לא היה נודר. גם אם הוא מתחרט על נדרו (שנדר מתוך כעס או סערת רוחות) זמן קצר לאחר הנדר, לאחר שנתישבה דעתו, ניתן להתיר.

מתי נוהגים לעשות התרת נדרים ציבורי ומדוע?

נאמר במסכת נדרים כג, "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר 'כל נדרי שאני עתיד לידור יהא בטל'. ובלבד שלא יהא זוכר את תנאו בשעת הנדר. אם זכר, עקר את תנאו ונדרו קיים.

על זה סמכו לומר ב"כל נדרי" בליל יום כיפור "מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה".

למרות שבגמרא הנ"ל נאמר "יעמוד בראש השנה", תקנו לומר כל נדרי ביום כיפור ולא בראש השנה, משום שהוא יום שמתאספים בו רבים.

נוהגים לעשות "התרת נדרים", בבתי הכנסת עוד לפני ראש השנה, בערב ראש השנה, בפני שלושה "דיינים" ממתפללי בית הכנסת, שכן ההלכה אינה מחייבת דיינים מומחים. עדות המזרח נהגו לעשות התרת נדרים: ב - יט באב (40 יום לפני ראש השנה), בערב ראש חודש אלול, (40 יום לפני יום כיפור), בערב ראש השנה ובערב יום כיפור, ויש העושים התרת נדרים כל ערב שבת.

מהו "כל נדרי"?

"כל נדרי" שבפתיחת יום כיפור, הוא בעצם התרת נדרים ציבורית על נדרים ושבעות של השנה האחרונה וגם ביטול מראש לשנה הקרובה. הצורך בכך הוא שלא ניתן לבטל תמיד מראש, את כל סוגי הנדרים. לכן יש לבטלם גם בסוף השנה. היא חוברת כנראה בתקופת הגאונים.

רב סעדיה גאון כתב שתפילה זו מועילה רק לנדרי שנדרו הציבור בשגגה. החל מימיה הראשונים של התפילה נחלקו הגאונים והראשונים, האם יש להתרת נדר זו ערך הלכתי משפטי, ולכן עצם

אמירתה היתה שנויה במחלוקת, ובקהילות רבות לא אמרו אותה. הרמ"א, (גדול פוסקי אשכנז במאה ה-16), מציין שאין לסמוך על "כל נדרי" כדי להתיר נדרים, שכן נדרים שהאדם זוכר, חייב הוא לפרטם בפני בית דין כדי להתירם ולא לומר בצורה כללית "כל נדרי". החשש של המתנגדים היה, שבעקבות התפילה, הציבור הרחב עשוי להקל ראש ולזלזל בנדריו. עם זאת, למרות ההתנגדות, התפשט המנהג בין קהילות ישראל, בהתחלה בעיקר בקרב יהודי אשכנז, שסמכו על פוסקים רבים שתמכו באמירת הנוסח. את ההכרזה הפותחת את התפילה, "על דעת המקום ועל דעת הקהל ... אנו מתירין להתפלל עם העבריינים" הנהיג המהר"ם מרוטנברג, במאה ה-13. לפי הפוסק המרדכי, (רבי מרדכי בן הלל, תלמידו של המהר"ם), הסיבה להתיר להתפלל עם העבריינים בתחילת כל נדרי היא, שביום כיפור זכאים להשתתף בתפילה גם אלו שעברו על תקנות הקהל ולכן הוטל עליהם חרם. ליום מיוחד זה הוסר החרם והתאפשר להם לבוא בקהל. מסורת עממית ידועה תולה את הכרזת ההיתר, יחד עם התרת הנדרים כולה, כמכוונת לאנוסי ספרד שהיו זקוקים להיתר מיוחד להתפלל לאחר שנראו כל השנה כ"עבריינים", אך מסורת זו אינה מדויקת היסטורית שכן כאמור הנוסח הונהג שנים רבות לפני גירוש ספרד.

מקור: ויקיפדיה, כל_נדרי

מדוע אביה או בעלה של אישה יכולים להפר את נדריה רק ביום שומעם?

יתכן שאומרים "שתיקה כהודאה", כלומר שאם שמעו על הנדר ולא הגיבו עליו מיד, כנראה שהוא מקובל עליהם בעקרון ואין זה ראוי לבטל נדר של אישה אחרי שכבר קיימה אותו במשך כמה ימים, לאחר ששמעו. בפועל, במקרים מסוימים, בעל יכול להפר את נדר אשתו גם אחרי יום שומעו. זה קורה כאשר אי ההפרה נבעה מהעובדה, שלא ידע שהוא יכול להפר, ואם כן דומה הדבר למקרה שבו לא שמע הבעל את נדר אשתו אלא לאחר זמן. ואכן, כך נפסק בשולחן ערוך וזו לשונו: "אין האב מפר נדרי בתו, ולא הבעל נדרי אשתו, אלא ביום שומעם. ... ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר, או אפילו יודע אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר, כגון שסבור שאינו עינוי נפש, יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים" (שולחן ערוך, יורה דעה, סימן רלד, כא). דין הפרת נדרים לאישה נוהג גם היום.

מה כוונת הפסוק, וְאִם הָפַר יְפַר אִתָּם אַחֲרַי שְׁמַעוּ, וְנָשָׂא אֶת עֹנָהּ.

מפרש רש"י: אַחֲרַי שְׁמַעוּ - אחרי ששמע (הבעל) וקיים שאמר "אפשי בו" (אני מסכים לנדר או לשבועה), וחזר בו והפר לה, אפילו בו ביום, "וְנָשָׂא אֶת עֹנָהּ" - הוא נכנס תחתיה (אם עברה על הנדר או השבועה כי חשבה בטעות שהותרה). למדנו מכאן שהגורם תקלה לחברו הוא נכנס תחתיו לכל העונשין.

מפרש הרשב"ם: וְאִם הָפַר יָפַר אֶתְּם אַחֲרַי שְׁמְעוּ - והיא אינה יודעת ששמע על הנדר, וְנִשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, שאינם מופרים (בגלל שלא הפר ביום שומעו), והיא שוגגת שלא ידעה אם שמע עד עתה אם לאו, (וחשבה בטעות שהוא הפר אותם ביום שמעו), הוא נושא את עוונה.

סיכום פרק ל

בפרק פגשנו את נושא הנדרים והשבועות, ואת חומרת חובת קיומם בזמן. ראינו שאפילו בתורה ישנה המלצה שאדם או אישה לא יכניסו את עצמם לחובות כאלו. ראינו שמבחינת ההלכה אין להישבע אמונים אפילו לצה"ל בטקס ההשבעה, שמא החייל לא ימלא פקודות שהוטלו עליו עד הסוף, במזיד, בשוגג או באונס. ראינו שמומלץ להצהיר במקום להישבע. ראינו שרק אביה של נערה ובעלה של אישה, מוסמכים להתיר את נדריהן, ושגבר יכול להתיר נדרו ע"י חכם מומחה או בית דין של שלושה. ראינו שאמנם אמירת "כל נדרי" בפתיחת יום הכיפורים התקבלה בכמעט כל קהילות ישראל, אך בגלל ספק אם הוא מהווה התרת נדרים של ממש, נוהגים הגברים להתיר את נדריהם באופן פרטי, לפני ראש השנה או לפני יום הכיפורים.

פרק לא - נקמת ה' ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין - האין זה אכזרי?; למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות?; דיני הגעלות כלים לא כשרים וטהרת מטומאת מת; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית; מתן מכס 0.2% מהשלל ע"י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע"י העדה ללוויים; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השנייה; לפי רוח התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא; כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה.

נקמת ה' ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין? האין זה אכזרי?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: נָקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים - אַחַר תֹּאסֹף אֶל עַמִּי. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר: הִתְלַצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִיו עַל מִדְיָן, לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן. אֵלֶּף לַמָּטָה, אֵלֶּף לַמָּטָה, לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לְצַבָּא. וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּף לַמָּטָה, שְׁנַיִם עָשָׂר אֵלֶּף תְּלוּצֵי צַבָּא. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּף לַמָּטָה לְצַבָּא, אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלִעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא, וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחִצְצָרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר. וְאֵת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חֲלָלֵיהֶם, אֵת אֹנִי וְאֵת רָקֵם וְאֵת צוּר וְאֵת חוּר וְאֵת רַב־עַ - תְּמַשֵּׁת מַלְכֵי מִדְיָן, וְאֵת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בְּחָרֶב. וַיָּשִׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן וְאֵת טַפָּם וְאֵת כָּל בְּהֵמָתָם וְאֵת כָּל מִקְנֵיהֶם וְאֵת כָּל חֵילָם בְּזָזוֹ. וְאֵת כָּל עַרְיָהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל טִירְתָּם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ. וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשְּׁלָל וְאֵת כָּל הַמִּלְקוֹת בְּאֲדָם וּבְבֵהֶמָה. וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלִעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשְּׁבִי וְאֵת הַמִּלְקוֹת וְאֵת הַשְּׁלָל אֶל הַמַּחֲנֶה, אֵל עֲרֵבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ. (במדבר לא, א-יב)

מה בלעם עשה במדין?

כותב רש"י, (ע"פ מדרש ספרי): בלעם הלך שם ליטול שכר 24,000 נפש שהפיל מישראל בעצתו (לפתות את ישראל לזנות עם בנות מואב), ויצא ממדין לקראת ישראל והשיאם עצה רעה. אמר להם (לישראל): אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם, ועכשיו ב - 12,000 אתם באים להלחם? נתנו לו שכרו מושלם ולא קפחוהו!

למה הרגו בני ישראל כל זכר ולא רק את חיילי האויב, ולקחו את כל הנשים והטף בשבי? האין זה אכזרי?

בני ישראל פעלו לפי דיני המלחמה המקובלים באותם ימים, שבהם אם האויב בחר להלחם (ולא להשלים או להיכנע), נהג הצד המנצח להרוג את כל הזכרים ולקחת את הנשים והטף בשבי. גם

בספר דברים, כ, י – יד, נאמר: כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ - וְקָרַאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם. וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ, וּפְתַחְתָּ לָּהּ: וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָּהּ, יִהְיוּ לָךְ לְמַסַּ וְעַבְדוּךָ. וְאִם לֹא תִשָּׁלֵם עִמָּךְ, וְעָשִׂיתָ עִמָּךְ מִלְחָמָה, וְצָרְתָ עָלֶיהָ. וּנְתַנָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ; וְהִפִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ, לְפִי חֶרֶב. וְכָל הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְעִיר, כָּל שֶׁלָּהּ תִּבְזוּ לָּהּ; וְאָכַלְתָּ אֶת שָׁלַל אִיבֶיךָ, אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ לָּךְ.

במקרה זה המדינים בעצם התגרו והתחילו בעימות עם ישראל, עם תוצאות חמורות לישראל, ומלחמת התגמול של ישראל היתה מתבקשת.

מה ההבדל בין מלכות לבין שָׁלָל וּבָזוּ?

רש"י: שָׁלָל - הן מיטלטלין של מלבוש ותכשיטים. בָּזוּ או ביזה - הוא ביזת מיטלטלין אחרים. מְלָקוֹחַ - אדם ובהמה. ובמקום שכתוב שבי אצל מלכות, שבי הוא באדם ומלקוח בהמה.

למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות?

וַיֵּצְאוּ מִנְּשָׂה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה לִקְרֹאתָם, אֶל מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה. וַיִּקְצַף מִנְּשָׂה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְבָּא הַמִּלְחָמָה. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִנְּשָׂה: הַחֲיִיתֶם כָּל נִקְבָה. הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבַּר בְּלַעַם לְמַסָּר מֵעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וְתָהִי הַמַּגֵּפָה בְּעֵדַת ה'. וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל זָכָר בְּטָף וְכָל אִשָּׁה יָדְעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ. וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיִּי לָכֶם. וְאַתֶּם חָנוּ מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה שְׂבַעַת יָמִים כָּל הָרֶג נָפֶשׁ וְכָל נֶגַע בְּחֵלֶל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וְשְׂבִיכֶם. וְכָל בְּגָד וְכָל פְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל פְּלִי עֵץ תִּתְחַטְּאוּ. (במדבר יג-כ)

איך אפשר להבין את פסוק יז: "וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל זָכָר בְּטָף וְכָל אִשָּׁה יָדְעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ"? זה רצח של נשים וילדים, שבויי מלחמה!

הרמב"ן מפרש שמאחר שה' ציווה שבני ישראל ינקמו, הכוונה להרוג כל זכר, (לפי דיני המלחמה של אותם הימים). בדרך כלל הנשים היו נלקחות בשבי והופכות לחלק מהעם, אך מאחר שמדובר כאן בנשים אשר החטיאו והכשילו את בני ישראל בזנות ובעבודה זרה, (ועלולות לחזור לזה גם בעתיד), היו חייבות דין מוות, ורק את הילדות הקטנות השאירו. החשש היה דתי בעיקרו, שכן נשים וילדים שישארו בחיים עלולים היו להדיח את בני ישראל לעבודת אלילים ולזנות פולחנית. יש להבין שהעולם העתיק היה אלים ואכזרי הרבה יותר מעולמנו היום, וכדי שעם יוכל לשרוד, היה מקובל להרוג, במסגרת המלחמה, את כל הזכרים שבאויב, שאם לא, הנשאים, או הילדים אחרי שיגדלו, ידאגו להלחם כנקמה, נגד העם שניצח אז, לפעמים גם כגיס חמישי.

לצערנו, גם היום אנחנו רואים מקרים רבים של רצח המוני של נשים וילדים, בדרך כלל ע"י מוסלמים כנגד מוסלמים אחרים – כמו דעאש, צבא אסד בסוריה, בוקו חראם בניגריה וכו'. ראינו רצח המוני של החמאס, של יהודים, בשמחת תורה, תשפ"ד. כאן מדובר במלחמת נקם חד – פעמית וחריגה. כמובן שהיום דיני המלחמה שונים לגמרי ואסור לפגוע באזרחים שבויי מלחמה "בלתי מעורבים". אז כללי "המשחק" שבין העמים היו שונים לגמרי ואין לשפוט אותם לפי אמות המדה הקיימות היום. התורה אינה מנותקת מהמציאות. הרוצחים של היום ממשיכים לנהוג לפי דיני מלחמה מלפני אלפי שנים, שהשתנו בינתיים. לפי התורה, אין להרוג עם שמוכן להשלים או להיכנע. שלא כמו בני ישראל של אז, ארגוני המחבלים הנ"ל אפילו אינם מציעים שלום – אלא רוצחים ישר וללא אזהרה.

וְכָל הַטֶּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מְשָׁפֵב זָכָר הִחַיּוּ לָכֶם - איך בדקו אם אישה בתולה או לא?

רש"י: כל אישה יודעת איש - (יבמות, ס) (הכוונה לראויה להיבעל אע"פ שלא נבעלה, כלומר שקבעו לפי הגיל או המראה).

דיני הגעלת כלים לא כשרים וטהרתם מטומאת מת; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ הַפֶּהן אֶל אֲנָשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמִלְחָמָה: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. אִךְ אֵת הַזֶּהָב וְאֵת הַכֶּסֶף, אֵת הַנְּחֹשֶׁת, אֵת הַבְּרֹזֶל, אֵת הַבְּדִיל, וְאֵת הָעֶפְרָת. כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בָאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר, אִךְ בְּמִי נִדְּהָ יִתְחַטָּא, וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בָאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בְּמַיִם. וְכַבִּסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם, וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה.
(במדבר לא, כא-כד)

מה פירוש דיני טהרת הכלים האלה ולמה ניתנו? מה משמעותם היום?

לפי רש"י, אסור להשתמש בכלים של לא יהודים אפילו לאחר טהרתן מטומאת המת, (כמו במקרה של מלחמת מדין), עד שיטהרו מבליעת איסור נבלות, (כלומר שכלי הגויים בלעו מאכלים לא כשרים שבשלו הגויים, ולכן יש להכשיר אותם לפני שיותר ליהודי להשתמש בהם). רבותינו למדו מ - "אִךְ אֵת הַזֶּהָב", שצריך להעביר את החלודה שעל הכלים לפני שיגעילנו וזהו לשון "אִךְ", שבא למעט, שלא יהא שם חלודה, אלא שהמתכת תהיה כמות שהיא.

כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בָאֵשׁ - לבשל בו משהו, תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ - כדרך תשמישו (השימוש בו), הגעלתו; מה שתשמישו ע"י חמין - (מים חמים), יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי, כגון השפוד והאסכלה, ילבנו באור - (אש). (בהכשרת כלים קיים הכלל - "כבולעו - כן פולטו", כלומר שאפשר להוציא את המאכלים הלא כשרים אשר נבלעו בכלי, באותה דרך אשר נבלעו בה. אם

נבלעו ע"י בישול, יש להגעיל את הכלי במים רותחים, ואם ע"י צליה באש, יש ללבן (לשרוף באש את מה שנדבק לכלי).

מפרש רש"י: אף בְּמִי נְדָה יִתְחַטָּא - לפי פשוטו, חטוי זה כדי לטהרו מטומאת מת (במי נדה עם אפר הפרה האדומה), אמר להם: "צריכים הכלים גיעול לטהרם מן האיסור (מהמאכל הלא כשר שנבלע בהם), וחטוי כדי לטהרם מטומאת המת, ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירם מן האיסור, טעון טבילה לכלי מתכות, ומ"מי נְדָה" הכתובים כאן דרשו: מים הראויים לטבול בהם אישה נדה (במקווה), וכמה הם? ארבעים סאה.

וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ - כל דבר שאין תשמישו ע"י האור (האש), כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור (שכן אם הכלי והאוכל קרים, אין בליעה של אוכל לא כשר), תַּעֲבִירוּ בְּמֵי־ מַטְבִּילוֹ (במקווה) ודיו.

לכן קבעו חכמים שאם קונים מלא יהודי, כלי מתכת או זכוכית, או שהכלי יוצר ע"י לא יהודי, יש להטבילו במקווה לפני השימוש בו. זה כמו "גיוור" שעושים לכלי כאשר הוא עובר מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית וכמו שכל מתגייר חייב לטבול, גם הכלי טעון טבילה.

מפרש הרמב"ן: "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמֵי־", לכבסם (לשטפם) ולשפשף אותם במים יפה עד שתסור חלודה שנדבקה מהם מן האיסור שהשתמש בהם (הגוי), שזהו הכשרם מן האיסור וע"י זה הוא מכשיר אותם. (אחר כך יטביל אותם במקווה לצורך העברה לבעלות יהודית).

לפי הרמב"ן, הטבילה של כלי מתכות וזכוכית במקווה היא מצוה מדרבנן, וכוונת התורה בעצם לטהר את הכלים הטמאים בטומאת מת, במי נדה של הפרה האדומה (ולא במים שהנידה טובלת בהם), אך לפי רוב הראשונים היא חובה מדאורייתא.

מתן מכס 0.2% מהשלל ע"י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע"י העדה ללוויים; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השנייה; לפי התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא

ויאמר ה' אל משה לאמר: שא את ראש מלקוח השבוי באדם ובבהמה, אתה ואלעזר הפהן וראשי אבות העדה. וקצית את המלקוח בין תפשי המלקמה היצאים לצבא ובין פל העדה. וקרמת מכס לה' מאת אנשי המלקמה היצאים לצבא, אחד נפש מחמש המאות מן האדם ומן הבהמה ומן החמרים ומן הצאן. ממקציתם תקחו ונתתה לאלעזר הפהן תרומת ה'. וממקצת בני ישראל תקח אחד אחד מן החמשים, מן האדם מן הבהמה ומן החמרים ומן הצאן מפל הבהמה, ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משפן ה'. ויעש משה ואלעזר הפהן כאשר צנה ה' את משה. ויהי המלקוח, יתר הבז אשר בנזו עם הצבא - צאן שש מאות אלה ושבעים אלה וחמשת אלפים. ובקר שנים ושבעים אלה. ונתמרים

אֶחָד וְשְׁנַיִם אֱלֹהִים. וְנִפְשׁ אָדָם מִן הַנְּשִׁיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר - כָּל נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וְשְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים. וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֶלֶק הַיְצְאִים בְּצַבָּא, מִסֵּפֶר הַצֵּאֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֱלֹהִים וְשְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת. וַיְהִי הַמִּכָּס לֵה' - מִן הַצֵּאֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ וְשִׁבְעִים. וַהֲבִקֵר שְׂשֻׁה וְשְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים וּמִכָּסָם לֵה' שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים. וְחֲמֵרִים שְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת, וּמִכָּסָם לֵה' אֶחָד וְשְׁנַיִם. וְנִפְשׁ אָדָם שְׂשֻׁה עֶשְׂרֵה אֱלֹהִים וּמִכָּסָם לֵה' שְׁנַיִם וְשְׁלֹשִׁים נֶפֶשׁ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת מִכָּס תְּרוּמַת ה' לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וּמִמִּחְצֵית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲצָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצַּבָּאִים. וַתְּהִי מִחְצַת הָעֵדָה מִן הַצֵּאֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֱלֹהִים וְשְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת. וּבִקֵר שְׂשֻׁה וְשְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים. וְחֲמֵרִים שְׁלֹשִׁים אֱלֹהִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת. וְנִפְשׁ אָדָם שְׂשֻׁה עֶשְׂרֵה אֱלֹהִים. וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמִּחְצַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוּיִם שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּן ה', כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר לא, כה-מו)

למה אנשי הצבא היו צריכים לתת מכס תרומת ה' לאלעזר הכהן? מה נעשה במכס?

כותב הרמב"ן: וְהִרְמַת מִכָּס לֵה' - המכס הזה מפני שהשלל הזה היה מנקמת ה' בארץ לא להם, (שכן מדין לא היתה בארץ ישראל והמדינים לא היו משבעת עמי כנען), אבל בארץ סיחון ועוג ששניים וחצי השבטים התיישבו בהן, לא נתנו לכוהנים וללוויים מהם כלום (מהביזה), אלא הוזהרו (הכוהנים) מהם, שנאמר (לעיל יח, כ) "וַיִּחְלַק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם", אפילו בביזה.

למה עדת ישראל היתה צריכה לתת ללוויים מכס?

אולי מאותה סיבה שהביא הרמב"ן לעיל. מאחר שמדובר במלחמת קודש לנקמת ה', חלק מהשלל צריך ללכת למטרות קודש. הכוהנים קיבלו חלק מאנשי הצבא, והלוויים, שהם רבים יותר מהכוהנים, קבלו את חלקם מהעדה.

למה 12,000 יוצאי הצבא קבלו חצי מהמלקוח והשלל וכל שאר העדה חצי? מה ניתן ללמוד מזה היום?

זה מצביע על חשיבות התרומה היתרה של יוצאי הצבא שבזכותם הגיעו המלקוח והשלל בכלל. למרות שבמקרה זה מדובר במלחמת קודש יזומה ולא במלחמת הגנה נגד אויבים, ובחלוקת שלל שנלקח במסגרתה, ניתן עדיין ללמוד מכך עקרון של הטבות משמעותיות שלהן זכאים אנשי הצבא, המגינים על העם מפני אויבים, לעתים תוך סיכון חייהם.

בנוסף, נלמד מזה שיש הצדקה לתמריצים ותגמולים חומריים הניתנים למשרתים בצבא הסדיר, במילואים ובקבע, כדי שאנשים יהיו מוכנים להקריב שנות חיים ואף לסכן חיים, לשם הגנה על העם והארץ.

לעתים עולות טענות רבות נגד תנאי השירות וההטבות המופלגות של המשרתים בקבע והפנסיות הנדיבות שמקבלים אחרי סיום השירות בגיל צעיר יחסית. מפרשה זו אפשר ללמוד שהם ראויים להטבות, הרבה מעבר למקובל בחיים האזרחיים, כמוכן עד גבול מסוים.

שירות הקבע הינו שירות תובעני ולפעמים מסוכן, הדורש פעמים רבות שהייה ממושכת הרחק ממקום המגורים, שעות עבודה רבות מעבר לשעות העבודה המקובלות במשק האזרחי, כמו גם אפשרות לשינוי מקום שירות כל כמה שנים.

למה המכס של יוצאי הצבא היה רק 2 פרומיל (0.2%), ואילו של העדה, 2% (פי 10)? מה אפשר ללמוד מזה?

יש הצדקה גם להטבות מס הניתנות למשרתים בצבא. כיום המדינה מעניקה הטבות מס למשוחרי הצבא הסדיר, ולמשרתים במילואים ובצבא הקבע. כאמור, מכס יוצאי הצבא ניתן לכוהנים ואילו מכס העדה ניתן ללויים, שהם רבים יותר.

כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה

וַיִּקְרְבוּ אֶל מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצָּבָא, שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: עֲבֹדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. וַנִּקְרַב אֶת קָרְבֵּן ה', אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כָּלִי זָהָב, אֲצַעֲדָה וְצָמִיד, טַבַּעַת, עֲגִיל וְכוּמִז, לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵינוּ לִפְנֵי ה'. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֲתָם, כָּל פְּלֵי מַעֲשֵׂהָ. וַיְהִי כָּל זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַה', שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֶלֶף שָׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל - מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת. אֲנָשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל אֱהֱל מוֹעֵד - זָכָרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי ה'. (במדבר לא, מח-נד)

למה אנשי הצבא היו צריכים לכפר על נפשותם?

מפרש הרמב"ן: וטעם עֲבֹדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ – לומר, הנה השם עשה תשועה גדולה על ידינו, שלא מת במלחמה אחד מכל אנשי הצבא אשר בידינו ולא הוכה בחרב, שיפקד מן הצבא. לפיכך אנחנו חפצים להקריב קרבן לה' המציל אותנו, לתת לפנינו כופר נפשותינו אשר פדה ממוות ובמלחמה מידי חרב.

באמת פלא שבמלחמה בקנה מדה גדול, אף אחד לא נהרג מישראל.

לעומת זאת מפרש הרשב"ם: עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ וּגּוֹ' וְלֹא נִפְקְדוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ – במגפה (שלאחר פרשת הזנות עם בנות מואב ומדין). לפיכך, וַנִּקְרַב אֶת קָרְבָּן ה' ... לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ - שנדרנו לפני המפקד, כדי שלא ישלח בנו נגף. לפיכך צווה הקדוש ברוך הוא לתתו על עבודת אוהל מועד, שכן מצינו בפרשת כי תשא (שמות ל) וגו' – "וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף, בְּפִקְדוֹת אֲתָם". וְלִקְחֶתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּהֲנִים, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וּגּוֹ'. אף כאן (כאשר מדובר בשלל שנלקח מהמדינים) – "וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַזְכָּרוּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו ה'".

סיכום פרק לא

בפרק ראינו שלאחר מלחמת הנקמה במדינים, משה מצווה על הריגת הזכרים בטף וכל הנשים הלא בתולות. הסברנו את זה בכך, שמדובר במלחמת נקם חד – פעמית. בכל מקרה, באותה תקופה, היה נהוג להרוג כל זכר באויב, כדי למנוע ממנו לתקוף בעתיד. במקרה זה נצטוו להרוג את הנשים, מפני שהן גרמו לזנות ולעבודה הזרה של בני ישראל ולעונש המגפה לאחר מכן. כמובן שהיום דיני המלחמה שונים לגמרי ואסור לפגוע באזרחים "בלתי מעורבים", אלא אם כן אין מנוס מכך כדי לפגוע בלוחמי האויב או כדי להימנע מפגיעה בחיילנו.

ראינו את דיני טהרת הכלים של המדינים מטומאת מת והצורך בהגעלתם והכשרתם, לפני שהם ניתנים לשימוש ע"י יהודים. ראינו גם את דין טבילת כלים, העוברים מבעלות של נוכרים לבעלות של יהודים, בדומה למתגייר שחייב לטבול במקווה על מנת להפוך ליהודי. ראינו גם שאפשר להבין מצורת חלוקת השלל ממלחמת מדין, שהלוחמים זכאים להטבות ולהקלות מס, הרבה מעבר לאזרחים הרגילים, דבר המשליך על ההתייחסות למשרתים היום.

פרק לב - בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה; תוכחת משה וההשוואה למרגלים; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא; התייחסות לירידה מן הארץ; תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ; סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן; למה משה מתנה תנאי כפול?; הסכמת בני גד וראובן לתנאי; גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה?; התייחסות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה; האם עבר הירדן חלק מארץ ישראל

בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה; תוכחת משה וההשוואה למרגלים; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא; התייחסות לירידה מן הארץ

וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גָד, עֲצוּם מְאֹד, וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזֵר וְאֶת אֶרֶץ גַּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה. וַיָּבֹאוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֻעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂיאי הָעֵדָה לֵאמֹר: עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֵר וַנִּמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֱלֻעָלָה וְשֹׁבֵם וְנָבוֹ וּבְעֹן. הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִפָּה ה' לִפְנֵי עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֵה הוּא, וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֵה. וַיֹּאמְרוּ, אִם מִצְאֵנוּ חַן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֻחֲזָה - אֵל תַּעֲבֵרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי גָד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן: הֲאִחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה? וְלָמָּה תִּנְיִאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. פֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחֵי אֹתָם מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֵאוֹת אֶת הָאֶרֶץ. וַיַּעֲלוּ עַד נַחַל אֲשַׁכּוּל וַיִּרְאוּ אֶת הָאֶרֶץ וַיִּנְיִאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי בֹא אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. וַיַּחַר אַף ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, כִּי לֹא מִלְאוּ אֶתְרִי. בְּלִמְתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה הַקַּנְזִי וַיְהוֹשִׁעַ בֶּן נֹון, כִּי מִלְאוּ אֶתְרִי ה'. וַיַּחַר אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, עַד תָּם כָּל הַדֹּר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה'. וְהִנֵּה קִמַּתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם, תִּרְבוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים, לְסַפּוֹת עוֹד עַל תְּרוֹן אַף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל. כִּי תִשׁוּבוּן מֵאֶתְרֵי וְיִסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשַׁחַתְתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה. (במדבר לב, א-טו)

האם ראוי לומר לאלה שאינם משרתים היום בצבא את פסוק ו: הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?

מהפסוק אפשר ללמוד שכולם חייבים להשתתף במלחמת מצווה כמו מלחמות יהושע בן נון. לפי רוב הפוסקים היום, מלחמתנו נגד הצוררים אותנו והקוראים להשמדתנו היא מלחמת מצווה שכולם חייבים להשתתף בה, גם בגלל האיסור ש"לא תעמוד על דם רעך".

יחד עם זאת, הפסוק מתייחס להאשמת משה ששני השבטים בקשו להשאר בחוץ לארץ ולהתפרנס ממקניהם. בני ישיבות שאינם משרתים היום, לפחות נמצאים בארץ ואינם נמנעים מגיוס על מנת להתפרנס, אלא כדי ללמוד תורה במסגרת "תורתו אומנותו". בנוסף, לטענתם, רוב המסגרות הצבאיות כוללות אי הקפדה על חלק ממצוות היהדות ושירות מעורב עם חיילות, כך שאינן מאפשרות להם לשרת בצבא. עם זאת, כידוע הוקמו מסגרות מותאמות לחיילים חרדים, כגון הנח"ל החרדי. מן הראוי שיוקמו יותר יחידות מותאמות ומסגרות מותאמות לשירות לאומי. כמובן שהגערה שבפסוק כן מתאימה לאלה מכל המגזרים שבאוכלוסייה, שאינם משרתים בצבא או בשירות לאומי מכל מיני סיבות, ואינם לומדים תורה, אלא לומדים לקידום המקצועי או עובדים לפרנסתם. לכך אין שום הצדקה.

למה משה חשב שבני גד ובני ראובן יניאו את בני ישראל מלכוא אל הארץ? הרי הם לא רצו שכל העם ישאר מעבר לירדן? מה מקור ההאשמה?

לפי הרמב"ן והאברבנאל, משה חשד בהם שבקשו להשאר מעבר לירדן מפחד מאנשי ארץ כנען, כמו שאמרו המרגלים (לעיל יג, לא) "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", ולכן אמר להם שאינם בוטחים בה', בדומה לאבותם. הם עלולים להשפיע בכך גם על השבטים האחרים שיעדיפו שלא להלחם נגד אנשי כנען החזקים.

יחד עם זאת, לא יוצא מדברי משה חשד כזה. לפי בעל העקדה, ההאשמה היא בכך שהעדיפו את רכושם ואת ממונם על הישיבה בארץ ישראל המקודשת. עבר הירדן אינה נכללת בארץ הקודש, ומבחינה ערכית זה בעייתי מאוד.

האם מותר ליהודי לגור בחוץ לארץ או לרדת מהארץ?

כתוב במסכת כתובות, דף קי, ב, "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר (ויקרא כה, לח): "לִתַּת לְכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים. (ושואלים) - וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים".

בעקבות זאת פסק גם הרמב"ם (הלכות מלכים, ה, יב), שיש לדור בארץ. אדם שחי בארץ, מקיים בכל רגע ורגע את מצוות הישיבה בארץ ישראל. המצוות שהוא מקיים בעלות ערך גבוה הרבה יותר מאשר המקומות בחו"ל ובנוסף ישנן מצוות רבות התלויות בארץ. אי אפשר לחיות חיים יהודיים שלמים אלא בארץ ישראל.

יחד עם זאת, לדעת פוסקים רבים, לאדם שגר בחוץ לארץ מותר להמשיך לגור שם. ע"פ מסכת עבודה זרה, יג, א, כל האיסור הוא שלאדם שגר בארץ ישראל, אסור לצאת לחו"ל, אלא אם כן זה לצורך פרנסה, או כדי ללמוד תורה או לשאת אישה. ע"פ ה"תוספות" שם, האיסור הנ"ל שייך רק

לכונהים, מפאת גזירת טומאת ארץ העמים, אך למי שאינו כהן מותר לצאת לחו"ל לכל מטרה, בתנאי שזאת יציאה קצרה וקצובה בזמן.

כיום, לאור קלות הטיסה לחו"ל, רבנים רבים מתירים נסיעה לחוץ לארץ לזמן מוגבל, גם לצורך נופש או טיול, בתנאי שנקבע מראש תאריך חזרה לארץ. כידוע, יציאה לחו"ל יוצרת בעיות מבחינה יהודית, הנובעות מחיים בסביבה שאינה יהודית, כמו תפילה במנין, שמירת שבת במיוחד במקום שאין עירוב, שמירת כשרות וצניעות. על כן רצוי לקצר את השהיה בו. ברור שחל איסור לרדת מן הארץ לזמן בלתי מוגבל מראש.

מקור: ויקיפדיה, יציאה_מארץ_ישראל_(הלכה)

תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ

וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ: גְּדֹרֹת צֹאן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֹה, וְעָרִים לְטַפְנוּ. וַאֲנַחְנוּ נִחְלֹץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנֶם אֶל מְקוֹמָם, וַיָּשֶׁב טַפְנוּ בְּעָרֵי הַמְּבָצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינּוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלָתוֹ. פִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעַבֵּר לִירְדֹן וְהִלָּאָה, פִּי בָּאָה נִחְלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבֵּר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה. (במדבר לב, טז-ט)

האם בני גד ובני ראובן התכוונו מראש לצאת חלוצים לפני העם למלחמה או שרק אמרו זאת כתגובה לגערת משה?

לא ברור, אבל יתכן שאם משה היה מקבל את בקשתם להשאר מעבר לירדן, לא היו מתנדבים להיחלץ לפני העם למלחמה. הם בעצמם אמרו: "אל תעברנו את הירדן", ואפשר להבין מזה, שלא התכוונו לעבור את הירדן כדי להשתתף במלחמה על ארץ כנען ורק הציעו זאת כדי לקבל את הסכמת משה להתיישב מעבר לירדן. בכל מקרה המוכנות להתגייס חלוצים מראה שהם לא פחדו ממלחמות.

סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן; למה משה מתנה תנאי כפול?;

קביעת התנאי הכפול ע"י משה והסכמת בני גד וראובן

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה - אִם תִּחְלְצוּ לְפָנֵי ה' לְמִלְחָמָה. וְעַבְר לְכֶם כָּל חֲלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לְפָנֵי ה', עַד הוֹרִישׁוּ אֶת אִיְבֵי מִפְּנֵינוּ. וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵי ה' וְאַחַר תָּשׁוּבוּ, וְהֵייתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְהִיִּתָּה הָאָרֶץ הַזֹּאת לְכֶם לְאַחֲזָה לְפָנֵי ה'. וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן, הִנֵּה תִטְאֲתֶם לָהּ וְדַעוּ תִטְאֲתֶכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם. בָּנוּ לְכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגְדֹרֹת לְצִנּוֹתְכֶם, וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. (במדבר לב, כ-כד)

מה מודגש בדברי משה אלה?

הוא מזכיר מספר פעמים את הבטוי "לפני ה'", בניגוד לבני גד ובני ראובן. "אם תחלצו לפני ה' למלחמה", "ועבר לכם כל חלוצי את הירדן לפני ה'", "ונכבשה הארץ לפני ה'", "והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה'". בנוסף הם הקדימו את הצאן והמקנה לטפם, "גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו" ואילו משה מסדר את הדברים לפי חשיבותם האמיתית, "בנו לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם".

למה משה מתנה אתם תנאי כפול: "אם תעשון את הדבר הזה.... ואם לא תעשון פן"? מה אפשר ללמוד מזה?

אפשר לומר שמשה לא סמך לגמרי על בני גד ובני ראובן שיקיימו את התחייבותם לצאת חלוצים למלחמה ושאוּלי יצליחו בשלב מסוים לחזור לעבר הירדן לפני סיום כיבוש הארץ. לכן היה כל כך חשוב לנסח את התנאי באופן כפול, לחיוב ולשלילה, במיוחד כאשר משה ידע שלא יהיה בין החיים כדי לפקח על קיומו של התנאי.

לפי הרמב"ם, (הלכות אישות, פרק ו, הלכה יד), כל תנאי הלכתי צריך להיות כפול כדי שיחול. בעקבות הרמב"ם, גם בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן לח, ס"ב) נפסק: כל תנאי צריך להיות בו ארבעה דברים, ואלו הן: שיהיה כפול, ושיהיה "הן" (התנאי החיובי) שלו, קודם ל"לאו" (התנאי השלילי), ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו (גם ע"י שליח). ואם חסר בתנאי אחד מהם, הרי התנאי בטל, וכאילו אין שם תנאי כלל, ובמקרה של תנאי לקידושין, תהיה (האישה) מקודשת מיד, כאילו לא התנה כלל. יש מן הראשונים, הסוברים שתנאי כפול נדרש רק בגיטין ובקידושין.

ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר: עבדיה יעשו כאשר אדני מצוה. טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד. ועבדיה יעברו, כל חלוצי צבא לפני ה' למלחמה, כאשר אדני דבר. ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל. ויאמר משה אליהם: אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן כל חלוצי למלחמה לפני ה', ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה. ואם לא יעברו חלוצים אתכם, ונאחזו בתככם בארץ פנעו. (במדבר לב, כה-ל)

אילו בני גד ובני ראובן לא היו עוברים חלוצים למלחמה מערבה לירדן, האם בני ישראל היו מוותרים על הנחלות בעבר הירדן המזרחי, למרות שהמשמעות היתה לתת גם לשניים וחצי השבטים נחלות בתוך ארץ ישראל?

מסתבר שכן. ההתיישבות בעבר הירדן לא תוכננה מראש. כפי שנראה בפרשת מסעי, עבר הירדן אינו כלול בגבולות הארץ מבחינת נחלות. יחד עם זאת, בדיעבד, קדושת הארץ וחלק מהמצוות התלויות בארץ, קיימות גם בעבר הירדן.

מה עלה בגורל שניים וחצי השבטים שהתיישבו מעבר לירדן?

במדרש רבה כתוב ש"חיבבו את ממונם וישבו להם מחוץ לארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים (ע"י תגלת פלנסר השלישי, מלך אשור ב-733 לפנה"ס, והשלמתה בידי סרגון השני עם החרבת הממלכה ב-722 לפנה"ס). ומי גרם לכך? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם". עם זאת, גם בימי בית שני התקיימה התיישבות יהודית בעבר הירדן המזרחי, בעיקר בחלקו המערבי הגובל באזור יריחו. האזור נכבש על ידי מלכי החשמונאים והיווה חלק אינטגרלי מממלכתם. בעיראק אל אמיר, נמצאה מצודה מפוארת המשויכת למשפחת בית טוביה העשירה והמיוחסת, ובחפירה ארכאולוגית התגלתה בה כתובת. (ויקיפדיה, עבר_הירדן).

ממלכת החשמונאים בשיא התפשטותה, בסוף מלוכת ינאי המלך, 76 לפנה"ס. השתרעה משני עברי נהר הירדן.

מקור: he.wikipedia.org/wiki/קובץ:Hasmoneese_Kingdom.png

לפי תנאי הרישיון לשימוש חופשי במסמכים של גנו. יוצר: Machaerus

וַיַּעֲנוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְאֹמֶר: אֵת אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל עֲבֹדֶיךָ, כֵּן נַעֲשֶׂה. נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן, וְנִתְּנָנוּ אֶחָזֶת נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לִבְנֵי גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֻצֵי שְׂבָט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף אֵת מַמְלַכַת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֵת מַמְלַכַת עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן - הָאֶרֶץ לְעַרְיָה בְּגִבְלַת עַרְי הָאֶרֶץ סְבִיב. (במדבר לב, לא-לג)

גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה? התיישבות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה; האם עבר הירדן הוא חלק מארץ ישראל?

וַיִּבְנוּ בְנֵי גַד אֵת דִּיבֹן וְאֵת עֲטָרֹת וְאֵת עֲרָעֵר. וְאֵת עֲטָרֹת שׁוּפָן וְאֵת יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָהּ. וְאֵת בֵּית נִמְרָה וְאֵת בֵּית הָרֶן עַרְי מִבְּצָר וַיִּגְדְּרֹת צֹאן. וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֵת חֶשְׁבּוֹן וְאֵת אֶלְעָלָא וְאֵת קִרְיַתִּים. וְאֵת נָבוֹ וְאֵת בַּעַל מְעוֹן, מוֹסַפֹּת שֵׁם, וְאֵת שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֵת שְׂמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ. (במדבר לב, לד-לח)

היכן גבולות בני גד, בני ראובן וחצי שבט מנשה?

ראו במפה בסוף הפרשה.

למה משה נתן לשבט מנשה נחלה מעבר לירדן המזרחי? הם לא בקשו זאת?

מפרש הרמב"ן: וְלְחֻצֵי שְׂבָט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף - מתחילה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חילק משה את הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה, אולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם.

לפי המלבי"ם, משה נתן לשבט המנשה שטח שנכבש על ידו כפי שנאמר בהמשך הפרק: וַיִּלְכוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גְּלַעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּוְרְשׁוּ אֵת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֵת הַגְּלַעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ. וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הַלֶּף וַיִּלְכְּדוּ אֵת חֹתְמֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ אֶתְהֶן חֹתֵי יֵאִיר. נִבַּח הַלֶּף וַיִּלְכְּדוּ אֵת קָנָת וְאֵת בְּנֵי יֵאִיר וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ.

יש מפרשים שמשה ביקש ליצור "חוליה מקשרת" בין שני עברי הירדן כדי למנוע ניתוק בין השבטים היושבים מעבר לירדן לבין השבטים שעברו את הירדן. הוא עשה זאת באמצעות שבט מנשה, אשר חציו התיישב מעבר לירדן וחציו בארץ כנען.

מה פירוש המלים "ויקראו בשמות את שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ? פסוק לח. ברור שקראו את שמות הערים בשמות.

רש"י מפרש: וְאֵת נְבוֹ וְאֵת מְעוֹן מוֹסַבֵּת שֵׁם נְבוֹ וּבְעַל מְעוֹן, שמות עבודת אלילים הם והיו האמוריים קורים עריהם ע"ש עבודת אלילים שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו "מוֹסַבֵּת שֵׁם", נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר, שהחליפו את השמות המקוריים. לפי הרמב"ן, הכוונה שסיחון הסב את השמות המואביים המקוריים לשמות חדשים על שם עבודה זרה, ושבטי גד וראובן החזירו את השמות המואביים המקוריים, שלא היו בהם שמות עבודה זרה.

האם אזורים אלה בעבר הירדן נחשבים חלק מארץ ישראל? איזו תנועה ציונית סברה שכן?

מבחינת ההלכה, חלק ממצוות התלויות בארץ, נוהגות מדרבנן בעבר הירדן, כגון הבאת ביכורים ושביעית.

ע"פ הצהרת בלפור מ-1917, עבר הירדן, אשר נכלל בתחום המנדט הבריטי בארץ ישראל, היה אמור, לכאורה, להיות חלק מהבית הלאומי לעם היהודי. לפני קבלת ההחלטה על ייסוד אמירות עבר הירדן ב-1921, העלה חיים ויצמן נימוקים רבים, היסטוריים ומעשיים, בזכות שמירת שלמות הארץ משני עברי הירדן. לאחר מעשה, קיבלה ההסתדרות הציונית את הגבולות שהתוו הבריטים לארץ ישראל, ואת הוצאת עבר הירדן מתחום המנדט הבריטי, והעדיפה להתמקד בפיתוח ארץ ישראל שממערב לירדן, (כמובן, כולל יהודה ושומרון).

התנועה הרוויזיוניסטית ומקימה זאב ז'בוטינסקי וחלק מתנועת אחדות העבודה, בניגוד לפשרנות הזמנית שגילו לנוכח התכתיב הבריטי, (להוציא את עבר הירדן מתחום המולדת היהודית), המשיכו לראות בעבר הירדן המזרחי כמתאים להתיישבות יהודית וראוי להיכלל במדינה היהודית המתוכננת. ראיית עבר הירדן המזרחי כאחד מחבלי המולדת הפכה לסיסמה מרכזית של התנועה הרוויזיוניסטית. סמל האצ"ל מציג תמונת רובה על רקע מפת ארץ ישראל בגבולות המנדט המקורי (המנדט הבריטי על פלשתינה ארץ ישראל ואמירות עבר הירדן). סמל זה עדיין עומד בכניסה למצודת זאב, מרכז תנועת הליכוד שבתל אביב, למרות שתנועת הליכוד תמכה בהסכם השלום בין מדינת ישראל לממלכת ירדן. אחד משירי בית"ר, "שמאל הירדן", שנכתב על ידי ז'בוטינסקי קרא "שתי גדות לירדן, זו שלנו, זו גם כן". בטאון התנועה הרוויזיוניסטית, גם היום, נקרא "הירדן".

המקור: ויקיפדיה, ארץ_ישראל_השלמה

סמל האצ"ל עם שתי גדות לירדן. באדיבות ארכיון מכון ז'בוטינסקי בישראל.

וַיִּלְכוּ בְּנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיּוֹרְשׁוּ אֶת הָאָמְרִי אֲשֶׁר בָּהּ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ. וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הֶלֶךְ וַיִּלְכְּדָה אֶת תּוֹתִיָּהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן תּוֹת יֵאִיר. וַנִּבְחַח הֶלֶךְ וַיִּלְכְּדָה אֶת קַנְתָּ וְאֶת בְּנֵי־הָאֵלֶּה וַיִּקְרָא לָהּ נִבְחָ בְּשֵׁמוֹ.
(במדבר לב, לט-מב)

מי זה יאיר בן מנשה? הרי למנשה נולד רק בן אחד - מכיר.

רמב"ן: וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה - האיש הזה מתייחס אל משפחת אמו בגלל שלקח אחוזתו עמהם, כי בדברי הימים (א, ב כא - כב) מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו היתה בת מכיר בן מנשה. לפי זה הוא היה הנין של יהודה והנין של מנשה. למעשה הוא היה משבט יהודה ולא מנשה. (בתורה, גם צאצא נקרא לפעמים "בן").

באיזו תקופות היתה התיישבות יהודית ברמת הגולן ומה מעמדה ההלכתי?

השם 'גולן' מופיע לראשונה בכתובים בספר דברים, שם זהו שמה של עיר בתחום שבט מנשה באזור הבשן: "וְאֵת גּוֹלָן פְּפָשֶׁן לְמְנַשִּׁי" (דברים ד, מג). עיר זו שימשה כעיר מקלט. יתכן ששימוש זה הוא שהקנה לה את השם גולן, מלשון "גולה" או "גלות" של רוצח בשגגה. חצי שבט מנשה ישב בגולן עד לכיבוש ממלכת ישראל ע"י אשור במאה השמינית לפנה"ס. המלך החשמונאי אלכסנדר ינאי כבש את הגולן במאה הראשונה לפנה"ס ויישב את העיר גמלא ביהודים. בתקופה זו הוקמו יישובים רבים בגולן וצפיפות האוכלוסייה גדלה. בימי המרד הגדול התחולל קרב חשוב, המתואר ע"י יוסף בן מתתיהו, בין הרומאים ליהודים בגמלא והעיר חרבה. בימי המשנה והתלמוד, היו באזור, יישובים יהודיים רבים, אולם עד המאה ה-10 נעלמו כולם והאזור התרוקן יחסית מתושביו היהודים.

בסוף המאה ה - 19 נעשו ארבעה ניסיונות של יהודים להתיישב בגולן. ב - 1886 היתה ההתיישבות הראשונה בגולן של תושבי צפת שהתיישבו ברמת'ניה; התיישבות זו וההתיישבות מאירופה ומאמריקה, שהתיישבו בקרקעותיו של הברון רוטשילד, שרכש 100,000 דונם בחורן, מדרום מזרח לדמשק, חוסלו בפקודת ואלי דמשק, שגירש את תושביהם. ב - 1888 הוקמה המושבה בני יהודה בכפר ביר א שכום (ממזרח לעין גב של ימינו), אך ננטשה לאחר פרעות שעשו בה בדואים בראשית המאה ה - 20. ב - 1905 החלו יהודים מחצי האי קרים להתיישב בבקעת הבטיחה, אך ההתיישבות במקום קרסה בגלל פגעי הקדחת.

עד לכינון המנדט הבריטי על ארץ ישראל והמנדט הצרפתי על סוריה, היה אזור הגולן קשור מבחינה מדינית לגליל, כחלק מוולאית דמשק. בשנת 1923, עם תום מלחמת העולם הראשונה והמרד הערבי בסוריה, ובהתאם להסכם סייקס - פיקו, נקבע קו הגבול בין המנדט הבריטי למנדט הצרפתי. הוחלט כי הגולן יהיה בשטח הסורי (הצרפתי), עם מגבלות מסוימות שקשורות למים. (המנדט הבריטי כלל גם 10 מטר מקו מזרח הכנרת ואת מי הבניאס, דבר שעלה בשיחות על החזרת הגולן לסוריה בימי ממשלת רבין השניה.

סוריא (שטח ארם נהריים וארם צובא) הוא שמו ההלכתי של שטח בגבול ארץ ישראל, שנכבש על ידי דוד המלך, ככיבוש יחיד, וסופח על ידו לארץ ישראל. לשטח זה מעמד ביניים מבחינת המצוות התלויות בארץ. יש לסוריא דינים רבים בה היא שווה לארץ: הקונה חלקת אדמה בסוריא, נחשב כאילו קנה בארץ ישראל, שבה התירו לכתוב שטר בשבת על ידי אמירה לגוי כאשר אין ברירה אחרת. בנוגע לחיוב תרומות ומעשרות הדבר נתון במחלוקת אם כיבוש יחיד נחשב לכיבוש או לא, ולפי הדעה האומרת שכיבוש יחיד נחשב כיבוש, חייבים פירות סוריא בתרומות ומעשרות ושביעית.

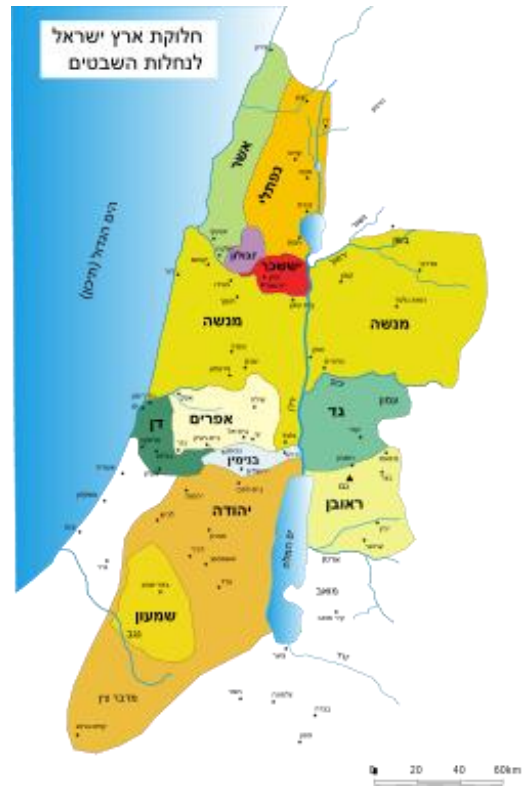
סיכום פרק לב

ראינו בפרק את בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב מעבר לירדן במקום להכנס לארץ ישראל ואת התוכחה הקשה של משה על כך. הסברנו שכנראה התוכחה נבעה מכך שבני גד ובני ראובן מעדיפים את החיים בחוץ לארץ הלא מקודשת על פני החיים בארץ הקודש. בנוסף הם היו עלולים להשפיע על שבטים נוספים שלא להכנס לארץ, ובכך הם דומים למרגלים. שאלנו האם ניתן להטיח באלה שאינם משרתים בצבא את הפסוק: "הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?" וראינו שהדברים לא ממש דומים.

הרעיון המרכזי של פרשת מטות

הרעיון המרכזי הוא אולי חשיבות הכניסה לארץ ישראל, גם אם זה מחייב מלחמות, וזאת בגלל קדושתה והמצוות התלויות בה, שלא כמו דוגמת בני גד ובני ראובן.

תוספת

המקור: ויקיפדיה, שבטי_ישראל

בית הכנסת העתיק בקצרין. קצרין העתיקה היתה ישוב יהודי שהתקיים בתקופת המשנה והתלמוד בין המאות ה - 2 עד ה - 7 לספירה. היישוב נהרס ברעידת האדמה של שנת 749. בחפירות הארכאולוגיות באתר נמצאו שרידי בית כנסת, מבני מגורים, בית בד ורחובות.

commons.wikimedia.org/wiki/File:Katserin_old_synagoge.jpg

השיר "ליל חניה"

מילים: נתן אלתרמן

לחן: יאיר רוזנבלום

מסופר שהאלוף יצחק שדה, מפקד הפלמ"ח, פגש קבוצת משוררים וסופרים, ביניהם נתן אלתרמן, יושבים בבית קפה בתל אביב בזמן מלחמת תש"ח והטיח בהם: האחיכם יבואו למחלמה ואתם תשבו פה? בעקבות הגערה, נתן אלתרמן החליט להתגייס. במהלך כיבוש תל גת, נפלו פצצות בקרבת העמדה בה התחפר הצוות של אלתרמן, וכך חווה באופן מעשי את חרדת החיילים בטרם היציאה לקרב ובמהלכו ובעקבות כך כתב את השיר "ליל חניה". מספרים שיצחק שדה הגיע לשם והופתע לראות בין החיילים את אלתרמן, שהיה כבר בן 38 ופטור מגיוס, והחליט שיותר חשוב שיכתוב שירים ולכן שחררו.

ליל חניה. בקול דברים, בשחוק, בגדף
 בהמולת מלאכות הוא קם, הנה הנו
 כמו פני עיר נבנית פניו של שדה הקטל
 בהתפרש המחנה אשר דינו
 להיות שופך דם האדם ומגינו.

ליל חניה, ליל זמר, ליל שחקים רקוע
 ליל רוב מלאכות חופזות, ליל אד מן הדוודים
 ליל שמוסך את כישופה של רעות רוח
 בבניינה של ממלכה, ליל נדודים
 ניצב פרוש על היחיד והגדודים.
 מתוך אשמורת ראשונה, בין חוף וגבע
 היה נשקף פתאום מראה המלחמה
 כמו הווי צוען, חבור יתד וחבל
 בו חירותם של מסעות וחירומם
 בו הכלים והחוקות בעירומם.

ליל חניה, ליל זמר...

בו מליצת סיסמות הזמן, אשר לא פרק
 שירה צרופה בן יעסוק, חלילה לו
 ורק הזמר הנפוץ, שלא דבר ערך
 ולא שכיית חמדה הוא, יישאן במלוא

צווחת צבעיו החריפים על חלילו.

על אהבה הוא מדבר (בה הוא פותח)

ועל חובה וקרב ועול, הכל בכל
אין הוא אומר את זאת בכל דקויותיה
של השירה, אבל אומר בקול גדול
בלי מורך לב ובלי חשש מפני הזול.

ליל חניה, ליל זמר...

עת מלחמה גם צלם הדברים האלה
היה צלמה לקול זמרת פזמון תועה
עוד ימשכו המה כמו נימה מחלב
נפשו של דור, גם בשדה זרועה
לזכור, לא רק לרע, ימי רעה.

גם זה נשלב במלחמה כל זה גם יחד
כמו אבחת אביב נמסך בעם מליל ומשחרים.
כל זה מתל ומגדות נחל יהיה
עולה ביעף ושב נקטע בליל
של איש זונק ואיש יורה ואיש נופל
של איש זונק ואיש יורה ואיש נופל...

פרשת מסעי

פרק לג – רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה? ; מסלול מסעות בני ישראל ; מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל ; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית בהשאת הכנענים בארץ

רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה? ; מסלול מסעות בני ישראל

אלה מסעי בני ישראל אשר נצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן. ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה', ואלה מסעיהם למוצאייהם. (במדבר לג, א-ב)

למה חשוב לתעד את מסעי בני ישראל? התורה הרי איננה ספר גיאוגרפיה.

מפרש רש"י: אלה מסעי - למה נכתבו המסעות הללו? להודיע את חסדיו של המקום, שאעפ"י שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל 40 שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא 42 מסעות. תוציא מהם 14 שכולם היו בשנה ראשונה לפני הגזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשלחו המרגלים שנאמר (במדבר יב) ואחר נסעו העם, ממצרות; ויחננו, במדבר פארן וגו' (שם יג) שלח לך אנשים וגו', וכאן הוא אומר ויסעו ממצרות ויחננו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם 8 מסעות שהיו לאחר מיתת אהרון מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים. נמצא שכל 38 שנה לא נסעו אלא 20 מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

כותב הרמב"ן: והוסיף הרב (הרמב"ם) במורה הנבוכים (ג, נ) תועלת בידיעתם, לומר שהצורך להזכיר המסעות גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמיתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה, ויכזיבם (לא יאמינן) השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העצומות, עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום. והם מקומות רחוקים מן הישוב ואינם טבעיים לבני אדם - לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה (דברים כט, ה) "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם".

"כל האותות האלה הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על האותות האלה מה שיעבור על (שאר) דברי הימים, שלא יאמינו בהם השומעים, ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב, מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר שוכנים שם בני ערב היום, או מקומות אשר היו שם חריש וקציר, או שהיו שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם ושהיו במקומות ההם בורות מים. על כן הרחיק מלבנות בני אדם את המחשבות האלה, וחיזק אותות אלה

כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו את האותות הגדולים, איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה. כל אלו דבריו של הרמב"ם. (לכן, יש חשיבות מסוימת לנסות לאתר את המקומות המוזכרים, כדי להיווכח שמדובר במקומות הרחוקים מאזורים מיושבים).

יתכן ששמות המקומות מתארים אירועים או שמסמלים משמעות חבויה והם לאו דווקא שמות גיאוגרפיים מוכרים. דוגמאות לכך: מרה, קברות התאוה, קהלתה, מקהלות, מתקה. בנוסף, קדש ברנע, שממנו נשלחו המרגלים ואשר בו חנו בני ישראל שנים רבות, (לפי רש"י בפרשת דברים – 19 שנה), אינה מופיעה ברשימה. רש"י כותב שהיא נקראת כאן "רתמה" ע"ש לשון הרע של המרגלים, שנאמר (תהילים קכ, ג), "מה יתן לך, ומה יסיף לך לשון רמיה. חצי גבור שנונים; עם, גחלי רתמים" (כלומר, ש"רתמים" או "רתמה", קשורה ל"רמיה").

למה פעם כתוב "מוצאייהם למסעיהם" ופעם "מסעיהם למוצאייהם"?

מפרש הכלי יקר, ש"מוצאייהם למסעיהם", מתייחס למסעות של התקדמות, ע"פ ה'. "מסעיהם למוצאייהם", מתאר את המקרים שבהם הם חזרו למקום המוצא, כמו אחרי מות אהרון, שחזרו 8 מסעות דרומה.

ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בתמושה עשר יום לחדש הראשון, ממחרת הפסח, ויצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. ומצרים מקברים את אשר הפכה ה' בהם כל בכור, ובאלהיהם עשה ה' שפטים. ויסעו בני ישראל מרעמסס, ויחנו בספת. ויסעו מספת, ויחנו באתם אשר בקצה המדבר. ויסעו מאתם, וישב על פי החירת אשר על פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל. ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך הים המדבר וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם, ויחנו במרה. ויסעו ממרה, ויבאו אילמה ובאילם שתיים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם. ויסעו מאילם, ויחנו על ים סוף. ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין. ויסעו ממדבר סין ויחנו בדפקה. ויסעו מדפקה ויחנו באלוש. ויסעו מאלוש ויחנו ברפידם ולא היה שם מים לעם לשותות. ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני. ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאנה. ויסעו מקברת התאנה ויחנו בתצרת. ויסעו מתצרת ויחנו ברמתה. ויסעו מרמתה ויחנו ברמון פרץ. ויסעו מרמון פרץ ויחנו בלבנה. ויסעו מלבנה ויחנו ברסה. ויסעו מרסה ויחנו בקהלתה. ויסעו מקהלתה ויחנו בהר שפר. ויסעו מהר שפר ויחנו בתרדה. ויסעו מתרדה ויחנו במקהלת. ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת. ויסעו מתחת ויחנו בתרח. ויסעו מתרח ויחנו במתקה. ויסעו ממתקה ויחנו בשמנה. ויסעו משמנה ויחנו במסרות. ויסעו ממסרות ויחנו בבני נעקן. ויסעו מבני נעקן ויחנו בהר

הַגְּדָדָה. וַיִּסְעוּ מֵאֶחָד הַגְּדָדִים וַיִּחַנוּ בְּיַטְבֵּתָהּ. וַיִּסְעוּ מִיַּטְבֵּתָהּ וַיִּחַנוּ בְּעַבְרֹנָה. וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיִּחַנוּ בְּעֵצִין גָּבֵר. וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גָּבֵר וַיִּחַנוּ בְּמִדְבַּר צֶן הוּא קִדְשׁ. וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיִּחַנוּ בְּהַר הַהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם. וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הַהָר עַל פִּי ה' וַיִּמַּת שָׁם בְּשָׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ. וְאֶהֱרֹן בֶּן שְׁלֹשׁ וָעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהַר הַהָר.

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עַרְדַּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּנֶגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בָּבֵא בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָר וַיִּחַנוּ בְּצַלְמֹנָה. וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה וַיִּחַנוּ בְּפוּזָן. וַיִּסְעוּ מִפוּזָן וַיִּחַנוּ בְּאֵבֶת. וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיִּחַנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב. וַיִּסְעוּ מֵעֵימִים וַיִּחַנוּ בְּדִיבֹן גָּד. וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיִּחַנוּ בְּעַלְמֹן דְּבַלְתִּימָה. וַיִּסְעוּ מִעַלְמֹן דְּבַלְתִּימָה וַיִּחַנוּ בְּהַרֵי הָעֲבָרִים לְפָנֵי נָבוֹ. וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הָעֲבָרִים וַיִּחַנוּ בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ. וַיִּחַנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשׁוּמַת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִימִים בְּעַרְבַת מוֹאָב. (במדבר לג, ג-מט)

מהו מסלול מסעות בני ישראל ?

ראו מפות של המסלול המשוער, בסוף הפרק.

מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל ; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית שבהשארת הכנענים בארץ

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: פִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן. וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאֶבְדַּתֶּם אֶת כָּל מִשְׁפִּיחֵיכֶם וְאֶת כָּל צִלְמֵי מִסְכַּתְכֶם תִּאבְדוּ וְאֶת כָּל בְּמוֹתֵיכֶם תִּשְׁמִידוּ. וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ, פִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֶתְּהוּ. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם, לְרַב תְּרַבּוּ אֶת נַחֲלֹתוֹ וְלְמַעַט תִּמְעִיט אֶת נַחֲלֹתוֹ, אֵל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמָהּ הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה, לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ. וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם - וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׁפִים בְּעֵינֵיכֶם וְלְצִנּוּיִם בְּצַדִּיקְכֶם וְצָרְרוּ אֲתָכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ. וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם. (במדבר לג, נ-נו)

מה הכוונה ב - "והורשתם את הארץ וישבתם בה ? פסוק נג.

רש"י מפרש: והורשתם את הארץ - והורשתם אותה מיושביה ואז "וישבתם בה". (אם תקיימו והורשתם את הארץ), תוכלו להתקיים בה ואם לאו, לא תוכלו להתקיים בה.

מוסיף הרמב"ן: "והורשטם את הארץ וישבתם בה, פי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה" - על דעתי זו מצוות עשה, הקב"ה מצווה אותם שישבו בארץ ויירשו אותה כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ה'. ואילו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש את ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתיישב שם (במקום בארץ ישראל), יעברו על מצוות ה'. (אותו הדין לגבי אוגנדה). ומה שהפליגו רבותינו (מסכת כתובות קי:) במצוות הישיבה בארץ ישראל ושסור לצאת ממנה, וידונו כמורדת, האישה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל, וכן האיש (שלא רוצה לעלות). וחוזר על המצווה הזו במקומות רבים, (כמו) "באו, ורשו את הארץ" (דברים א, ח): לפי רש"י, גירוש הכנענים - עובדי העבודה הזרה - הוא תנאי לקיום העם בארץ. לפי הרמב"ן, מדובר כאן במצוות יישוב ארץ ישראל.

מה כוונת פסוקים נה - נו? והנה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצורו אתכם....

רש"י כותב: והנה אשר תותירו מהם - יהיו לכם לרעה. לשפים בעיניכם ולצנינם בצדיכם - ליתדות המנקרות עיניכם. ולצנינם - לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא (כלומר שיגבילו את חופש התנועה).

מפרש הרמב"ן: והנה ברור הוא כי "שפים" הם קוצים חדים. "ולצנינם" גם כן סלון ממאיר. יאמר כי ינקרו עיניכם להטעות אתכם ולא תראו ולא תבינו, וילמדו אתכם בכל תועבותיהם ולעבוד את אלהיהם, כמו שנאמר (שמות כג, לג) "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אתך לי פי תעבד את אלהיהם פי והנה לך למוקש". ואחר שיהיו שפים בעיניכם ויטעו אתכם לשוב מאחרי, יהיו צנינים בצדיכם, שיכאיבו ויצערו אתכם לשלול ולבוז אתכם. ואחר כך "וצורו אתכם", שילחמו בכם ויביאו אתכם במצור, ואני אגלה אתכם מפניהם גלות שלמה.

"כפאשר דמיתי לעשות להם", כי כמו שדמיתי לעשות להם על ידיכם, שיגלו כולם מן הארץ ולא תותירו מהם שם, ולא שמעתם בקולי, כן "אעשה לכם" ולא אשאיר מכם בארץ גם אחד. לפי הרמב"ן, הסכנה בהשאת הכנענים בארץ ישראל היא קודם כל דתית - תרבותית ואחר כך, מתוך חטא ובלבול גם סכנה בטחונית, עד לשלב של גלות מן הארץ. מה שמתואר בתורה אכן ארע באופן מובהק אצל ממלכת ישראל, אשר הושפעה מאוד מהתרבות האלילית של הגויים, ותוך כ - 200 שנה היא נפלה וחלק גדול מתושביה גלו מן הארץ והתבוללו בין הגוים. ראינו שלפי הרמב"ן, יש בפרשה מצוות עשה של יישוב ארץ ישראל, שהיא רלוונטית תמיד וכמובן שגם היום. ברור שאסור לפנות ישוב יהודי, אלא אם כן הוא מהווה סכנה וזה נדרש לצורך הצלת חיים.

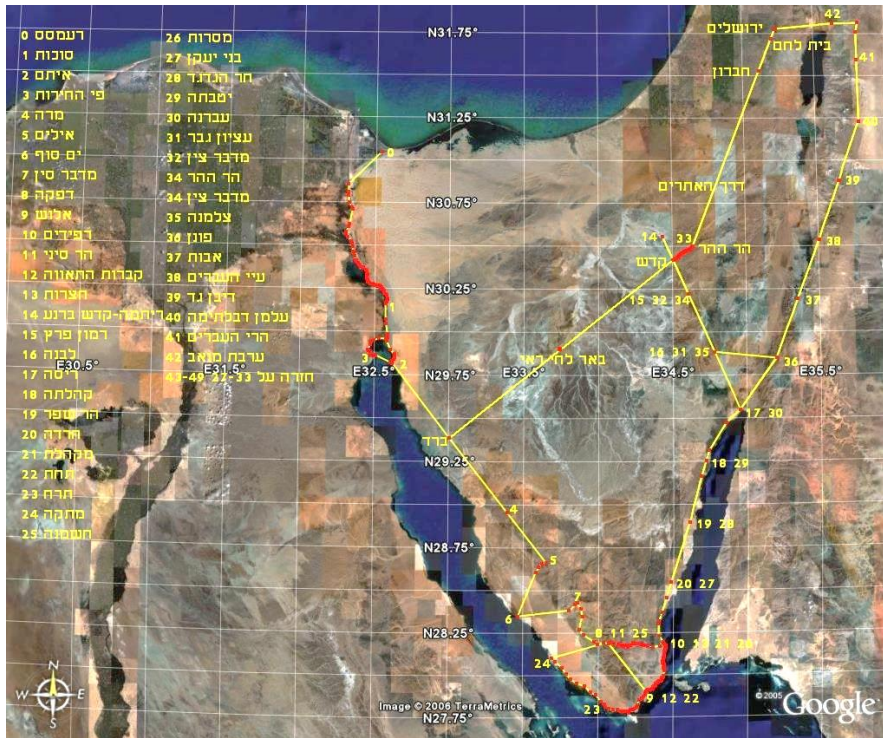
האם פסוקים אלה רלוונטיים לגבי היחס לערבים בארץ היום?

יש בציבור המייחסים את הפסוקים גם לחלק מהערבים היום - מההיבט של הפגיעה בביטחון, חוסר נאמנות למדינת ישראל, הזדהות עם אויבים, קריאה לחרם, והסתה נגד המדינה. לגבי ערבים אזרחי ישראל, כנראה שייחוס זה אינו מוצדק ככלל, מפני שאינו משקף את רוב האזרחים הערבים, אלא מיעוט שבהם. ברור שהטיעון של השפעה דתית אלילית או תרבותית שלילית, שהוא המודגש בפסוקים אלה, לא קיים מצד הערבים שבקרבתנו. הסכנה הדתית - תרבותית באה דווקא מצד העולם המערבי – הליברלי - פרוגרסיבי, הרחוק לעתים מערכי היהדות, והיוצר בחברה שלנו בלבול, סתירות פנימיות ועימותים, סביב היותנו מדינה יהודית וגם דמוקרטית, בסגנון מערבי.

סיכום פרק לג

בפרק ישנה רשימה של מסעות בני ישראל מיציאת מצרים ועד ערבות מואב, כעבור 40 שנה. ראינו שבני ישראל לא היו במסע כל הזמן, ושחלק משמעותי מהמסעות היו בשנה הראשונה והאחרונה והזכרנו שחנו בקדש ברנע כמעט 20 שנה. הערנו שלחלק מהמקומות, שמות הקשורים לאירועים שארעו בהם. התורה מזהירה את ישראל מהשארית הכנענים, עובדי האלילים, בארץ, שכן הם עלולים להשפיע על בני ישראל מבחינה דתית ותרבותית וגם יהוו סכנה בטחונית. ראינו שהיום אנחנו בסכנה בטחונית מצד המחבלים ובסכנה דתית - תרבותית דווקא מצד השפעות העולם המערבי הליברלי. ראינו שלפי הרמב"ן, יש בפרשה מצוות יישוב ארץ ישראל, הרלוונטית גם היום, כולל איסור פנוי ישוב מיהודים, אלא אם כן זה נדרש לצורך הצלת חיים.

המסעות המשוערים של בני ישראל במדבר סיני - אתר www.truthofland.co.il
 המסלול המשוער הוא בעייתי כי מספר רב של מקומות חנייה נקראים בשני שמות ואם כן מדובר במקרים רבים של הליכה "הלוך ושוב". אין אסמכתא לכך שירדו שוב מאילת לדרום סיני ולהר סיני, אלא שירדו פעמיים לאילת, פעם מקדש ברנע ופעם מקדש (פטרה), כדי להקיף את ארץ אדום מדרום – מזרח.

מפות נוספות הובאו ב"תוספת" לפרשת בשלח, ספר שמות.

פרק לד - מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ "צפונית" יותר מהמדינה כיום; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום? קדושה ראשונה וקדושה שניה; שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות.

מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ "צפונית" יותר מהמדינה כיום; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום?; קדושה ראשונה וקדושה שניה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: פִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן - זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלוּ לָכֶם בְּנַחֲלָה, אֶרֶץ כְּנַעַן לְגַבְלֹתֶיהָ. וְהָיָה לָכֶם פָּאֵת נֹגֵב מִמִּדְבַר צֵן עַל יַדֵי אֲדוּם, וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֹגֵב מִקְצֵה יָם הַמֶּלַח קְדָמָה. וְנֹסֵב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֹּגֵב לְמַעְלָה עֲקָרִים וְעֵבֶר צְנָה, וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו מִנֹּגֵב לְקִדְשׁ בְּרִנְעַ, וַיֵּצֵא חֲצַר אֶדֶר וְעֵבֶר עֲצֻמָּה. וְנֹסֵב הַגְּבוּל מֵעֲצֻמוֹן נַחֲלָה מִצָּרִים, וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו הַיְמָה. וְגְבוּל יָם - וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זֶה יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל יָם. וְזֶה יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן - מִן הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתְּאוּ לָכֶם הַר הָהָר. מֵהַר הָהָר תִּתְּאוּ לְבֵּא חֲמַת, וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֹל צְדָדָה. וַיֵּצֵא הַגְּבֹל זְפֹרְנָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן - זֶה יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן. וְהִתְּאוּיֹתֶם לָכֶם לְגְבוּל קְדָמָה מִחֲצַר עֵינָן שְׂפָמָה. וַיֵּרֶד הַגְּבֹל מִשְׂפָּם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵינֵי וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמַחָה עַל כְּתָף יָם כְּנָרַת קְדָמָה. וַיֵּרֶד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח - זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגַבְלֹתֶיהָ סְבִיב. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְּנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמִּטּוֹת וְחֻצֵי הַמִּטָּה. פִּי לְקַחוּ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וְחֻצֵי מִטָּה מִנְּשֵׂה לְקַחוּ בְּחֻלְתָּם. שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וְחֻצֵי הַמִּטָּה לְקַחוּ בְּחֻלְתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יְרַחוּ קְדָמָה מִזְרֻחָה. (במדבר לד, א-טו)

מהם גבולות הנחלה לפי המתואר לעיל?

ראו מפה בסוף הפרשה.

מה משמעות גבולות אלה היום?

לפי רש"י, אלה הגבולות שבהם נהגו תחילה המצוות התלויות בארץ ישראל כגון תרומות, מעשרות ושביעית. היום אין משמעות לגבולות אלו. בזמן ממלכת שלמה, הגבולות היו קרובים לאלה המתוארים בפרשה.

כתב הרמב"ם, (הלכות תרומות פרק א, הלכה ה):

”כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו - בטלה קדושתן, שקדושה ראשונה, לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון (כאשר) עלו בני הגולה (מבבל) והחזיקו במקצת הארץ, קדשוה קדושה שנייה, העומדת לעולם, לשעתה, ולעתיד לבוא”.

לכן קדושת הארץ לעניין תרומות מעשרות, שביעית ושאר המצוות התלויות בארץ, נקבעת לפי השטחים שהתיישבו בהם עולי בבל, המתוארים להלן.

אך בניגוד לכלל זה, בהלכות בית הבחירה פרק ו, כותב הרמב”ם, ע”פ מסכתות חגיגה וערכין, לעניין המקדש, שבהר הבית וירושלים, קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. לדבריו:

”למה אני אומר שבמקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א”י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה... אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם, בטל הכיבוש ונפטרה, מן התורה, ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה. לפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה, הוא מקודש היום, ואע”פ שנלקח הארץ מאתנו, המקומות חייבים בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה”.

ע”פ הנביא יחזקאל, באחרית הימים כל השבטים עתידים לשוב למקום נחלתם. ראו מפה בסוף הפרשה.

שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת הָאָרֶץ - אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון. וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִקְחוּ לַנְּחֹל אֶת הָאָרֶץ. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים - לְמִטָּה יְהוּדָה, פֶּלֶב בֶּן פִּנְחָה. וּלְמִטָּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן - שְׁמוּאֵל בֶּן עַמִּיהוּד. לְמִטָּה בְּנֵימֵן - אֶלִיָּדָד בֶּן כְּסִלּוֹן. וּלְמִטָּה בְּנֵי דָן - נָשִׂיא בְּקִי בֶן גִּלְיָה. לְבְנֵי יוֹסֵף לְמִטָּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה נָשִׂיא - חַנְיָאֵל בֶּן אֶפְדָּה. וּלְמִטָּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, נָשִׂיא - קַמּוּאֵל בֶּן שַׁפְטָן. וּלְמִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן, נָשִׂיא - אֶלִיצָפָן בֶּן פְּרִנָּה. וּלְמִטָּה בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר, נָשִׂיא - פְּלִטְיָאֵל בֶּן עֶזְרָן. וּלְמִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר, נָשִׂיא - אַחִיהוּד בֶּן שְׁלֹמִי. וּלְמִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי, נָשִׂיא - פְּדֵהָאֵל בֶּן עַמִּיהוּד. אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַנְּחֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לד, טז-כט)

מה תפקידי הנשיאים בנחלה? הרי יהושע ואלעזר חילקו את הארץ לשבטים? למה הוזכרו בשמותם?

כפי שרש"י מפרש, תפקידם היה לחלק נחלות בין המשפחות, חלק ראוי לפי גודל כל משפחה - תפקיד קשה לכל הדעות, שהרי מדרך הטבע, כל משפחה עלולה לטעון שהשטח שניתן לה לא מספיק או לא מתאים... העובדה שהוזכרו בשמותם מצביע על תפקידם הקשה והאחראי. החלוקה של החלקות השונות למשפחות התבצע בפועל רק לאחר כיבוש האזורים המיועדים לכל שבט, שנים רבות לאחר מנויים.

סיכום פרק לד

בפרק מתוארים גבולות ארץ כנען מבחינת מצוות הנחלה בין השבטים. ראינו שהארץ המיועדת היא צפונית מגבולות המדינה היום וכוללת את רוב לבנון, חלקים מסוריה, רצועת עזה וצפון סיני. לעומת זאת היא אינה כוללת את הנגב הדרומי. ראינו שגבולות ארץ הקודש, מבחינת המצוות התלויות בה, נקבעו לפי ה"קדושה השניה" של העולים חזרה מבבל, פרט להר הבית וירושלים, שהקדושה נמשכת מקדושה ראשונה.

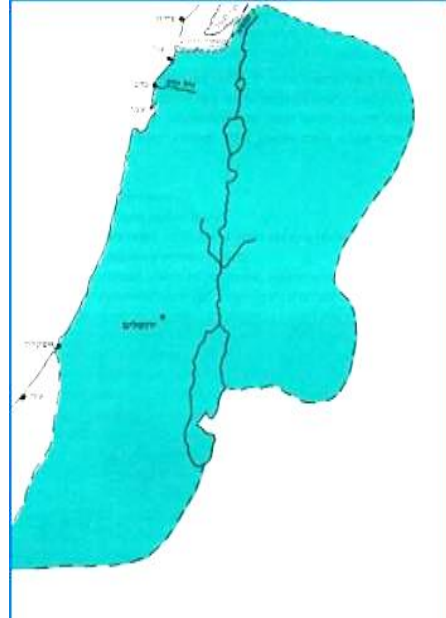
תוספת

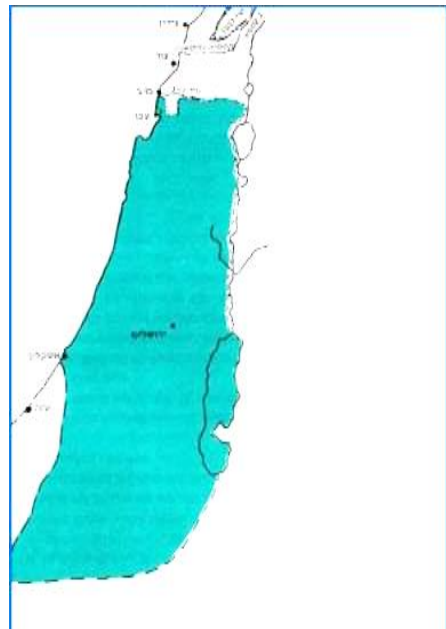
הגבולות המשוערים של ארץ הנחלה ע"פ פרשת מסעי, (הקו האדום), ע"ג גבולות מדינת ישראל היום, (בצבע ירוק). הקו הכחול הוא גבולות הנחלות ע"פ הנביא יחזקאל, (פרק מז).

לפי המפה, ארץ ישראל צפונית יותר משטח המדינה היום. דרום הנגב ואילת אינם כלולים בגבולות הנחלות, (בהיותם שייכים לארץ אדום), רצועת עזה והפינה הצפונית – מזרחית של סיני (ארץ פלשתים וחבל ימית לשעבר), כן כלולות. רוב ארץ לבנון וחלק מסוריה, צפונית לדמשק, כלולות בנחלות שבטי אשר ונפתלי. עבר הירדן אינו כלול.

מקור: אתר danielventura.wikia.com, CC-BY-SA

גבולות קדושה ראשונה שבה התיישבו עולי מצרים.

גבולות קדושה שניה שבה התיישבו עולי בבל. מקור: משרד החינוך, מחוז הדרום.
www.edrymeir.net/chemdat2/edrymeir/project/kdosht.htm

פרק לה - מתן ערים ומגרשיהם ללויים; חשיבות "ריאה ירוקה" בתחום הערים; ערי המקלט ודיניהן; הגדרת רוצח במזיד ורוצח בשגגה; תפקיד "גואל הדם"; הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

מתן ערים ומגרשיהם ללויים; חשיבות "ריאה ירוקה" בתחום הערים

וידבר ה' אל משה בערב מואב על ירדן ירחו לאמר: צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם לתנו ללויים. והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם. ומגרשי הערים אשר נתנו ללויים מקיר העיר וחוצה - אלף אמה סביב. ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה, והעיר בתוך - זה יהיה להם מגרשי הערים. ואת הערים אשר נתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר נתנו לגס שמה הרצח ועליהם נתנו ארבעים ושתים עיר. כל הערים אשר נתנו ללויים ארבעים ושמנה עיר, אתהן ואת מגרשיהן. והערים אשר נתנו מאחזת בני ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו, איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללויים. (במדבר לה, א-ח)

למה כתוב בפסוק ד "ומגרשי הערים אשר נתנו ללויים מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" ואילו בפסוק ה, "ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה..." האם רוחב המגרשים אלף או אלפיים אמה? למה מיועד המגרש?

רש"י מפרש: ומגרש - ריוח, מקום חלק חוץ לעיר סביב, להיות לנוי לעיר ואין רשאים לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה. לפי זה מדובר ב"ריאה ירוקה" שיש להשאיר מסביב לעיר לשם נוי או גנים. "אלף אמה סביב" - (מסכת עירובין כא) ואחריו הוא אומר "אלפים באמה", הא כיצד? אלפיים הוא נותן להם סביב, ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצוניים לשדות וכרמים, (לצרכים חקלאיים).

לפי הרמב"ן, כל תחום העיר, כולל המגרש, הוא ריבוע של 2,000 על 2,000 אמה, (בערך קילומטר מרובע או 1000 דונם), כאשר החלק המבונה הוא 1000 על 1000 אמה, כך שהחלק המבונה תופס רק רבע מכלל השטח (250 דונם). חצי משטח המגרש ייועד לנוי וחצי לצרכים חקלאיים. אפשר ללמוד מזה על החשיבות של השארת שטחים פנויים וירוקים, גנים ופארקים, בשטחי ערים.

ערי המקלט ודיניהן; הגדרת רוצח כמזיד ורוצח בשגגה; תפקיד "גואל הדם". הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען. והקריתם לכם ערים, ערי מקלט תהינה לכם, ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה. והיו לכם הערים למקלט מגאל, ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט. והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהינה לכם. את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען - ערי מקלט תהינה. לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהינה שש הערים האלה למקלט, לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה.

ואם בכלי ברזל הפהו וימת - רצח הוא, מות יומת הרצח. ואם באבן יד אשר ימות בה הפהו וימת, רצח הוא, מות יומת הרצח. גאל הדם הוא ימית את הרצח, בפגעו בו הוא ימתנו. ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיקה וימת. או באיבה הפהו בידו וימת, מות יומת המכה, רצח הוא, גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו. ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל פלי בלא צדיקה. או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת, והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו. ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה. והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה, וישב בה עד מות הפהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש. ואם יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר נוס שמה. ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח - אין לו דם. כי בעיר מקלטו ישב עד מות הפהן הגדל ואחרי מות הפהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחרת. והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם.

כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח ועד אחד לא יענה בנפש למות. ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות פי מות יומת. ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הפהן. ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה פי הדם הוא יחניף את הארץ ולא יכפר לדם אשר שפך בה, פי אם בדם שפכו. ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה, פי אני ה' שכן בתוך בני ישראל.

(במדבר לה, ט-לד)

לפי התורה, מה ההגדרות של רוצח בשגגה ומה עולה בגורלו?

ע"פ הגמרא במסכת מכות (דף ז, א, - ח, א), והרמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש ו, א - ה), ישנם שלושה סוגים של מעשים בשגגה: האחד, הוא שגגה שקרובה לפשיעה; השני, שגגה גמורה (רגילה). השלישי, שגגה שקרובה לאונס.

השוגג שקרוב לפשיעה, הוא זה שלא נזהר במעשיו ועשה דבר מסוכן, ולבסוף נהרג אדם בגלל מעשיו. למשל: מי שזרק אבן לרשות הרבים, ופגעה באדם והרגו, או מי שמפיל קיר באמצע היום לכיוון הרחוב. אף על פי שלא התכוון להרוג, כיוון שמלכתחילה עשה מעשה חמור, ברשלנות ובחוסר זהירות מחפיר, מעשהו נחשב לשגגה הקרובה לפשיעה, ודינו חמור יותר, שאין עיר המקלט מועילה לכפר לו. לכן, אם היה גואל הדם מוצאו והורגו, הגואל פטור מכל עונש (רמב"ם הלכות רוצח ו, ד-ו).

(דוגמה עכשווית, מי שעובר צומת ברמזור אדום, או עוקף במקום אסור, או נוסע במהירות מופרזת או כשהוא עייף או שיכור - והרג אדם בתאונה).

השוגג הרגיל, הוא זה שנזהר באופן סביר, ובכל זאת קרה שהרג אדם. למשל, (דוגמה מהתורה): בעת שהניף את הגרזן להכות בעץ, מתוך תנופת ההכאה קדימה, ניתק הברזל מהידית, ופגע בראשו של חברו והרגו, או אם ירד בסולם ולפתע נשבר שלב בסולם ונפל על אדם אחר והרגו. בכל אלו הוא נחשב רוצח בשגגה. מחד, ברור שאין בו פשיעה, ומאידך מסתבר, שאם היה נזהר יותר, לא היה הורג את חברו. לכן עונשו שיגלה לעיר המקלט עד מות הכהן הגדול. (דוגמה – מי שעוקף במקום שמותר אך בתנאי נסיעה מסוכנים, או מי שנוסע ברכב שהתברר שאיננו תקין).

השוגג הקרוב לאונס, הוא זה שגם אם היה נזהר מאוד, לא יכול היה למנוע את ההרג. למשל: אדם שהפיל קיר בתוך חצרו, ובלי רשותו נכנס לשם אדם באותו רגע, ופגעה בו אבן והרגתו. או אדם שהתכוון להניף גרזן, ובעת שהרים את הגרזן אחורה, ניתק לפתע הברזל ועף לאחוריו ופגע שם באדם והרגו. וזה מקרה נדיר, מפני שאת הרמת הגרזן עושים בלי כוח רב, ונדיר מאוד שהברזל יינתק אז מהידית ויעוף. במקרים כאלו, השגגה קרובה לאונס, משום שלא ניתן לצפות בהם את הסכנה וקשה על כן לנקוט אמצעי זהירות כדי למונעה. לכן הורג באופן כזה פטור מגלות לעיר המקלט, וכמובן שאסור לגואל הדם להורגו (עפ"י משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת הנפש, ו, יא יד). (דוגמה: אדם ההורג מי שרץ פתאום לכביש או לפני רכבת, מבלי שאפשר לעצור בזמן).

מכל מקום, ברור שגם אדם שהרג באונס, מן הראוי שיתעורר לתשובה.

מקור: פניני הלכה של הרב אליעזר מלמד, מי הוא רוצח בשגגה?

https://ph.yhb.org.il/08_08_07

למה מגיע לרוצח בשגגה עונש גלות מעירו? הרי הוא לא רצח בכוונה?

לפי רוב המפרשים, ישיבתו בעיר המקלט אינה מהווה עונש, אלא נועדה להצילו ולספק לו הגנה מפני נסיון של גואל דם לפגוע בו. בנוסף, עצם הישיבה בעיר המקלט, שהיתה עיר של לויים, הקרובים לעבודת הקודש, לומדי ומלמדי תורה, היוותה כפרה עבורו על התקלה שבאה לידי וגם אפשרה לו לעלות במדרגות הקודש, להשתקם, ולחזור לעצמו. נציין כי הישיבה בעיר מקלט אינה דומה למאסר. בדרך כלל גם משפחתו של הגולה עברה לגור בעיר המקלט והוא המשיך שם לעבוד לפרנסתו, בנוסף להקדשת זמן ללימוד תורה. כאמור הוא גם נמצא בחברה חיובית של לומדי תורה ועוסקים בקודש.

מי הוא "גואל הדם" ומה תפקידו?

גואל הדם הוא קרוב משפחתו של הנרצח, בשוגג או במזיד, הפועל לעשיית צדק עם קרובו. אם גואל הדם רוצח את מי שרצח את קרובו לפני שהלה הגיע לעיר המקלט, למרות שאסור לעשות זאת, הוא אינו מועמד לדין על כך, כי מניחים שמתוך סערת רגשות ומתוך המחשבה שהרצח היה במזיד, הוא ביצע את המעשה.

גואל הדם בדרך כלל פעיל במשפט התביעה נגד הרוצח ומספק ראיות וסיוע לתביעה. אם הרוצח נמצא אשם, הוא צריך למלא תפקיד פעיל בביצוע העונש. אם מדובר ברוצח בשגגה, על גואל הדם לדאוג לכך שהרוצח ישאר בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול, ע"י זה שהוא מהווה הרתעה ואיום בפגיעה, למקרה שהרוצח בשגגה ינסה לברוח מהעיר המקלט לפני הזמן, אך לאחר שהרוצח בשגגה חוזר לעירו, כבר כופר לו, ועל גואל הדם להניח לו לנפשו. אם רצח אותו גואל הדם לאחר שחזר מעיר המקלט, מעמידים אותו לדין על רצח.

מה מקביל לרוצח בשגגה בחוק האזרחי ומה העונש המוטל עליו?

בשנת 2019 נכנסו לתוקף תיקונים שקבעו מדרג עבירות חדש לעבירת ההמתה, עם חלוקה ל - 4 דרגות; רצח בנסיבות מחמירות, רצח, המתה באחריות מופחתת והמתה בקלות דעת. עבירת "ההריגה" הכללית בוטלה. עד אז היו 3 דרגות: רצח, הריגה וגרימת מוות ברשלנות.

מה ההבדל בין העבירות החדשות?

1. רצח בנסיבות מחמירות. אדם שגורם בכוונה או בגילוי אדישות למותו של אדם אחר, חובה לגזור עליו מאסר עולם.
2. רצח. נעשה בכוונה או אדישות והעונש יהיה עד מאסר עולם. כלומר, אין חובה לכך וניתן לגזור על המורשע ברצח עונש קל יותר. מקרים שיכולים להיכנס תחת הקטגוריה הזו: דקירה למוות במהלך קטטה או זריקת אבן קטלנית (כל אלו נפלו עד כה לקטגוריית הריגה).

3. המתה בנסיבות של אחריות מופחתת. עבירה זו נחלקת לשניים: אם נטילת החיים נעשתה בעקבות התגרות בנאשם שהתקשה לשלוט בעצמו, או שהמעשה בוצע עקב הפרעה נפשית חמורה או ליקוי שכלי של הנאשם – עונש המאסר יעמוד על עד 20 שנה.

רצח עקב התעללות: כשהמבצע היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה עקב התעללות חמורה ומתמשכת בו או בבני משפחתו מצד מי שאת חייו נטל, דינו 15 שנות מאסר.

4. המתה בקלות דעת. כשאדם גורם למות אדם אחר מתוך קלות דעת דינו עד 12 שנות מאסר. במקרה שלא הייתה כוונה לפגוע אבל היה צפוי שמקרה כזה עלול להתרחש ואף רצון שזה לא יקרה (למשל תאונות חמורות וכן ההריגה של הנער סלומון טקה ב - 2019).

להלן כמה דוגמאות מתחום הנהיגה. (הוא רלוונטי לפעמים גם לתחום הרפואה).

המתה בקלות דעת (בנהיגה)

לדוגמה: נהג עוקף בסמוך למעבר חצייה, במהירות גבוהה, פוגע בהולך רגל והורג אותו. סביר להניח שהפרקליטות תגיש נגדו כתב אישום של המתה בקלות דעת, או אולי של גרימת מוות ברשלנות.

זה מקביל אולי לשגגה הקרובה לפשיעה, בהלכה.

גרימת מוות ברשלנות לא חמורה ביותר, מקבילה אולי לשגגה רגילה בהלכה. העונש יכול להיות עבודות שירות, תלוי בחומרת המעשה.

רשלנות חמורה יותר, כגון נסיעה ברמזור אדום, נהיגה במהירות העולה על הקבוע בחוק או נהיגה בעייפות במודע. מקבילה אולי לשגגה הקרובה לפשיעה בהלכה. העונש: מאסר בפועל מקובל של 7 - 10 חודשים.

רשלנות חמורה עוד יותר - כמו הימלטות מהמשטרה, הפקרת פצועים ושיבוש ראיות. מקבילה אולי לשגגה הקרובה לפשיעה בהלכה. העונש: מאסר של שנה - שנתיים.

אפשר לראות שיחס החוק האזרחי בדרך כלל "סלחני" יותר מיחס חוק התורה. העונש של תקופת מעצר, בדרך כלל קצרה יחסית, אמנם מהווה הרתעה, אך אינו תורם לשיקום או לשיפור ההורג בשגגה.

מן הראוי למצוא עונשים מתאימים יותר מעבודות שירות, תוך המשך החיים בבית, ומאידך, חלופות לתקופות מעצר, אשר אינן תורמות דבר, פרט להרתעה, וגם אינן כוללות פיצוי למשפחת הקרבן. יש שהציעו לחדש את רעיון ערי המקלט שבמסגרתו, יגלה הרוצח בשגגה, אולי יחד עם משפחתו, לעיר אחרת שאסור לו לצאת ממנה עד לסיום התקופה שנגזרה. הוא יוכל לעבוד שם לפרנסת משפחתו וכדי לשלם פיצויים למשפחת הקרבן. כמו כן יצטרך לעבור השתלמויות בנהיגה מונעת וכו' כדי להקטין את הסכוי להישנות המקרה.

למה הרוצח בשגגה יושב בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

כאמור, מטרת ה"גלות" של הרוצח בשגגה היא כנראה לא עונש, אלא כפרה על נטילת נשמת הנרצח, שהוא אירוע טראגי וטראומטי. מאחר שתפקידו של הכהן הגדול לכפר על עוונות ושגגות בני ישראל וכן מניעתם ככל האפשר, הקשר בין הכפרה על הרצח בשגגה לבין הכהן הגדול הוא ברור. בנוסף, מפני "שמיתת צדיקים מכפרת", (מסכת מועד קטן כח, א), גם במות הכהן הגדול יש משום כפרה על רצח בשגגה.

מסביר הספורנו: "עד מות הכהן הגדול" - כבר ביאר שהגלות היא על השוגג ובהיות מיני השגגות בלתי שוות, כי מהם קרובות לאונס ומהן קרובות אל המזיד, נתן לגלות זמן בלתי שווה בכל השוגגים. כי מהם שתהיה שגגתו מעט קודם מיתת הכהן, ומהן שימות הרוצח בגלות קודם שימות הכהן וזה במשפט האל יתברך, היודע ועד שיעניש את השוגג כפי מדרגת שגגתו, כאומר "וְהָאֱלֹהִים אֵינָהּ לְיָדוֹ", (שמות כא, יג).

סיכום פרק לה

בפרק ראינו שעל השבטים לתת 48 ערים ללוויים, כולל מגרשים מסביבן, שהם בעצם שטחים ירוקים המיועדים לגנים ולנוי. שש ערים מערים אלו, הן ערי מקלט לרוצח בשגגה, אך לפי הרמב"ם, כל ערי הלוויים היוו ערי מקלט לרוצחים בשגגה. ראינו את דיני הרוצח במזיד, הרוצח בשגגה ואת תפקיד גואל הדם, המסייע לתובע במשפט הרצח. השוונו את סוגיית הרוצח בשגגה לדין "הריגה" ו"גרימת מוות ברשלנות", לפי החוק האזרחי וראינו שיחס החוק האזרחי "סלחני" יותר מיחס התורה. ראינו שעונש מאסר למקרה של גרימת מוות בתאונת דרכים הוא בעייתי ונראה כבלתי מתאים ושראוי לתת עונשים חלופיים.

תוספת

מפת ערי הלויים, כולל 6 ערי המקלט, לפי ספר יהושע, פרק כא.

<https://upload.wikimedia.org/276wikipedia/commons/9/9a/MapCitiesOfLevites.JPG>

דוגמה לעונש נוקשה

הערעור נדחה: מורשעת בהריגה, תלד תאומים בכלא.

גלי גינת

11 באוגוסט 2014, גלי גינת, news.walla.co.il/item/2774531

האישה הורשעה בהריגה בתאונת דרכים לפני ארבע שנים. בעת התאונה היתה בהריון עם תאומים, אך הפילה אותם. כעת, כשהיא בהריון נוסף עם תאומים, נדחה ערעורה בבית המשפט העליון. האישה הנושאת ברחמה תאומים, צפויה להכנס לכלא בחודש נובמבר הקרוב - כך קבע אתמול בית המשפט העליון, אשר דחה את ערעורה לאחר שהורשעה בהריגה. לפי כתב הרשעתה, לפני ארבע שנים היא יצאה לעקיפה במהלך סיבוב שמאלה בכביש 90, בו יש נתיב אחד לכל כיוון. הנהגת, רוית דוד רוס, היום בת 35, ניסתה לעקוף שלושה רכבים כשהיא נוסעת בנתיב הנגדי,

שניים מהם רכבי משא גדולים. כאשר ניסתה לחזור לנתיב המקורי פגעה באחד מכלי הרכב והסתובבה על מקומה בנתיב הנגדי. האוטובוס ממול התנגש בה וכן הרכב שבא אחריו. כתוצאה מההתנגשות נהרג נהג כלי הרכב והנהגת נפצעה באורח קל עד בינוני. נזק נגרם לארבעת כלי הרכב שהיו מעורבים בתאונה. תוך התחשבות במצב האישה ומשפחתה, נגזר עליה מאסר של שנה וחצי.

זו דוגמה לחוסר במגוון סוגי עונשים מתאימים לנסיבות שניתן להטיל, בחוק הישראלי.

פרק לו - הגבלת נישואי בנות צֶלְפָּחָד וכל בת יורשת נחלה, לבני השבט שלה בלבד; תוקף משך ההגבלה.

ויקְרָבוּ רֵאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מְכִיר, בֶּן מְנַשֶּׁה, מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף, וַיִּדְבְּרוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רֵאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ: אֵת אֲדֹנֵי צְוָה ה' לְתֵת אֶת הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגֹרֶל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲדֹנֵי צְוָה בַּה', לְתֵת אֶת נַחֲלַת צֶלְפָּחָד אֲחֵינוּ לְבָנָיו. וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁבֻטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמָּטָה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם, וּמִגֹּרֶל נַחֲלָתָנוּ יִגְרָעוּ. וְאִם יִהְיֶה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנוֹסֵף נַחֲלָתָנוּ עַל נַחֲלַת הַמָּטָה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מֹטָה אֲבֹתֵינוּ יִגְרָע נַחֲלָתָנוּ. וַיֹּצִו מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר: כֹּן מֹטָה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים. זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צְוָה ה' לְבָנוֹת צֶלְפָּחָד לֵאמֹר: לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים, אֲדָּ לְמִשְׁפַּחַת מֹטָה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים. וְלֹא תִסַּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֹּטָה אֶל מֹטָה - כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מֹטָה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל בַּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמָּטוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מֹטָה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה, לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו. וְלֹא תִסַּב נַחֲלָה מִמֹּטָה לְמֹטָה אַחֵר, כִּי אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִמָּטוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כֹּאֲשֶׁר צְוָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֹּן עָשׂוּ בָנוֹת צֶלְפָּחָד. וְתִהְיֶינָה מַחֲלָה, תִּרְצָה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה וְנִעָה, בָּנוֹת צֶלְפָּחָד - לְבְנֵי דְדִיָּהוּן לְנָשִׁים. מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים, וְתָהִי נַחֲלָתָן עַל מֹטָה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן. אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צְוָה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ. (במדבר לו, א-יג)

האם זה ציווי לתמיד שבנות יורשות יתחתנו רק בתוך השבט?

זה לא היה ציווי לדורות. פירש הרמב"ן, (בשנויים קלים): על דעת רבותינו (תענית ל, ב, ובבא בתרא, קכ, א), דרשו שדבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה בלבד (של הנכנסים לארץ)... וצווה הכתוב, שאם ימות אדם מן היום ההוא עד שתחלק הארץ לשבטיהם ותהיה בתו יורשת אותו, לא תינשא לבן שבט אחר, שלא יבוא האיש הנושא אותה בעת חלוקת הארץ, לקחת לו נחלה בתוך מטה אחר (של אשתו). כי ההקפדה על כך היא יותר גדולה בעת החלוקה, שלא יתערבו השבטים זה עם זה בנחלה. אחר כך כבר נודעה נחלתן ולא הקפידו כל כך, ובגלל שלא נודע (אז) מתי תהיה החלוקה, הזהירה התורה לכל הדור. ע"פ המשנה האחרונה מסכת תענית, ההיתר של נישואין בין השבטים גם לבת יורשת נחלה, הוא אחד הדברים הטובים שקרו בט"ו באב, כנראה החל מתחילת ימי השופטים.

איפה היתה נחלת בנות צֶלְפָּחָד ?

לא ידוע, אך המועצה האזורים "עמק חֶפְר" בשרון, נקראת על שמו של חֶפְר, אבי צֶלְפָּחָד.

סיכום פרק לו

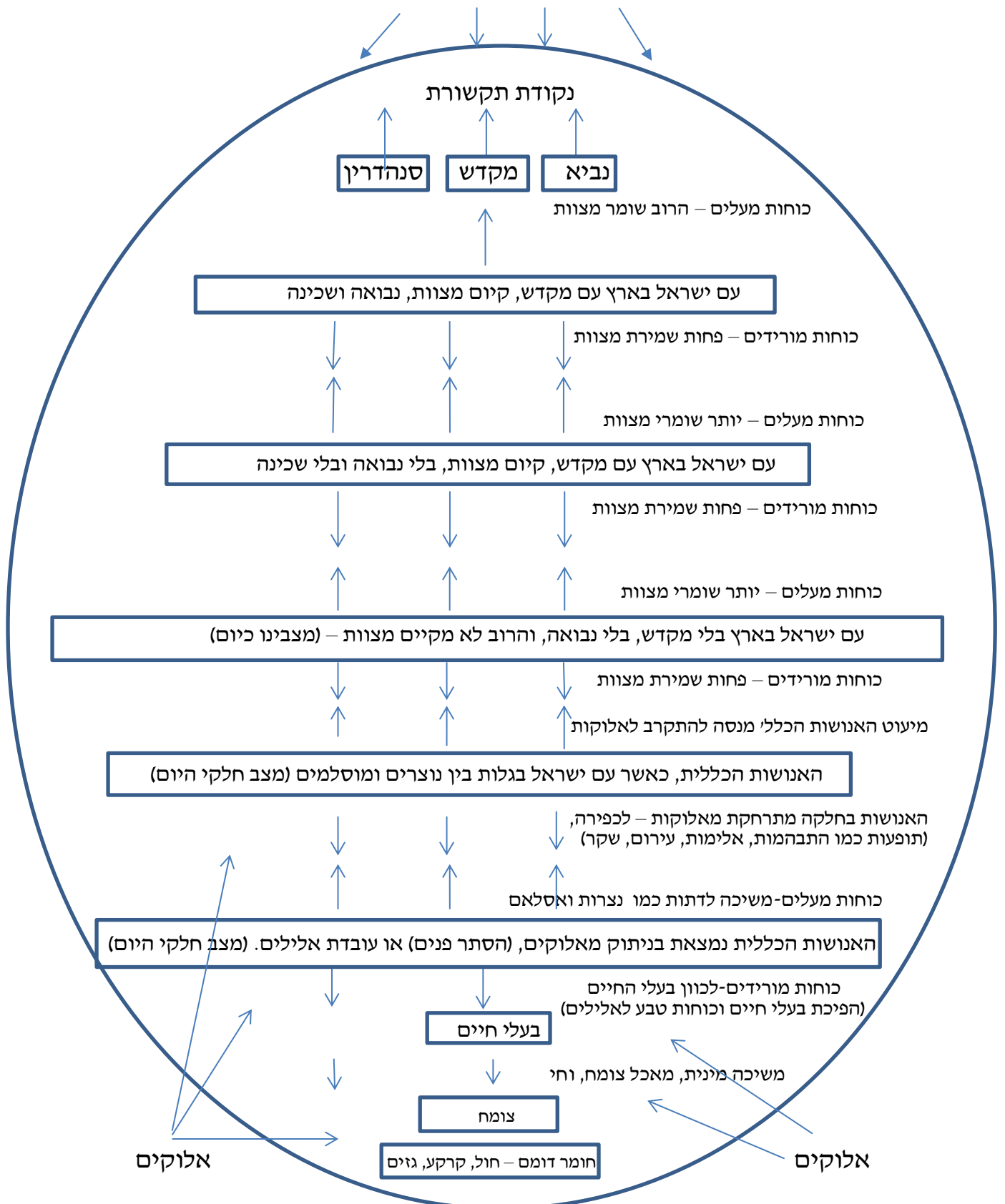
ראינו בפרק את טענת בני שבט מנשה נגד נישואי בנות צלפחד עם בני שבט אחר ושהן התחתנו עם בני דודיהן, כך שנחלתן לא עברה משבט מנשה לשבט אחר. ראינו שהגבלה זו על נישואי "בת יורשת", חלה כנראה רק עד חלוקת הארץ בין השבטים.

הרעיון המרכזי של פרשת מסעי

הפרשה כוללת את ההכנות לכניסה לארץ וליישוב הארץ, קובעת את גבולותיה מבחינת נחלות השבטים, ואת חובת קביעת ערי המקלט ומתן ערים ללויים.

תרשים של מעבר תקשורת ושפע אלוקים לעולם במצבים שונים – ע"פ תפיסה תורנית – (הצעה)
 (לעיון מלמטה כלפי מעלה)

האין סוף – אלוקים – הכח יוצר הטבע וחוקיו ודרכם את התנהלות היצורים

הסבר לתרשים

ניתן לתאר את מעבר התקשורת והשפע האלוקי בין אלוקים לאדם, ע"פ התורה, בצורה כזאת:

הכוון מלמטה למעלה. מצב יכולת תקשורת הנבראים עם האל מבוטא ע"י הטקסט הממוסגר

להלן המצבים השונים:

כאשר נמצא ביקום רק חומר דומם - (גזים, חומר מוצק ונוזלים), אין יכולת תקשורת בינו לבין האלוקים.

מצב גבוה יותר של תקשורת הוא עולם הצומח, של בעלי תאים חיים, הניזונים מהדומם.

מצב גבוה יותר הוא עולם בעלי החיים, הניזונים מהחי, הצומח והדומם.

מצב יותר גבוה הוא של בני אדם, הניזונים מכל הנ"ל, אך גם מסוגלים להאמין באל ושואפים לקשר עם כוחות אלים, בצורה של הפיכת כוחות המיוחסים לחי והדומם, לאלילים.

מצב יותר גבוה הוא אימוץ דתות מונותאיסטיות, כמו הנצרות והאסלאם, אשר נלקחו מהיהדות והותאמו לתרבותם ולאמונתם המקורית. יחד עם זאת, ישנן כיום תופעות של התרחקות מהרצון להתקרב לאלוקים ורצון להדמות יותר לבעלי חיים, ע"י חיים חופשיים ללא מעצורים, משיכה לעירום ולהפקרות מינית ואכילה מופרזת. בניגוד לכך, ובעימות אתו, קיימת קנאות מוסלמית, המשתמשת בעיקר באלימות ובשקרים כדי להשליט סוג מסוים של אסלאם על כלל האנושות. יש לכך אלמנט של רצון להתקרב לאלוקים, אך בדרכים פסולות לחלוטין.

למעלה מכך נמצא עם ישראל בארצו, כמו היום, כאשר יש מאבק בעם בין אלה המנסים לקרב את העם לאלוקים ע"י קיום מצוות, לבין אלה המנסים להידמות יותר לאומות העולם ולבעלי חיים. לאמצעי התקשורת ויצירות התרבות, השפעה רבה על מגמות מנוגדות אלו.

למעלה מכך, מבחינת הקשר של האנושות לאלוקים, הוא מצב שבו עם ישראל בארצו, עם בית מקדש, שהוא מקום החיבור בין האנושות לאלוקים, וכאשר רוב עם ישראל מקיים מצוות, אך ללא נבואה וללא שכינה.

המצב הגבוה ביותר הוא של עם ישראל בארצו, עם מקדש, נבואה ושכינה. במצב זה יש קשר הדוק ותקשורת בין האנושות לאל.

בכל אחת מהדרגות, קיימים כוחות המנסים למשוך מעלה למדרגה גבוהה יותר, ומנגד, כוחות המנסים למשוך חזרה למדרגה נמוכה יותר. הכוון הכללי של הציבור נקבע לפי השפעה הכוללת של כל כח.

נציין שהתיאור הנ"ל מתאים גם לקשר של הפרט לאלוקים, כאשר הוא נמצא בעימות ובמתח מתמיד בין כוחות המעלים אותו להתקרבות לאלוקים (המכונה היצר הטוב), לבין כוחות המושכים אותו מטה - (היצר הרע), והוא צריך לבחור לאיזה כיוון ללכת. הפרטים שבמצב הנעלה ביותר הם הנביאים ואחריהם, חכמי התורה.

אינדקס

אדום, 24, 54, 146, 153, 154, 159, 160, 161, 168, 169,	אדום, 24, 54, 146, 153, 154, 159, 160, 161, 168, 169,
195, 200, 262, 265, 266, 269, 272, 274,	195, 200, 262, 265, 266, 269, 272, 274,
אוהל מועד, 12	אוהל מועד, 12
אלרד ומיידר, 67, 71	אלרד ומיידר, 67, 71
ביכורים, 28, 30, 102, 138, 254	ביכורים, 28, 30, 102, 138, 254
בלעם, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186,	בלעם, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186,
187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197,	187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 207, 211, 241, 242,	198, 199, 200, 207, 211, 241, 242,
בלק, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187,	בלק, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187,
188, 189, 190, 192, 194, 195, 197, 198, 200,	188, 189, 190, 192, 194, 195, 197, 198, 200,
בנות צלפחד, 210, 211, 214, 218, 219, 221, 278, 279,	בנות צלפחד, 210, 211, 214, 218, 219, 221, 278, 279,
בני גד ובני ראובן, 248, 250, 251, 252, 256,	בני גד ובני ראובן, 248, 250, 251, 252, 256,
ברכת כהנים, 38, 42, 43, 44, 53	ברכת כהנים, 38, 42, 43, 44, 53
גבולות, 154, 248, 253, 266, 269	גבולות, 154, 248, 253, 266, 269
דגל, 8, 12, 13, 24, 62, 116, 117,	דגל, 8, 12, 13, 24, 62, 116, 117,
דוד המלך, 46, 47, 55, 184, 211, 256,	דוד המלך, 46, 47, 55, 184, 211, 256,
דתן ואבירם, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 132,	דתן ואבירם, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 132,
133, 208, 209	133, 208, 209
הגעלת כלים, 241, 243	הגעלת כלים, 241, 243
החשמונאים, 52, 53, 252	החשמונאים, 52, 53, 252
הכניסה להר הבית, 28	הכניסה להר הבית, 28
המנורה, 21, 22, 47, 52, 53, 54, 57	המנורה, 21, 22, 47, 52, 53, 54, 57
המעפילים, 88, 95, 96, 97, 98, 99	המעפילים, 88, 95, 96, 97, 98, 99
המרגלים, 59, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,	המרגלים, 59, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
94, 95, 97, 107, 113, 115, 119, 122, 126, 131,	94, 95, 97, 107, 113, 115, 119, 122, 126, 131,
157, 158, 221, 249, 260, 261,	157, 158, 221, 249, 260, 261,
המשכן, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25,	המשכן, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25,
27, 31, 46, 47, 51, 53, 57, 59, 60, 62, 63, 66, 134,	27, 31, 46, 47, 51, 53, 57, 59, 60, 62, 63, 66, 134,
136, 137, 142, 153	136, 137, 142, 153
הנזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 139	הנזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 139
הנשיאים, 9, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 61, 83, 100,	הנשיאים, 9, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 61, 83, 100,
133, 135, 266, 267, 268	133, 135, 266, 267, 268
הפרשת חלה, 100, 101, 102, 115	הפרשת חלה, 100, 101, 102, 115
הקטורת, 122, 124, 133, 134, 136, 170	הקטורת, 122, 124, 133, 134, 136, 170
השוחלן, 21	השוחלן, 21
השָׁלוֹ, 72	השָׁלוֹ, 72
התכלה, 100, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 117, 118,	התכלה, 100, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 117, 118,
123	123
התרת נדרים, 234, 238	התרת נדרים, 234, 238
חטא הכאת הסלע, 155, 158, 162	חטא הכאת הסלע, 155, 158, 162
חלוקת הארץ, 9, 208, 212, 215, 279	חלוקת הארץ, 9, 208, 212, 215, 279
טומאת מת, 145, 147, 150	טומאת מת, 145, 147, 150
יהושע, 12, 69, 71, 81, 83, 84, 89, 90, 95, 97, 107,	יהושע, 12, 69, 71, 81, 83, 84, 89, 90, 95, 97, 107,
157, 158, 183, 184, 185, 218, 220, 221, 222, 232,	157, 158, 183, 184, 185, 218, 220, 221, 222, 232,
248, 251, 268, 276	248, 251, 268, 276
ירושה, 208, 212, 213, 214, 219	ירושה, 208, 212, 213, 214, 219
יתרו, 61, 63, 64, 66, 70, 181, 203	יתרו, 61, 63, 64, 66, 70, 181, 203
כל נדרי, 234, 238, 239, 240	כל נדרי, 234, 238, 239, 240
כלב, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 97, 157, 170, 215,	כלב, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 97, 157, 170, 215,
221, 248, 267	221, 248, 267
כרת, 29, 59, 100, 105	כרת, 29, 59, 100, 105
מואב, 160, 165, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 179,	מואב, 160, 165, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 179,
180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 190, 195, 196,	180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 190, 195, 196,
197, 198, 199, 207, 208, 215, 222, 241, 262, 264,	197, 198, 199, 207, 208, 215, 222, 241, 262, 264,
264, 270, 278	264, 270, 278
מזבח הזהב, 21	מזבח הזהב, 21
מעשר, 101, 109, 139, 140, 141, 142	מעשר, 101, 109, 139, 140, 141, 142
מפקד, 8, 12, 14, 23, 208, 210, 215, 220	מפקד, 8, 12, 14, 23, 208, 210, 215, 220
מרים, 75, 76, 78, 79, 88, 153, 154, 155, 162, 169, 215,	מרים, 75, 76, 78, 79, 88, 153, 154, 155, 162, 169, 215,
8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24,	8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24,
25, 26, 28, 30, 32, 38, 42, 46, 48, 50, 51, 52, 55,	25, 26, 28, 30, 32, 38, 42, 46, 48, 50, 51, 52, 55,
56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70,	56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85,	71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85,
86, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101,	86, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101,
103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 120, 121,	103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 120, 121,
122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133,	122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133,
134, 135, 136, 141, 143, 144, 145, 146, 149, 153, 155,	134, 135, 136, 141, 143, 144, 145, 146, 149, 153, 155,
156, 157, 158, 159, 160, 162, 166, 168, 169, 170, 171,	156, 157, 158, 159, 160, 162, 166, 168, 169, 170, 171,
172, 174, 175, 180, 192, 198, 199, 203, 207, 208,	172, 174, 175, 180, 192, 198, 199, 203, 207, 208,
212, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 226, 232, 234,	212, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 226, 232, 234,
236, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249,	236, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249,
250, 251, 253, 255, 256, 260, 262, 266, 267, 270,	250, 251, 253, 255, 256, 260, 262, 266, 267, 270,
271, 278	271, 278
מתנות הכהונה, 137, 139, 141, 142	מתנות הכהונה, 137, 139, 141, 142
נבואה, 71, 74, 77, 79, 184, 187, 193, 195, 280, 281,	נבואה, 71, 74, 77, 79, 184, 187, 193, 195, 280, 281,
234, 235, 236, 237, 238, 239, 240	234, 235, 236, 237, 238, 239, 240
נזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 51, 139	נזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 51, 139
סוטה, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 44, 47, 81, 84,	סוטה, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 44, 47, 81, 84,
87, 181, 203	87, 181, 203
עבר הירדן, 248, 249, 252, 253, 254, 269	עבר הירדן, 248, 249, 252, 253, 254, 269
עונש מוות, 31, 100, 105	עונש מוות, 31, 100, 105
ערד, 84, 165, 166, 168, 174, 175, 176, 262,	ערד, 84, 165, 166, 168, 174, 175, 176, 262,
270, 271, 274, 279	270, 271, 274, 279
ערי המקלט, 270, 271, 274, 279	ערי המקלט, 270, 271, 274, 279
פדיון שבויים, 165, 166	פדיון שבויים, 165, 166
פי האתון, 179, 182, 184	פי האתון, 179, 182, 184
פנחס, 198, 199, 204, 206, 236	פנחס, 198, 199, 204, 206, 236
פסח שני, 58, 60	פסח שני, 58, 60
פרה אדומה, 140, 145, 146, 147, 149, 150, 153, 154,	פרה אדומה, 140, 145, 146, 147, 149, 150, 153, 154,
100, 107, 108, 113, 114, 115, 123	100, 107, 108, 113, 114, 115, 123
צפירות, 61	צפירות, 61
קדושה ראשונה וקדושה שניה, 266	קדושה ראשונה וקדושה שניה, 266
קדש, 21, 22, 38, 41, 63, 79, 137, 138, 153, 154, 160,	קדש, 21, 22, 38, 41, 63, 79, 137, 138, 153, 154, 160,
162, 169, 220, 225, 227, 230, 261, 262,	162, 169, 220, 225, 227, 230, 261, 262,
122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,	122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
132, 134, 136, 141, 143, 157, 170, 209,	132, 134, 136, 141, 143, 157, 170, 209,
203, 206, 207, 281	203, 206, 207, 281

רוצה, 199, 204, 255, 270, 271, 272, 273
שמשוך, 38, 41
שרח בת אשר, 208, 211

קסמים, 187, 188, 189, 190
ראש השנה, 61, 66, 109, 165, 170, 223, 227, 229, 236,
240, 238
ראש חודש, 222, 223, 224, 226, 238